

Ed. Latin

1592

Von Staden's Voyages to Brazil
in 1546-

Long Voyage to Brazil 1533

Frankfurt am Main

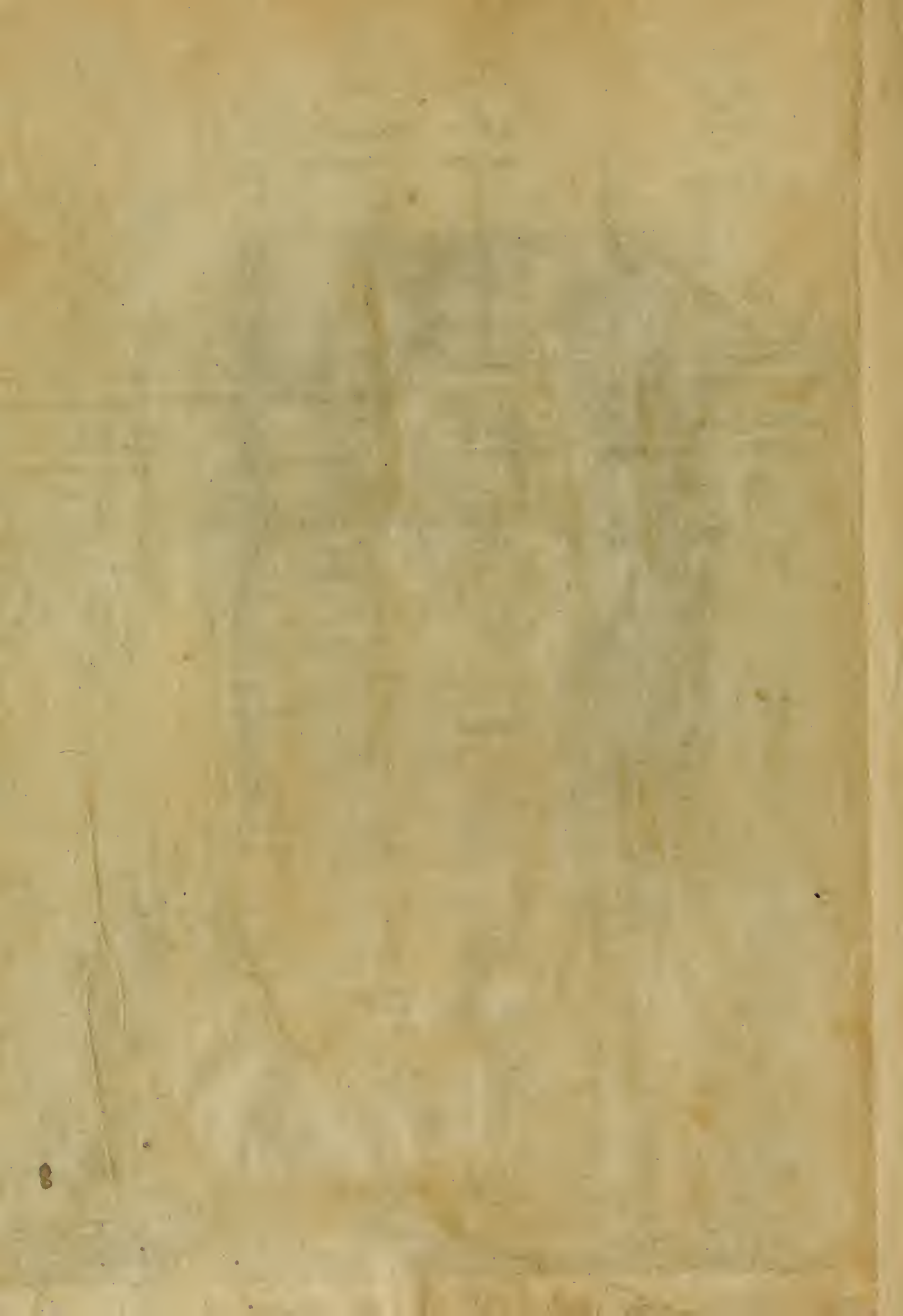

AMERICÆ TERTIA PARS

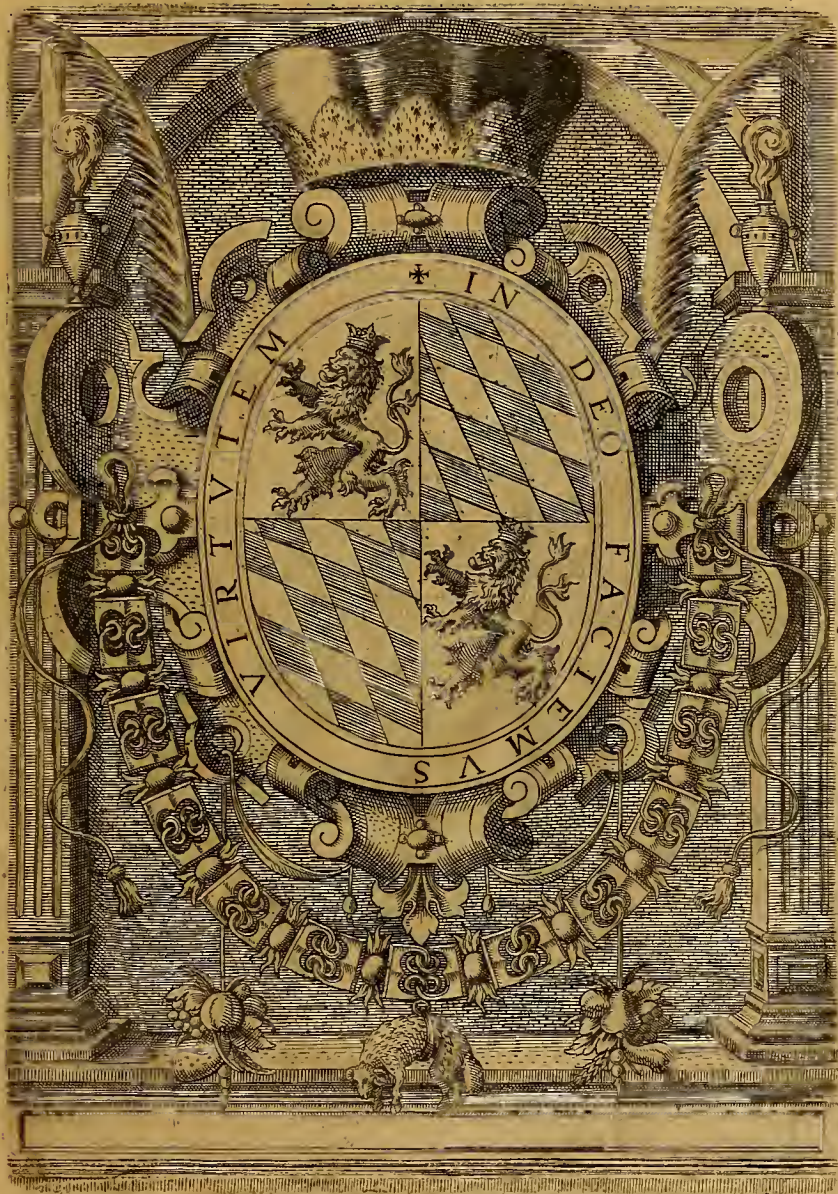
Memorabilē provinciæ Brasiliæ Historiam continēs, germanico primum sermone scriptam à Ioāne Stadio Homburgenſi Heſſo, nunc autem latinitate donatam à Teucrio Annæo Priuato Colchanthe Po: & Med: Addita eſt Narratio profectionis Ioannis Lerij in eandem Provinciā, quā ille initio gallicè conſcripſit, poſtea verò Latinam fecit. His acceſſit Deſcriptio Morum & Ferocitatis incolarum illius Regionis, atque Colloquium ipſorum idiomate conſcriptum.

Omnia recens evulgata, & eiconibus in æs incisis ac ad vivum expreſſis illuſtrata, ad normam exemplaris prædictorum Autorum: ſtudio & diligentia Theodori de Bry Leodiensis, atque civis Francofurtensis anno MDCXII.

*Venales reperitur in officio
Sigismundi Feiraberdii.*

SERENISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO. DOMINO
GVILLELMO, COMITI PALATINO AD
RHENVUM, ET VTRIVSQUE BAVARIÆ
Duci, &c. Domino suo Clementissimo.

*IDIT Ser^{ma} U. C. Virginia Historiam, vidit & Flo-
rida, utramque ipsius nomini consecratam; priorem
Gallico, alteram Germanico idiomate scriptam: nunc
tertiam, adfero BRASILIAM, Latino sermone lo-
quentem, quam non minus gratam Ser^{ma} U. C. fu-*

Epistola dedicatoria.

turam confido, quam duæ superiores, quas adeo benigne excipere dignata est, quandoquidem illis auctior hac est, & rerum varietate utramque aliam longe superat.

Conscripita est autem a diuersæ nationis hominibus, priore Germano, qui ante quadraginta annos in ea regione captus, multas erumnas passus est: altero Gallo, qui aliquot post annos in eandem regionem vectus, plurima incommoda, præsertim in reditu, pertulit. Vtrumque tamen Deus pro sua immensa benignitate è tantis periculis eripuit.

Magnum porro inter incolas istarum Regionum est discrimen, cum in cultu, tum in moribus & Religione. Nam priores verecundi magnam corporis partem tegunt, pacis amantes sunt & proui ad veram Religionem (si monitorem nanciscantur) amplectendam, quandoquidem animorum immortalitatem credunt: Alii verenda quidem tegunt, sed reliqua parte corporis nudi incedunt, vafri & vindictæ cupidi Solem adorant. Hi vero abiecto omni pudore, omnino nudi semper ambulat tam viri quam femina, ne minima quidem vlla corporis parte tecta, & tam efferata sunt rabie, ut quotquot hostes in ipsorum potestatem veniunt, pecudum instar mactent, atque insuper vorent: nullum præterea numen agnoscunt, præter fructum quendam iniectis lapillis crepitantem, ita a suis Sacerdotibus persuasi.

Ceterum ut nilidior in lucem prodiret hæc Historia, illam multis figuris affabre in arcas tabulas incisiss, illustravi, quas nemo estimet quantis meis impensis, & quanto meo meorumque liberorum labore constituerint: nam singule figure multo plura continent, quam illæ superiorum. Adieci præterea Chorographiam non modo totius illius Regionis, sed etiam vicinarum Prouinciarum summa diligentia concinnatam, ut Historiæ plus ornamentis & lucis accedat, & Lectores tanto facilius Regionis illius situm obseruare possint.

Benigne ergo excipere dignabitur Ser^{ma} V. C. hanc BRASILIANAM Historiam ipsius nomini consecratam, perinde atque duas superiores, & me meosque apud ipsam clementer commendatos esse patietur.

DEVS opt. max. omni felicitatis genere prosequatur Ser^{ma} V. C.
Francofurti ad Mœnum, Kal. Martij, M D XCII.

Ser^{ma} V. C.

humilimus cliens

THEODORVS de Leu
Leodiensis.

THEODORVS de BRY LECTORI.

VANDO QUIDEM, benivole Lector, Diuino instinctu Primam & Secundam America partem euulgavi, Deique beneficio hanc Historiam cum prioribus VIRGINIÆ & FLORIDÆ descriptionibus plurimam affinitatem habentem nactus sum: mei officii esse putavi illam denuo in lucem dare, eiconibus tamen ad viuum expressis, & à me meisque liberis in æs incis, non mediocriter illustratam, quemadmodum & superiores, ad facilius demonstrandum, quanta sit in feris his hominibus diuersitas, cum in moribus & vitæ ratione, tum in corporis ornatu, ita vt nullo negotio (licet nudi incedant) dignosci possint. Nam Virginie incolæ, gallinaceæ cristæ instar capitis capillos præscindunt, obscœnasq; corporis partes tegunt viri & feminae ab umbilico aut supra, ad genua vsque. Floridentēs cōtra comam alunt, quam in nodum colligant, vt petasum capiti imposuisse videantur, verendaque regunt, viri quidem cingulo è pelle ceruina confecto, feminae vero arberum mulco; & differenter vtraque natio punctiunculis corpus pingit, vt obseruare potuisti in eorum Historia. At quos tibi nunc propono: vulsis crinibus caput nudant, occipite excepto, cuius capillos tondent monachorum modo, & sine pudore omnino nudi incedunt viri & feminae. Ipsorum Religio nō minus differens est: Virginienſes enim Deum esse credunt, qui omnia condidit, sine vlla tamē eius notitia, nisi quod mortuorum resurrectionem credunt: Floridentēs, aliū Deum non agnoscunt præter Solem & Lunam: Isti autem in nullam rem credunt, sed magnum rotundumque quendam suctum instar oui Struthiocameli (ita à suis Sacerdotibus persuasi) pro numine habent, tanta ignorantia premuntur miseri isti homines. Moribus præterea valde inter se differunt: nam Virginie incolæ placidi sunt, simplices, & ad recipiendam veritatem proni: Floridentēs vafri & maligni, quique difficulter ad veræ Religionis cognitionem pertrahi possunt: Brasiliāni adeo pertinaces sunt, vt (licet à dæmonibus lapsissime cadantur & torqueantur) nulla ratione ad fidem amplectendam induci queant: verum quidem est, subinde polliceri illam amplexuros, sed statim ad ingenium redeuntēs, in tantum furorem euadunt, vt sese mutuo vorare non vereantur, quemadmodum ex huius Historiæ lectione deprehendes.

Hæc porro sunt immensa Dei opera, è quibus, qui communi iudicio non carent, sic cōsiderabunt quantum à Dei cognitione absint miseri isti homines,
amplam

Ad Lectorem Præfatio.

amplam inueniant materiam gratias illi agendi, ipsumque celebrandi, quod diuina sua prouidentia illis veram salutis viam patefecerit. Nostrum igitur est, ô Christiani, hæc diligenter perpendere, Deoque gratias agere, pro ingenti misericordia, qua erga nos usus est, & cottidie adhuc vtitur. Cuius sane exemplum insigne apparuit in vtroque nostro Auctore, primo Germano, altero Gallo, qui, ob collocatam in Deum fidem, à tam variis mortis periculis sunt liberati.

Quia vero prior, vt diximus, Germanus fuit, in communis patriæ gratiam, Cæsareæ Maiestatis, Serenissimorumq; Principum Electorum insignia in æs incidi, quæ huic Historiæ præfigerentur. Tuum igitur est, candide Lector, eo quo tibi offeruntur animo hæc accipere, aliaque à me expectare maioris momenti, si Deus huius lucis vsuram diutius concesserit; quem rogo, vt omnia prospera tibi largiatur, gratiamque Sancti sui Spiritus communicet, quo perfectiore eius notitia adepta, gratias immortales illi agere queas.

EXEMPLAR CAESAR rei Priuilegij.

RUDOLPHVS II. Diuina fauente clementia electus Romano-
rum Imperator, semper Augustus, Germania, Hungaria, Bohe-
mie, Dalmatia, Croatia, Sclauonia, &c. Rex, Archidux Austria,
Dux Burgundia, Styria, Carinthia, Carniola, Wirtemberge, &c.
Comes Tyrolis, &c. Recognoscimus & notum facimus tenore
presentium vniuersis, nobis & Imperio dilectum Theodoricum de Bry, ciuem Fran-
cofurti ad Moenum, humiliter nobis exponendum curasse, quod magna cura & ma-
gnis sumptibus Incolarum Americae habitus, ritus & mores in aeneas tabulas incide-
rit, quod opus libenter in lucem emittere cuperet, demisse etiam supplicasse (quando-
quidem nemini id aduersum, sed multis gratum futurum sit, magniq; in eam rem sum-
ptus sint ipsi faciendi) vt Caesareo nostro priuilegio cum munire clementer dignemur,
ne cuiquam alteri, qui suum commodum cum ipsius summo detrimento quarit, aeneas
istas tabulas aut icones vel hoc opus imitari aut exprimere liceat. Nos illius humilibus
precibus annuentes, ex certa nostra Caesarea Maiestatis scientia & authoritate hanc
gratiam & priuilegium praedicto Theodorico de Bry concedimus, vt praedictos typos
& icones in lucem edat, & ne intra quadriennium ab huius operis editione supputan-
dum, quissiam, quicumque tandem ille sit, istas icones ad imitationem excudat, aut si
impressas inuehat, importet, aut vendat. Quapropter inhibemus singulis nostris & sa-
cri Imperii subditis & fidelibus, cuiuscunque dignitatis, status & conditionis sint,
praesertim autem omnibus Typographis, bibliopolis, aliisque librariam negotiationem
exercentibus, nisi nostram indignationem & grauem poenam incurrere velint, & ve-
tamus, ne quis eorum, aut alius eorum nomine, praedictas aeneas tabulas & icones, quas
saepe memoratus Theodoricus de Bry excudet, intra dictum quadriennium ad imita-
tionem imprimat, aut sic impressas circumuehat, venales proponat aut quoquo modo
distribuat, aliosve id facere permittat, sub poena nostra indignationis & amissionis sin-
gulorum exemplarium dictae impressionis, quae saepe dictus Theodoricus de Bry, ubicum-
que locorum nactus fuerit, per se, vel suos, propria authoritate & sine impedimento si-
bi vendicare, atque illis pro suo arbitrio uti poterit, libere, & sine detrimento.

Debet tamen saepe praefatus Theodoricus de Bry, nisi hac nostra gratia & pri-
uilegio priuari velit, tria praefatae impressionis exemplaria propriis impensis ad nostram
Imperialem Cancellariam transmittere. Harum testimonio literarum manu nostra
subscriptarum, & sigilli nostri impressione munitarum, Datum in nostra Regia arce
Prage, vigesima quarta Martii, Anno Domini Millesimo quingentesimo & no-
nagesimo, Regnorum nostrorum Romani decimoquinto, Hungarici decimo octauo,
& Bohemici etiam decimoquinto.

Rudolphus.

Ad mandatum sacrae Cas-
Matris propria manu

Iacob Kurz von
Senftenau.

A. Erstenberger.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI
AC DOMINO, DOMINO

PHILIPPO, LANDGRAVIO HASSIÆ,

Comiti Cattimelibocensi, Ditzij, Zigenhanij & Niddæ, &c.

Domino & Principi suo clementiss.

LLVSTRISIME ac clementissime Princeps, Regius ille
Propheta Dauid in Psalmo suo CVIII. magnifice in hæc ver-
ba canit:

*Qui descenderunt mare in nauibus, perficientes ne-
gociationem in aquis multis;*

*Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo:
Dixit, & stetit Spiritus procellæ, & exaltati sunt fluctus eius;
Ascendunt vsque ad calos, & descendunt vsque ad abyssos: ani-
ma eorum in malis tabescebat.*

*Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum
deuorata est;*

*Et clamauerunt ad Dominum, cum tribularentur, & de neces-
sitatibus eorum eduxit eos:*

Et statuit procellam eius in auram, & siluerunt fluctus eius:

*Et latati sunt, quia siluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis
eorum.*

*Confiteantur Domino misericordia eius, & mirabilia eius filiis ho-
minum.*

*Et exaltent eum in ecclesia plebis, & in cathedra seniorum lau-
dent eum.*

Pares & me referre gratias Deo, Conditori omnipotenti caelestium & ter-
restrium omnium, & eorum quæcunque mare vastum ingenti complectitur
alueo; pares quoque filio eius Iesu Christo, & Spiritui Paracletæ grates agere
me, æquum est, pro inexhausta illa misericordia, quæ in me præter omnem
humili ingenii captum collata fuit, dum immanissima nouem mensium ca-
ptiuitate pressus, in summo versarer vitæ discrimine, & virtute Sacrosanctæ

Præfatio.

Trinitatis multa gratissima mala & pericula superans, vitam inter homines traherem ferocissimos, in regione Brasiliensium, cuius incolæ sunt Tuppin Imba, genus in homines ipsos crudelissimum, & ἀνθρωποφάγον.

Nec vero me quisquam ingratum, & huius beneficii vnquam arguet immemorem, quod videlicet post diuturna & varia hæc exantlata pericula, tuæ ditioni, Princeps clementissime, & patriæ meæ longæ charissimæ tandem sim redditus sospes & incolumis. Hos itaque itineris mei siue navigationis labores humillimè Illustrissimæ V. C. expositos volui, quos in compendium redegei, vt Ill. V. C. tempore sibi maxime opportuno ex eorum lectione intelligat, quænam maria circumuectus, in quas terras delatus, & quæ dictu audituq; miranda, diuina gratia aspirante, expertus sim. Ne verò Illma V. C. de meæ narrationis fide dubitet, meas salui conductus, vt vocant, litteras (quæ huic narrationi multum lucis adferre possunt) eidem Illma V. C. ipsemet offerre decreui. Soli Deo gloria. Datum Wolfshagij 20. die Iunii, Anno Domini 1556.

Illma V. C.

humillimus subditus,

Ioannes Stadius Hombergensis
Hessus, ciuis modo
Wolfshagij.

GENEROSO DOMINO,
DOMINO PHILIPPO, COMITI
NASSAVIÆ ET SARBRVCK, DOMINO

SVO CLEMENTISSIMO S. P. D.

Ioannes Dryander.

NSITIT apud me honestus & egregius vir Ioannes Stadium, auctor huius operis, siue Historiolæ suæ recens publicandæ, vt eam, antequam in manus Lectoris veniret, censuræ meæ submitterem, tum reuidendo eam, tum corrigendo, & sicubi opus foret, etiam reformando & restituendo. Huic petitioni multis sane de causis locum dedi. Quarum vti prima, ita præcipua est hæc, quod pater huius auctoris iam circiter annos quinquaginta mihi familiariter notus fuerit: est enim is popularis meus, siquidem vterq; nostrum Wetteras, oppidum Hassiæ, patriam & nutricem nostram agnoscimus. Illum vero ego non tantum Wetteris in patria, sed & Hombergæ Hessorum (qua ciuitate nunc donatus est) semper virum bonum, honestum, & egregium ciuem cognoui, qui mediocriter etiam in literis humanioribus versatus sit. Quod itaque venustissime & grauissime Poëta canit:

Est in iuuenis, est in equis patrum

Virtus, nec imbellem feroces

Progenerant aquila columbam,

non temere & hunc Ioannem nostrum Stadium, laudati patris filium, virtute & pietate parentis vestigiis insistere iudicabimus.

Deinde & hunc censuræ laborem animo alacriore & promptiore subeo, quod plurimum delecter Historiis, quæ cum Mathematicis disciplinis aliquid commune habent, qualia quidem Cosmographica exercitia censerem debent, quæ delineationem & dimensionem regionum, terrarum & urbium, locorumq; distantias multifariam proponunt, vt in hoc opusculo non pauca eiusmodi leguntur. Magis autem afficior hoc argumenti genere, si candorem historiæ, & fidem relationis deprehendo; quemadmodum de hoc nostro Stadio minime dubitare velim, quin Historiam suam, & profectorem minime aliorum relatu, sed sua ipsius experientia comprobata, bona fide, sincerè & ingenue proferat, absque omni furo; siquidem eam animo nec ambitioso, nec gloriæ alicuius auido, sed in gratiam saltem commemorationem beneficiorum suarum redemptionis, & in honorem diuinæ maiestatis conscribat, & in lucem edat; vt palam fiat, quam præter omnem spem & expectationem, solius Dei beneficio ac nutu liberatus, & in Hassiam patriam suam charissimam, incolumis reductus sit, ex tyrannide crudelissimorum hominum, inter quos nouem menses vitam

Præfatio.

miserrime traduxerat, singulis momentis atrocissimam mortem expectans, & se deuoratum iri existimans.

Hæc reputans, & vt animum D E O gratum pro ineffabili misericordia, beneficiorumq; memorem declararet, historiam suam in testimonium diuinæ celebrationis publice prostare voluit. Sed dum honestum hoc institutum in effectum deducere cogitat, ordo postulat, vt seriem actorum & peregrinationis nouem annorum, quibus à patria abfuit, consequenter obseruet.

Accedit etiam hoc ad fidem huius historiæ asserendam, quod stilo adeo humili & simplici, nec vllis verborum phaleris siue ampullis, vel argumentorum argutia & apparatu vllō vtatur. Quod si vtique falsa pro veris reponeret, quid quæso commodi illum sperare inde credas?

Incolunt sedem fixam & stabilem in his oris, tam auctor ipse quam ipsius parentes; nec agyrtarum aut circulatorum more circum oppida & regiones oberrat: vnde si vim veritati inferret, nullo negotio à viris peregrinātibus, quibus res ea aliter perspecta esset, conueniri, & mendacii conuinci posset.

Nitor autem maxime sequenti argumento, quo veritatem huius relationis asserere non dubito, quod tam accurate circumstantias describat, locum, tempus, &c. in quo ingeniosissimi & celebratissimi Poëtæ, Eobani Hessi filius, Heliodorus nomine (quem iam longo tempore inter peregrinos abesse norūt omnes, nec fere nostri in viuis superesse crediderunt) secum conuersatus fuerit in exteris illis mundi partibus, & is præsens spectarit, quam misere in manus ferocious istorum inciderit, adeoque abreptus sit. Quod si Heliodorus hic serius ocys, quod precamur, in patriam reuertatur, & narrationem hanc fabulosam comperiat, certe futilem hunc virum arguere, illumq; infamem reddere non immerito posset.

Sed hæc hæc hactenus in fidem certitudinis pro auctore nostro adducta sint. Nunc causas breuiter explicabo; quæ fiat, quod eiusmodi narrationibus fides adeo derogetur.

Principio id fit propter absurda & impudentissima vanissimorum hominum erronum mendacia: nam cum illi præter nugas nihil proferant, in causa sunt, vt viris fide dignis, qui peregrina loca perlustrarunt, simul fides abrogetur. Hinc vulgo obiicitur: quandoquidem fidem nemo in iis tantopere expectat, vt eam propria experientia vel oculari obseruatione probatam velit.

Hæc vero ad rem ipsam nihil omnino faciunt, siquidem iniquissimum erit, vt veritas pro mendacio luat. Quare hoc potius considerandum, plurima esse vulgo quidem incredibilia, quæ intelligentibus tamen certissima & probatissima esse demonstrantur.

Eam rem vno atque altero exemplo ex Astronomia petito declarabo. Qui habitamus Germaniæ superficiem, vsu edocti callemus, quo anni spacio æstas ferueat, quo hyems rigeat, & quæ reliquorum vices sint. Nolumus item solstitiorum metas & dimensiones in nostro horizonte. Si vero auctum fuerit esse in orbe loca, in quibus Sol per semestre non occidat, ita vt dies longissimus apud illos orbis incolas sex mensibus continuetur (quod similiter de bru-

na tem-

Præfatio.

ma tempore accipi debet) item aliquibus in locis quatuor anni tempora duplicata recurrere vno eodemq; anno, ita vt hyems illic certo bis redeat, & æstas similiter secundo reuoluatur, &c. item solem & reliquas stellas, licet minutissime humanis oculis appareant, orbem tamen terrarum mole sua longe superare, atque alia eiusmodi complura: hæc si vulgus audit, risu excipit, contemnit, & impossibilia censet.

Sed hæc naturaliter se ita habere à Mathematicis adeo luculenter demonstratum est, vt nemo artis vel mediocriter peritus de iis ambigat.

Proinde non necessario infertur, quod quæ vulgo fabulosa creduntur, re vera falsa esse deprehendantur.

Pessime sane cum Astronomiæ studio ageretur, nisi demonstrationes corporum cælestium edocere, & ex certis fundamētis Ecclipses eorum multis ante seculis exacte prædicere nossent; quæ deinceps per ipsam experientiam liquido comprobantur. Sed audi caluam ignorantiae excusationem. Quis cælum (inquiunt) ita digito attingit, & tam præcise ea delineauit? His respondetur, quoniam experientia quotidiana demonstrationibus correspondet, tam hæc vera esse necesse est, quam quod tria & duo iuncta quinque efficere notorium sit. Ex iisdem etiam artis fundamentis certa iniri potest supputatio, quanta sit hinc ad Lunarem globum distātia, & inde ad reliquos Planetas, postremo ad ipsum vsque firmamentum: quanta etiam Solis & reliquorum cælestium corporum sit amplitudo, tum collatione proportionali facta Astronomiæ cum Geometria, præcise elicimus terreni globi quantitatem, secundum omnes suas dimensiones. Quæ sane omnia vulgo abscondita sunt, & tanquā absurda æstimantur.

Hæc vero licet supina ignorantia, rudi forsan plebeculæ facile condonari posset, vt quæ non admodum de Philosophicis studiis sollicita sit: sed quod viri auctoritate graues, & in liberalibus disciplinis non mediocriter versati, hunc errorem tuentur; illud profecto non minus noxium & damnosum, quam absurdum est & ridiculum, siquidem vulgus imperitum illorum auctoritate nititur, & his ignorantiae tam crassæ patrocinantibus, non veretur veritatem hisce & similibus argumentis confidenter ac palam oppugnare, ad eum modum inferens; quod si hæc se ita haberent, non confutata esset opinio à tantæ auctoritatis hominibus: sequitur ergo, &c. D. Augustinus & Lactantius Firmianus, vterque sanctitate & doctrina insignes, & in artibus liberalibus viri probe exercitati, in dubium vocant, & negant posse fieri, vt Antipodes in orbe reperiantur, hoc est, esse quosdā homines, qui in altera orbis parte nobis aduersa habitēt, & ex opposito versis contra nos pedibus inambulent, capite & reliquo corpore deorsum versus cælum vergente, nec tamen de statione decidant. Auribus quidem hæc insueta sunt; nihilominus tamen doctis ea probantur, & re vera ita se habent, quantumuis id viri tam sancti, tamq; eruditi, quos modo citavi, impugnent. Necessario enim & indubitato sequitur, eos qui ex diametro per centrum terræ habitent, esse Antipodas. Vera item est propositio. *Omne versus cælum vergens ubicunque locorum, sursum est.* Nec opus habemus, vt in orbe inferiore Antipodas quæramus, siquidem & in hac superficie superiore præsto sunt.

Præfatio.

Si enim extremas occidentis oras, hoc est, Hispaniam opponas finibus orientis in India, videbis hos vtrinque extremos hominum, quandam Antipodum rationem habere.

Hinc aliqui ex Theologis colligunt, petitionem matris filiorum Zebedæi ratam esse factam, quæ CHRIS TVM rogabat, vt alter filiorum ad dextram, alter ad sinistram eius sederet. Diui enim Iacobi Apostoli in Compostella non procul à Celtico siue Nerio Promontorio, quod vulgo Capo de finis terræ dicitur, sepulcrale monumentum extare, & magna in veneratione haberi: alterum in India, hoc est, in Oriente, sepultum conquiescere.

Et hoc pacto eiusmodi Antipodes iam ante multa secula in nostro hemisphærio extiterunt. Nec obstat quod America siue nouus ille orbis, qui ex diametro in inferiori parte terræ nobis oppositus est, tempore Augustini nondum cognitus fuerit: possunt enim eo quo dixi modo & alii demonstrari. Quidam Theologorum, præcipue vero Nicolaus Lyra, qui aliàs vir excellens est, contendunt globum terræ ita aquæ innatare, vt alterum hemisphærium, quod à nobis inhabitatur, supra aquam sese exerat, alterum vero demersum in aquis subsidat, & ob id nullo modo habitari possit.

Hæc omnia cum Cosmographiæ demonstrationibus aperte pugnant, & à frequentibus Hispanorum & Lusitanorum nauigationibus secus multo esse compertum est, orbem videlicet terrarum ab omni parte habitabilem esse, imo sub Zona etiam torrida coli; cui tamen paradoxo veteres vno ore reclamarunt. Aromata, quæ nobis quotidiano in vsu, saccharum, vniones & eiusmodi mercimoniam ad nos ex illis regionibus aduecta, manifeste ea omnia conuincunt. Multa sunt & alia, quæ huic meæ sententiæ suffragantur, quibus recensendis modo supersedeo, ne Epistola hac verbosiore nauseam & tedium generosa tuæ Clementiæ conciliem.

Sufficiant ergo duo illa paradoxa huic instituto, quorum alterum de Antipodibus, alterum de dimensione corporum cælestium tractat, quæ non sine causa hoc loco explicanda mihi proposui.

Et legentur eiusmodi complurium in libro *Reuerendi & Clarissimi viri Casparis Goltwurts G. V. C. Superintendentis vigilantissimi in Weilpurga*: is in sex tomos distinctus, varia miraculorum & prodigiorum genera, cum Paradoxis insolentibus, qualia præteritis seculis, & hac etiam nostra ætate obseruata sunt, explicabit, & breui lucem videbit. Ad hunc ergo miraculorum Thesaurum, & alios eiusdem argumenti libros, quales sunt *Galeotti scripta De rebus vulgo incredibilibus*, lectorem remitto, vnde vberiore horum cognitionem petere poterit.

Satis itaq; superq; demonstratū esse arbitror, veritatē rei non ex vulgi iudicio pendere, qualis quidem hæc est Historia, quæ homines eius regionis plane nudos commemorat, qui nec iumenta alunt, nec alia vitæ necessaria comparant, quib. nos in humanos vsus abūdamus, vtpote vestimentis, lectis plumis, equis, porcis, bubus, imo nec vino illi, nec cereuisia, sed suo more vitā utcūq; iustentat.

Nunc ergo Præfationem ad vmbilicū deducturus, perstringam prius causas, quibus auctor ad editionem vtriusq; sui Itinerarii siue Nauigationis impulsus

Præfatio.

fus fuit. Multi enim finiftre hoc factum interpretabuntur, non aliter ac si in-
nem nominis inde gloriam venetur. Ego vero multo fecius ex ipso auctore in-
tellexi, & animum eius longe diuerfum effe deprehēdi, quod paffim per totam
Hiftoriam videre eft. Is enim propter tot exhausta pericula, totque aduerfitat-
es, & labores exantlatos, cum maximo fape vitę discrimine, vnde nec fumum,
quod dicitur, de patriis laribus, nec vllam libertatis fpem ne fomniare quidem
potuiffet; diuinæ tamen Maieftatis nutu atque numine, cui foli fe precibus ar-
dentiffimis femper commendabat, non folum hoftium immanitatem effugit,
fed precibus fuis tantum apud Deum valuit, vt non vno modo Deus fe inter in-
fideles hosce & Barbaros patefecerit, fe verum & æternum numen omnipoten-
tia & maieftatē fua etiam nunc fuis præfto effe. Satis conftat, preces fidelium
Deo nullo modo præfcribere: fin Deo vifum fuit, omnipotentiam fuam per
Ioannem hunc Stadium inter homines illos efferos & indomitos ad eam ratio-
nem exerere, quis refragabitur? Cui nō abundē animaduertifum eft, ærumnas,
tribulationes, fortunam aduerfam, animiq; & corporis ægritudines, quam ma-
xime homines ad diuinum auxilium implorandos adducere? & longe arden-
tioribus votis in ipfo discriminis articulo, quam extra periculi aleam pofitos,
DEVM expofcere? Itaque ne hic Ioannes Stadium vllo ingratitudinis vitio la-
borare, neve tantorum beneficiorum immemor effe putetur, Deo opt. max.
per hanc hiftoriæ fuæ commemorationem, & eiufdem publicationem gratias
agere, animoq; homine Chriftiano digno, opera & mirabilia Dei, quæ ipfi cō-
tigerunt, publica effe, & in ore populi decantari voluit. Et nifi ad hunc fcopum
tam laudabilem tamq; honeftum respexiffet, à laboribus & impenfis, quæ non
leues in editionis huius adorationem, ob iconum apparatus, & fumptus ty-
pographicos factæ funt, à curis item moleftiisq; abftinere potuiffet.

Licet vero Hiftoria hæc per auctorem ipfum humiliter dedicata fit Illu-
triffimo Principi ac Domino, Domino Philippo Landgrauio Haffiæ, Comiti
Cattimelibocenfī, Ditzij, Zigenhanij & Niddæ, &c. Principi ac Domino fuo
Clementiffimo, in cuius ditione viuit: multo tamen ante tempore ab eodem
Principe & Domino nostro Clementiff. tum in mea ipfius, tum in aliorū mul-
torum præfentia, Ioannes Stadium fuper ea accurate interrogatus, & de singu-
lis itineris & captiuitatis fuæ articulis fpecialiter, probe, & diligenter, examina-
tus fuit: quod ipfum iam pridem tum G. T. Cel. tum aliis viris heroicis abunde
aliquoties commemorauī: nihilominus tamen cum dudum obferuauerim, G.
T. C. fingulari ftudio ac beneuolentia profequi hæc Aftronomiæ & Cosmo-
graphiæ exercitia, hanc meam Præfationem ipfius nomini confecrare, & offi-
ciofe dedicare volui. Quod Generofitas tua pro fua clementia tantisper boni
confulat, donec maius aliquod opus fub eiufdem nominis tui celebritate
in lucem proferam. Hifce ergo me fimul, meaque G. T. Cel.

officiofe offero. Datum Marpurgi, feriis D.

Thomæ Apoftoli, Anno

ARGVMENTVM TOTIVS NARRATIONIS.

I.

Summatim describuntur duo itineraria navalia, quæ confecit Joannes Stadius intra nouennium.

Primum ex Portugallia in Brasiliam instituitur.

II.

Secundum ex Hispania, in noui orbis Americae Prouinciã, Rio de Plata, suscipitur.

III.

Sclopetarii vicem obit Joannes Stadius, & arci ab incurſu hostili defendenda præſcitur, in Brasiliæ quadam parte cuius incolæ Tuppin Ikinsii sunt, & Lusitaniæ Regi subest.

IIII.

Capitur ab hostibus Barbaris & misere abripitur, ubi nouem mensium captiuitatem sustinet, non nisi in cruentam hostibus escam reservatus.

V.

Liberatur tandem miraculo potius diuinæ Maiestatis, quam ullo vel rationis vel humanitatis beneficio, & incolumis patriæ suæ dilectæ redditur.

*Ipse DEVS vigili nisi muniat oppida cura;
Proficiet vigilum prouida cura nihil:
Et Deus in medio nisi dirigat æquore classem,
Vana gubernantum sollicitudo perit.*

ARGV-

A R G V M E N T V M

*Primæ partis Historiæ Brasiliæ Joannis Stadij Hesi, in qua
summatim describuntur eius duo itinera, quæ cōfecit intra no-
uennium. Horum primū e Lusitania in Brasiliam instituitur.*

C A P V T I.

*Primum iter Nauale Joannis Stadii, factum ex Ulysibona
Portugalliæ in Brasiliam, Indiæ Orientalis, sive
Americæ Prouinciā.*

O A N N E S ego cognomēto Stadius, patria Horn-
 bergensis, natione Hessus, Indiam perlustrare
 animo meo proposueram. Bremam itaque West-
 phaliæ oppidum transiens, Hollandiam petii, eò
 delatus, offendi in vrbe Campensi naues, quæ sa-
 lis inuehendi causa in Portugalliam nauigabant:
 iis ego me socium adiungo, & mensem integrum
 continuando, ad tertium Kal. Maij Anni 1547. ap-
 pello, ad urbem Setubal dictam: Hinc emensis
 quinque miliaribus veni Vlyssibonam. Istic aliquandiu commoratus, hospiti
 meo, viro ex Germania oriundo, propositum meum expono, ex quo cum in-
 telligo classē regiā iam ante aduentum meū soluisse, rogo, vt ad aliam me
 classē promoueat, vtpote cui idioma eius gentis familiare foret. Eius ope na-
 uem conscendo, in qua sclopetarii vicem obirem. Capitaneus eius classis, qui
 Pintiadus erat nomine, negotiationis ergo Brasiliam petebat: illi potestas à Re-
 gia Maestate naues, quas in Barbaria cum infidelibus commercia instituentes,
 & quæcunque Gallorum nauigia cum Brasiliensibus contrahentia offendisset,
 hostiliter adoriendi, atque deprædandi facta erat: adhæc captiuos secum duce-
 bat quosdam Regios, qui capitis damnati, ad colonias in nouas illas prouincias
 deducendas deportandi reseruabantur. Classis nostra erat instructissima, ab
 omni apparatu bellico, qui in naualibus vsui esse solet. Tres autem omni-
 no erant Germani inter ceteros in naui nostra, Ioannes videlicet
 Brachusius, Henricus Brandt Bremensis, &
 Ioannes ego Stadius.

CAP.

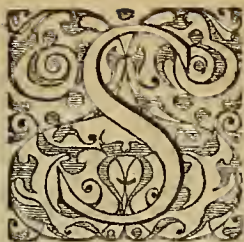

CAPVT II.

De ijs quæ acciderunt circa primam nauigationem.

Oluimus Vlyssibona, & naui alia minore adiuncta, quæ sub eodem nostro erat Capitaneo, deferimur primum ad Insulam, cui Madera cognomen. hæc Portugalliæ Regem agnoscit, & à Lusitanis incolitur, vini & sacchari fertilis: prope oppidum huius Insulæ quod Funtschallum dicunt, nauim nostram com meatu denuo instruximus. Hinc in Barbariam ad urbem Capo de Gel, (quæ nunc Mauritanorum cuidam Regi Scheriff dicto pareret, Regi Portugalliæ ab eodem vi erepta) prouecti, in spem erigebamur, fore, ut istuc in naues cum infidelibus contrahentes incideremus: offendentes autem quandam piscatorum Castilienfium multitudinem, certiores reddimur naues quasdam apud eam urbem esse. Dum aduehimur, vela ex portu facit quædam probe onusta, ea nos potimur vi, sed quos vehēbat homines, scapham ingressi, sibi fuga consuluerant. Interea vacuam lintrem per opportune in litore conspiciamus, quam naui captæ pro præda deportanda, quæ ex saccharo, amygdalis, dactylis, corio caprino, & gummi Arabico constabat, iungimus. Mauritani in magna copia pro lintre defendenda equis aduolabant, sed re infecta tormentis nostris bellicis repulsi sunt. Hac præda potiri repetimus Insulam de Madera, celocem nostram versus Vlyssibonam præmittentes, nunciarum Regi factum, & simul quid de præda nobis facto opus sit, consultum. Valentinorum enim & Castilianorum mercatorum erant hæc merces, quas in potestatem redegeramus.

Rex ut relicta in ea Insula præda, iter nostrum prosequamur, mandat, donec interea temporis Maiestas sua de circumstantiis penitus edoceatur. Nos dicto audientes, & iter versus Cape de Gel remensi, sed aduerso vento luctantes, incassum prædam ulterius prosequimur.

Nocte Kal. Nou. præcedente, impetuoso turbine acti Barbaria relicta Brasiliam contendimus: cum nunc quadringentis milliaribus à Barbaria in altum prouecti essemus, multi pisces ad nostrum nauigium adnatarunt, quorum pterosque hamis cepimus, nautæ maiores eorum Albakore dicunt, minores Bonitte, alios vero Dorado. Aderat & aliud piscium genus, Halecis instar, sed utrinque alatum more vespertilionis, hisce reliqui maiores piscium admodum infesti erant: proinde simul ac à tergo sibi instantes hostes animaduertissent, supra mare ad duas orgyias eleuati, alii supra summam aquam tantum, cateruatim volabant, & intra conspectum nostrum vndas repetebant, non raro per noctem in naues delapsos offendimus. Hi Portugallensium lingua vocantur Pisce Bolador, hoc est, Piscis volans.

*Albakore.
Bonitte.
Dorado.*

Pisce Bolador.

Deinde ad altitudinem lineæ æquinoctialis peruenimus, quæ quia circa tempus diei meridionale nobis verticalis erat, æstum duplicabat. Venti per dies aliquot plane siluerunt, nisi quod noctu interdum tonitrua imbris & vento permixta subito exoriebantur, repente etiam sedabantur: quos attente admodum obseruare necesse erat, ne nos sub velis latentes improviso obruerent.

Exoriens autem denuo ventus, tempestatem nobis aduersam per aliquot dies excitauit, quæ metum nobis attulit (si diu persisteret) ne fame periclitaremur

mur. Propterea Deum orare cœpimus secundum ventum nobis immitteret. Sed ecce, dum impetuosiores ventorum procellæ quadam nocte irruerent, & multum laboraremus, apparuerunt nobis in naui multæ flammulæ, coloris carulei, quales à me prius visas non memineram: in ipsa autem prora, qua fluctus maxime æstuabant, conspiciebantur. Portugallenses omen hoc faustum agnoscentes, & cælum serenum prædicentes (nec enim sine numine in summo discrimine ea apparere aiebant) Deo gratias egerunt; precibus exactis simul illa luminaria, quæ Santelmo, siue Corpora sancta vocant, disparuerunt. *Santelmo,
Corpora
sancta.*

Postquam illuxisset, serena se cæli facies explicauit, ventique secundi aspirarunt, ita vt manifeste videremus, eiusmodi lumina admirandum Dei opus esse. Secundo igitur vento delati, ad 28. Ianuarij in conspectum nobis venit terræ quidam angulus, Capo de Sanct Augustin vocatus, vnde ad octo millia- *Promon-
torium S.
August.* ria progressi portum Fernanbucò intrauimus, octuaginta octo dies inter fluctus continue versati.

Portugallenses eo in locò oppidulum extruxerant, cui Marino nomen indiderant. Præerat hisce Artus Coellius, cui captiuos aduectos cum mercibus quibusdam aliis tradidimus, & illic nos expedientes, iam vltius vela tendere constituimus, ad locum videlicet, in quo naues mercibus instruere animus erat.

C A P V T I I I.

*Siluestres in Fernanbuco, seditione orta, ad quoddam
Portugallensium oppidum deuastandum
accinguntur.*

Garasu.

Ccidit interea, vt siluestres incolæ eius loci contra Lusitanos insurgerent, cuius seditionis ipsi Lusitani auctores erant: nam antehac nihil eiusmodi in ipsos tentatum fuerat. Præfectus itaq; nos precibus suis sollicitauit, vt oppidum Garasu (quod à Marino milliaria circiter quinque abest, & à Barbaris tum oppugnabatur) præsidio nostro defenderemus. Incolæ Mariniani nihil suppetiarum vicinis suis afferre poterant, siquidem & ipsi similem obsidionem metuebant. Nos itaque Garasuanis cum 40. viris ex nostris hominibus in defensionem concessis, & scapha eo legatis subuenimus. Oppidum illud in sinu maris, quod ad duo miliaria in continentem protendebatur, erat conditum. Omne in eo præsidium, ex 90. viris Christianis, & 30. Æthiopibus ac mancipiis Brasiliensibus constabat. Qui vero nos oppugnatum venerant, ad octo millia barbarorum censebantur. Nos qui obsidebamur nullo alio propugnaculo, præterquam sepe ex perticis erectis contexta circumuallabamur.

C A P.

C A P V T IIII.

De modo obsidendi, & obsessos oppugnandi.

Illua obsessum cingebat oppidum, in ea hostes duas munitiones è truncis arborum construxerant, in quas noctu se reciperent, si forte eruptione facta illos adoriri nobis libitum fuisset. Oppidum ipsum circumquaque latibulis effossis occupauerant, in illis latitabant interdiu, & incursionibus in nos pugnabant. Petiti telis nostris, proni ad terram omnes prosternebantur, si qua teli iactum ad eum modum declinare valerent. Omnem autem aditum nobis intercludentes ad ipsa mœnia appropinquabant, & missis in altum jaculis relapsu eorum nos ferendos putabant. Tela insuper bombace & cera religata atque incensa in ædificiorum tecta spargebant, minis nos territantes, & quam crudeliter nos dentibus dilaniaturi forent, si victoria potirentur, significantes.

Dum hæc geruntur, victus in castris nostris fere jam defecerat. nam pro consuetudine eius regionis singulis diebus, aut ad summum alternis, radices recter effodiunt, ex quibus farinam molunt, ac liba pinsunt, sed hostes vias omnes præcluserant, quo minus illæ peti possent. Videntes ergo victus penuriam, duas scaphas ad conquirendam in vico Tamaraka annonam instruimus. Hostes gregatim vtrinque ripas tenentes grandes arbores transversas flumini obiecerant, quæ nobis progressis impedimento essent. Nos vi illorum molimina perumpimus. Interea æstu nos deferente in sicco hæsimus, nihil tamen ab hostibus detrimenti afferri poterat. Ipsi autem ligna arida confertim inter ripam & nauim nostram coniiciunt, quibus incensis, illud genus piperis quo terra ea abundat, inspergere, & fumo hinc exundante nauibus nos exturbare tentabant. Sed conatus illorum fuerant irriti. Interea æstu marino redeunte, in vicum Tamaraka incolumes peruenimus, à cuius incolis commeatu accepto, ad oppidum obsessum reuertebamur: sed hostes eodem, quo prius loco iter denuo obstruxerant, hoc quidem pacto. Arbores vt ante trans flumen strauerant, ripam vtrinque occupantes, tum alias item duas fere resectas non omnino inciderant, ad earum cacumina religatis lentis quibusdam sarmentis Sippo illis dictis, lupuli sarmentis non absimilibus, nisi quod paulo sint crassiora; extremitates huiusmodi funium in oppugnaculis suis retinebant, eo videlicet animo, vt cum obiecta rursus perumpere tentaremus, arbores incisæ, tractis funibus in naues nostras corruerent. Nos adremigantes obiecta deturbamus, illi arbores nutantes in ruinam attrahunt: corruit vna versus munitiorem ipsorum, altera præcise post nauem nostram vix elapsam in flumen concidit.

Priusquam vero obiectum illud in flumine obstaculum demoliri conaremur, alta voce socios nostros obsidione cinctos inclamabamus, vt subsidio nobis adessent: quanto nos vocem acrius intendebamus, tanto intensius hostes clamorem tollebant, adeo vt non exaudiremur à quoquam nostrum. obiecta enim silua nostrum conspectum illis adimebat, alioquin voci audiendæ satis vicini, si absque hostium clamoribus fuisset. Annona in oppidulum inuecta, cum hostes viderent se molimine suo frustratos, pactis induciis, re infecta domum

mum repetunt. Obsidionis tempus fere ad mensem integrum trahebatur. Ceciderunt quidam ex hostibus, sed nullus ex nostris desideratus. Pacatis ergo iam Barbaris, ad nauem nostram onerariam reuertimur, quæ ante Marinum in anchoris hærebat, illic aqua dulci & farina radicis Mandiocæ in naues assumptis, & Præfecto qui nobis humanissime grates egit, salutato digressi sumus.

B

CAPVT V.

*Ex Fernanbucō digressi petimus regionem Buttugaris, sed in
nauem Gallicam incidentes, praelio cum ea
decertabamus.*

Inc soluentes, & circiter miliaria quadraginta emensi, in portum nomine Buttugaris intramus, vt nauem ibi ligno Brasílico oneremus, & annonam à Barbaris redimamus. Ingressi nauem Gallicanam, ligno Brasílico onustam conspiciamus, eam hostiliter inuadimus, potiri ea sperantes; verum maiorem nauis nostræ malum tormenti per illos emissi ictu corruperunt, & vela confregerunt. Pars nostrorum nautarum globulis pixidariis vulnerata fuit, pars traiecta occubuit.

His actis constituimus cursum in Portugalliam conuertere, quia venti nobis erant aduersi, vt portum, in quo annonam conquirere in animo erat, ingrederemur. Victu ergo admodum tenui Portugallia repetitur, fame adeo confictamur, vt pars nostrorum coria hircina, quibus nauis onerata erat, deuoraret: Cuilibet in diem sextarius aquæ dulcis præbatur, & modicum farinæ radicis Brasilianæ. Dies centum & octo in pelago versati, ad 12. Augusti in Insulas Acores vulgo nuncupatas deferimur, quæ Regis Portugalliæ Imperio subsunt. Iacta hic anchora respirantes piscando tempus fallimus. Interim in mari nauim conspiciamus, & piraticam esse agnoscentes vi adorimur, & strenue sese defendente superiores facti capimus, piratis ipsis in cymba elapsis versus insulas. abundabat ea nauis vino & pane, quibus vires restaurantes in alias insuper quinque incidimus, quæ ad Regem Portugalliæ pertinebāt, missæ vt redeunt ex India iuxta has Insulas opperirentur, & eas in Portugalliam deducerent. Quibus nos adiungentes, vnam ex India reuersam in Insulam Terceram dictam deduximus, ibique substitimus. Plurimæ interim ex noua India reuertentes istic congregatæ, quarum aliæ Hispaniam, aliæ Lusitaniam petebant. Naues circiter centum numero socio agmine ex Tercera soluentes, Vlyssibonam ad S. Idus Octobris Anni 1548. deuenimus, Mensibus sedecim in ea nauigatione insumtis. Vlyssibonæ me aliquantulum quieti dedi, donec animum inducerem, cum Hispanis in nouas, quas occuparunt orbis partes, nauigationem instituere. Conscendi ergo nauem quãdam Anglicam, qua ad urbem, cui Portus S. Mariæ nomen est, in Batica sitam, delatus sum, quo in loco ii qui aduenerant, nauem vino onerare constituerant. Hinc in urbem Hispalim pergo, vbi tres naues instructas ad iter in Regionem Americæ, quæ ad flumen Rio de Platto dictum sita est, suscipiendum reperio. Sunt autem Regio illa ad flumen Argenteum sita, & regnū illud Peruanum auro fertilissimum, & Brasilia ipsa perpetuum continens, non Insulæ mari circumfusæ, vel in pelago sparsæ.

Ante annos iam aliquot naues in eam Regionem dimissæ erant, vt eam porro occuparent: vna ex iis redierat, quæ auxilia relictis mitti petebat, & multa de auri fertilitate huius regionis magnifice prædicabat, quæ auxilia apparabantur, indicta trium nauium classe, cuius Præfectus Don Diego de Senabria dicebatur: illi à Rege Præfectura in eam Regionem commissæ erat.

Tota ea classis erat instructissima, cui & ego me comitem adiungo.

Secunda pars.

ARGUMENTVM.

Stadius secunda Nauigatione ab Hispali in eam Americam partem, quæ Flumine vulgo dicto Rio de Plata irrigatur, proficiscens, post longos errores Naufragium patitur.

CAPVT VI.

Secundum iter Nauale, susceptum in Prouinciam Americam Rio de Plata, ex Hispali Hispaniarum urbe institutum.

S. Lucæ.

Hispali ergo soluens ad S. Lucam portum peruenimus, vbi Bætis fluuius Hispalim alluens, in mare se exonerat. Hic ventos secundos opperiri constitutum erat.

Anno ergo 1549. feria quarta à festo Paschatis à S. Luca soluentes, aduerso flante vento Vlyssibonæ portum ingressi sumus: secundis deinde flantibus ventis ad Insulas Canarias cursum dirigimus: anchoram autem prope Palmam (quæ & ipsa vna est ex prædictis) in profundum demittentes, aquas illic dulces pro classe nostra haurimus. Naucleri quoque scopum sibi definiunt, ad quem nimirum se colligerent, si forte tempestatibus acti in mari dispergerentur, videlicet gradum 28. ad latus meridionale lineæ æquinoctialis.

Capo Verde.

Ex Palma nauigantes Hesperion cornu, quod vulgo Capo Verde, id est, Caput viride dicitur, vento petimus: is locus in Æthiopia situs est, & parum abfuit, quin istuc naufragium faceremus: sed & hinc progressi Cossam nostram sequebamur. Ventus aduersus aliquoties nos terræ Guineæ allidebat, quæ similiter ab Æthiopibus incolitur. Tandem ad Insulam S. Thomæ deferimur, quæ Regi Portugalliæ subest, & saccharo abundat, sed aer in ea parum salubris habetur. Eam Portugallenses habitant, qui multa secum ex Æthiopum genere mancipia alunt: nos aqua hausta iter institutum prosequimur. Interea duæ nostræ naues sociæ nocturno turbine è conspectu nostro sublatae solos nos destituerant: venti autem nobis valde aduersi erant. Ea enim est natura illorum

Insula S. Thomæ.

in hoc

in hoc mari, vt sole peragrans latus septentrionale æquatoris, à meridie flent; fin vero Sol ad meridiem declinet, venti à Septentrione irruant. Et hunc quoque morem constanter tuentur, vt per quinque menses continue ex vno loco proflent. ita factum est vt moram quatuor mensium ducere, necessum habuerimus: nec enim aliter Cossam nostram directe instituere nobis possibile fuerat. Mense itaque Septembri iam ingruente, venti conuersi à Septentrione spirabant. Cossam itaque inter Austrum & Austro-africanum dirigentes, versus Americam cursum tenuimus.

CAPVT. VII.

*Ad altitudinem 28. graduum peruenientes, Americam contin-
gimus: Portum autem vnanimi consensu designatum,
non agnoscimus: exoritur turba insolens
circum littora.*

AD 18. Nouembris diem, Naclerus altitudinem graduum explorat, seque ad 28. peruenisse deprehendit. Nos itaq; in occasum vergentes, terram inuestigamus. Ad 24. mensis iam memorati diem apparet tellus. Sex menses mare inter grauissima pericula emerientes, & iam continenti viciniore facti, nec oram eam, nec portum à Naclero designatum agnoscimus; nec tutum remur ignotum portum ingredi. Secus tellurem ergo radentes oras cursum tenebamus: ventus interea ingrauescebat in tantum, vt de vita nobis in istis scopulis certo periclitandum videretur. Proinde dolia puluere tormentario implemus, eaque obturamus, & illis arma nostra alligamus, vt si fors naufragium faciendum foret, & aliqui euassissent; ij arma sua in littore requirerent, siquidem doliis à fluctibus eiectis affixa essent.

Velis obliquis nauigare cœpimus, vt oras terræ declinarem, & in altum efferri possemus, sed nihil profecimus; ventorum enim impetu in scopulos fluctibus coopertos, & ad quatuor orgyiarum altitudinem subtus vndis latitantes impellimur, ac propter æstum maris nimium intumescentem, ad terrā tendere cogimur, nihil aliud æstimantes, quam nos fluctibus hauriendos.

DE O tamen aliter prouidente, vicini scopulis facti, quidam ex sociis nostris portum vicinum ex insperato conspicit, in quem illabimur. Ibidem conspecta Cymba quædam fugit, & post insulam è conspectu nostro se abdidit, vt quænam illa fuerit non licuerit tum cognoscere, nec eam vltius insequeremur, sed iacta anchora Deo pro liberatione benedicentes quieuius, & vestimenta desiccata refecimus.

Circiter secundam pomeridianam anchoram jecimus. Vespera ingruente, aduentarunt ad nauem nostram onerariam plurimi eius oræ incolæ, aduerti in scapha satis capace, qui cum sermones nobiscum miscere cuperent, à nostris ægre, & ex parte tantum intellecti accipiebant quosdam cultellos & hamos, quibus se domum recipiebant. Eadem nocte & alia denuo scapha ad nos nudis istis hominibus onusta adnauigat, ac inter cæteros duo Lusitani; hi quærunt ex nobis qui simus, & vnde, respondemus nos Hispania aduenisse: hoc audito, dicebant, oportet vos Naclerum admodum sagacem & peritum habere, qui portum eum ingredi ausi fueritis: se quidem portum perspectum habere, sed tali cælo nunquam id tentaturos. Nos factum illis exponimus, ventos & fluctus naufragium minitatos fuisse, & cum iam de nobis actum crederemus, insperato portum apparuisse, **D**E V M nobis ducem adfuisse, & à naufragio seruasse. Nobis vero ne nunc quidem constare, quo nam locorum ageremus. Perceptis ijs, in admirationem adducuntur, & **D**E O acceptum referentes, portum eum Suprawai dici aiebant, & abesse nos ad octodecim circiter miliaria ab Insula S. Vincentii, quæ imperium Portugalliæ Regis agnosceret, cuius se esse inquilinos affirmabant. Tum vero eos, quos in scapha se post Insulam abdere paulo ante conspexissemus, credidisse nos Gallos fuisse, & ob id sibi fuga prospexisse innuebant. Porro de situ & distantiâ Insulæ S. Catharinæ quæsiti, quod eo nobis proficiscendum esset, respondebant eam ad triginta miliaria abesse, ad

meridiem sitam, nationem Barbarorum istic esse Carios nuncupatorum, quos
circumspecte admodum cauisse oporteat, Barbaros qui circa portum præsen-
tem habitent, Tuppin Ikinsios appellari, quibus familiariter ipsi vtantur, nec ab
illis quicquam nobis imminere periculi. De altitudine item Solis in ea regio-
ne ex illis sciscitantibus, 28. graduum esse nobis indicatum, quod qui-
dem ita se habebat. Ceterum & alia nobis eius oræ digno-
scendæ signa & notas perhumaniter com-
monstrarunt.

CAP.

CAPVT VIII.

*De regressu ex portu supra Way, & inuestigatione
terra nobis definita:*

Ilente Vulturno, quem nautæ Septentrionales Ost Sud Ost appellant, tempestas serena cooritur, ventus autem Aquilo proflabat. Nos itaque plenis velis iter remetimur, portum determinatum inuestigantes, verum toto biduo nullo modo eumprehendimus, terra tamen ipsa indicium erroris faciebat, & nos præteruectos arguebat. Sole enim sub nubibus latitante, de altitudine eius apparebat. Ad hæc ventis infestantibus acti, diuersi huc illuc errabamus.

DEVS vero, qui in angustiis consolatur, nobis in auxilium vocatus adfuit, siquidem exactis vespertinis precibus, quibus à Deo veniam petebamus, & antequam nox irruisset, nubes ex meridie, qua nos vento abacti eramus, condensantur; Aquilo quidem adeo conticescere, vt vix in sensus incurreret. A meridie vero Auster procedens, qui sub id tempus rarissime suum imperium exercet, tantis tonitruis & fulgetris ingrauescere, vt horrorem mortalibus incuteret. Mare erat æstuosissimum, siquidem Auster & Boreas certatim vtrunque fluctus inspirare; Tenebræ insuper tantæ oboriri, vt omnem oculis conspectum eriperent. Tum vero mortales quotquot aderant, & ipsi nautæ quoque consternati coruscationes tam formidabiles, & horrenda illa tonitrua expauescere, vt quid prius quid posterius in conuertendis velis corriperent, dubii plane & incerti ambigerent, nec aliter vnicuique persuasum erat, quam omnibus ea nocte simul pereundum esse. Sed tempestas ea Dei beneficio paulo post sedata viam velis præbebat, vt iter quod de die factum erat, de nocte illa retro legeremus, & de integro portum nostrum requireremus, sed nullo nobis indicio eum dignoscere concedebatur, quandoquidem plures Insulæ propter continentem istic essent. Post ubi 28. gradum denuo contigimus, Præfectus noster Naucleum post insulam nauem deducere, & anchoram istic figere iubet, exploraturus quidnam terrarum occurrisset. Duas itaque vtrunque positas tellures medio transeuntes, portum amœnissimum intramus, & anchoram fundo affigimus, constituentes cymba demissa portum eum vltius explorare.

CAPVT IX.

*Cymba speculatum missa, quidam nostrorum portum
explorantes, crucem in scopulo positam
reperiunt.*

Eriis D. Catharinæ Anno 1549. anchoram fundamus, & eodem die quidam ex nostris probe instructi, speculatum in nauicula mittuntur portus illius opportunitatem. Videbamur enim intrasse flumen Sancti Francisci, quod in illa prouincia etiam est: quo longius progredimur hoc latius patet portus. circumactis ergo circumquaque oculis sicubi fumum conspiceremus, sed nullus apparuit. Interea tuguria prope desertum conspiciamus in conualle: accedimus, videmus casas quasdam ruinosas, hominibus desolatas: pergimus, interea nox ruit. Erat in flumine Insula non ita magna, ad quam tendimus, vt istic noctem traduceremus, siquidem custodiam commodius istic disponi posse credimus, sed ob noctis tenebras non satis tutum erat terræ nos exponi, vt quiete in ea reficeremur: erant qui nihilominus insulam circumirent, sed neminem inueniunt. focum ergo instruimus, palmam arborem incidimus, encephalum eius comedimus, & istic pernoctauimus. Mane summo diluculo iter instamus. nec enim absistere propositum erat, priusquam de hominum præsentia constaret: ex indicio enim conspекtorum tuguriorum facile de incolis colligere erat. Dum propositum vrgemus, casu lignum procul conspiciamus in scopulo erectum, formam crucis referens, quod multis absurdum videbatur. Appropinquantem videmus ingentem crucem esse ligneam, lapidibus impactis in scopulo firmiter hærentem, cui tabulæ pars de dolii orificio alligata erat, in tabula characteres incisi visebantur, non admodum legibiles. Miramur quænam naues hoc monumetum statuissent, dubii de portu, vtrum determinatum ingressi fuerimus nec ne. Progredimur hinc longius, assumpta tabula illa dolii: dum vehimur, quidam literas tabulæ insculptas examinans, paulatim eas colligit, & sensum elicit. Erant autem Hispanico idiomate hæc verba in ea consignata: Si ven por ventura aqui la armada de su Majestad, tiren vn tire y averan recado. quorum sensus est: Si forte Maiestatis suæ naues huc delatæ fuerint, ex prodant se disploso tormento bellico, & certiores fient de reliquis. Confestim ergo locum crucis repetentes, incenso tormento, quod Falconetum dicunt, signum præsentia nostræ damus, porro remigantes nihilominus. Conspectimus interea quinque scaphas plenas Barbarorum, illæ nos rectà petunt: nos pixides nostras sulphureas directe illis opponimus. Vbi appropinquassent, videmus hominem stantem in prora, barbatum & vestitum, agnoscimus esse Christianum, inclamamus eos vt consistent, & vna scapha præmissa in colloquium ille adueniat. Aduectum interrogamus de portu: Respondet, dici eum Barbaris Schirmi rein, sed vt rectius assequamini, esse Portum Sanctæ Catharinæ: quod nomen illi ab inuentoribus inditum sit.

Gratulamur ergo inuicem nobis de inuenta statione, quam inscii in ipso S. Catharinæ die appulissimus. Hinc sane euidenter constat, quantum valeant preces afflictorum apud Deum, si ex animo proueniant.

Quærenti de aduentu nostro, significamus, nos esse Regis Hispaniæ, & petere prouinciam Rio de Plata, affuturas & alias propediem naues, si Deo ita visum foret: constituisse enim in eo portu conuenire. Hæc audiens nobis gra-

tulatur, & simul commemorat, quod ante triennium ex prouincia illa Rio de Plata à locò qui Assumptio vocatur, & Hispanis paret, descendisset per trecenta miliaria ad mare, vbi nunc ageret, vt nationem eam Barbarorum, quæ Carios dicitur, & bene cum Hispanis conuenientem, hortaretur ad radices colendas, quas Mandiocas vocant, vt naues eo delatæ, si penuria premerentur eo in loco, comæatu à Barbaris petito reficerentur. Quod Capitaneus Salasar, qui Hispanis de rebus Indicis retulerat, ita fieri curasset. Is Capitaneus in nauibus nostris fociis iam reuertebatur.

Demum cum homine illo ad tuguria illorum deuecti, humanissime
pro more & facultate eius gentis accepti
sumus.

CAP.

C A P V T X.

*Scapha plena Barbaris mittor ad nauem nostram
onerariam.*

Ein Capitaneus hospitem nostrum rogat, vt scapha instructa aliquem ex nostris ad nauem onerariam relictam mittat, eam adductum.

Mittor ego, iussu Capitanei. iam triduum abfueramus, fociis quid de nobis actum esset ignorantibus.

Vbi intra teli iactum ad nauem accessi, qui inerant, clamore sublato ad arma accelerant, arcentes me cum Barbarorum comitatu; inclamāt, & quæ hæc noua sit facies exquirunt: vbi reliqui hæreant: vt quid solus ego cum tot Barbaris adueniam. Conticesco, nec respondeo quicquam. Capitaneus enim me informarat, vt vultu essem tristi, quo videret quid qui in naui tentarent. Illi cum nihil à me responsi ferrent, turbantur, inuicem dicentes, non salua hæc res est, reliqui procul omni dubio interierunt, hunc autem solum adducunt, aliis forsitan in insidiis locatis, quo nauem tali apparatu occupent. Hæc versantes, ad tormenta in nos dispergenda accinguntur, denuo tamē me inclamant. Hic demum subridens illos placide alloquor, & melius sperare iubeo bonum omen nuncians, faciant modo accessum liberum, vt quid apportem intelligant. Accedo, rem enarro; illi præ gaudio exultant. Barbari interea domum remeant. Nos nauem castris Barbarorum subducimus, & iacta anchora reliquorum, qui per tempestatem dispersi erant, aduentum expectamus.

Vicus in quem Barbari nos exceperunt, Acutia vocatur. quem offenderamus inter illos virum, Ioannes Ferdinandus erat, Cantaber ex Bilbao oppido oriundus. Natio illa Carios dicta, ferinam & pisces in copia nobis offerebat, pro quibus nos hamos ferreos rependimus.

C A P.

C A P I T U L U M X I.

*Socia navis quæ vento abacta erat, aduentat: illa
Nauarchum vehebat.*

Tribus illic septimanis exactis venit in portū navis, quæ Nauarchum vehebat. Sed tertia quæ nobis socia fuerat, perierat, nec quicquam de ea relatum fuit.

Nauibus ergo in sex menses annona instructis, itineri, quod trecentorum miliarium restabat, perficiundo accingimur. Paratis iam rebus omnibus nauem onerariam in ipso portu amittimus, quo casu insperato, mora nostræ profectioni iniecta.

Hæsimus biennium in deserto illo loco, fame conflictantes. Esca erant lacerti, glires, cochleæ petris affixæ, & alia insolita.

Barbari qui primo victum sufficientem ministrarant, postquam satis mercium sibi parauerant, in diuersas oras commigrabant, nec satis erat tutum illis per omnia fidere.

Pertæsi ergo & loci & penuriæ, vnanimiter decernimus vt maior pars pedibus iter in Prouinciam Assumptionis nomine insignitam conficeret, (aberrat illa ad trecenta miliaria) reliqui in naui residua subsequerentur.

Capitaneus delegit quos secum naui auhere constituerat. Qui pedestre iter ingressi erant, victum pro deserti transitu capiebāt, iunctis sibi quibusdam ex barbaris. Pars illorum fame in itinere perierat, reliqui ad metam deuenerant, quod ex aliorum relatu nobis postmodum innotuit.

Sed nec navis ferendis omnibus, quos Capitaneus referuarat, satis capax
erat.

CAPVT XII.

De Consilio inito Insulam S. Vincentij petendi, quam Lusitani possident, spe nauem ab ipsis obtinendi, atque itineri ita finem imponendi: sed orta tempestate naufragium facimus, celi locique ignari.

Dortugallenses tenent Insulam, nō longe à continente sitam, quam vocant S. Vincentii, Barbari vero Vrbioneme: is locus ad 70. miliaria aberat: proponimus nobis cursum eo dirigere, vt nauem à Lusitanis conduceremus, qua in Prouinciam Rio de Plata iremus, nec enim ea quæ restabat omnibus sufficiebat. Delecti ergo qui duce Salasare eam Insulam peterent, nec erat quisquam, qui hoc iter prius tentasset, præter quendam Romanum nomine, is videbatur sibi, se iter hoc relegere posse.

Vela itaque ex Portu Byassape facimus, qui ad 28. gradum & dimidium ab Æquatore positus est, intra biduum ad Insulam ferimur, quæ de Alkatrafes dicitur, 40. circiter miliaribus distātem ab eo loco vnde solueramus: venti autem aduersi nos ad anchoram fugere compellunt. In hac Insula frequens est genus auium marinarum, Alkatrafes eas vocant, nullo labore capi possunt, & forte sub id tempus aduecti eramus quo pullos ex ouis excludere solent.

Ingredimur, & quærentes fontes aquarum dulces, reperimus casas desolatas, & ollarū testas hinc inde sparsas: inuenimus et venam exilem seu scaturiginem aquæ, è rupe promanantem. Aues quas commemoravi in magna copia captas cum ouis naui inferimus, & dapes ex iis instruimus. Postquam iam cibo relecti eramus, consurgit Auster tanta cum violentia, vt vix anchoram reduxerimus; solliciti ergo, ne ad scopulos ventorū impetu allideremur, & vespera iam ingruente, portum tamen Carinee contingere præsumimus. Nox autem nos anteuertit, proinde littus declinantes, in maximo versabamur periculo: fluctus nauem tanta importunitate verberabant, vt de naui actū putaremus, siquidem fluctus ad oras terræ magis intumescunt, quam in alto. Ea nocte tanto intervallo à littore abacti sumus, vt orto sole ne conspectus quidem eius appareret.

Redit tandem tellus in conspectum, tanta tamen erat turbinis importunitas, vt vix subsisteremus. Romanus ille credebatur se insulam S. Vincentii agnoscere: vela eō dirigimus, sed terra nubibus ac nebulis cooperta atque inuoluta, dignoscenda non erat. nauem ergo propter procellarum impetum exonerare cogimur, supellectile grauiore submersa. His cōstituti in angustiis vela vtcunq; facimus, quærentes portum Portugallensium; sed labor omnis incassum abit. Disiectis vtcumque nubibus, Romanus portum illum in conspectu esse affirmat, nobis modo recta in scopulos iter instituendum, post quos ille lateret. Aduecti nihil præter diræ mortis horrendam contuemur imaginem; nam & portus omnis aberat, & in oppositam terram recta incurrandum erat propter ventos impellentes, & naufragium faciendum. Procellæ littus tanto impetu feriebant, vt horrorem animis incuterent. Deo ergo iam supplices, ac delictorum veniam atque animæ salutem rogantes præsentī animo in periculum ineuitabile accingimur. Littori viciniore facti, adeo in fluctibus sublimes ibamus, vt vernui in profundū nō aliter ac de muro prærupto despiceremus. Nauis primo actu ad littus collisa tota fathiscit. Pars saltu corpora in mare mittentes, tranādo euadit, pars in tabulis correptis ad littus adigitur, & omnes tandē diuina seruati omnipotentia incolumes terram contingimus, ventis autē, & imbribus omnes dirigimus.

CAPVT XIII.

*Certiores reddimur de loco & regione Barbarorum,
in qua naufragium feceramus.*

Erræ incolumes redditi, Deo grates soluimus, solliciti admodum de finibus. Romanus eam Regionem non satis agnoscebat, vnde de situ Insulæ S. Vincentii nihil plane affirmare norat, nec levis nos metus Barbarorum terrebat, si qui ex vicinia forsan nobis imminerent. Interim quidam sociorum temere per littus discurrens, vt agitatione & motu membra excalefaceret (erat is Claudius nomine, Gallus natione) pagum post siluam conspicit, in quo ædificia ad formam Christianorum constructa erant: accurrit; videt esse castellum quod Portugallenses incolunt: Nomen illi est Itenge Ehm, & duo miliaria ab Insula S. Vincentii dissidet. Edocet ergo incolas de naufragio nostro, & madidos omnes horrere, nec quo se refocillent, habere conqueritur. Illi intellectis nostrorum miseriis, obuiam nobis procurrunt, ædibus suis nos excipiunt, & necessaria pro vestitu conferunt. Hic respirantes per aliquot dies commorati sumus.

Post, S. Vincentii Insulam pedestri itinere petimus, vbi à Portugallensibus honorificentissime excepti, aliquandiu publicis sumptibus vitam sustinemus, tandem vnusquisq; se certo vitæ generi applicat, vnde vitæ necessaria pararet.

Destituti iam omnibus nauigiis, Capitaneus noster quendam ex Portugallensibus ad socios in Byasape relictos ablegat, qui illos aduehendos curaret. Et factum est quod imperauerat Capitaneus.

D 2

CAPVT XIII.

De situ Insulae S. Vincentij.

VÆ S. Vincentii nomine fertur, ea Insula est continenti fere iuncta: sunt inibi extructa duo Castella, quorum alterū Portugallensibus quidem S. Vincentii, Barbaris vero Orbioneme, alterum circiter sesquimiliare distitum Barbaris Ywawa-Supe dictum est: Sunt & tuguria quædam, *Ingenio* vocata, saccharo præparando destinata. Habitat a Portugallensibus, qui amicitiae fœdus colunt, cum natione, qui Tuppin Ikinsij nomen habent. Regio eius nationis, quam incolunt, patet in interiorem continentem, ad octuaginta miliaria, sed ad mare extenditur in quadraginta.

Natio ea vtrunque ad Meridiem videlicet & Septentrionem vicinos sibi infestos habet; qui meridionales sunt Carios, qui vero Boreales Tuppin Imbar appellantur. Ipsi vero Tuppin Ikinsij ab vtrisque suis hostibus Tawayar, quod hostem sonat, appellantur. Hoc posterius Tuppin Imbarum genus multa sæpe & magna damna intulit Portugallensibus, & in hunc quoque diem ipsis metui atque terrori existit.

Tertia

Tertia pars.

A R G V M E N T V M.

*Sclopetarij vicem obit Joannes Stadius, & arcu ab incurſu
hoſtili defendenda præſicitur, in Regione cuius incolæ Tup-
pin ſkinsij ſunt, & à Portugallorum Rège gubernatur.*

C A P V T XV.

*De Situ & Nomine loci, ex quo Tuppin ſkinsis plus damni
ab hoſtibus, quam ex aliis infere-
batur.*

ST locus ad quinque miliaria à S. Vicentio ſitus, Brickioca illi
nomen eſt, illic primum cōgregabantur hoſtes Tuppin Ikin-
ſiorum, & iter medium inter Inſulam S. Marci & continen-
tem tenentes, illac tranſire aſſueuerant

Hunc tranſitum hoſtibus præcludere conabantur quin-
que fratres germani, patre Luſitano & matre Braſiliana nati,
religionem Chriſtianam amplectentes: callebant autem vtriuſque gentis, tam
Chriſtianorum, quam Barbarorum mores, ingenia, & idiomata. Nomina eo-
rum hæc ſunt, 1. Ioannes, 2. Diego, 3. Dominicus, 4. Franciſcus, 5. Andreas.
Patri etiam Diego, omnibus ſimul cognomen erat de Praga.

Hī quinque fratres iunctis aliquibus Barbaris, qui illis confœderati erant,
conſtituerant biennio ante meum aduentum, munitionem in eum locum cō-
tra hoſtium incurſus conſtruere, more & forma Barbaris vſitata, & quidē exe-
cuti illud iam fuerant.

Id cum viderent aliqui Luſitani, eo commigrarunt & ipſi: erat enim a-
mœnus & peropportunos locus Hoc Tuppin Imbæ hoſtes illorum explora-
rant, & ſe in ſua regione, cuius fines circiter quinque miliaria inde abſunt, omni
apparatu bellico, pro more gentis probe inſtruxerant, ac ſeptuaginta ſcaphis
noctu aduectis, mane hora vna ante diluculum, quod vſitatum illis eſt, hoſ ad-
orti fuerant. Quinque ergo illi fratres, cum Portugalleniſibus domum quan-
dam ex luto confectam occupantes, in hoſtes fortiter pugnarunt. Reliqui qui

adfuerant Barbari coniunctim in tuguriis suis se defenderunt, dum vires sufficerent, & donec plurimi hostium occubuissent. Tandem hostes superiores facti vicum Brickioca incendio vastant, & Barbaros capiunt. Christiani, quorum octo vel circiter fuerant, & fratres illi quinque nihil damni tulerant. nam se strenue in domo illa gesserant: Deus enim illorum protector erat. Barbaros autem, quos ceperant, absque mora dissectos inuicem distribuerant, & in patriam suam hoc peracto facinore remeantes discesserant.

CAP.

CAPVT XVI.

Portugallenses post restorationem Brickioca, Propugnaculum quoque in Insula S. Maro instruunt.

Euaſtato eo vico, Seniores & ipſe populus Portugallensium, vnanimi conſenſu decernunt locum dirutum denuo reſtaurare; & quam poſſint munitiſſimum reddere: nec enim conſultum videbatur, vt deſertus relinqueretur, ſiquidem ſolus tanquam murus, pro tota ea regione in hoſtes opponebatur. Reſtauratur ergo Brickioca.

Hac re ab hoſtibus animaduerſa, munitionem eam firmiorem videlicet factam, quam vt expugnari ab illis poſſet, noctu nihilominus tranſitum illac ſcaphis tentant, & ſimul vi ſecum abripiunt, quemcunq; capere poſſent, in conſinio S. Vincentij.

Qui in medio regionis habitabant, ſecuros ſe viuere propter Brickiocam reſtauratam & munitam exiſtimabant, ſed hæc confidentia ſeu ſecuritas ipſis damnoſa erat.

Commodum ergo videbatur incolis, vt aliud quoddam propugnaculum quoque ſtruerent, in vicina inſula S. Maro (quæ è regione Brickioca eſt) ad fluminis ripam, & tormentis illud æneis, ac præſidio firmo inſtruerent, vt hoſtibus tranſitus eo expeditius intercluderetur.

Cœperant illud moliri, ſed imperfectum reliquerant: cauſa erat, vt ab ipſis mihi relatum fuit, quod nemo Sclopetariorum Portugallensium, ſe illi credere auderet.

Ego ſpeculatum illud eo: incolæ vbi me Germanum intellexiſſent, & aliquam rei tormentariæ peritiâ habere, inſtant vt tuendi Propugnaculi curam ſuſcipiam, & ſi ita opus facto eſſet in hoſtes ſtrenue depugnarem, promittentes ſe ſocios mihi addituros, & honeſto ſtipendio donaturos. Addunt ſimul fauorem & Regis beneuolentiâ promeriturum, ſi id muneris obirem, ſiquidem Rex eſſet benigniſſimus in omnes, qui in regionibus iſtis recens inuentis conſilio atque ope ſua ipſi adeſſe non vererentur.

Paciſcor cum illis in menſes quatuor, dum Capitaneus ex Hiſpania à Regiâ Maieſtate cum claſſe miſſus aduheretur, & ex lapidibus illud Propugnaculum inſtauraret & perficeret, quod poſtea in effectum deductum fuit. Ego, adiunctis ſaltem duobus, aſſidue fere me contineo in propugnaculo, inſtructus

aliquot tormentis, non tamen sine ingenti periculo, propter imminentes Barbaros. Ædificium per se non satis erat munitum, & excubiæ noctu maxime agenda, ne hostes tenebris freti clam præterirent, quod licet aliquoties tentarent, ab excubantibus tamen obseruati sunt. Elapsis aliquot mensibus Capitaneus, cuius supra facta est mentio, à Rege legatus aduentat. Senatus enim Regem per literas monuerat, de insolentia hostium, ab illa parte, tum de amœnitate loci, qui non temerè deserendus esset. Quare ut consuleret huic malo, Capitaneus, Thomas de Suse, cum Regia potestate missus, locum collustrat, de quo muniendo populus scripserat.

Adhæc exponunt Capitaneo præstita à me officia, in domo illa prætegenda, quod nemo tentare ausus fuerit, ob loci & ædificii infirmitatem.

Is laudabat factum, & se apud Regem negocium meum diligenter acturum pollicitabatur, ubi Deo volente Portugalliam repeteret, meque re ipsa cogniturum pondus aliquot suæ commendationis fuisse.

Pactum tempus Præfecturæ meæ elapsum erat, peto ergo officium resignari. Sed Capitaneus & ipsi Primores populi me hortantur solliciti, ut in officio persistam. Obtempero precibus illorum, & in biennium meam addico operam, ea tamen conditione, ut elapso termino cum prima quaque naue in Portugalliam reuerti absque tergiuersatione permittar, & prædium meorum accipiam. Capitaneus illud nomine Regis signatis literis ratum dedit, & priuilegio mihi cauet, qualiter Sclopetariis Regiis petentibus illud fieri moris & iuris est:

Instauratur ergo propugnaculum ex lapidibus, & maioribus tormentis instruitur; ego præficio, & de excubiis & officio commisso sedulo obeundo admoneor.

CAP.

C A P V T X V I I .

Statis quibusdam anni temporibus, hostes ob certas causas accuratius obseruandi erant.

DVobus præcipue anni temporibus, hostes nostri frequentiores imminebant, & violenta manu suorum inimicorum fines ingrediebantur. Primum Nouembri mense accidebat, cum fructus illis Auati dicti maturescunt, ex quo illi potum Kaawy ^{Auati.} ^{Kaawy.} coquunt, cui interdum miscent radicem Mandioca, quæ apud illos in copia prouenit. Is potus causatur expeditionem eam, circa tempus messis seu maturitatis Auati, quem reuersi ex prælio in immolatione captorum hostium solenniter potent. Illud tempus per totum anni circulum magno desiderio expetunt.

Deinde Augusto etiam mense impressiones plerumque faciunt, quando videlicet genus quoddam piscium sequuntur, quod ex mari conscendit in flumina aquarum dulcium, & in illis concipit: Barbaris Bratti, Hispanis vero Lysses ^{Bratti.} ^{Lyssa.} dicuntur. Circa iam dictum mensem armati, & cum vicinis depugnare parati, fines egrediuntur, ut penum instructionem reddant, & frugalius victitent.

Capiuntur ab aliis, reticulis, ab aliis sagittis petuntur, post tostis domum reportantur. Sunt qui ex tostis illis piscibus farinam molant, quæ Pirakui nuncupatur.

Pirakui.

E

Quarta pars.

A R G V M E N T V M.

Capitur ab hostibus Barbaris, & misere abripitur, ubi novem mensium captiuitatem sustinet, non nisi in cruentam hostibus escam reservatus.

C A P V T XVIII.

Quo modo, & qua ratione in hostium manus inciderim.

Habebam Barbarum mancipium è natione Carios oriundum, quod mihi feras in mensæ vsum venabatur, nec dubitabam & ipse illò comite nemus ingredi. Fortè tum me Hispanus ex S. Vincentij Insula inuiserat, quæ miliaribus quinq; à S. Maro abest, simul Germanus quidam illum comitatus aduenerat, is erat Heliodorus Heflus, ingeniosissimi Poëtæ Eobani Hefsi *Heliodorus Hefsi* sanctæ recordationis filius, qui in S. Vincentio in INGENIO, quo nomine *Iosepe Or-* feruntur tuguria, vbi saccharum conficitur, negocia sua curabat. Illud vero In- *nio.* genio spectabat ad Genuensem mercatorem Iosepe Ornio, alias Iosephum Or- *nio.* nionem vocitatum. Heliodorus autem illi à rationibus & negotiis erat. con- traxeram iam antecum illo familiaritatem; naufragium enim cum Hispanis passus, admodum hospitaliter ab eo habitus sum. Is ergo aduenerat, vt de valetudine mea cognosceret, qua me aduersa frui forsân relatu acceperat, Pridie mancipium meum in siluas venatum ire iusseram, postridie captam prædam ipse petiturus, vt mensa hospitibus meis instructior foret & lautior: nec enim Regio ea fert alias lautitias præterquam quas silua præbet.

Dum igitur per siluam iter facio, vtrinque ingentem clamorem pro Barbarorum more, exaudio, vno simul omnes impetu in me feruntur: agnosco hostilia agmîra, illi me circumfluunt, spicula intendunt, & ea in me coniiciunt. Voce igitur ad Deum miserabili sublata, in manus tuas, ô Deus, exclamo, commendando spiritum meum: Vix finieram; humi verberibus me prosternunt, telis ac iectibus in me furentes, quanquam, Deo ita providente, præterquam in femore vulnus nullum accipio. Illi vestibis mihi detractis, alter pallium, alter pileum, tum interulam alius auferunt: oriuntur contentiones, & rixantur quis prior in me imperum fecisset: dum illi altercantur, ceteri me arcubus suis probe contundunt. Tandem duo præcipue me sibi vendicant, terra subleuant, & brachiis vtrinque innexis, quam poterant ocysime ad scaphas suas in littore absconditas accelerantes me abripiunt, præcurrētibus aliis, aliis à tergo insequentibus. Vbi ad mare ventum est, video intra vnum atque alterum teli iactum scaphas eorum in siccum subductas, & post sepem ac dumeta abditas, & ingentem simul cateruam in custodiam illarum relictam. Illi me conspecto gregatim in aduentum occurrunt, cristis omnes pro more gentis ornati, & dentibus frendentes, ac in lacertos mordicus impressis, minitabantur similiter de me futurum esse.

Præcedit me Regulus, gestans clauam, qua captiuos obtruncant, & conceptis verbis talibus profatur; Captum nunc te Perot (qua appellatione Portugallenses notant) & mancipium vilissimum in potestate nostra constitutum habemus, nunc tu mortem amicorum nostrorum, quos tui vmbreis demiserunt, condigno lues supplicio.

Postquam ad naues accessum fuit, pugnis petor: illi inuicem feruent, & naues in flumen promouere contendunt, quoniam sibi metuebant à tumultuantibus Brickiocacensibus, qui ceruicibus, vt euentus probauit, imminebant. Priusquam scaphæ in vndas reductæ essent, manus vinculis innectunt. Qui

aderant non ex eodem vico progressi omnes erant. Ergo male quosdam habebat, quod præda vacui domum reuerti cogerentur, expostulantes cum fratribus illis duobus, qui me asseruabant, quoniam æque vicinos se fuisse in capiendo aiebant, hinc sibi quoque partem prædæ deberi contendunt; & simul in cōspectu me obtruncare festinant.

Ego inter sacrum saxumq; constitutus Deum inuoco, & clauam anxie respectans in mortis discrimine versor. Tandem Regulus, in cuius eram potestate, talibus inquit: Viuum deducamus eum domum, vt & coniuges nostræ hoc spectaculo recreentur; deinde Kawi pepike morietur, hoc est, adornaturi illud portionis genus quod victimis solenne est, festum celebraturi, & publico epulo exhibito illum manducaturi sumus. Huic sententiæ acquiescunt, & quatuor fûnes à collo religant, in scapham me protrahunt, & extremitates quatuor illorum funium ad oras scaphæ expansas affigunt in littore constituti, tandem in flumen eas protrudunt, & domum repetunt.

CAP V T XIX.

Dum Aues Vwaras speculatum regrediuntur, nostri homines adueniant, qui me recuperare certant: sed illi, in quorum potestate eram, conuersi cum illis congregiuntur, & aperte Marte decertant.

Icina Insulæ, vbi in manus hostiles incidi, est quædam alia non perinde magna: in ea nidulantur aquaticæ quædam aues, rubeis velatæ corpora pennis, quas Vwara vocant. Sciscitantur ex me, nunquid Tuppin Ikinsij hostes sui eâ illo anno ingressi, ceperint grandiores pullis incubantes: affirmo factum: illi nihilominus insulam adire instituunt, quia pennæ illarum magno æstimantur, & omnis eorum ornatus vt plurimum ex plumis constat. Insuper hoc proprium est auib; istis, vt pullis primum cinerei coloris plumæ succrescant, post adultis commutentur in fuscum colorem. Hoc colore induti annum circiter integrum vagantur, tandem conuertuntur in elegantem rubrum colorem. Has itaque captatum ibant. Dum ad vnus atq; alterius displosi globi spacium progressi forent, conspiciantur à tergo aduenientes conferto agmine Tuppin Ikinsios, & illis mixtos Portugallenses. Namque mancipio comitatus in siluam abieram: illud me capto fuga sibi consulens vicinos euocarat, qui pro me recuperando accelerarent.

Iamq;

Iamq̃ instantes prouocant Tuppin Imbas, vt si viri essent congregiantur. Conuertunt ergo scaphas in hostes, & hinc inde sagittis & tormentis acerrime certant. Ibi manus meas vinculis exsoluunt, funibus tamen à collo stricte liga-

tis. Tradunt mihi pixidem sclopetariam, & modicum sulphuris, quam à Gallis pro ligno Brasiliano acceptam gestabat Regulus meus, eam in hostes displodere cogor. Dum hæc geruntur, verentur Tuppin Imbæ, ne hostes scaphis allati suppetias aliis ferant, & per flumen se insequantur. Vela igitur conuertunt, tribus nihilominus ex ipsorum numero globo plumbeo læsis, ac Brickiocacense propugnaculum, cui ego præfectus fueram, intra Falconii tormēti displosi spacium præterlabuntur. In transitu erectum me in scapha sistunt, vt à nostris conspicerer. qui in propugnaculo erant, nos duobus maioribus globis petunt, sed breuius æquo iactum collimant. Iamque aderant Brickiocacenses in linitribus, sed Tuppin Imbæ acriter insistentes remos fortiter impellebant. Sic re infecta Brickiocacenses absistunt.

CAPVT XX.

*De ijs quæ acciderunt in itinere versus fines
Tuppin Imbarum.*

BI Brickiocam ad 7. miliaria versus fines suos Tuppin Imbæ prætergressi erant, quantum ex solis altitudine coniici poterat, imminebat quarta pomeridiana. Illo ipso quo me ceperant die allabuntur ad Insulam, in qua pernoctare constituerant, subducunt scaphas, meque in solum pertrahunt: terræ expositus nec oculis cernere, ob faciem verberibus tumidam, nec pedibus insistere ob vulnus femori inflictum, valeo: illi me in arenam proiectum circumstant, & acerba de me deuorando minitantur.

His calamitatibus expositus, voluebam in animo meo, quæ sane nūquam prius in mentem venerant, quam arumnosa hæc vita esset, quam caduca & fluxa: & obortis lachrymis, ex intimis animi penetralibus melodiam insequentis Psalmi canere incipio.

*Dum vita in medio conuertitur anxia luctu,
Imploro superi numinis ager opem.
Tu DEVS atque hominum Rector miserere precantis,
Et patula querulas aure reconde preces.
& reliqua quæ sequuntur.*

Hæc audientes Barbari: Ecce, inquit, iam lamentatur, & sortem suam infelix deplorat.

Sed locus is non videbatur commodus pernoctationi: terram igitur continentem repetunt, vbi tuguria quædam deserta occupant, ab ipsis antea extructa (nox autem intempesta aduentantes præoccupauerat) scaphas in terram subducunt, focumque instruunt, cui & me admouent. Deinde in pensilem reiformem lectum cubitum deducunt, hoc Barbaris Inni vocatur: nec enim lectos plumeos in vsu habent. Inni illud ad duos palos supra terram, sin in siluis egerint, ad arbores suspensum alligant; funes quos collo gestabam, ad arborem colligant, & circum circa accubant, tum illudêtes, tum sua lingua captum incessentes; Schere Inbau ende, quod idem sonat ac si dicas: Tu es bestia mea, quàm vincitam detineo. Antequam illucesceret iter ingrediuntur, & toto eodie remos impellunt: restabant duo miliaria ad locum, vbi pernoctandum erat, cum

cum aduersperasceret. Consurgit interea nubes densissima, & formidanda nos pone sequens: illi eam cernentes, vt tempestatem euitarent, remos qua possunt agilitate impellunt. Sed vbi illam effugere se non posse vident, his me verbis aggrèdiuntur: Ne mungitta dee Tuppan do Quabe, amanasu y, an dee Imme Ranni me sis se. quorum sensus hic est: Tu precibus apud Deum tuum effice, ne tempestas hæc nos obruat. Conticebam & clam preces ad Deum in animo fundens his verbis inuoco: Omnipotens æterne Deus, cæli terræq; Monarcha, qui omnes nomen tuum inuocantes exaudis, & à periculis protegis vel inter medios etiam infideles, fac mecum misericordiam tuam, vt videam quod tu Deus præsto mihi sis, & gentes hæc, quæ te non cognorunt, intelligant, quod preces meas exaudias.

Hæc orans in naui vinctus & proiectus iacebam, nec ceruices ad nubem inflectere potis eram, reliqui autem assidue respectantes, O qua moa amanasu, inquit, id est, tempestas illa tremenda retrorsum agitur. Hæc audiens subleuome paulum, sed ægre admodum, & nubes dissipari videns, Deo ex animo grates agebam. Postquam ad terram appulimus, pristinos illi mores retinentes, ad arborem me colligant, & circum excubant, & se posttridie sub noctem ad suos reuersuros lætabundi gloriantur.

Verum ego non admodum mihi de
eo gratulabar.

CAPITULUM XXI.

Quid eo die mecum designarint, quo ad eorum mansiones deuentum.

Ubsequentis diei pomeridiano tempore, cum sol ad occasum inclinaret, conspiciamus habitationes petitas, triduo integro in reditum insumpto: triginta enim miliaribus aberamus à Brickioca, quo in loco in manus hostium incideram. Vicini facti, video esse vicum non perinde magnum, septem tuguriis duntaxat constantem, cui Barbari nomen fecerant Vwattibi. Scaphas ad littus appellimus, istic in vicinia vxores horum inter radices Mandioca agebant, occupatae eis euellendis. Eas me his verbis compellere iubent: A Iune sche been ermi vramme, quod est; En adsum vobis ego dica vestra. Nobis è nauibus egressis, omnes cateruatim ex tuguriis, tam senes quam iuuenes spectatum me confluunt. Viri armati arcubus & pharetris ad tuguria procedunt, & me mulieribus tractandum committunt. Illae medium assumptum, pars praebant, pars pone sequebantur, cantantes, & ad numerum saltantes, vt solent cum captiuos mactationi destinatos comitantur. Cum iam me ad tuguriorum suorum mœnia, illis Ywara dicta, quae ex crassis perticis ac contis erectis constant, & sepiis hortum ambientis instar extructa sunt, ad sua habitacula contra hostes defendenda, perduxissent: ingressum mulierculae cateruatim incurrunt, & pugnis miserum male mulcant, tum barbam vellicant lingua illis familiari dicentes: Sche innamne Pepike a, e, hanc plagam luis nomine amici mei, quem hostes nostri, inter quos vixisti, interemerunt.

In habitaculum deductus in Iuni lectum pensilem componere me debui: mulieres autem vndiquaque nunc tundeant, nunc vellicabant miserum, & me deuoratum iri minitabantur.

*Kaawy.
Tammara-
raka.*

Viri alio in loco simul congregati potione Kaawy se exhilarabant, numina sua, Tammara vocata, apud se habentes, quibus honorifice accinebant, pro responso tam veraci, quod praeda se potituros praedixissent.

Cantus quidem exaudiebam, sed intra horae mediae spacium, nullus virorum me adiit, sed à solis mulierculis & pueris mirum in modum exagitabat.

CAPVT XXII.

*Uterque herus significant mihi se dono dedisse me cuidam amicorum,
qui me asseruaturus, & ad solennitatem Epularum, quan-
do opportunum videatur, ipse obtruncaturus sit.*

Ores huius gentis non tam perspectos prius habebam, quam post edoctus didicerim: credebam ergo viros interea apparare ea, quæ macerationi vsui forent. Sed non longe interuallo accedunt me duo illi fratres, qui me primi ceperant, alter Ippipo Wasu, alter verò Alkindar Miri nomine, significant quod me amicitia ergo dono dederint patruo suo Ipperu Wasu, in cuius custodia posthac futurus, & à quo, si tempus epularum adueniat, obtruncandus sim: vnde nominis aliquam gloriam adipiscatur. Anno præterito ceperat mancipium quoddam idem Ipperu Wasu, quod beneuolentia gratia Alkindari Miro concesserat, qui eade illius nomen acquisiuerat, sed ea tamen lege, vt primum, quemcunque Alkindar capiat, in vicem Ipperu patruo remuneret. Huic pacto soluendo me modo fors parum fida destinarat. Præterea hoc mihi commemorant: iam aderunt tibi mulierculæ, & deducunt te Aprasse. Eius verbi sensum non assequebar, sed nostra lingua, saltem, est. Restibus ergo ceruici innexis me in aream protrahunt, quæ ante tuguria strata erat. Confluunt quotquot in septem illis tuguriis erant mulierculæ, & nudum pro libitu contrectant. Viris aliò abscedentibus, aliæ brachiis me comprehendunt, aliæ funibus ceruici innexis ductitant, adeo stringentes vt ægre respirarem: deducor ignarus quid de me fieri deberet. Hic subiit miseranda imago sacrosanctæ passionis Domini ac redemptoris nostri IESU CHRISTI, qui sub perfidissimis Iudæis mortem ignominiosissimam pertulit. hac consolatione erigebam, & sufferebam æquiore animo tribulationes. Promoueor interea ad mansionem Vratinge Wasu Reguli, id si nomen interpreteris, magnâ & candidam auem sonat. In vestibulo seu proscenio terræ recens fossæ cumulus aggregatus erat, cui me imponunt, & ne corruerem, erant quæ me sustentarent. Hic mortem sane in oculis esse credebam, & circumspiciebam an claua Ywara Pemme, qua homines macrare solent, parata esset: sciscitor, num mihi illico moriendum sit, negant; accedit mulier fragmentum cristallinum ligno insertum inflexo, tanquam vimini gestitans, eo instrumento mihi palpebras superciliis deradebat. Barbam autem eodem refecare tentantem repuli, cum barba, dicens, moriar; illæ relicta barba respondent nondum instare tempus cadis, nihilominus paucis diebus post forcipe à Gallis accepta eam detondebant.

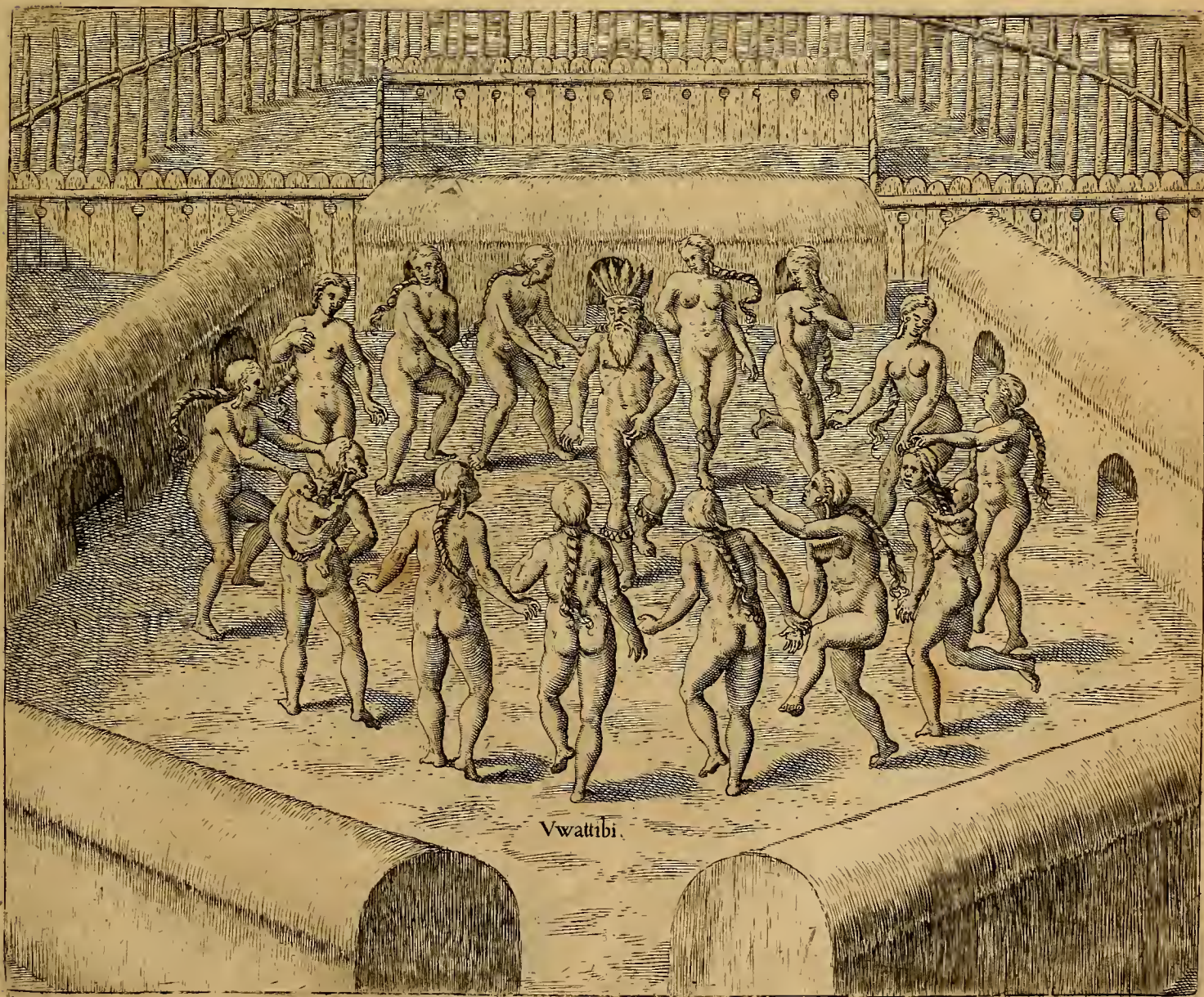
CAP.

CAPVT XXIII.

*Choreas mecum instituunt ante tuguria, in quibus Tammara-
raka numina illa sua seu idola reposita
asseruabant.*

Inc relinquentes locum tonstrinæ procedunt in vestibulum
tabernaculi, in quo idola sua Tammaraka reposuerant. Ibi in
circum me cingunt, in medio cum duabus mulieribus à late-
re vtrique positis constitutum: tum ad crura religant quæ-
dam crepitacula, ex filo pendentia, post tergum ad ceruices
flabellum ex cauda auium quadrata forma concinnatum, &
Arafoya. supra ceruices eminens annectunt, quod illorum idiomate Arafoya nomina-
tur. Dehinc mulierum turba vno ore cantiones inchoat; ego ad vocis concen-
tum pedibus, quibus crepitacula innexuerant, terram ferio, vt crepitacu-
lorum resonantia cum concentu illarum congrueret, quan-
quam crus ex accepto vulnere, nec dum religato,
tantopere doleret, vt ægre sub-
sisterem.

CAP.

CAPIT. XXIIII.

*Post Chorearum ritus deducor ad Ipperu Wasu,
qui me mactaret.*

Initis choreis trador in manus Ipperu Wasu; ille significat mihi, superesse adhuc tempus aliquod vitæ meæ: deinde in publicum producunt idola illa seu numina sua, quotquot in tabernaculo habebant, & me in medio illorum cōstituto, affirmant, horum numine & responso prædictum fuisse Lusitanum siue Portugallensem captum iri.

Ego contra arguebam, nullum esse numen idolorum istorum, nec ea vocis beneficio esse prædita, mentiri etiam in hoc, quod me ex Portugallia oriundum prædicent, esse enim amicum Gallorum & cōfœderatum, patriam meam Alemaniam dici. His auditis, mentiri me illis dicebant, siquidem si amicus Gallorum forem, ut quid inter Portugallenses versatus sim. Sibi satis constare Gallos æque cum Portugallis inimicitias exercere atque seipso. Gallos etiam quotannis aduectos commutare cum ipsis cultros, secures, specula, pectines & forfices pro ligno Brasiliano, Bombace, pipere, & preciosis auium suarum pennis ac plumis. Ab his Portugallenses multum dissidere, & longe aliter in se affectos, utpote qui iam ante annos aliquot, eas oras ingressi, cū hostibus suis amicitias contraxerint, & domicilia in illorū Regione extruxerint, quæ etiamnum incolant. Post ad se Tuppin Imbas quoque commerciorum gratia nauibus progressos, ad quorum nauigia dum animo nihil sinistri suspicante aduecti, & ea ingressi essent (non aliter ac nunc quoque ipsis Gallis cōuersari assueuerint) post ubi illi naues hospitibus complerint, tum comprehensos vinculis constrinxisse, atque in manus hostium tradidisse, à quibus trucidati & deuorati sint. Multos insuper ex Tuppin Imbis, globulis pixidariis traiectos procubuisse, & ut rem verbo expediam, Portugallenses damna intulisse ipsis plurima, cum summa insolentia. Adhæc cum hostibus sæpius pugnatum, seque captatum venisse.

CAPVT XXV.

*Illi in quorum custodia eram animo indignante mihi conqueruntur
de trucidato patre suo à Portugallensibus, quod factum
in me vlcisci statuerint.*

Commemorabant mihi fratres illi duo, qui me captivum detinebāt, vt Portugallenses patrem suum brachio vno cum pixidario globulo truncarint, ex qua plaga vitam finierit: quem parentis sui interitum, ego iam deberem luere. Respondeo, vt quid in me hoc vlcisci velint, me non esse ex ea natione; sed paulo ante cum Castilionensibus ex naufragio eo delatū, hoc modo inter ipsos hāsisse.

Aderat adolescens quidam ex hoc ipso hominum genere, qui Portugallensium mancipium ante fuerat. Nam ea natio Barbarorum, inter quos Portugallenses habitant, armata manu Tuppin Imbarum dominium ingressi integrum pagum ceperant. Seniores ex captis deuorant iuniores quosdam, quorum ex numero & hic adolescens in confinio Brickiocæ apud herum suum ex Gallicia oriundum, Anthonium Agodinum nomine, seruitutem seruierat. Hic ante tres menses ab iisdem, à quibus & ego denuo captus fuerat.

Sed quod esset ex eorum genere, vitam illi condonarant: ex hoc igitur, vt cui à facie notus eram, de statu meo sciscitabantur, is affirmabat nauem in illa ora periisse, & qui euaserint Castilionenses appellatos, quibus cum Portugallensibus amicitia intercederet, meque vnum ex illis tum fuisse, nihil vltius sibi de me constare.

Cum ergo audirem, quod & ante iam perceperam, inter hos homines versari Gallos, qui eo nauigare solerent, constanter protestabar me ex Gallorum confœderatis esse, ne me proinde mactarēt, priusquam à Gallis agnitus forem. custodiunt me interim magna cum diligentia.

Versabantur autem inter ipsos aliquot Galli, qui à negotiatoribus piperi colligendo istic relictī fuerant.

CAPVT XXVI.

Gallus quidam à negociatoribus istic relictus me inuisit, is deuorandum me esse pronuntiat, falso me Portugallensem dictitans.

Vatuor à tugurio meo miliaribus aberat Gallus, is accersitus ingreditur tugurium illud, quod mihi è regione positum erat. Barbari igitur ad me accurrentes; Venit iam, aiebant, homo Gallus: hinc nobis cõstabit, vtrum & tu Gallus sis nec ne.

Ego equidem mihi de aduentu eius gratulabar, reputans vtique hominem esse Christianum, nec fieri posse quin pro me sententiam ferat.

Deducor ad eum nudus plane, nulloque velamine tectus: video hominem iuuenem, Karwattuware ab illis vocitatum: eius me compellantis Gallice verba non satis assequebar. Barbari circumfusi auscultabant: vbi non exacte responsum expedire videt, Barbaris illorum lingua ait: occidite hunc, & deuorate hominem nequam. Lusitanus est, vtrisque nostrum & hostis & infestus.

Hæc verba satis intelligens, per sacra rogo hominem, vt cum illis agat, ne me dilanient: ille autem, deuorabunt te, referebat.

Tum alte suspirans, recordabar verba Ieremiæ Prophetæ, vbi ait Cap. 17. Maledictus qui confidit in homine. atque ita summa animi consternatione digrediebar.

Humeros forte tunc integebam panno linteo, quem ab illis acceperam, quamuis vnde haberent non constabat: eum inde deripiēs, ad pedes istius Galli proiicio: si vtique mihi moriendum, dico, ad quid carnem meam alterius ingluuiei reseruauero?

Reducor inde in tuguriolum meum circumspēcte custodiendus; illic me in stratum retiforme coniicio. Deum testem facio, quibus angustiis animus tum contristatus fuerit, inchoo voce admodum lamentabili paragraphum hymni subsequēntis primum:

*Sanctum precemur Spiritum
Vera beare nos fide,
Vt nos in hac reseruet:
In fine nempe vitæ*

*Hinc quando commigramus
Doloribus soluti,
Kyrie eleison.*

Ecce inquit, vere hic Portugallensis, iam horrore mortis ciulat. Gallus prædictus biduum in tuguriis illis commoratus, tertio demum die perrexit.

Barbari autem primo quoque die simul ac omnia in promptu haberent, neci me tradere decreuerant. Interea asseruabar accuratissime, sed & ab omnibus petulantissime proscindebar.

CAP.

CAPVT XXVII.

Grauiſſimis dentium doloribus diuexor.

DUm tot in ærumnis vitam traho, verū eſſe quod dicitur, nulum malum euenire ſolum, re ipſa comperio. Namq; ex dentis dolore adeo laborabam, vt marceſcerem. Herus percontabatur me, quī fieret quod tam parce cibum ſumerem, reſpondeo, me dentis cruciatu infeſtari. Affert inſtrumentum ligneum, quo dolentem euelleret, ego dolorem ſedatum iam deſiſſe dico. Ille nihilominus extrahere iſtat. Reſiſto ego quantum poteram maxime, donec incoëptum relinqueret. Monet ergo vt comedam, nam niſi probe ſaginer occumbendum ante iuſtum tempus. O quoties, ſi ita viſum fuiſſet ſuperis, inopina morte interciderere optabam, ſaltem ne impiam eorum & inſatiabilem exple-rem ingluuiem!

G

CAPVT XXVIII.

Sistor coram Rege Konyan Bebe, qui in reliquos omnes eius nationis Regulos imperium obtinebat, ubi varijs modis excipior.

Iebus aliquot elapsis, in vicum Airab ad summum eorum Regem Konyan Bebe deducor, qui reliquis omnibus imperabat.

Spectatum eo conuenerant plures, tanquam ad solenne quoddam festum, ipse etiam ex Regis mandato adueneram.

Cum appropinquarem tugurio, ingens tubarum clangor & exultantium iubilatio exauditur. ante vestibulum praefixa in contis seu perticis capita circiter quindecim erigebantur, ab hostibus suis deuoratis, quibus Markayas nomen est, ablata: haec inter deducendum mihi comonstrabant, gloriantes has exuias hostibus suis Markayas detractas. Totus equidem angebar animo, de me similiter agendum suspicans. Ingredientem tabernaculi portam, praecurrit quidam ex custodibus mihi adhibitis, alta voce exclamans: Producimus in conspectum vestrum mancipium Portugallense. Persuasum enim habebant egregium quippiam esse, hostem suum in potestate habere.

Haec ergo & alia multa blaterans me coram Rege sistit, qui simul cum reliquis in potando erat strenuus, donec ex portione illa simul incalescerent; illi vero toruum me intuentes dicebant: venisti tandem o hostis noster. quibus refero, Veni quidem, sed animo minime in vos hostili. quo audito & mihi poculum hauriendum praeuerunt.

Pridem iam mihi innotuerat fama Regis huius Konyan Bebe, quod & vir magnus esset, & tyrannus in vorandis humanis carnibus crudelissimus. Videbam autem quem inter illos ex coniectura Regem esse suspicor, accedo & compello hominem idiomate ipsis familiari, sed verbis satis inconditis, & utcumque in buccam venerant: Tunc, inquam, es Konyan ille Bebe, & aura adhuc vesceris? Viuo ego equidem refert ille. tum laudes illius praedico: nomen tuum, dico, valde celebratur, & magnanimitas tua multum laudis meretur. His auditis, fastu intumescens, assurgit, & in conspectu meo obambulat.

Ex labiis eius pendebat pro more gentis lapis crassus viridis, haud exiguae magnitudinis: ex collo suspenderat monile globulis, e cochleae marinae genere quodam confectis, & serie quadam iunctis ad orgyiarum fere sex longitudinem, quod mihi indicium fecit, ut inde eum vel ex primoribus aliquem esse conijcerem, vel Regem ipsum.

Rex interea denuo sessum iuit, deinde ex me quarebat, quid hostes sui Tuppin Ikinsij & Portugallenses consilii contra ipsum capiât, & cur nam eum
globo

globo bombardico petere in confinio Brickiocæ non sim veritus, rescuerat enim illic me sclopetarium egisse. Responsum fert, me per Portugallenses in eam stationem locatum, & mandato meo munere ac officio perfunctum fuisse. Sed & me Portugallensem dictitabat, adducens testem Gallum illum, quem filii nomine dignabatur: (erat ille, qui supra in colloquium ad me vocatus venerat) cuius me linguam non callere dicebat, & ob id me vere Portugallensem etiam natione esse. Affirmo, me quidem linguæ Gallicæ non perinde peritum, quod diuturna absentia eam dedicerim. Sed se quinque iam cepisse & deuorasse Portugallenses, aiebat, qui similiter falso se Gallos venditarint. Vnde de salute desperans Deo me commendo, omnes enim pariter mihi moriendum esse innuebant. Rex plura percontabatur, de Portugallensibus, quidnam de ipso sentiret, aut quem virum eum existiment, num & illis formidini terrorive foret. Verum esse aio, quod satis experti sint, qui vir fiet, & quas ipsis clades inferat, verum Propugnaculum Brickiocacense iam validius esse, & munitum firmitus assero: infert ille, eodem ergo modo eos, quo & ego fuerim, per siluas aucupandos esse. Ad hæc præmoneo ipsum: Hostes tui, dicens, Tuppin Ikinij 25. scaphas expediunt, quibus propediem te aggredientur (quod euentus paulo post probauit. Illo sciscitante reliqui auscultant, & ut rem expediam, multa quæritans, multa iactitans de variis gloriabatur, præsertim quot iam ex Portugallensibus, & reliquis hostibus fudisset.

Potus interea eius tugurii exhaustus fuit, quare ad aliud procedunt, vbi similiter quod biberent in promptu erat: vnde finis colloquio nostro impositus est.

Tugurium ingressi, variis me scommatibus & ludibriis denuo proscindunt. Regius in eo filius tribus nexibus alternatis crura mihi religauerat: & ita constitutum plano pede per solum insultare cogebat: illi risu dissolui, dicentes, Ecce subsultantem nostram hanc escam. Compello herum meum, qui me adduxerat, & num eo in loco mihi moriendum sciscitor: negatis quidem, sed hos tamen ritus de more institui cum mancipiis exoticis dicebat.

His actis vincula laxarunt, & circumfusi membra mea petulanter contrectant, hic capitis cutem, alter femoris carnem sibi destinando.

Nec hæc satis, cantantem quoque me audire volebant, canto, quos solitus, hymnos pro tempore sacros: eos ut interpretarer hortantur, ego me laudes Deo meo concinuisse aio; illi Deum meum impurum conuitiantur, quod illorum lingua Teuire sonat. Ægerrime profecto hoc ferens, animo meo immensam Dei indulgentiam in hos reputabam.

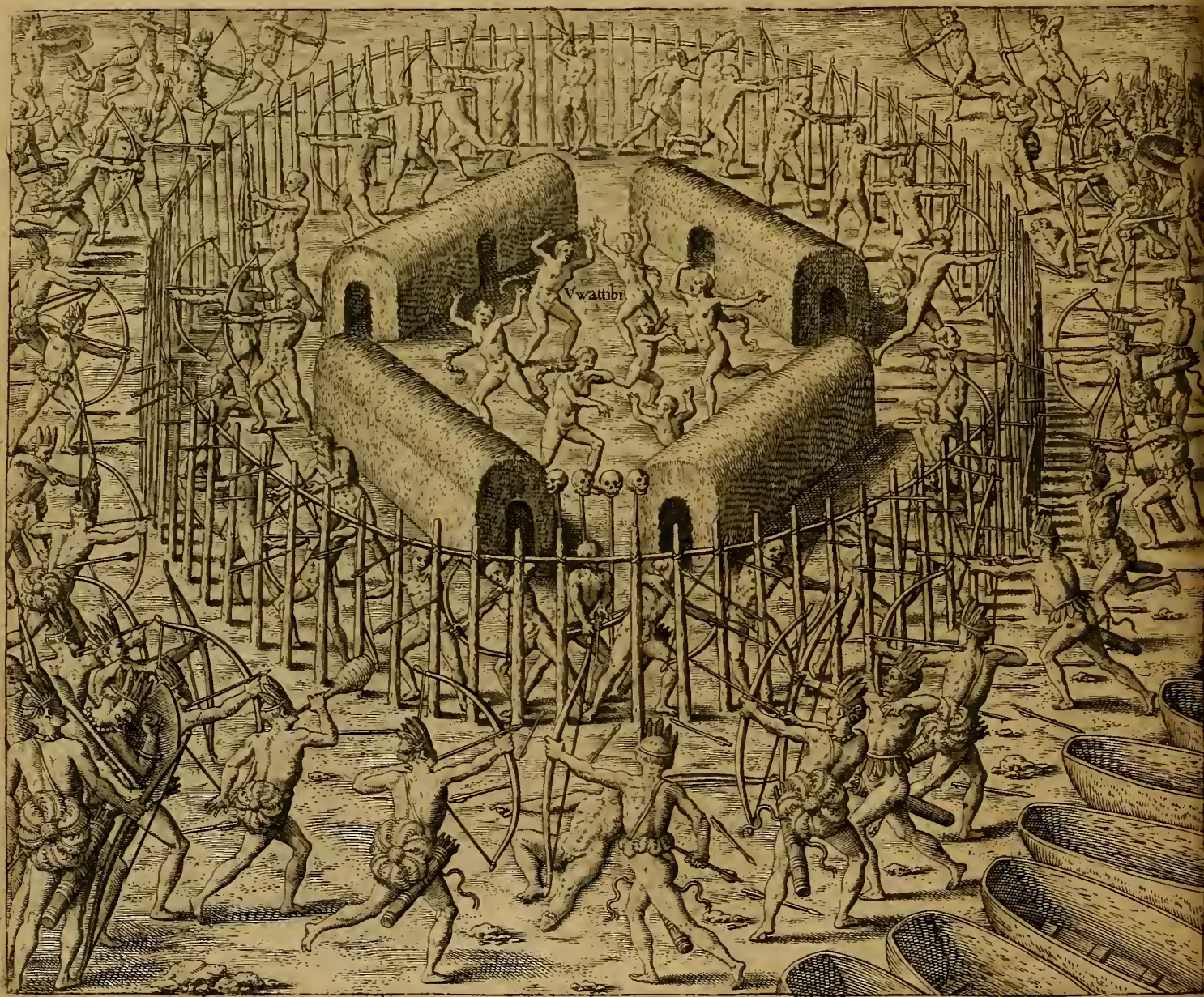
Finito eo per vicum spectaculo, postridie REX KONYAN BEBE custodiis meis iniungit, ut diligenter me obseruent.

Eductum ita ex vico, ut in pagum Vwattibi reducerent, vbi me mactandum volebant, sarcasmi amaris insequuntur, videlicet breui ad herum meum se accessuros, & de morte mea, deque epulo ex me adornando deliberaturos. Herus autem meus affidue formidantem consolatur, nondum imminere mortem dicens, iubetque animo esse æquiore.

CAPVT XXIX.

Tuppin Jkinsij, de quibus Regem pramonueram, pagum in quo diuertebat oppugnant, & tabernaculum, in quo morabar, diripere aggrediuntur.

Nterea 25. scaphis aduecti Tuppin Ikinsij, hostes huius nationis & cum Portugallensibus confœderati (quos supra antequam reducebar, dixi expeditionem in hanc oram adornare) summo diluculo pagum, in quo detinebar, hostiliter adoriuntur, & ad casas nostras diripiendas accelerant : volant iam vtrinque tela, illi in tectis trepidabant, & mulieres se in pedes conijcere decreuerant.

Tum eos his verbis aggredior: Vos quidem me hostem vestrum creditis, suppeditate iam nunc arcum mihi atque sagittas, & laxate vincula, & me tuguriorum vestrorum protectorem modo strenuum experiemini. Illi arma expediunt, ego exhortando, inclamando, & tela dispergendo quibuscunque modis poteram, illorum ritus & mores imitabar egregie. Hortor vt forti & præsenti animo hostium impetum sustineant, nihil imminere periculi. Sed nihilominus paratus eram crates seu cancellos obtensos perrumpere, & ad hostes transire, quibus satis iam ante innotueram, & quod ibi detinerer eos non latebat, sed nimis diligenter obseruabar.

Videntes ergo Tuppin Ikinsij conatus suos irritos, & se spe frustratos, cymbas repetunt, & abeunt. Pulsis & fugatis hostibus, ego pristinae reddor custodiae.

CAPVT XXX.

*Primores populi ad Luuam vesperi conuentus
agunt.*

Eodem quo hostes depulsi erant die, sub vesperam Luna exorta, in aream intra tuguria patentem, conueniunt, deliberant, & tempus decernunt, quò me solenniter maētent, ipsum quoque in medio statuunt, & deluso multa minantur atrocía. Cōtristabar & lunam fixis oculis intuens, Deum ex animo rogabam, vt finem tandem beatum malorum horum omnium largiatur. Interrogant illi me, vt quid Lunam tam intente suspiciam: respondeo, apparet in ea manifeste, quod admodum ira commota sit, (figura enim quæ in orbe Lunæ cernitur, aspectu tam formidabilis mihi videbatur, vt Deo simul & omnibus creaturis me inensum crederem) Regulus Ieppipo Wasu, qui comitia de capite meo instituerat, rogat cuinam Luna indignaretur. Tuā, inquam, habitationem respicit, ob quod responsum verbis me asperis obiurgat. Ego vt effata alio detorquerem: Non equidem tibi indignari existimo, sed Caryos illud seruile genus (sunt enim & ipsi Barbarorum quædam natio) toruo & concitato vultu intuetur. Sic esto, inquit ille, & omnino eos pessime perdat.

CAP.

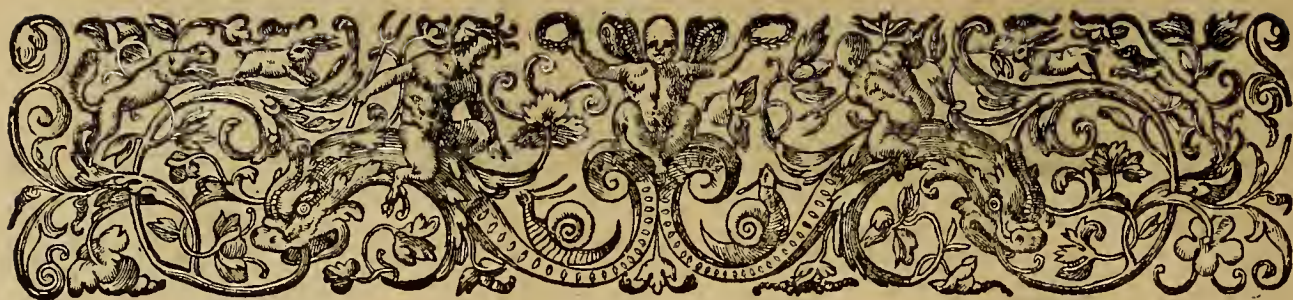

CAPVT XXXI.

*Tuppin Ikinsij pagum Mambukaben intransitu
igne deuastant.*

DOstero die nūciatur nobis de pago Mambukabe, quem Tup-
pin Ikinsij in transitu oppugnarint, & incolis fuga elapsis, vno
duntaxat relicto puero, quem abripuerunt, ædificia illorum
incensa destruxerint. Teppipo Wasu penes quem omne ius
mei erat, quique me inclementissime tractabat, eo proficisci-
tur, vt amicis & confœderatis, in restaurandis tuguriis subue-
niret, adiungit sibi plerosque omnes, quos domi habebat consanguineos, & si-
mul proponit lutum figulinum, & farinam radicum in solennitatem ex me in-
stituendam inde aduehere. Discedens diligenter me commendat Ipperu
Wasu, cui dono me miserat (abfuturos enim se vltra quindecim
dies) & quæ festo celebrando opus erant,
conquireret.

CAPVT XXXII.

Navis ex S. Vincentij insula aduentans, de statu meo sciscitatur, sed responsum frigidum refert.

Nterea ex Brickioca Lusitanorum nauis appellit, ea in vicinia anchoram iacit, atque aduentum tormento disploso indicat, quo Barbari audito in colloquium aduentarent. Illi animaduersa naue, hisce me alloquuntur: Adfunt amici tui Portugallenses exploratum forsan, num superstes adhuc sis, & precio te redempturi. Respondeo, fratrem forsan meum adesse: facile enim mihi persuadebam, si qua Portugallensium naues isthac præterirent, eas quo in statu viuerem quæsituras. Ne vero Barbari me Portugallensem suspicarentur, prætendebam fratrem meum inter Portugallenses versari, natione similiter Gallum, quem aduenisse fingebam. Illi autem me non alium nisi vere Portugallensem semper credebant. Ad nauem ergo in colloquium aduæcti, quid de me fieret interrogantur, sed responsum adeo frigidum reddunt, vt ulterius nihil ex ipsis quæsitum sit. Nauis discedit, persuasum forsan habens, me iam pridem è medio sublatum. Quis mihi tunc animus talia cernenti fuerit,

Deum testem habeo: Barbari autem mutuo sibi gratulantes, inuicem

dicebant, hic ipse est quem volumus, quemque habemus:

naues in eius gratiam missæ exploratum

veniunt.

H

CAPVT XXXIII.

Frater Reguli Jeppipo Wāsu, ex pago Mambukabe reuersus, conqueritur de fratre suo, de matre, & reliquis simul omnibus agrotantibus, petit vt cum Deo meo agam, quo valetudini restituantur.

Vm indies aduentum eorum, qui necessaria in mei immolationem conquisitum profecti erant, anxie expecto; exaudio interea eiulatum in absentis Reguli tugurio. Trepidabam equidem valde eos iam reuersos existimans (Barbarorum enim consuetudine; si vel per quatrimum absens reuertatur, eum cum lachrymis & ploratu præ gaudio excipiunt) Non longo interiecto interuallo accedit ad me, qui indicaret aduenisse fratrem heri mei, nunciātem reliquos omnes grauiter decumbere. hoc audito; gaudeo in sinum tacite, & Deum aliquid miraculi operaturum confido. Paulo post idem frater Reguli me conuenit, assidet, & plorans conqueritur fratrem ipsum, matrem, & fratris liberos omnes morbo correptos esse, se autem missum vt diceret, quo apud Deum meum pro salute ipsorum intercederem. Frater meus, inquit ille, plane sibi persuasum habet, Deum tuum ira in ipsum suosque admodum commotum esse. Ominino vobis, inquam, Deus irascitur, qui me hominem vobis amicum deuorare instituitis, in quem finem etiam profectionem in Mambukaben suscepistis, vt istic necessaria comparetis. Adhæc me Portugallensem dictitatis, cum nihil minus sim. Iubeo autē ad fratrem abeat, & illi nunciet, vt reuertatur ad tugurium suum, vbi cum Deo acturus sim, vt plane conualescat. Respondet ille, viribus eum adeo prostratis esse, vt mutando loco non sufficiat, se tamen esse eius fiducia, & satis ex antea actis perspexisse, si precibus saltem cum Deo agam; aut animo in ipsos essem beneuolo, valetudini pristinae restitutū iri. Affirmo, tantum illi virium superesse, vt ad domum suam redeat, istic salutem plene recuperaturum. Hoc accepto responso regreditur in pagum Mambukaben, qui miliaribus circiter quatuor aberat.

CAP.

CAPVT XXIIII.

*Jeppipo Wafu Regulus ager cum suis domum
reuertitur.*

Diebus aliquot elapsis, domum reuertuntur omnes ægri: sistor coram leppipo Wasu vocatus, is enarrat, vt omnes valetudinem amiserint, cuius rei præscius fuerim: se enim recordari verba mea, qui Lunam irasci suis ædibus prædixerim. Audito hoc eius sermone, ipse mecum reputo, plane nutu diuino factum esse, quod de Luna sub vespertinam illam vaticinatus fuerim. Lætabar admodum, & Deum hoc ipso die manifesto numine mihi præsto esse agnoscebam. Annuo ergo, & aio, omne hoc malum ex eo esse, quod me, cum hostis non sim, nihilominus deuorare velit. Ille fidem facit me saluum posthac & tutum fore, efficerem modo vt valetudini reddatur. Hærebam dubius quid prius facerem. cogitabam enim, si conualuerit, æque mihi pereundum erit; sin morietur, dicent ceteri; Occidamus hunc, priusquam nobis plus mali ab eo immineat. & hi quidem sermones inter ipsos iam tum spargebatur. Quapropter Deo rem omnem committo. leppipo instat apud me precibus, vt ipsis in hoc discrimine præsto esse velim: circumibam, & manus in capita eorum imponebam, quando quidem ita fieri ipsi à me flagitabant; sed Deo visum erat aliter: illi animas paulatim efflant. Infans primum expirat, dehinc mater eius mulier admodum decrepita: hæc occupata fuerat in parandis vasis fictilibus ad potiones coquendas necessariis, quando epulum ex me institueretur. Aliquot dierum interuallo post frater illius decedit; & infans alius; mox frater item alius, is nimirum, qui primus nunciarat, illos ægros esse. Ieppipo videns liberos, & matrem cum fratribus iam mortuos, de sua & coniugis salute admodum sollicitus, orat me vt Deum rogem, quo iræ suæ moderaretur, nec odiis vltius tenderet, vitam reliquam ipsi condonet: cōsolor ipsum magnifice, & melius sperare iubeo; saltem ne de me trucidando posthac vbi melius habuerit, in animum inducat. Negat se id facturum, & simul omnibus per tugurium illud serio edicit, ne mihi posthac negotium facessant, neve mortem minitentur. Decubuit is quidem adhuc aliquanto tempore: verum valetudini integre vna cum coniuge tandem redditus est. Perierant autem circiter octo, sanguine huic Regulo iuncti, præter ceteros, omnes dum viuerent, mihi molestissimi.

CAP.

CAPIT XXXV.

*Duo præterea Reguli ex ceteris tugurijs me adeuntes somnia
visa enarrant, mitius ipse ab illis deinceps
tractor.*

PRærant præterea duo Reguli, alter Vratinge Wafu, alter vero Kenrimakui nomine. Vratinge ille Wafu in somnis viderat, me coram ipso comparentem mortem ipsi prædicere: is summo mane me accedit, & somnium recitat. Ego melius ipsum sentire iubeo, & si in meam internecionem non consentiat, nec reliquos consilio iuuët, ipsum euasurū incolumem dico: protestatur ergo se nec consilia sua conferre, nec damni mihi quicquam inferre in animum inducturum, maxime cum videat eos, qui me cepissent, se continere: aut si utique immoler, se tamen ab esu carnium mearum abstinere decreuisse.

Viderat & alter Kenrimakui somnium, ex quo admodum cōsternebatur, aduocat me in tugurium suum, & conqueritur, quod Portugallensem aliquādo à se captum, & occisum, tam auide manducasset, ut ex eo etiam nunc pectoris angustia laboraret, proinde posthac illorum carnes se non appetiturū. Nunc vero somnium adeo horrendum de me illi apparuisse, ut sibi mortem inde præfagiat. Hortor ego eum, ut sibi nihil inde metuat, modo ne carnibus humanis posthac vescatur.

Vetulae præterea mulierculæ, quæ passim per tuguria minis, vellicationibus & plagis me plurimum diuexarant, iam me Scheraeire vocant, quod idē sonat ac si dicas, mi fili esto salutis meæ propitius. Namque quod de modis tam indignis tractauimus, factum id fuit à nobis persuasis te Portugallensem fuisse: illud enim genus hominum extreme odimus. Nam & nos Portugallenses iam aliquot absumpsimus, nec tamen illorum Deum adeo irritauimus. Hinc vero nobis iam liquido constat, te non esse Lusitanum.

Inter illos ergo aliquandiu verfor, incertos vtrum Gallus an Lusitanus essem: barbam enim rubere mihi instar Galli dicebant, visos autem sibi Portugallenses, barbas plerunque nigras alere.

Incusso hoc illis terrore, & hero meo iam conualecente, conticebant reliqui de esca ex me sibi paranda: Interim nihilo secius custodibus adhibitis obseruor, nec libere inter illos vagari etiam dum mihi concedebatur.

CAPITULUM XXXVI.

*Gallus, qui me Barbaris manducandum prodiderat, reuersus
rogatur, ut me sibi adiuncto abitum paret: verum
neuter herus permisit.*

Allus Karwattuware, postquam, ut supra monui, Barbaris comitantibus, à me discessisset, & colligendis mercibus in ea regione natis, utpote piperi, & cuidam plumarum generi, ab auiibus apud illos etiam vulgaribus vultis, varia iam loca peragrasset, illi transeundum erat in reditu per pagum mansionis meæ, si loca maritima Mungu Wappe & Iterro enne vocata, ubi naues appellere solent, petere destinaret. Is digrediens primo non aliter colligere poterat, quam quod me deuoraturi essent, ut præceperat, & quia diutius iam abfuisset, plane me deuoratum esse existimabat. Is reuersus in tugurium meum, alloquitur me vinculis solutis libere incedentem, lingua barbara, & quid adhuc in viuis supersem rogitat: annuo, & id Deo acceptum ferre me dico. Quoniam vero à Barbaris intellexisset, ut facile colligere poteram, quid interea temporis acciderit, seorsim eum auoco, ne colloquium nostri Barbari obseruarent, & in hanc sententiam compello. Vides o amice, inquam, quod ex diuina gratia supersem, nec sim ex Portugallia oriundus, sed Germanus natione, cum Hispanis autem naufragium passus ad Portugallenses euaserim: propterea Barbaros ea de re plenius edoce, quod videlicet ex confœderatis Gallorum amicis originem traham, & ad nauium stationem, quâ petis, me adiuncto proficiscere, metuebam enim (nisi hoc diceret) mendacii me insimulatu- ros, & tandem, cum ira corriperentur, me necatu- ros. Adhæc lingua ipsum Barbaris familiari obtestor, ut ingenue pronunciet, quid senserit, num animum Christianæ charitatis igniculo delibutum habuerit, siue futuræ vitæ memoriam recoluerit, quod cædis meæ autorem se & reum fieri non fuerit veritus. Ille resipiscens respondit sibi non aliter persuasum, quam me Lusitanum esse, qui adeo crudeles sint, ut si quos Gallorum in Brasili- ana prouincia obseruent, illico suspendio eos afficiant. & res se non aliter quidem habet. Adhæc tempori hoc in loco esse inferuiendum, ac multa ferenda ac facienda in Barbarorum gratiam, quorum sententiæ & consuetudini tractandis hostibus suis, æquum sit acquiescere, quandoquidem illi forent Portugallensium hostes infensissimi.

Tantum ergo preces meæ valuerunt, ut me Barbaris excusaret, qui principio ab ipso non agnotus fuerim, & Alemannum natione Gallis amica esse diceret

teret, cupere etiam me sibi comitem ad nauium stationem habere. sed ab heris meis responsum, non me dimissum iri, nisi pater meus aut fratres ipsimet adueniant cum naue instructa ex securibus, speculis, cultris, pectinibus & forficibus, quibus redimere me filium suum velint: esse enim me modo seruū ipsorum & mancipium, siquidem in hostium territorio per ipsos captus sim.

His perceptis, satis, inquit, assequeris, quod te non dimittent: obsecro itaq; hominem, vt curet me prima classe auocari, & in Galliam deportari: ille data fide, hoc se curaturum recipit, & Barbaris, vt mei rationem habeant, & saluti cōsulant, hortatur, affuturos enim propediem cōsanguineos meos, & magno me redempturos: quibus finitis ad iter ille accingitur. Post abitum Galli istius querebat ex heris meis alter, Alkindar Miri, quidnam ab Karwattuware Gallo acceperim dono? & nunquid conterraneus meus ille fuerit? annuo fuisse. pergit animo concitato, vt quid ergo cultellum, aut quid eiusmodi tibi non tradidit, quod mihi offerres?

Illi omnes tandem valetudini pristinae redditi, denuo succensent, & animo in me abalienato murmurant; Gallos simul & Portugallenses eiusdem farinae esse dicentes.

CAPVT XXXVII.

Manducant captiuum quoddam mancipium, & mespectatum illud sibi adiungunt.

Liquot diebus pòst, captiuum quendam, quem habebāt epulandum, apparant, in pago Tickquarippe, ad sex miliaria ab eo loco, vbi captiuus detinebar, dissito: qui ex nostro tugurio illis epulis interesse cupiebant, me sibi comitem adiungunt. Mancipium esca futurum, natione Markaya erat. Scapha ergo eo vecti sumus.

Vbi tempus potationi destinatum aduenit (mos enim est vt hominem deuoraturi, portionem Kawi appellatam è radicibus conficiant, qua epota, demum victimam cædant) sub vesperam quæ præcedebat diem victimæ, accedo & compello eū: Age tu, inquā, iam probe neci accinctus es? Affirmat subridens, & omnia sic satis parata, ait, præter Mussuranam (ea est retinaculum seu funis deuinciēdis captiuis ex Bombace contortus, & digiti crassitudinem excedens) quæ æquo breuior sit, & sex orgyis eam lōgiorem esse cōueniat, qualis quidem in patria, vt aiebat, sua, multo foret excellentior. Verbis eiusmodi festiuis ille tanquam sacris aut ludis affuturus animum demulcebat suum.

Habebam forte librum in manibus, lingua Portugallica scriptum, quem Barbari in naui ope Gallorum capta acceperant, mihique obtulerant. Relinquo captum illum hominem miserum, & librum lego; sed dolens vicem eius, reuertor paulo post ad eum denuo, (est enim natio ea Markayas amicitiaæ fœdere Lusitanis iuncta) & his verbis consolor eum: O amice, ne putes me tui vorandi causa huc aduentasse, sum enim perinde captiuus ac tu: sed heri mei huc me perduxerunt. Tum ille, Satis, inquit, mihi constat, vos humana carne non vesci.

Addo etiam animum illi, quia carnem duntaxat eius deuoratum iri, animam vero aliō (quo nimirum & nostræ solent, vbi gaudia infinita regnent) commigraturam. Quærit ille, num verā commemorem? omnino affirmo: sed Deum se oculis, ait, nunquam vidisse: at in futura vita id contingere respondeo, & finem colloquii faciens digredior.

Oboritur sequēte nocte tanta tempestas, ventique tanto impetu cōsurgunt, vt tecta ædificiorum partim diruerent.

Barbari

Barbari indignari, atque sua lingua dicere: Apo Meiren geuppauoy wittu Wafu Immou, hoc est, Sceleſtus ille homo diuinator hos ventos cauſatur. Vidimus eum heri pelles tonitruum reuoluere (hac periphrasi librum à me inſpectum deſcribebant) quoniam victima ſit ex amicis Luſitanorum, vt eo pacto tempeſtatibus coortis feſtiuitas impediatur. Verum ego Deo ſupplicans his verbis precabar: Domine, fuiſti haſtenus protector meus, ne ſubtrahe manum tuam, quoniam fremebunda Barbarorum turba in me conſurgit ferociter.

Sol mane ſereno cælo procedit, illi porciones ſuas animo pacato pro more euacuarunt. Redeo ad mancipium cædi deſtinatum, & Deum in præterita ventorum procella animum eius ablatum veniſſe ſignifico. Poſtridie eius diei cæſus ille & deuoratus fuit.

Quos vero ritus inter hæc ſacra obſeruari mos ſit, lector beneuolus in ſecundo libro, capite 29. requireret.

I

CAPVT XXXVIII.

*Deijs quæ acciderunt in reditu post comestum illud
mancipium.*

Eracta ea solennitate, habitationes nostras repetimus: herus meus portionem assæ carnis in reditum assumpserat. Triduum autem in itinere, quod aliàs vnus diei erat, insumpsimus. Ventus enim vehemens nobis aduersabatur, & pluuiæ erant continuæ. Sub noctem primi diei cum tuguriola in siluis parabamus, instabant Barbari, vt efficerem, quo tempestate dis-

sipata cæli serenitas effulgeret. Erat puer inter nos, qui carnes ossi ex epulis reseruato adhuc inhærentes dentibus rodebat, quod cernens, iubeo illud proiicere. Ille autem & simul reliqui fremebūdi respondent, has esse lauticias ipsorum.

Iam quartam miliaris partem duntaxat domo aberamus, sed ob ventos aduersos, & fluctus æstuanes vltius tendere non licebat. Scapham ergo subducimus, postridie domum in ea reuersuri, si æstus maris placaretur: sed tempestas nihil remisit. Conuenitur de itinere pedibus ingrediendo, & scapham pulsibus nubibus reducendo.

Dum itineri paramur, quisque quod in promptu erat comedunt. Puer, quem supra dixi, os suum rodebat gnauiter, donec probe rosum tandem proijceret. Illo proiecto, pedibus iter facimus, cælum renitescit. Videtis iam nunc, aio, nunquid illuserim vobis, cum Deum iratum dicerem, ob puerum, humanū os illud rodentem? illi respondent, nihil futurum fuisse periculi, dummodo me inscio comedisset.

Vt in tugurium redii, interrogat me alter eorum, in cuius potestate eram, Alkindar nomine, nūquid vidissem, quid in hostes suos statuerent? vidisse quidē aio, sed epulas illas multo crudeliores, quam mortem ipsam me existimare. Ita est, inquit, & hunc morem in ipsis etiam Portugallensibus obseruamus.

Erat Alkindar ille mihi admodum infestus, atque optasset, vt cui dono me dederat, me occideret. Nam Ipperū Wafu, vti dictum est, eidem donauerat mancipium, cædendum, vt maiorem nominis gloriam ex eo cæso sibi adquiret. Alkindar contra se primum quemcunque cepisset, illi donaturum promiserat. Quod pactum cum in me non exsoluere ipsi liceret, nihilominus grata ipsi cædes mea fuisset: sed obstabat frater, qui sibi plura infortunia inde metuebat.

Insuper, priusquam ad festiuitatem epularum superius institutam cum reliquis proficiscerer, denuo mortem minitatus mihi erat Alkindar.

In absentia mea tantopere ex oculis laborare occæperat, vt decumbere cogere, ad tempus plane cæcutiens. Vrget ergo me assidue, vt cum Deo agam de oculorum suorum valetudine. Adsentior, sed ea lege, ne post-

hac iterum in me irritetur: quod vbi promississet, visum
paucis diebus præteritis recu-
perat.

CAPVT XXXIX.

*Alia denuo nauis à Lusitanis ad statum meum explo-
randum mittitur.*

M Ensem iam quintum inter miseras hæc vitam ægerrime traheram, cum denuo alia naus ex Insula S. Vincentii aduentabat. Lusitani enim etiam hostium suorum fines, probe tamen instructi ingredi solent negotiationis ergo, permutantes cultros & falces messorias pro farina Mandiocæ, quæ apud Incolas illas abunde quibusdam locis asseruatur. Hac maxime indigent Lusitani, qui mancipiis abundant, quorum opera ad coquendum saccharum vtuntur, vt ea sustentare possint.

Moris autem est, dum qui in nauibus sunt, negotiationem cum Barbaris exercet, vt vnus atq; alter ex Barbaris in scapha ad eos accedant, & merces suas quâ possunt ocys offerat, reposcentes vicissim, quæ sibi maxime vsui videtur, quæ à Lusitanis accepta expedite auferunt. Interim dum duo isti in contrahendo occupantur, aliæ adhuc scaphæ Barbaris refertæ à longinquo hos obseruant, donec se expediant, quo facto Barbari sparsis iaculis sæpius acriter cum Lusitanis ex scaphis præliantur, & tum demum reuertuntur domum.

Naus, quam supra diximus, tormentum bellicum in aduentus sui indicium explodit: Barbari scaphis appropinquant, ex quibus an adhuc ego supersim quærunt. his affirmantibus, vt in conspectum venirem petunt: esse enim cistam penes se mercibus plenam, à fratre meo etiam Gallo, qui ea in naui simul aduectus sit, mihi apportatam.

Erat autem in naui inter Portugallenses quidam natione Gallus, Claudius Mirandus nomine, quo antehac familiariter vsus fueram: eum ego fratrem meum dictitabam, & cum illis quæsitum me aduentasse, vtpote qui in proxima nauigatione quoque iam ante adfuisset.

Reuersis itaque & referentibus mihi fratrem meum cum cista mercibus referta denuo aduentasse, & conspectum meum expetere, peto vt à lóge me ad nauem vehant, vt in fratris colloquium venirem. Portugallenses nostram linguam non assequi posse. Illi quoque me iniuncturum dico, vt reuersus domum, patrem hortetur, quo naue probe instructa, variis mercibus me redemptum veniat. Illi quidem contenti erant, sed verebantur, ne nostrum colloquium etiam Portugallenses assequerentur, quando quidem graue bellum ad mensem Augustum proximum in oras Brickiocacenses apparabant, & quod omnium illorum consiliorum particeps essem, metuebant ne quid ipsis proderem. Sed constanter affirmantem Portugallenses nostræ linguæ plane ignaros, intra lapidis iactum me ad nauem aduectant, nudum plane, vti semper inter ipsos versabar.

Aduectus saluto eos, & vt vnus quispiam ipsorum solus mecum colloquium instituat, hortor, nec non nisi me Gallum profiteatur. Incipit quidam Ioannes Sanches Cantaber, mihi familiarissime notus, his verbis: Tui gratia, ô frater optatissime, aduenimus, dubii de incolumitate tua, quâdoquidem prior naus in hoc missa, plane nihil de te nobis relatum affirmare poterat.

Brascupas Capitaneus, qui in Sancto est, nobis iniunxit, vt si te superstitem videremus, de redimendo te actionem instituamus, sin hac non procedat, vt quosdam ex hostibus capiamus, quorum permutatione te recuperare liceat.

Respondeo, Deum hoc officii recompensaturum, me quidem in extremo ver-
fari periculo, nec scire quid de me posthac statuere velint, & nisi Deus tam cle-
menter auertisset, iam dudum ipsorum esca fuisset; de redimendo me ne cogi-
tent, saltem constanter me natione Gallum dicant, & hamos ac cultros pro-
pter Deum mihi communicent. Offerunt illi prompte quod rogabam: & Bar-
barorum quidam scapha ad nauem aduectus merces oblatas excipit.

Animaduertens autem non ulterius mihi per Barbaros colloquium con-
cedi, pramoneo Portugallenses de bello, quod denuo contra Brickiocacenses
magno apparatu adornent, ad quæ & illi similia respondent: nihilo segnius e-
nim etiam suos Barbaros idem moliri, qui recta ad pagum, in quo ego detinear,
deuastatum venturi sint, proinde iubent esse animo forti, Deum omnia in me-
lius dispositurum, me ipsum satis intelligere, modo nihil cum fructu posse con-
fici. ad quæ talibus respondeo: cum hæc peccatorum meorum culpa sit, satius
esse in hac vita eam, quam in futura luere. Intercedant & ipsi pro me apud De-
um, ut liberum ex his malis me pro sua clementia eripere dignetur. Hisce collo-
quium abrumpens, licet illi protrahere cuperent, valedico illis, si quidem Barba-
ri domum me abducentes id vetabant.

Cultellos autem & hamos ipsis trado, quæ à fratre meo Gallo me accepisse
affirmo. Quærent ex me, quidnam frater meus tam longo sermone sibi volue-
rit, & quid ego responderim? dico, fratri me iniunxisse, ut à Portugallensibus
aufugiat, ac patriam repetat, ubi nauem mercibus oneret, quibus me redimat,
quoniam vos viros probos experior, qui me satis humaniter tractetis, quæ pro
beneficio gratiâ allata naue vobis relaturus sim. Hac ratione omnia, quæ ipsis
arridebant loquendo, mihi deliniendi erant, idque maximopere ipsis gratum
erat.

Hinc se vltro inuicem compellantes, dicebant: Reuera Gallus est æstimandus,
eaque de causa clementius deinceps cum eo erit agendum. Sic ergo tem-
pus inter illos terens, frequenter nauem propediem affore inculcabam, tra-
ctent modo me interim humanius. Siluas ergo libere cum illis fre-
quentabam, tum si quid conficiendum erat, & ego in par-
tem laboris simul adhibebar.

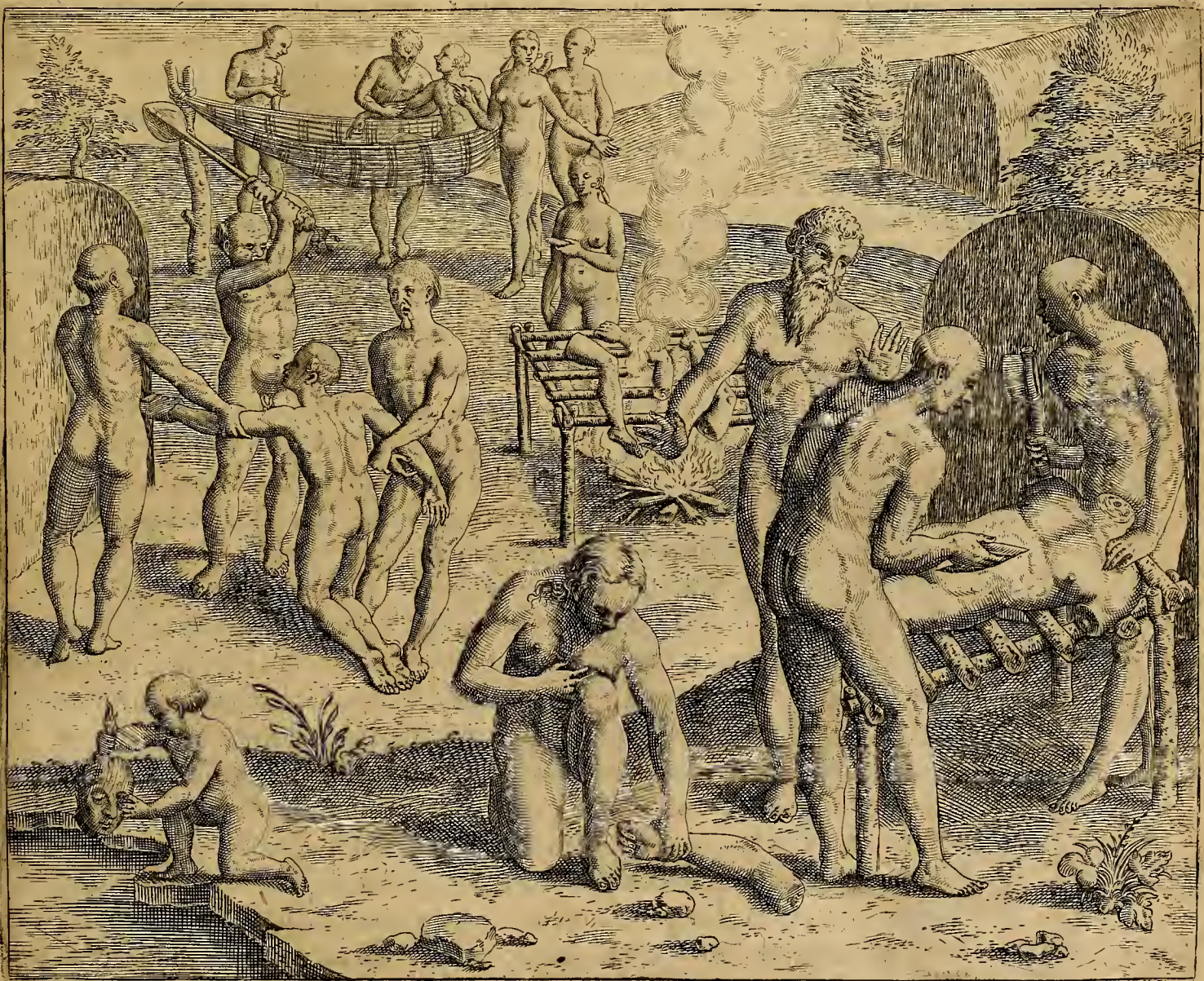
CAP.

CAPVT XL.

Mancipium quoddam me apud Barbaros frequenter calumniabatur, optans, ut ab illis deuoratus perirem; vice autem versa id ipsum casum, me presente, voratur.

Gebat inter illos mancipium natione Carios, qui & ipsi inimicitias agunt cum Barbaris, quibus Lusitani amicis vtuntur. Aufugerat autem iste à Lusitanis, in quorum potestate fuerat, & ad hos se receperat. Nec vero ad se confugientes occidunt, nisi quid magni designarint, sed pro seruis habentes, illorum opera atque ministerio vtuntur.

Carios ille iam per triennium inter Tuppin Imbas vitam traduxerat, affirmabat nihilominus impudentissime, quod me inter Portugallenses vidisset aliquoties globis petentem Tuppin Imbas, quando militatum eò aduentassent.

Lusitani ante annos aliquot traiecerant globo quendam ex Regulis Tuppin Imbarum: id per me factum ille mentiebatur, & vndiquaque calumniandi occasionem captabat, vt me occiderent: esse enim me ex ipsorum infensissimis hostibus, seque testem horum oculatum assererat, cum tamen omnia malitiose essent conficta. Nam ille iam triennium inter istos vixerat, ego vero vix anno elapso in S. Vincetii insulam delatus fueram, vnde iste aufugerat. Deum itaque assidue rogabam, vt ab improbo hoc calumniatore me defenderet.

Accidit ergo præter spem anno 1554. Mense sexto, ex quo in potestate horum fueram, vt Carios iste grauius agrotaret. Rogat me ipsius herus, vt illi consulam, & agrotanti subueniam, quo feras nobis venaretur in vitæ subsidium, quippe qui me participem quoque prædæ faciat, quotiescunque cepisset quippiam: Sin de salute ipsius desperem, alteri cuidam amico dono daturum, qui cæde eius nomen sibi illustret. decubuerat autem iam dies circiter decem.

Vtuntur in curandis morbis dente, ex ore animalis, cui Backe nomen est, desumpto: illum solerter acunt, illoque cutem, vbi sanguis molestus est, incidunt, ex qua sectione sanguis profluens imminuitur, quod perinde est atque si apud nos quispiam cucurbitulis seu scarificatione vtatur.

Ego arrepto dente conabar illi venam brachii dextri, quæ media est, siue hepaticam, incidere; sed instrumentum hebetius erat, quam vt penetrare posset. circumstitebant autem me plurimi: deferentem ergo agrum desperatum, rogitant, num valetudini restitui queat? Dico, me nihil profecisse, nec sanguinem more debito potuisse elicere, ipsos quoque præsentem hoc obseruasse. Ergo actum est, vt videmus de eo, inquiunt, proinde occidamus eum, priusquàm moriatur. Interdico id illis, quod forsan pristina valetudini restitui posset. Sed incassum resisto illorum conatibus. Protrahitur in proscenium tugurii Vratinge Wasu, duo nutantem sustentant: Vires enim adeo prostratæ erant, vt nec subsisteret, nec quid de se fieret animaduertèret. Accedit cui dono oblatus erat, & clauam tanto impetu occipiti impingit, vt cerebrum dispergeretur. Hoc peracto relinquunt eum in area, & necessaria ad epulandum apparant: quodcum prohiberem, & cadauer verius morbosum quam hominem fuisse dicerem, vnde & ipsi contagio inficerentur, dubii hærent quid facto prius fore arbitrentur. His superuenit ex meo tugurio, qui mulieres conuocat, edicit focum secus occisum instruunt, & simul caput à truncò aufert: fuerat enim vnoculus, & ex morbo luridus, ob id caput abiiciens, truncum flammis vstulabat, ad cutis vsq; decortica-

decorticationem, post in æquales partes sectum distribuit pro more inter reliquos comedendum, excepto capite & intestinis, à quibus abhorrebant, quod morbosus fuisset.

Dum per tuguria obambulo, & hic crura, istic brachia, alibi segmina lumborum supra prunas torreri video, simul illis hæc commemoro: Carios ille, inquiens, dum viueret, studio me apud vos assidue calumniatus fuit, dictitans me ex amicis vestris quosdam globis peremisse, dum inter Portugallenses egerim, quod mendacium sane impudentissimum fuit: nam me nunquam istic conspexit. Omnibus autem vobis abunde constat; & notorium, quod iam annos aliquot vobiscum iste transegerit, valetudine vsus satis commoda. Is mendacio suo Deum meum irritauit, qui ipsi morbum immisit, & ut cæsus à vobis comederetur, animos vestros incitauit. Hoc exemplum Deus in omnes peruersos statuet, qui mihi molesti extiterunt, aut in posterum negotium facessent. Hæc audientes multi ex ipsis consternebantur. Ego vero Deo omnipotenti grates immensas agebam, qui in omnibus se tam præsto, tamque propitium mihi exhiberet.

Hæc scribens beneuolum lectorem obtestor, ut attendat meæ narrationi: nec enim hæc quod animus nouis delectetur, in lucem protuli, sed ut mirabilia Dei, & beneficia in me collata palam confitear, quod quicquid huius laboris est, subire non grauatus fui.

Interea tempus militiæ appropinquabat, cui sese tribus iam mensibus præparant, & sperabam fore, ut domi me cum mulieribus relinquerent: quod si fecissent, ego fuga in illorum absentia elabi decreueram.

K

CAPVT XLI.

*Appellit nauis Gallica: qui inerant, redimunt à Barbaris Gos-
sippium, & lignum Brasilicum. huic ego me commit-
tere optabam, sed Deus non per-
misi.*

Criduo circiter ante, quam domo egredi militatum decreuissent, nauis quædam ex Gallia aduenerat, & ingressa erat Portum, Portugallensium lingua Rio de Ienero, Barbaris vero Iteronne vocitatum, ad miliaria octo à mansionem meam distans, ubi Galli plerunque lignum Brasilianum nauibus auerendum conquirunt. Aduentant ergo lintre ad vicum in quo eram, & piper, Cercopithecus & Psittacus à Barbaris commutatione accipiunt. Quidam ex nauis in terram descendit, Iacobus nomine, qui Barbarum idioma callebat, is contrahebat cum ipsis. Ego precibus apud illum insto, ut me in nauem suscipiat; sed heri mei abnuebant: nec enim me nisi magno redemptum dimittere statuerant. Ago cum illis, ut ipsi me ad naues comitentur, ubi mercium abunde ab amicis meis accepturi sint; negant se facturos: nec enim hosce esse, qui vere mihi amici sint; siquidem ii qui lintre aduenerant, vel me sic nudum incedentem interula aliqua donassent, sed vides, inquiunt, quod te non admodum curent (id res ipsa docebat.) Ego id in nauis oneraria futurum dico, ubi accesserim: sed illi nauem non tam cito soluturum, sed expeditionem prius conficiendam aiunt, quibus peractis, comitatus ad nauem accedere deberem.

Cymba abitum parante, quæ una nocte ad anchoram hæserat prope vicum nostrum, sic mecum rationes instituo: Si & hæc nauis me relicto discesserit, procul dubio mihi inter hos erit pereundum, qui longe sunt perfidissimi. Hæc ita voluens simul tuguria defero, littus sequor: at illi præsentientes, insequuntur, & præcurrentem occupare contendunt: proximum ego quinque vi repellor, & licet me subsequerentur omnes eius vici incolæ, euado tamen, & tranando ad lintrem peruenio, quam ubi conscendere tentabam, repellor à Gallis, verentibus ne si me inuitis Barbaris suscepissent, contra se illi hostili animo insurgerent. Ergo ripam anxius renatando repeto, & Deo visum esse diutius me hac mala tolerare statuo: qui nisi vere fugam tentassem, me ipsum incusassem, & in culpa fuisse credidissem.

Ad terram reuersum cum vident, gratulantur sibi. Salua, inquiunt, res est, ultro ad nos reuertitur. Ego vero succensens illis: putatis ne tam perfide me auferiturum, inquam. Accessi ad lintrem, & conterraneos præmonui ut separent, quo mercibus vobis offerendis instructi sint, quando ex bello reuersi me illis sistetis: probant illi factum, & animo in me placato, tali responso placide acquiescunt.

K 2

CAPVT XLII.

*De expeditione à Barbaris suscepta, cui me socium faciunt,
& de ijs quæ in itinere acciderunt.*

Ntra proximum octiduum congregatæ ad vicum nostrum scaphæ quædam, quæ expeditioni accinctæ erant. Adfuit & supremus ille Konyan Bebe, stipatus suorum caterua, herus meus & me in hoc bellum socium sibi esse vult; ego vt me domi relinquat in sto, quod quidem factum fuisset, nisi Konyan Bebe secus sensisset. Volebam vtique videri inuitus quasi consentire, ne si me promptum intellexissent, de fuga suspicio illis oboriretur, vbi ad fines hostium ventum esset. Si vero domi me reliquissent, nauem Gallicam requirere, & eam conscendere omnino mecum decreueram. Profectus ergo cum exercitu triginta octo scaphis instructo, quarum singulæ viginti octo milites plus minus vehabant, & erant qui responsa ab idolis suis super hac expeditione quæsierant, alii somniauerant, alii nescio quid ineptiarum pro more consuluerant, vnde animo alacriore, & fiducia pleno expeditionem hanc suscipiebant. Constituerant autem fines Brickiocacenses, vbi me ceperant, recta ingredi, & per siluam circa oppidum latitando, obuios quosque corripere, & secum auhere.

Hæc expeditio suscepta circa 14. Augusti diem, Anno 1554. quo tempore genus quoddam piscium, vt supra monui, alueum maris relinquens, in flumina aquarum dulcium conscendit, vt in illis concipiat. Vocantur autem pisces illi Lusitanis Doynges, Hispanis Lysses, Barbaris vero Bratti & Leitpirakaen. Circa illud tempus, vtrinque fines suos Barbari egressi, armata manu hosce insequuntur, vt captos in victus commoditatem referuerint. In profectioe remos leniter ducunt, sed reuertentes quanta possunt contentione eos impellunt.

Interim sperabam fore, vt nobis obuiam procederet ea quoque Barbarorum natio, quæ Portugallensibus confederata est, quæ similiter in horum fines impressionem facere constituerat, vt supra ex Portugallensibus intellexeram.

Inter nauigandum frequenter ex me sciscitantur, quid mihi de hac expeditione videatur, num aliquos ex hostibus capturi simus? Ego ne crabrones irritarem, affirmo ita fore, & hostes obuiam nobis processuros prænuncio. Pernoctabamus tum forte in loco, cui idem cum vico, in quo commorabar, nomen erat Vwattabi. Illic pisces Bratti, qui mediocris Lucii piscis magnitudinem æquant, in magna copia capiebamus. Ventus ea nocte fuit admodum vehemens, super quo illi varia ex me sciscitantur. Respondeo eam ventorum procellam multa hominum cadauera perflare. Namque alia eiusdem nationis caterua lintribus militatum nos præcesserat, aduerso flumine Paraibe in interiora continentis progressa. Forsan ergo, inquit, socii & amici nostri iam hostes adorti sunt, & pars illorum procubuerunt, quod post euentus probauit.

Itinere iam vnus diei distantes à loco, in quem expeditionem destinarant, castra disponunt per siluam prope Insulam S. Sebastiani Lusitanis, Barbaris May enbipe dictam. Vespera ingruente, supremus Rex Konyan Bebe per castra incedit, & hanc orationem habet: Iam fines hostium vicini sunt, proinde singuli somnium suum per eam noctem diligenter obseruent, curentque, vt ea sint

prospera. Finita concione, saltarunt cum idolis suis, in multam noctem; deinde cubitum se contulerunt omnes. Herus meus cubitum iturus, iubet vt & faustum aliquid somniem: ego somnia inania & fallacia, nec me de iis sollicitum esse dico. At tu nihilominus cum Deo tuo agas, inquit, vt hostes frequentes capiamus.

Orto sole primores militiæ ad patinam coctis piscibus plenam conueniunt, pisces comedunt, & somnia visa exponunt, quæ satis concinna & apposita illis visa. Alii interea choreas cum idolis instituunt. Animus autem erat eo die fines hostium contingere, & ingredi circa locum quendam, Boy Wassu kange nominatum, eo in loco ad vesperam vsque commoraturi.

Deferentes mane locum May-enbipe, denuo sciscitantur quid sentiam: tum ego in euentum pronuncio hostes prope Boy Wassu kange affuturos, & vt animo sint forti exhortor. Statueram autem vbi illuc ventum esset aufugere, quia locus, vbi ab ipsis captus fueram, tantum sex miliaribus istinc aberat.

Dum littus legimus, cernimus post insulam quandam scaphas nobis aduersum procedere. Nostri acclamant: En hostes nostros Tuppin Ikinsios. scaphas tamen post rupem abscondere tentant, vt improuiso illi in nos inciderent; verum obseruauerant nos Tuppin Ikinsij, ideoque in patriam fuga sibi consulere tentant. Nos ocysissime renus ad 4. horas cōtinuas actis eos insequimur, nec absistimus, donec illos assequuti, manus confereremus. Quinque erant omnino scaphæ, & omnes qui iis vehebantur Brickiocacenses, optime mihi noti. vna illarum sex vehebat Christianos Brasiliانا matre natos, sacro Baptismatis fonte ablutos, inter quos duo fratres, Iacobus & Dominicus de Praga, vterque in hostes strenue se gessit, aiter quidem sclopeto, alter arcu pugnantes, & soli ad duas horas hostium imperum, in pluribus quam triginta scaphis ipsos oppugnantium fortissime sustinuerunt, donec iaculis omnibus dispersis à Tuppin Imbis obruti caperentur. Pars cæsa quam primum & iaculis transfixa procu-

buit: Fratres illi duo illæsi quidem perstiterunt, sed duo alii ipsorum

sodales cum quibusdam ex Tuppin Ikinsijs, & muliere

quadam grauitè vulnerati & ab-

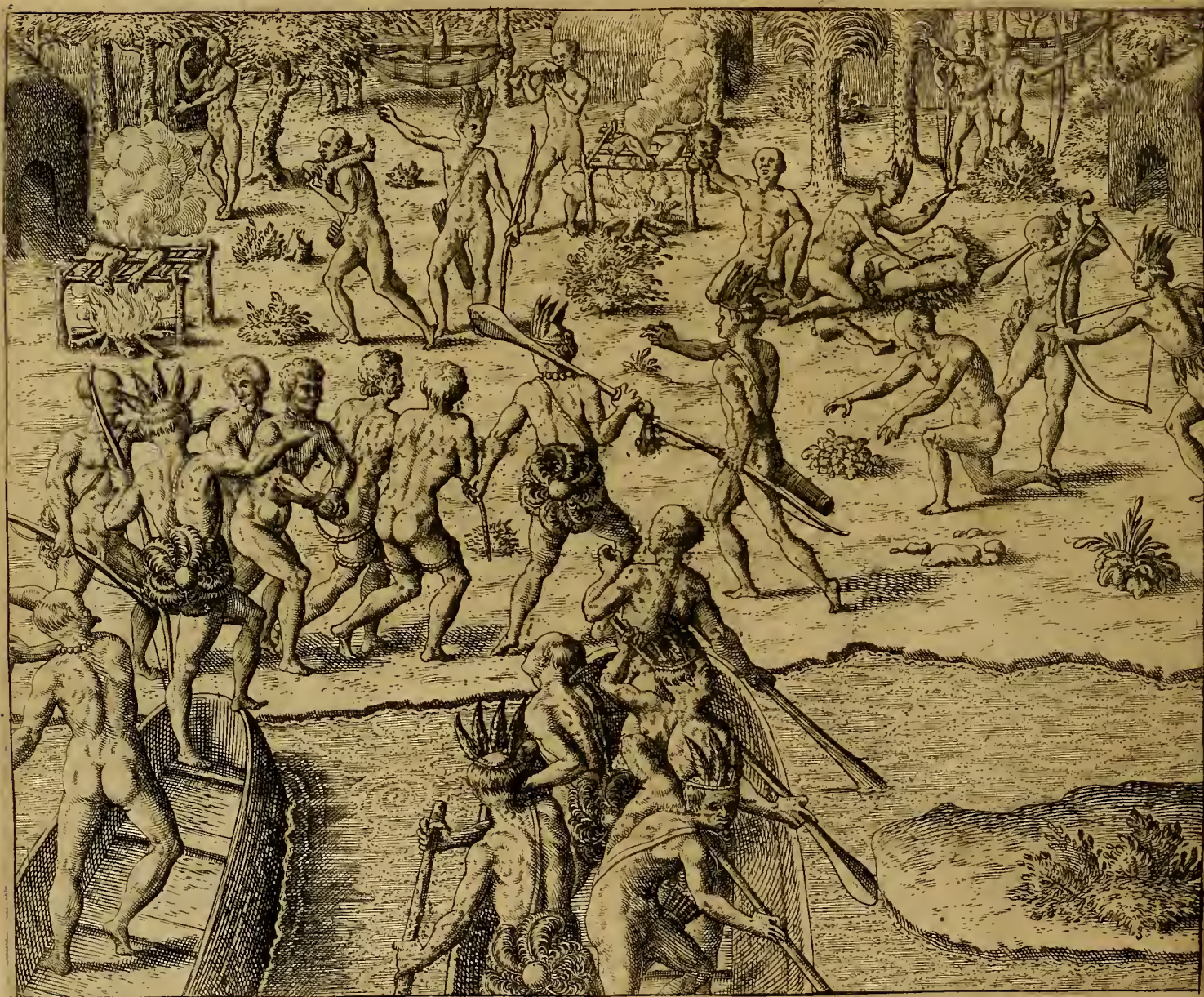
repti sunt.

CAPVT XLIII.

*Quomodo captiuos in reditu suo tracta-
rint.*

D duo miliaria satis ampla in altum subuecti erant, vbi in manus hostium inciderant. Tuppin Imbæ hac præda potiti, magna contentione & studio cymbas impellunt, vt in eodem loco denuo pernoctarēt, in quo priorem noctem transegerant. Vbi ergo fines May-enbipe contigimus, iam ad uesperascebat, & sol in occasum inclinauerat.

Captiuos quisque suum in domicilium sibi destinatum deducunt: qui vero lethaliter fauciati erant protractos in terram obtruncant, & in partes (pro suo more) sectos assant. Inter eos, qui ea nocte tosti sunt, duo erant Christiani; alter Portugallensis, Georgius Ferrero Capitanei filius, quem ex femina Brasiliانا suscepit; alter Hieronymus consanguineus Iacobi de Praga, quem ceperat Barbarus quidam eiusdem, in quo habitabam, domicilii, Parwaa dictus: is noctu assabat Hieronymum inter vnus passus spacium à meo cubili.

Sub eam vesperam, vbi se stratis reliqui composuerant, ingredior tugurium, in qua fratres illi duo asseruabantur, vt cum iis conferrem sermones: amici enim mei non vulgares ante meam captiuitatem fuerant in Brickioca. Quæ- runt illi ex me, num & ipsi esca Barbaris futuri sint? respondeo, id penes Deum esse conditorem, & filium eius Dominum nostrum Iesum Christum, qui pro peccatis nostris crucifixus sit, & in cuius nomine cum ipso simul in mortem baptisati simus: illi nos fidere decere, qui me hucusque inter infideles clementissime protexerit. Quicquid ergo de nobis ipse in posterum pro sua benignitate statuatur, illi nos acquiescere, æquum esse. Quærebant insuper de Hieronymo suo consanguineo eum ad prunas positum assari, tum partem etiam de filio Ferreri iam manducari vidisse refero. Hæc audientibus lachrymæ oboriuntur; sed erigebam illos vicissim consolatione, me illis exemplum proponens, qui iam ad menses circiter octo inter hos diuina fauente gratia cōseruatus sim, quā & ipsi, si fiduciam suam in Deum collocent, contingere non impossibile sit. Addo etiam quod ea calamitas me propius tangat, qui ex remotissimis orbis partibus aduenerim, insuetus rituum & ferociæ tam immanis, ipsos verò istuc natos, ac à teneris hisce moribus assuefactos: sed illi me iam ad ea mala adeo obduruisse dicebant, vt negligerem.

Dum hæc cum illis communicabam, Barbari me iubent secedere, & quidnam tam prolixè cum illis egerim rogitant. Miserebat me illorum, moneo itaque, vt euentum omnem Deo committant: ante oculos enim omnibus esse positum, quales & quantæ miseriæ in hac lachrymarum valle nobis subinde deuorandæ sint. illi se nunc demum intelligere respondent: proinde cum fataliter morti obnoxii sint, animo hoc æquiore eam oppetere decreuisse, quod me sibi socium adhuc superstitem videant. Talibus tugurium illud defero, & reliqua castrorum tentoria peragrans, visitabam passim omnes captiuos, solus nullo custode inambulans. Et fuisset quidem tum commodissima fugæ occasio, siquidem prope Insulam May-enbipen confederamus, quæ circiter decem miliaria à Brickioca abest, sed propter captiuos Christianos, quorum adhuc quatuor in viuis erant, nihil eiusmodi tentant, sic colligens, si in pedes me con-

iecerō, irritauero Barbaros, & Christianos simul ad vnum omnes internecioni tradent; atqui forsā omnes diuina clemētia seruati, simul liberabimur: quare apud illos hærere, & consolando subleuare consternatos (quod sedulo & cōstanter à me factum) in animum propono meum. Ego equidem Bárbaros habebam admodum beneuolos, quod forte fortuna ipsis vaticinatus essem aduentum hostium, qui cum prædictioni respondisset, certiore me prophetandi spiritu præditum esse, quam Maraka sua prædicabant.

CAP.

CAPVT XLIIII.

Chorea cum hostibus instituta in loco ubi pernoctandum erat.

Ostridie non longe à finibus patriis, ad præaltum montem, Occarasu vocatum, peruenimus. Illic per noctē castra figunt. Ego tentorium summi Regis Konyan Bebe ingredior, & in-
quiro quid in Christianos captos statuatur. Respondet ille, in
escam sibi futuros, & mihi simul colloquium cum illis inter-
dicit, seque illis valde succensere, quod se hostibus ipsius ad-
iunxissent, cum domi illis hære licuisset. Moneo eum, ut vita illis condonata,
amicis diuendat, sed frustra intercedo, quippe qui illos epulis destinarat.

Rex ille Konyan Bebe ingentem corbem humanis carnibus plenam sibi
appositam habebat, & femur mandebat, quod ad os meum admouens, rogat,
num liberet manducare. Respondeo, nec bruta quidem animalia vix sese mu-
tuo vorare: quæ ista est immanitas, ut homo hominē deuoret? Ille dentes carni
infigens, ait lawarê sche: Tygris ego sum, & his fruor delitiis. Tum illum suis
relinquens moribus digredior.

Sub vesperam edicit, ut quisque suum captiuum in planitiem prope siluam
ad ripas fluminis producat. Illi parētes dicto, in magnum se & amplum circum
cogunt, captiuos in medio sistunt, quos simul concinere, & crepitacula cū ido-
lis seu numinibus suis Tammaraka pro more insonare iubent. Cantionibus ab-
solutis, capti hæc verba simul omnes ordine magna audacia pronunciant: Nos
egressi sumus fines nostros tanquam viri strenui, vos hostes nostros captaturi,
& deuoraturi: victoria autem penes vos stetit, & redegistis nos in potestatem
vestram, quod equidem parum nos sollicitos habet: viri enim bellicosi & for-
tes in hostili terra gloriose & viriliter occumbunt. Regio insuper nostra satis
ampla est, & viris habitata pugnacibus, qui cædem nostram inultam nō sinent.
Tum reliqui ad ea respondent: Imo ex nostris iam complures sustulistis, quod
nunc in vobis vlciscemur. Finitis his sermonibus, quisque suum in stationem
reducit mancipium.

Tertio demum die sedibus nostris redditi domum suam quisque repetit,
& simul quos ceperat abducit. Qui pagum Vwattibi, ubi ego commorabar,

incolebant, illi octo Barbaris viuis potiti erant, & tribus illis Christianis, videlicet Iacobo, ipsius fratre, & Antonio, quem herilis filius ceperat. Præterea duos alios Christianos iam aflatos domum retulerunt, istic vorandos: vndecim omnino diebus in expeditionem insumpris.

CAP.

CAPVT XLV.

Nauis Gallica nondum abitum parauerat, ad quam me deducere promiserant, vbi ex bello reuersi essent.

Euersos rogabam, vt ad Gallorum nauem me abducerent, quoniam & militatum cum ipsis profectus essem, & eos in capiendis hostibus iuuissem, à quibus satis cognorint, me minime Lusitanum esse. Consentiunt, vbi prius tamen respirarint, & se cum Mokaen refecerint, hoc est, carne tosta Christianorum.

CAPVT XLVI.

*Alterum ex tostis Christianis comedunt Georgium Ferrerium,
Capitanei apud Lusitanos filium.*

R egulus Tatamiri directe è regione nostri tugurii habitans, as-
sauerat Ferrerium. Is potiones pro more gentis confici curat,
conueniunt plurimi, compotant, concinunt, & genialiter cõ-
uiuantur. Postridie carnem tostam denuo bullitione coquunt,
absumunt. Hieronymi autem caro ad tres septimanas in cala-
tho supra focum mei tugurii pependit, & fumo indurata fuit
fere ad tres septimanas, vt tam arida quam lignum redderetur. Causa dilationis
erat, quod Parwaa, ad quem spectabat, radices pro potionibus in solennia po-
cula conficiendis, conquisitum peregre abierat. Nec enim ante ad nauem me
comitari statuerant, quam Hieronymi carnes solenniter epulati essent. Interea
Gallorum nauis discedit, quæ circiter octo miliaria à nostris mapalibus
abfuerat. Quod nuncium vbi accepi, non mediocriter contri-
stus sum: sed cum Barbari quotannis ipsorum ad-
uentum se expectare dicerent, perfe-
rendum fuit.

CAP.

CAPUT XLVII.

Prodigium diuinitus factum.

Rucem ex transuerso ligno in vestibulo nostri tugurii erexeram, ad hanc prostratus sæpe preces ad Deum fundebam. Edixeram autem Barbaris, ne eam demolirètur, nisi infortunium sibi accerere vellent: illi securi mea verba contemnunt. Forte cum illis piscatum aliquando procedo, femina quædam euulsam crucem viro offert, vt sibi sphærulas ex cochleis marinis confectas in ligno eius læuigaret, ob commoditatem formæ rotundæ. Ægre id tuli admodum: Interim magni cadunt imbres, & venti aliquot diebus perflant. Accedunt illi me, & rogant, vt à meo Deo pluuiarum finem impetrem, ne plantationem cuius tempus instabat, impedirent. Culpam pluuiarum in illos regero, & coortas ob reuulsum lignum, cui factò Deus meus succenseat, pluuias eas affirmo, quod id signum, vbi colloquia cum Deo instituerem, fuisset. Illis ita à me persuasis, herilis filius in alia erigenda mihi auxilio fuit, circa horam primam pomeridianam. Ea erecta, simul nubes discedunt, & cælum serenum effulget. Illi admiratione suspensi, plane sibi persuadebant, Deum à nutu meo totum pendere.

CAPVT XLVIII.

*Dum sub vesperam cum Barbaris piscibus retia tendo, Deus
miraculose pluuijs & tempestatibus ad preces
meas imperat.*

Parwaa qui Hieronymum torruerat, & ex primatibus erat, adiuncto me & alio quodam tertio, piscibus retia tendit. Sub vespertinum crepusculum pluuiæ largæ decidunt, cum ingentifragore, neclonge à nobis, sic vt eas venti in nos propellerēt. Instant apud me focii cum meo Deo agam de auertendis pluuiis, vt piscatio feliciter procedat: non enim me esse ignarum, nullam amplius in mapalibus superesse annonam. His motus Deo ex animo supplico, vt omnipotentiam suam manifestet Barbaris id petentibus, quo suum numen semper mihi propitium, & præsto esse intelligant. Vix preces finieram, ventus propellit ad nos nubes & imbres magno impetu, intra tamen sex passus à loco, in quo constiteramus, perstiterunt. Tum Parwaa ad me: nūc manifeste intelligo, quod apud Deum tuum intercesseris pro nobis. Retibus ergo pisces aliquot, ad vitæ subsidium includimus.

Reuersi in habitationem, vterque quid factum esset reliquis exponunt, enumerantes singulis ordine: quod in magnam admirationem eos rapuit.

CAP.

CAPVT XLIX.

*Ut alterum è carnibus Hieronymi epulum
instituitur.*

Arwaa instructus ab omnibus quæ necessaria erant, potiones Hieronymo depotando conficit. Illis exhaustis, adducunt ad me duos illos fratres captos, & Antonium, quem herilis filius ceperat, & quatuor nobis Christianis iunctis propinant, nos priusquam biberemus, Deo supplices pro animis defunctorum, & ut nobis ipsis in hora mortis propitius sit, oramus. Barbari sermones nobiscum conferunt, & animo erant hilari; at nos crudelitatem intuentes epularum non admodum lætabamur. Postridie carnes ebullitione requunt, & breui spacio, vniuersas absumunt. Eo ipso die alio abducor alteri donandus. Discedentem me rogant fratres illi duo, ut Deum votis meis pro salute ipsorum sollicitarem: ego vero & id me facturum polliceor, & demonstro simul viam, quam per montium devia sequerentur, si fuga forsitan elabi possent, ne à Barbaris inuestigati deprehendantur: perspecta enim habebam omnia montium diuerticula. Illos dictorum memores, vinculis solutis, fuga sibi consuluisse postmodum intellexi, sed num salui euaserint, ne dum quidem comper-
tum habeo.

CAP.

CAPVT L.

Deducor alteri dono offerendus.

Educor in vicum Tackwarasutibi, vt Regulo isti dono cederem. Dum scapham aliquatenus promoueram, conuerto me respiciens vicum vnde excesseram, animaduerto supra illud formidabiles nubes consistere. Eas sociis commonstro, & Deum ob Christianorum carnes deuoratas iratum dico. Vbi ad locum destinatum venimus, tradunt me Regulo Abbatu Bossange, & simul illi iniungūt, ne vel ipse me molester, vel per alium mihi negocium facessat, siquidem Deus ille, quem diuino cultu afficiam, grauiter puniat omnes, qui mihi vim inferant: manifesto iudicio sibi id constare, dum inter ipsos vixerim. Hortor & ipse Regem, ac fratrem meum cum naui prope onusta propediem affuturum dico, agant proinde mecum humaniter, me fratris aduentu mercibus id abunde compensaturum. Certo autem mihi constare, Deum secundo vento fratris nauem, non longo interiecto tempore feliciter in portum deducturum. Rex delectatus hac oratione, filii appellatione me dignatur: & libere per siluas venatum progressus, filiis Regiis comitatus incedo.

M 2

CAPVT LI.

*Barbari commemorant mihi de abitu nauis
Gallorum.*

Significat mihi Barbari illi, nauem Gallorum, quæ Mariæ Bellete nomine insignita erat, & à Diepâ aduenerat, merces iusto oneri sufficientes, ab illis accepisse, utpote ligna Brasiliانا, piper, Xylôn, plumas, Cercopithecus, Psittacos, & alia eiusmodi, quæ apud illos proueniant. Adhæc quod nauem Portugallensem in portu Rio de Ienero vi occuparint, & captum quendam Lusitanum donarint Regulo Itawu, qui eum vorarit. Tum Gallum eum, qui Barbaris iniunxerat, ut me deuorarent, in ea naui patriam suam repetere. Erat autem hæc ea ipsa nauis, quam supra comemorauimus, ad cuius lintrem profugus adnataueram, sed à Gallis repulsus fui. Perierat autem ea dum domum repetit: nec enim quicquam de eius reditu in patria constabat, cum Diepam perueni, ut postea dicetur.

Quinta

Quinta pars.

A R G V M E N T V M.

*Liberatur tandem miraculo potius diuina Maiestatis, quam
ullo vel rationis, vel humanitatis beneficio, & incolumis
patria sua dilecta redditur.*

C A P V T LII.

*De alia naui, quæ breui post ex Gallia ad eas oras appulit, Catharina
Uattauilla dicta: tum quomodo ab ijs, qui in naui
erant, diuina prouidentia motis re-
demptus sit.*

Dixi itaque quinquedecim diebus in vico Tackawara Suttibi vi-
xissem, apud Regulum Abbati Bossange; Barbari quidam nū-
ciant, exauditum esse displotum tormentum, ex Iteronnenſi
portu, qui aliàs Rio de Ienero vocatur. Certus ergo quandam
nauem aduenisse, peto vt me eo deducant; forſan enim fra-
trem ea vehi. Aſſentiuntur illi quidem, ſed nihilominus id per
dies aliquot differunt.

Interea Galli qui aduenerant, certiores de ſtatu meo redduntur. Capita-
neus duos ſociorum, & aliquot Reges Barbarorum (quibus amice utebantur,
& in naui ſimul aduenerant) ablegat in vicum vbi commorabar. Aduentan-
tes ingrediuntur mapale, cuius Regulus Sowaraſu vocatus erat, contiguum tu-
gurio in quo verſabar. nunciatur mihi illorum aduentus per Barbaros: hoc au-
dito gratulor mihi ex animo, accedo, & ſaluto homines Barbarorum lingua.

Illi intuentes miſeriam meam, ſortem miſerantur, & veſtes ſuas mihi com-
municant. Sciſcitor ex illis vt quid aduenerint. Reſpondent in mei gratiam
aduectos, & habere in mandatis, vt quibus poſſint modis & rationibus, effici-
ant, quò nauem eam conſcendam. Hæc audienti, animus de ingenti miſeri-
cordia Dei effuſe lætatur. Tum alterum illorum Perottum nomine, qui Barba-
rorum linguam didicerat, talibus inſtruo, vt videlicet ſe fratrem meum ſimulet,
& attuliſſe mihi ciſtas quaſdam mercibus plenas, ac petere vt nauem ingreſſus,

eas accipiam. Tum instruo eum ut simulet, fore ut istic inter Barbaros mihi commorandum sit, ad piper & alia id genus congerenda, donec anno sequente naues reuertantur. His ita compositis, impetrat mihi liberum in nauem ingressum, sed & herus meus ipsemet comitabatur me. Quotquot in ea erant, aduenienti condolent, & omnia in opi humanitatis officia deferunt.

Diebus circiter quinque in naui transactis, quarit ex me herus & Regulus meus Abbat Boslange, vbinam cistæ istæ sint, eas mihi tradi iuberem, quo tempestiue domum redeamus. Ego Præfecto naui mentem Reguli expono, is monet ut quas possem morandi causas neckerem, donec iusto onere & sufficientibus mercibus naui instructa esset, ut expeditis sibi, minus ab illis metuendum sit, si forsan irritati vim molirentur, aut turbas alicui mouerent, si videant mihi in naui retento non reuerti licere. Est enim genus hominum infidum, nec vlla virtute præditum. Herus vero meus non aliter persuasum habebat, quam se domum rediturum. Ego verbis eum ductito, & ne tantopere festinet oro, ipsum non latere, aio, amicos fures esse temporis, qui si inter peregrinos conueniant non facile diuelli inuicem, causasque moræ vndiquaque conquirere. quando vero naui instructa iam itineri accingentur, tum & nos domum reuersuros, his rationibus ipsum distinui.

Tandem paratis iam omnibus, Galli in naui simul omnes in vnum congregantur, accedo & ego, illisque me adiungo: aderat etiam herus meus Regulus cum ea Barbarorum turba, quæ ipsum comitata fuerat. Capitaneus Regem Barbarorum talibus per interpretem alloquitur: Se pro magno id beneficio ducere, quod vitæ capti pepercerint, quem inter hostes suos ceperint: addit præterea, ut me honestius ab ipsis abduceret, ea lege me in nauem vocatum, ut merces quasdam mihi communicaret, quibus tam fidam & liberalē custodiam recompensarem: tum quod decreuerit, alias apud me merces deponere, ac constituerit, ut diutius, quoniam moribus & lingua illorum iam assuetus essem, inter ipsos hærerem, ac piperi atque aliis ipsis necessariis colligendis interea occuparer, donec ipse anno elapso reuertatur. Sed conuentum erat inter nos, ut decem plus minus nautæ, qui quodammodo facie me referrent, vno ore me fratrem suum dictitent, ac vnanimiter atque pertinaciter me repetant secum in patriam reducendum. Proponitur ergo Barbaris hæc nostrorum sententia, videlicet fratres meos nullo modo concedere velle, ut in terram reuerterer, sed recta in patriam pergerem, urgere, quoniam pater conspectum meum desideret antequam moriatur. Capitaneus se Barbaris ad eum modum excusat: Se quidem Præfectum classis esse dicens, & maluisse, ut hero comitatus reuerterer: verum se solum, fratres autem meos numero complures, quibus omnibus resistere non valeat. Sed hic prætextus in eum tantum finem fiebat, ut saluo honore, & amicitia à Barbaris commodissime discederet. Tum ipse quoque hero meo Regi sic me purgo, cupere me utique cum ipso regredi, sed importuna fratrum meorum flagitatione impediri.

Vbi ergo hæc ordine percepisset, lamentari & eiulare occipit, quod si utique me ducere velint, orat, ut proxima nauigatione me reducant, se filii me lo-

co di-

co dilexisse, & grauitè indignari in incolas Vvattibicenses, qui mortem mihi comminati fuerant.

Aderat vna ex vxoribus Regis, eam me lachrymis suis pro more gentis prosequi Rex ipse iubet: tum ego, eosdem ritus obseruans, eiulatus inuicem reddebam. Finitis ergo ploratibus, Capitaneus Regi offert nonnullas merces, quæ precium quinque scutatorum æstimari poterant, cultros videlicet, secures, specula, & pectines: quibus assumptis, ad terram, & in habitacula sua redeunt.

Hunc ad modum omnipotens & misericors Dominus, D E V S Abraham, Isaac & Iacob, de potestate & truculentia tyrannorum immanissimorum me clementissime eripuit: cui soli laus, honor & gloria, per C H R I-

S T V M I E S V M filium eius dilectum, & redemptorem nostrum, Amen.

CAPVT LIII.

*Denominibus Præfectorum in naui, & cuias ea fuerit: Item de
ijs, quæ acciderunt antequam portum relinqueremus;
& quantum temporis in Galliam redeundo
insumptum.*

Omen Praefecti eius *Nauis* erat *Wilhelmus de Moner* : *Naucleri*, *Franciscus de Champs* : *Nauis* ipsius, *Catharina de Vattauilla*, &c.

Dum nauem instruūt vt Galliam repetant, nec dum portu tamen Rio de Ienero egressi essemus, conspecta nobis summo mane nauicula Portugallensium, quæ merces cum Barbaris ijs commutarat, quos sibi deuinctos habent, & *Markayas* vocitantur: sunt autem vicini *Tuppin Imbarum*, quibus Galli familiariter vtuntur, quæ ambæ nationes inuicem inimicitias exercent. Erat ea ipsa nauis, quæ me ante quæsitum venerat, vt supra monui, spectans ad *Petrum Rosselium* curatorē negotiorum pro mercatoribus quibusdam. Videntes igitur Galli, eam è portu egredi tentare, tormenta per lintrem disponunt, nauiculam inuadunt animo deprædandi. Adiungunt etiam me, vt illos de deditioe compellarem: congregimur ergo, sed repellimur, & quidam ex Gallis traiecti procumbunt, quidam sauciantur, sed & ipse multo grauius vulnus accipio, quam quisquam sauciorū. In hoc discrimine cōstitutus (nec enim nisi mortis angustiis circumdatus eram) Deum imploro, & ardētib. votis exposco, vt vitā mihi suppeditare dignetur, donec inter Christianos beneficia in me collata pleno ore deprædicare liceat, quādoquidem me ab immanissima tyrānide liberarit. Restituor ergo pristinæ valetudini, quod sane beneficium soli Deo Opt. Max. acceptum refero, cuius laus & gloria in æternum.

Anno 1554. vltimo Octobris die vela in portu Rio de Ienero expādimus, iter versus Galliam instituētes. Ferebamur ventis adeo prosperis, vt nautis ipsis admirationi esset, & pro singulari Diuinæ Maiestatis beneficio, ventis tam secundis metam vsque quaque contingere agnoscerent: quod manifesto etiam miraculo Deus in medio mari nobis comprobauit.

Pridie enim Natalitiorum Saluatoris nostri Iesu Christi, Delphines magno agmine ad naues nostras alludebant, eos in tanta copia capimus, vt ad dies aliquot nobis sufficerent. Similiter quinta Ianuarii pisces ad satietatem nobis se offerunt. nec enim fere alius victus, præterquam qui ex mari obuenerat, nobis suppetebat.

Tandem ad 25. Febr. Anno 1555. appellimus ad Regnū Gallix prope oppidulū *Honfleur* in Normandia, nec vlla per totū iter nobis tellus, totis fere quatuor mensibus apparuerat. Nauem itaq; exonerantibus, & ipse operam meam locabam. Hoc demum labore confecto, omnibus gratias ago pro beneficiis mihi præstitis immortales, & tandem à Capitaneo veniam & literas rogo liberi trāsitus. maluisset is quidem me iter denuo in eas oras cum ipso suscipere, sed vbi me induci non posse videt, impetrat mihi à Gubernatore Normandiæ, Domino Admirallio siue Thalassiarcha, vt honesto testimonio dimitterer, qui de aduentu meo certior redditus, vocat me in colloquiū, & ipse literas signatas præfenti mihi tradit. Capitaneus vero meus de viatico mihi prospicit.

Venia ergo impetrata, *Honfleur*, *Hableneuf*, & inde

Diepam proficiscor.

CAPVT LIIII.

*Diepa ingredior ades matrona, cuius coniux erat Capitaneus
in naui Bellete, quæ velis nos ex Brasilia præcesserat,
sed nec dum quidem in patriam re-
uerſa erat.*

IN vrbe Diepenſi, à qua exierat nauis Bellete, quæ vehebat interpretem illum, qui me Barbaris deuorandum propinauerat, & ſimiliter in Galliam tendebat, ſpectās ad eos qui me profugum à lintre repulērant, cuius etiam Capitaneus Barbaris Luſitanum ad deuorandum donauerat (vt ipſimet Barbari retulerant) occupata naui quadam Portugallenſibus erepta, vt ſupra monui. Ea nauis nondum, ſub aduētum meum in patriam redierat, quam tribus menſibus præceſſiſſet nauem Vattauiſſam, quæ me redemptum vehebat.

Illōrum quos nauis Bellete vexerat, vxores & conſanguinei accedunt me, & rogitant, num obſeruaffem eos: omnino, reſpondeo, ſunt ex iis multi homines impii, quocunq; demum locorum agant, tum commemoro, quendam ipſorum, qui inter Barbaros vixerit, & nauim eam conſcenderit, Barbaris ſuaſiſſe, vt me deuorarent, ſed diuina tamen prouidentia ſeruatum fuiſſe. Adde etiam vt lintre ad tuguria noſtra acceſſerint, permutantes merces pro pipere & Cercopithecis, ipſe vero à Barbaris profugus ad lintrem tranſiit, ſed ab ipſis nulla mei miſeratione commotis repulſus, terram Barbarorum repetere coactus fuerim, quod ſane me extreme cruciarit.

Inſuper Barbaris obtuliſſe virum Chriſtianum Portugallenſem deuorandum. Ex quibus me iam colligere, id ex ſingulari Dei prouidentia factum, vt præcederem illos incolumis, & redux vobis nuntiarem quæ euenerint.

Appellant illi quandocunq; licuerit, interea augur vobis ero, non impunitam illis fore tyrannidem illam & crudelitatem, quam in me exercuerint, in media illa barbarie, quocunq; demum id fiat tempore: manifeſtum autem eſſe preces meas ardentiffimas Deum ipſum in cælis exaudiuiſſe. Tum recenſeo quam ſecūdis in reditu fuiſſent uſi ventis, qui me à Barbaris precio redemptum in naues aſſumpſerint, quod ſane reſ ipſa docuit. Deus enim cælum nobis ſereniſſimum, ventosque ſecundiſſimos largitus eſt, & in medio mari piſces abunde in vitæ ſubſidium ſuppeditauit.

Hæc audientes animis prorsus fuerant consternati, sciscitantes anxie, quid tandem ergo sperare ipsos iubeam, num qua spes salutis ipsorum & reditus adhuc superesse putandum sit. Ego, ne plane desperarēt, fieri posse aio, ut patriam contingant reduces: pleriq; tamē nostrum firmiter credebamus, nauem ipsam cum hominibus periisse.

Finitis tandem hisce omnibus, digredior ab illis, & reliquis aduentum meum, ubi fospites patriæ fines contigerint, annunciare iubeo.

Diepam ergo deferens, Londinum Angliæ metropolim naue aduehor, illic diebus aliquot transactis Selandiam peto, & tandem Antuerpiam.

Atque hæc est mea peregrinatio, qua, confectis & exhaustis immensis malis & laboribus, ex solius numinis omnipotētia, superata, in dulce patriæ solum saluus & incolumis reductus sum, cui laus & honor in secula.

Precatio qua in Barbarorum potestate constitutus, & destinatus epulis, Deo supplex fiebam.

O immensa Dei omnipotentia, per quam cælum ipsum & terra fundata sunt! O Deus maiorum nostrorum Abraham, Isaac & Iacob, qui populum tuum Israeliticum valida manu eduxisti de potestate hostium per rubri maris aquas, qui inter leones seruasti Prophetam Daniel, te æternum mundi gubernatorem rogo, per dilectum filium tuum Iesum Christum, qui omnes nos ab æterno redemit carcere, ut me quoque ex manu horum tyrannorum eripere digneris, qui in tenebris ambulantes te non cognouerunt. Sin, ô Domine, hac voluntas tua est, ut vitam tam truculenta morte finiam, inter gentes has, quibus tui noticia abscondita est, quique audientes per me nomen tuum annunciarī, nullum tibi numen inesse effutiant, neque potestatem ex manu illorum liberandi me, tunc spiritum meum in hora mortis vltimæ corroborato, quando hostis cæde mea se satiabit, ne desperem, nec de tua misericordia diffidam, ô Domine: tu quietum & placidum mihi finem, vitæque tranquillitatem post hac largire, meque ab æternis cruciatibus clementissime defende, quos formidarunt omnes quotquot fuerunt maiores nostri. Sed, ô D E V S, tua hæc est potestas, ex manu illorum liberandi me: adesto mihi & eripe me, tu enim adiutor meus es. Si eripueris me, non fortunæ illud neque euentui ascribam, sed opus brachii tui erit. Non enim est homo, nec potestas in terris quæ eripere me valeat. Vbi ergo eripueris me de potestate illorum, beneficium illud & misericordiam tuam palam faciam, & prædicabo eam inter omnes gentes.

A M E N.

*Non ego crediderim quemquam penetralibus imis
 Pectoris ardentem fundere posse preces:
 Ni medius inter versabitur anxius hostes,
 Et miser arumnas perferat ipse graues.
 Nam caro si libitis genialiter errat habenis,
 Sæpe creatori commouet arma suo.
 Ergo reluctantem qui senseris undique sortem,
 Hic tibi iam placidum noueris esse DEVM.
 Nec dubita, tibi numen adest, tu vincere certus,
 Saluificam placida concipe mente fidem.
 Tuque age tranquillam qui vis traducere vitam,
 Et bene prospectum prolibus esse cupis:
 Responsa edoceas diuina fideliter illos,
 Unde salus misero tempore certa venit.
 Cum vita in medio conuertitur obruta luctu,
 Et stat in ancipiti sors malefida loco.
 Qui vis iudicium de nostro ferre libello,
 Nolo putes famam nominis inde peti.
 Queritur æthereo non gloria vana tonanti,
 Intima qui præsens mentis ubique videt.
 Illius arbitrio teque & tua consecro Lector,
 Ille animi faciat prospera vota mei:*

Libri prioris exitus.

HISTO-

HISTORIÆ

Brasilianæ Ioannis Stadij Hefsi

LIBER SECVNDVS,

Continens succinctam quidem, sed fide dignam Expositionem de rebus & moribus TVPPIN IMBARVM, quorum Regio in AMERICA, sub vicesimo quarto gradu ultra Æquatorem versus Antarcticum sita est, illi plage contigua, ex qua Fluvius de Ienero à Lusitanis cognominatus in Oceanum insluit. Apud quos nouem fere mensium spatium captiuus fuit.

CAPVT I.

De instituenda navigatione in eam America oram, quam flumen Jteronne Brasilianis, Lusitanis vero Rio de Jenero vocatum irrigat, & Tropico Capricorni, siue 24. gradui poli Antartici subiacet.

LYSSIBONA ciuitas est Lusitanorum, cuius eleuatio triginta nouem graduum ad Arctos: qui hinc soluunt petaturi prouinciam, quæ est ad flumen de Ienero in Brasilia Americæ, primum ad Insulas Canarias feruntur, quæ Hispanis parent, & quarum sex nomina hic recensentur, I. Gran Canaria. II. Lancerotta. III. Forte Ventura. IIII. il Ferro. V. la Palma. VI. Teneriffe. Hinc occurrunt Insulæ, quæ vocantur las Illas de Capo Verde, hoc est, Insulæ Capitis Viridis (Gorgones siue Hesperides olim dictæ) Id Caput siue Promontoriū in Æthiopia est, quæ à quibusdam Guineæ appellatione insignitur. Insulæ hæc, quas modo dixi, omnes sunt sub Tropico Cancri, & Regem Portugalliæ agnoscunt.

Illis relictis, in vasto hoc Oceano iter dirigendum est inter Austrum & Austroafricanum, versus Brasiliam, eaque nauigatio sæpissime trium mensium aut plurium est, priusquam in Brasiliam deuenias. Superato ergo primum Tro-

pico Cancri, Æquator transmittendus est; quo retro acto, & Septentrionali
plaga iam decursa, neutra Vrſarum, nec Helice, nec Cynosura vſpiam apparet,

quibus polus noster Arcticus describitur. Post per ipsam Ecclipticam ad Tropi-
cum Capricorni conscenditur. Vbi ergo trans brumale illud signum præterue-
ctus fueris, solem iam ad Septentrionalem plagam conuersum circumagi
inclinato orbe conspicias. Æstus inter Tropicos est perpe-
tuus: inter quos Brasilia ex parte
iacet.

De situ Brasilia, quam ex parte ipsemet perlustravi, & simul de habitu seu vestitu nationis Carios.

Brasilia per se ampla est Regio, multas Barbarorum nationes complectens, quæ inter se linguis variant. Varia ferarum genera nutrit. Ipsa conspectu est amœnissima: arbores enim perpetuo virent, nec fere ullam cum nostris similitudinem habent; homines nudi incedentes, obscenas corporis partes nullo integunt velamine.

Ea Regionis pars, quæ inter Tropicos posita est, nunquam adeo frigescit, ut cum autumno nostro conferenda sit. Altera vero, quæ ultra Capricorni signum extenditur, paulo rigidior est, ubi natio Carios habitat, quæ tergoribus ferarum commode sibi præparatis obuelatur. Mulieres eius nationis contextunt ex Bombace indusia sine manicis, ad sacci formam vtrinque aperti, quibus se induunt, ea sua lingua Typpoy nuncupant. Sunt in ea regione fruges quædam, & arbores etiam frugiferae, quæ victum hominibus pariter & animantibus præbent. Corporis color illis à Sole adustis est aquilinus. Agiles sunt, & iusta membrorum proportionem, vafri & malitiosi admodum, hostibus suis adeo infesti, ut extreme eos prosequantur, & captos deuorent. Regio ipsorum aliquot centena miliaria patet inter Septemtrionem & meridiem, quorum quidem vel quingenta ipse maris oras legens emensus sum, & pleraque etiam continentis eius loca perlustravi.

C A P V T III.

De montibus eius Regionis eminentissimis, & de natione quadam Barbarorum in iisdem versante, quam Waygannates vocant.

Sunt montes in ea regione, qui intra tria miliaria, & alicubi longius, ad mare pertingunt. Ij paulatim confurgunt prope vicum Boiga de Todoslos Sanctos, quem construxerunt & incolunt Portugallenses. Secundum littus maris plus ultra ducenta quatuor miliaria protenduntur illi montes, & sub vicissimum nonum gradum ultra Æquatorem, versus polum antarcticum desinunt. Quibusdam vero locis octo miliaria in latitudinem patent. Ultra illos est planities aperta: tum plurimi fontes ex illis scaturiunt; feras insuper educant in copia.

Natio quædam Barbarorum habitat in ipsis montibus, Wayganna dicta, quæ nullis certis sedibus fixa hæret, reliquorum more qui citra & ultra montes

incolunt, hæc etiam sola in cæteros omnes bella mouet, ac captos nullo discrimine deuorat, à singulis rursus paria expectans.

Feras per deferta venatur, quas ingeniose admodum iaculis configere nouit, tum multa alia in venatione habet compendia, utpote cassibus positis, & decipulis.

Vescitur melle etiam apum siluestrium, quod illic abundat.

Norunt adhuc ferarum voces & clamores, tum auium linguas & concentus ingeniose imitari, quo facilius illis imponant, & iaculis etiam consequantur.

Focum instruentes more reliquorum scintillas ex lignis collisis, seu sibi inuicem attritis eliciunt.

Carnes quibus vescuntur ut plurimum ad ignem torrent.

Libere autem per montes una cum liberis & vxoribus vagantur.

Quando prope fines hostium castrametantur, tum sentes ac dumos circum calas detortos intexunt, ne de improviso obruantur ab hostibus, & ut tygres arceant. Adhuc spinas acutas circum tuguria figunt, Maraga eibe iu dictas, perinde ac nos murices: fit autem ab illis hoc præ metu hostium. Tota nocte viuum alunt ignem, quem illucescente die extinguunt, ne fumo proditi ab hostibus comprehendantur.

Comam alunt, & ungues non præcidunt, tum crepitacula illa Maraka pariter cum reliquis pro numinibus colunt, & paribus etiam potionibus & saltationibus indulgent. Præterea dentibus ferarum in secando utuntur: lapideis etiam cuneis ad ligna cædenda vicem securis præbentibus, quales reliquis quoque nationibus in usu fuerant, antequam cum nauibus commercia instituerent.

Nec raro ad hostes captandos progrediuntur, in insidiis post truncos seu arbores aridas prope hostium tuguria positas latitantes, donec illi ligna petitum veniant, & ita casses eorum incidant.

Sunt autem longe crudeliores in suos hostes, quam illi in ipsos, quippe

qui sæpe viuos ex mero odio brachiis simul & cruribus detrun-

cent: cum tamen ipsi à reliquis prius morte affecti

in partes demum dissecentur.

C A P.

Tuppin Imbarum, quorum captiuus fui, Regio à quibus nationibus cincta sit.

Tuppin Imbæ ad mare habitant, ante montes illos supra commemoratos, & post eosdem eorum Regio ad 60. miliaria patet. Ex ipsis montibus promanat fluuius, cuius ripam ex altera parte tenent, eius nomen est Paraeibe. Quæ ad mare habitant, plaga ea ad 28. miliaria secundum littus extenditur. Undique autem ab hostibus premuntur. A Septentrione imminet ipsis, quos Weittaka appellant, ad meridiem Tuppin Ikinlij, in interiore regione Karayæ. In montibus autem ipsis Waygannas, insuper & Markayates inter ipsos habitantes, & quidem infestissimos habent, à quibus posterioribus maxime affliguntur. Reliquæ nationes inter se ipsas etiam dissident, & bella inuicem gerunt, & quos utrinque ceperint, eos deuorant.

Ædificant plerunque prope siluas & flumina, ut feras, pisces, & ligna in promptu habeant. Vbi locum aliquem deuastarunt, commutant eum cum alio.

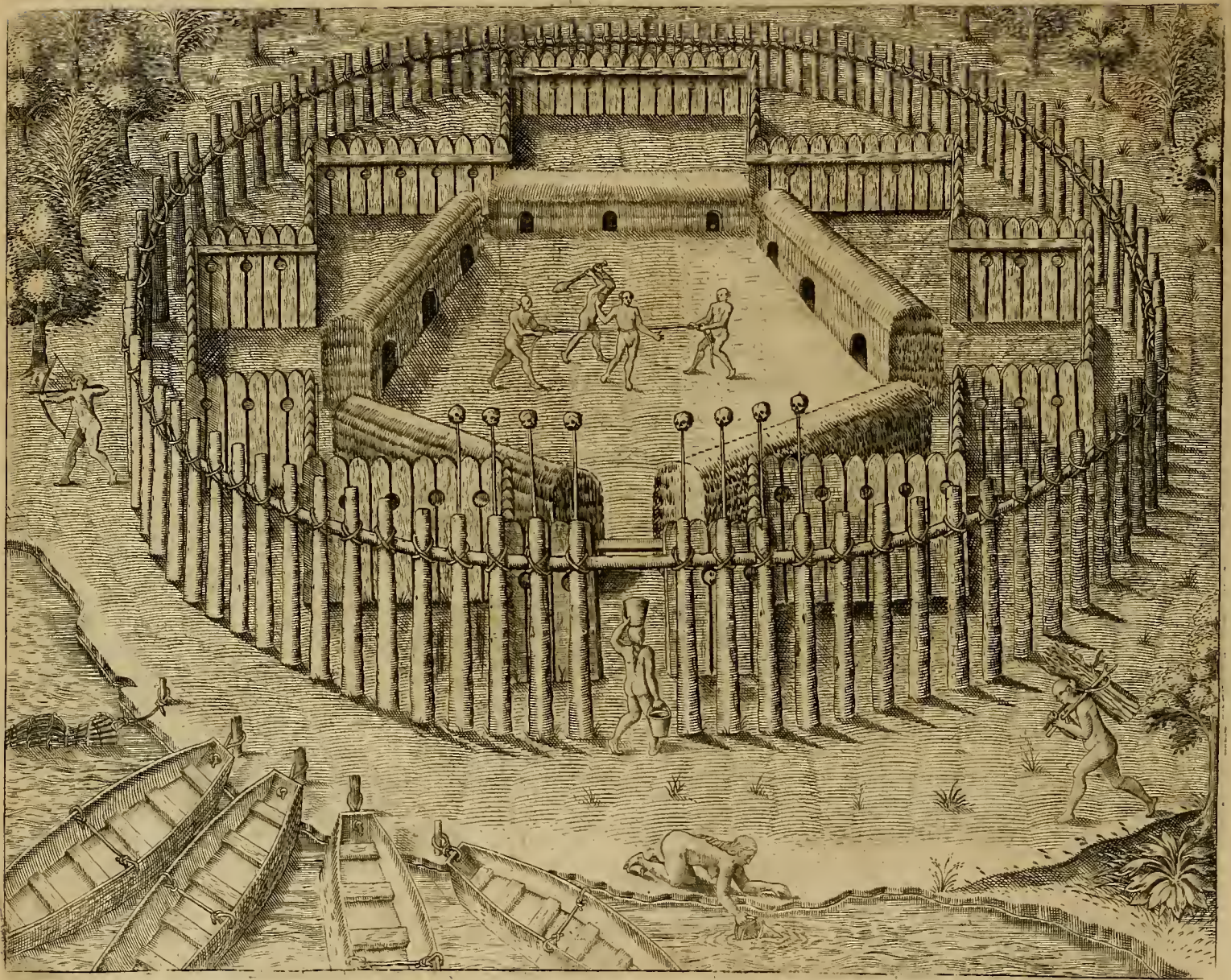

CAPVT V.

Tuguriorum forma, & quo genere valli, ipsorum viciniantur.

Si tuguria quædam construere in animo habent, tum Regulus conuocat vel 40. familias: conueniunt tam viri, quam feminae, quotquot haberi possunt, qui ut plurimum omnes inter se cognati sunt. Tum casam cōstruunt, quæ in latum quatuordecim pedes, in longum autem centum quinquaginta patet, prout plures eam inhabitauerint: in altum autem duas circiter orgyas assurgit. Lacunar conuexum est, in formam cellæ vinariæ, quod ramis palmarum solide insternunt, ut imbres arceat. Casa ipsa nullo interstitio distincta est, nec sunt in ea conclauia: quodque par, vir videlicet cum femina locum peculiarem occupant, ex vno latere ad duodecim pedes latum; ex altero similiter fit ab aliis, donec totum tugurium compleatur: singulæ autem familiæ suum peculiarem focum habent. Regulus eius tugurij in medio locum occupat. Casæ ipsæ pleræque omnes tribus duntaxat foribus seu ostiis patent, ad utramque videlicet extremitatem & in medio: sunt autem humiliores quam

ut erecti ingredi possint. Raro vicum videas, qui ultra septem eiusmodi casas contineat, in quarum medio area est, immolandis captiuis destinata.

Muniunt tuguria ad hunc modum: includunt ea circumcirca palmarum truncis sesqui orgyiam, siue nouem pedes altis, per medium fissis, & ex ordine erectis, ac satis arcte coniunctis, ne qua fissura sagittę transitum præbeat. Ipsi autem foramina minuta aperiunt, per quæ spicula sua dispergant. Tum vero circa hanc munitionem crates circumstruunt, ex præaltis & robustis palis factas, nō tamen adeo arcte compactas, nec etiam adeo laxas, ut quis perumpere possit subducto corpore. Quibusdam moris est capita occisorum & deuoratorum illis præfigere in ipso introitu tuguriorum.

De modo ignem eliciendi.

Ignæ illis nascuntur, quæ vocant Vrakuciba, illa exiccant, dehinc duo ex illis digiti vnus crassitudinem æquantia inuicem terunt, ex quo attritu puluis deraditur, qui calore attritorum lignorum inflammatur, atque hoc modo focum instruunt.

De stratis quibus noctu incubant.

Noctu indormiunt reti ex Gossipio contexto (Inni vocant) & ad duos palos supra terram religato. Focus autem tota nocte collucet, nec facile in tenebris tuguria egrediuntur, vt naturæ opus reddant, nisi ignem prælucentem habeant; adeo Dæmonium, Ingange ipsorum lingua dictum, exhorrent, quod sæpius ipsis obuium conspiciunt.

Quam sint exercitati in feris ac piscibus iaculis configendis.

Iue nemora petant, siue flumina, vbiuis arcu ac sagittis instructi incedunt. In siluis obuersantes, oculos sursum in arborum cacumina perpetuo figunt, si quas ex maiorum auium genere conspiciant, vel Cercopithecus, aut alia animalcula, quæ in arboribus versari solita. Vbi quidprehenderint, eo vsque sectantur, donec prædam nanciscantur, raro admodum vacuum reuertentes, si venatum exeant. Pisces non minus solerter inuestigant in ipso littore: visu enim acuto præditi sunt. Vbi quem natantem viderint, eum iaculis figunt, vix vnquam aberrantes. Fixum autem natando quam primum consequuntur. Sunt quidam maiores pisces, qui vbi vulnus senserint, fundum petant. Illos ipsos etiam, sese sub aquas mergentes, vel ad sex orgyias in profundum sequuntur, & captos protrahunt.

Sunt & illis reticula, contexta ex filo detracto è foliis quibusdam oblongis & acutis, ipsorum lingua Tockaun vocatis: quo reti si piscari instituunt, conueniunt aliquot, quisque suum affert, ingrediuntur mare, quæ vnda alta non est, & reticula ea in circum componunt, tum alii orbem eum ingrediuntur, &

aquas ictibus verberant, quo facto, pisces profundum petere volentes, in retia incidunt. Qui plures ceperint, diuidunt eos cum reliquis.

Sæpenumero & illi, qui longe à mari absunt, aduentantes pisces eiusmodi in magna copia capiunt; & ad ignem torrefactos cõtundunt in farinam, quam probe exiceant, vt ætatem ferre possit, sic præparatam domum auehūt, & cum farina radicum mixtani comedunt: sin pisces torridos aueherent, corrumpere-
tur illi ante iustum tempus, vtpote qui sale macerati non sunt. Adhæc farina arctius conuasatur, quam pisces integri, licet aridi.

C A P V T I X.

De statura, & habitu corporis eius gentis.

Ense est concinna & iusta corporis proportionem prædita, in vtroque sexu, nec differt à nostris hominibus, nisi quod à sole adusti colore sint aquilino, quippe qui nudi incedant, cuiuscunque vel ætatis vel sexus demum fuerint, nec ipsa verenda aliquo modo contegant. Deformant autem se ipsos coloribus asciritiis. Barbam non alunt; sed pilos radicitus euellunt, quotiescunque succrescunt. Perforant etiam labia, & auriculas, quibus lapillos appendunt in ornatum scilicet corporis. Adhæc varie se plumis exornant.

C A P V T X.

De instrumentis, quibus in secando & findendo vtuntur, ijs videlicet in locis, in quæ cultri, secures & forfices non perferuntur.

Riusquam naues in eas oras appellerent, & nunc quoque quibusdam in locis, quo nullæ vehuntur, quoddam genus lapidis colore veneto aut cæruleo saturo in modum cunei formant, tum partem latiore obtuso modo acuunt: is spitamæ longitudinem habet, palmæ autem latitudinem, & duorum digitorum crassitiem; variant autem magnitudine: hinc lignum aliquod summa parte inflectunt in angulum, cui lapidem inferunt, & vimine astrictum innodant.

Eadem forma est ferreis illis cuneis, quos à Christianis quandoque accipiunt. Sed nunc manubria aliter formant: foramen enim in summo conficiunt, cui lapidem inferunt, & quiduis pro libitu ita secant.

Pars dentes aprugnos in medio acuunt, quos ligno duplici includunt, & sagittas ac arcus suos illis radunt, tamque glabras & rotundas reddunt, ac si torno læuigata ac perpolita essent.

Est & aliud dentis genus in vsu, animantis cuiusdam, Pacca illis vocati: illum in apice acuunt, & si sanguis intercus ipsis molestus est, locum scabunt eo, donec sanguinem eliciant, vt quandam sacificationis rationem referat.

*De pane quo vescuntur, & de nominibus frugum, item de sa-
tione & preparatione eorum in usum & victum
quotidianum.*

Rbores iis in locis incidunt, quò plantationem suam institue-
re constituerunt, incisas relinquūt ad menses tres, donec exic-
centur, hinc igne supposito eas comburunt, & plantant radi-
ces medio inter truncos spatio, quibus vescuntur: eæ nomine
Mandiocæ vocantur, & nascuntur instar fruticis sex pedum
alti, singuli tres radices proferunt. Quando succreuerunt, e-
uellunt fruticem, & radices decerpunt: caulis autem ramulos abruptos terræ
defigunt, ij radices agunt; quæ semestri spacio succrescentes, vsui rursus esse pos-
sunt. Præparantur autem tribus potissimum modis. Primus est, vt super lapi-
dem cōtritæ in minutissima frustula cōminuantur: & succus exprimatur, quod
fit instrumēto ex foliis ramorum palmæ parato, cui nomen est Tippii: expres-
se siccantur, post per cribrum transmittuntur, ex farina autem illa liba pinsitāt.
Instrumentum illud, in quo farinam torrent & pinsunt, ex luto figulino confe-
ctum est, formā patinæ capacioris.

Alter modus est, quando radices recentes in aqua macerant, donec putre-
scant, putrefactas in fumum suspendunt, donec exiccentur: aridas eiusmodi ra-
dices vocant Keinrima, & multo durant tempore. vbi in vsum adhibere eas co-
gitant, in mortario ligneo contundunt: ea farina tam pura tamque candida e-
uadit, vt triticæ non cedat, hinc liba pinsitant, quorum nomen est Byy w.

Tertius modus est, cum accipiūt probe putrefactas Mandiocas, antequam
exiccentur, & illis aridam farinam, & aliam adhuc recentem commiscant, mi-
xtam post desiccant, quæ integrum annum incorrupta seruatur, & perinde est
efficax: hæc ad eum modum præparata, vocatur illis V. Y. than.

Sunt & aliæ rationes farinam conficiendi, ex carnibus videlicet & piscibus
paratam, & quidem hoc pacto: Carnes vel pisces super ignem in fumo & flam-
ma assatos penitus indurant; hinc frustulatim carptos denuo super igne in vase
seu sartagine vstulant & torrefaciunt. Vasa ea in hos vsus cocta sunt, & Ynep-
paun illis dicuntur, post in mortario ligneo minutissimè teruntur & cribrātur.

Atque ita farina efficitur, quæ diu asseruatur: nec enim vel pisces vel car-
nes vllas sale condire apud eos moris est. Hanc autem farinam
cum altera ex radicibus mixtam comedunt, nec
omnino ingrati saporis
est.

De modo coquendi cibos, & de nouo quodam salis genere.

Leræque ex illis nationes sale nō vescuntur: erant tamen quidam inter eos qui me ceperant, sali assueti, edocti id à Gallis, quorum commercio fruuntur. Insuper commemorabant, esse nationem sibi vicinam, Karaya nomine, quæ ex palmis sale conficeret in condimentum ciborum, verum qui eo liberalius vterentur vitæ esse breuioris. Illud autem eo modo parāt, quo & ipse parari vidi, & in parando ipso iuui. Palmam prægrandem incidunt, quam scindunt minutim, hinc struem ex lignis aridis conficiunt, cui palmæ segmina superimponunt, & omnia simul ignibus subiectis cremant: hinc ex cineribus illis lixiuium parant, quod coctum cogitur, & sal illud producit. Ego quidem nitrum esse arbitrabar, sed ignis exploratione secus se rem habere deprehendi, sal sapiebat, & colore erat cinereo.

Quicquid coquant, siue carnes siue pisces fuerint, vt plurimum pipere viridi condiunt: vbi coctio fere consummata est, ex iure depromunt, & in liquida pulstem redigunt (Mingau eam vocant) quam ex cucurbitis, quibus pro vasis vtuntur, sorbent.

Si vel carnes vel pisces coquunt, quos aliquandiu durare cupiunt, eos supra focum ad 4. spitas eleuatos in cratibus ligneis deponunt, tum ignem satis luculentum instruunt, atque fumo flammisque vstulant, donec humor omnis deficiat. mensis autem eiusmodi carnes non nisi bullitione recoctas apponunt, quas illi sua lingua Mockaein vocant.

C A P V T XIII.

De Magistratu, & legibus siue iure ipsorum.

Nllis legibus, nec iure fere vlllo reguntur: singula tuguria suos habent Præfectos, quos illi Regulos vocant: quotquot autem præfunt, eodem sanguine fere omnes prognati sunt, & pares magistratus obtinent, quicquid alii sentiant. Fieri tamen potest, vt alter in bellis sit exercitator, ac proinde maioris existimationis habeatur, & reliquis in expeditionibus præferatur, qualis supra memoratus Konyan ille Bebe. præter id sane nullas alias peculiare constitutiones inter ipsos deprehendi, nisi quod iuniores in omnibus, quæ cōsuetudo ipsorum probauit, senioribus prompte obsequantur, & morigeri sint.

Si inter ipsos homicidium vel ex telo, vel alio modo eueniat, consanguinei eius qui cæsus est, ad supplicium de homicida sumendum parati sunt, quamquam id raro admodum vfu veniat.

Præterea

Præterea omnes Primario cuidam sui tugurii parent:is si cui quid mandat, animo prompto id conficitur, nec minis aut vi vlla opus est: sunt enim per se parati & expediti.

C A P V T X I I I I.

Quomodo olla & vasa fornacibus excoquantur, quorum apud ipsos usus est.

Vlieres vasa, quæ in usu habent, hoc modo præparant: Lutum figulinum subigunt, donec tractabile reddatur, hinc vasa diuersa pro libitu instituunt, quæ ad tempus in aere siccant, & lineis versicoloribus ductis affabre distinguunt. Vbi illa iam ignibus excoquere volunt, inuersa lapidibus imponunt, & circumquaque siccos arborum cortices struunt, ignemque supponunt:

quo tandem modo excoquantur, & tam candentia, quam in quouis fornace, fiunt.

C A P V T X V.

De modo preparandi potiones, quibus inebriantur, & de moribus inter compotandum receptis.

As potiones hac ratione apparant mulieres. Radices Mandiocas in ollis satis capacibus decoquunt, coctas in aliud vas siue patellam infundunt, donec deferbuerint: tepefactis puellas & virgines admouent, quæ ore eas masticant, masticatas in peculiare poculum reponunt.

Vbi omnes ad eum modum dentibus comminutæ fuerint, refundunt eas in priores ollas, quas aqua ad summum complent, ignemque admouent, donec incipiant bullire.

Hinc peculiaria vasa in promptu habent, quæ ad medietatem in terram defossa sunt: ea his potionibus asseruandis parata sunt, non secus ac nostra dolia vinaria seu cereuisiaria. In ea decoctiones illas infundunt, & probe obturant: per biduum ita relictæ fermentantur, & inde maioris fit efficaciam atque generosioris ea potio; & cum sit crassioris substantiæ probe nutrit. Hac se genitaliter reficiunt, atque etiam inebriantur.

Singula mapalia suum potum præparant. Cum ergo eiusdem vici incolæ genio indulgere constitutum habent, quod fere semel in mense accidit, primum omnes in vnum tugurium congregantur, & illius potum omnem exhauriunt. Hinc ordine similiter ad alia procedunt, donec potum vniuersum per omnia tuguria euacuarint.

Quando compotant, confidunt circum vasa, alii titiones pro sellis habent, alii nudo pauimento insternuntur, tum mulieres ex ordine illis decenter potum præbent, pars stantes concinunt, pars choreas circum vasa instituunt. Vesicam exoneraturi in eodem quo confedere vel constitere loco vrinam reddunt.

Compotationes per totam noctem continuantur: nonnunquam inter titiones disiectos saltant, clamores inconditos tollunt, & buccinas inflant. Inebriati mire tumultuantur, & horrendos clamores ac vociferationes edunt. Raro inter se dissidentes videas, aut rixas vel iurgia sibi mouentes. Optime autem inter ipsos conuenit, & fauore mutuo inuicem certant, ita vt si cui plus escæ suppetat, ille cum reliquis prompte communicet.

C A P V T X V I.

*De cultu seu ornatu virili, deque coloribus adscritijs
eorum, tum qualia sibi nomina im-
ponant.*

Adunt verticem, & coronam ex capillis circumquaque relin-
quunt, more monachorum. Sæpe illos interrogavi, vnde for-
mam eam tondendi acceperint: Illi autem responderunt, ob-
servasse eam maiores suos olim in viro, cui nomen fuerit Mei-
re humane, qui multa miracula inter ipsos ediderit. Sunt qui
contendunt, eum vel Prophetam, vel ex Apostolis aliquem
fuisse.

Interrogati quo instrumento vsi fuerint in tondendis capillis, antequam
forfices à nauigantibus acceperint, retulerunt id lapideo cuneo fieri solitum
fuisse, cui aliud quiddam supposuerint, in quo crines collisos, contractosque fe-
riendò decurtarint: verticem autem fragmento lapilli cuiusdam pellucidi ra-
fisse, cuius adhuc in tonsoria multis apud ipsos vsus est.

Porro ex pennis rubeis confarcinatum habent redimiculum, quod Kan-
nittere illis dicitur: id circum caput religant.

In labiis inferioribus foramen satis amplum retinent, quod in pueritia ad-
huc conformant, acuminato osse seu apice cornu ceruini labia terebrantes, &
vulneri lapillum aut lignum inferentes, & vnguentis solitis inungentes.

Illud foramen postmodum non consolidatur. post vbi adoleuerint, vt ar-
mis iam habiles esse credantur, ampliant illud, & lapillum viridem mediocris
magnitudinis illi inferunt. Pars concisior intrat labia, quæ crassior est foras ap-
pendit. Inferiora labia omnes habent pendula, ex pondere lapidis affixi. Simi-
liter lapillum in vtraque maxilla gestant, sed minorem.

Sunt qui ex cristallo lapillos eos conficiant, & forma quidem oblonga.

Est & aliud illis ornamentigenus, ex cochlearum marinarum Matte pue
vocatarum, testis conformatum, instar Lunæ semiplenæ cæcidum, quod à collo
appendunt, & Bogessy appellant.

Tum sphaerulas ex marinis cochleis operose & multo labore adornant,
culmi crassitudine, quas ordine iunctas, pari modo à collo suspendunt:

Brachiis etiam plumaceas cristas imponunt, tum cutem nigro colore di-
stingunt, pennasque nigras ac rubras alternas corpori agglutinant, cum viscosa
quadam materia, quæ ex arboribus profluit, quam corporis partibus plumis de-
corandis illinunt, vnde pennæ appositæ tenaciter adhærescunt. Tum brachia

ipsa alternis coloribus variant, hoc rubro, illud nigro colore inficientes: idem faciunt in cruribus & reliquo corpore.

Aliud insuper habent gestamen ex Struthiocameli pennis compositum, rotundum, & amplum, hoc supra nates post tergum religant, cum belligeratum in hostes exeunt, aut festiuitatem aliquam celebrant: Enduap nomen illi est.

Nomina propria cum feris ac beluis communia habent, nec vno aliquo solo gaudent, sed plura sibi imponunt, ea tamē differentia. Recens natis vnum aliquod singulare additur, illud tandiu retinent, donec bello & hostibus occidendis idonei sint: quo ergo quis plures hostes internecioni dederit, eo nomina sibi numerosiora facit.

C A P V T X V I I.

Mundus muliebris.

Vlieres faciei & vniuerso corpori fucum coloribus inducunt, eodem quo viri modo, sed hæ comam alunt, quemadmodum nostræ mulieres, quo ornatu solo fere gaudent, præterquam quod auriculas perforatas habeant, ex quib. suspendunt quoddam Clenodii genus, illis Nambibeia dictum, spitamæ longitudine, ex marimis illis cochleis, Matte pue dictis, efformatum:

Nomina muliebria ab auibus, piscibus, & arborum fructibus desumpta sunt, & quæque sibi peculiare à primis incunabulis fortitur atque retinet, sed adultæ, pro numero mancipiorum quæ mariti occiderint, ea multiplicant.

Pediculis sibi mutuo caput purgantes, eos comedunt: si causam rogatæ, respondent, cum in capitibus ipsorum victum quærissent, pro hostibus haberi, & proinde id supplicium in illos statui.

Non habent obstetrices ordinarias: quando pariunt, indiscrete accurrit quisque proximus, siue vir is fuerit, siue femina. Vidi ipse ante quatrimum vix enixas expedite obambulare.

Infantes suos baiulant supra dorsum, in fasciis quibusdam, ex Gossipio textis inuolutos, & ita onustæ nihilo segnius laboribus funguntur:

infantes autem somnum placide interim capiunt, & satis se commode habent, quantumcunq; sane quassentur, & interturbentur.

De ritu imponendi prima infantibus nomina.

Xor alterius heri mei, qui me ceperat, enixa est filium. paucis diebus post partum recens editum, cōuocat eos, qui proximi illi à latere erant in eodem tabernaculo, consultant quid nominis nato recens puerulo imponendum videatur, quod & virile sit, & tremendum. Enumerant aduocati varia, quorum nullum patri arridebat. Tandem ipse cōstituit, à quatuor maioribus suis nomen mutuari, & id boni ominis esse affirmabat, quippe qui ab illis denominentur, feliciter & prospere succrescere, & sagaces fieri in capiendis hostium mancipiis. Tunc recenset ex ordine nomina illorum. Krimen erat primus; secundus Hermittan; tertius Koem; quartus memoria mihi excidit. Cum audirem nomen Koem, suspicabar fuisse Cham: verum Koem illorum lingua idem est, quod nostris, aurora. Ego qui præsens aderam, hortabar herum, vt retineret nomen Koem, vt qui vtique ex maioribus illis fuerit. Puer ergo natus vnum ex illis nominibus retinuit. Atque hæc est infantibus nomina indendi ratio, nullo Baptismo, nulla circumcissione adhibita.

CAPVT XIX.

*De vxoribus ducendis, & de conuersatione cum
ijsdem.*

Maiore ex parte vna aliqua vxore contenti sunt, non desunt tamen qui plures habeant. Quidam ex Regulis vel tredecim quatuordecimve superinducunt. Is cui vltimo dono cesseram, à quo Galli me redemerant, Abbati Bossange nomine, complures in coniugio habebat. Sed quam primam sibi iunxerat, suprema erat: quælibet in tugurio priuatū suum habebat conclaue, & peculiarem focum instruebat, adhæc proprios agros radicibus colebat. Versabatur autem Rex in illius cōtubernio, cum qua noctem traducturus esset, eadem ipsi cibum præbebat. Ipse autem ordine ad singulas procedebat.

Proles quas ex coniugio suscipiunt, masculi quidem vbi adoleuerint, venatui student, prædam quisque suæ offert matri, quam ille percoquunt, & reliquis communicant: optime autem inter vxores illas & coniuges conuenit.

Moris præterea est, vt si pertæsum alicuius vxoris sit, eam alteri dono offerat: de filiabus etiam & sororibus idem fit.

De Sponsalibus.

Espondent filias adhuc puellas, & impuberes adultis, & iam viro maturis detondent capillos. Dorso peculiare quasdam rimas ac vulnera in scalpunt; de collo suspendunt dentes ferarum, donec capilli succrescant, & vulnera consolidentur, nihilominus notis seu vestigiis remanentibus, si quidem ita vulnere medicantur, ut signa nigricantia relinquantur post curationem, quod maxime sibi illæ honori ducunt.

Finitis ceremoniis, sponso nuptam offerunt, ferme absque vllis solennitatibus. Coniuges se decenter & modeste in maritalibus gerunt, clam debitum sibi soluentes.

Vidi ego Præfectum quendam summo mane transeuntem per omnia tuguria, & infantum crura acuta piscis dente affricantem, quo terrorem illis incuteret, & formidolosos efficeret, ubi à parentibus commonefierent imminenti monstri, si quando insolenter fletibus & eiulatibus indulgerent.

CAPVT XXI.

De bonis, facultatibus & diuitijs ipsorum.

Nihil negòciantur, nec monetam vllam norunt. Thesaurus illis sunt auium pennæ, quò qui illis magis abundat, eo ditior censetur: tum qui ex labiis lapillos habet propendentes, inter locupletiores reputatur.

Quodque coniugii par, suos agros proprios colit radicibus, vnde vitam sustentat.

CAPVT XXII.

De honoribus & dignitatibus inter ipsos.

HÆc præcipua & maxima inter ipsos est dignitas, quæ cõfertur illi qui plures hostium cepit & occidit. Receptum enim habent consuetudine, ut tot numero sibi quisque nomina adsciscat, quot hostes ipse à se captos propria manu confecerit. Illi ergo reliquis præferuntur, qui plura sibi nomina comparauerint.

De Numinibus siue Dijs in quos credunt.

Ructus quidam modo cucurbitæ apud illos nascitur, cauus, duorum sextariorum capax: per hunc, ab eius videlicet imo ad summum, figunt baculum, & in latere foramen ad oris formam incidunt, tum vero lapillos iniiciunt, qui moti strepitum seu sonum concitant. Tamaraka ab illis appellatur.

Hæc illorum numina solis viris propria sunt, quorum quisque suum peculiare retinet.

Sunt autem quidam inter illos mantici generis, qui cum nostris magis seu diuinatoribus conferri possunt: Paygi illis dicuntur, puto hægios dicere velle. Illi semel in anno totam regionem peragrantes singula tuguria visitant, dictitantes spiritum sibi familiarem ex remotis orbis partibus adfuisse, & potestatem concessisse, vt quotquot ipsi velint Tamaraka efficerent fatidica voce prædita, ac facultatem illis concederent consulentibus responsa dare, ac votorum compotes reddere.

Interea illi inter se certant studiis, & suo quisque tintinnabulo hoc beneficii impetrare festinat. Festum celebrè apparant, computationibus, choreis, diuinationibus, variisque & miris ceremoniis indulgentes. Dehinc vates decernunt diem, & tugurium designant, in quod conueniant: illud expurgant, impedimenta remouent, mulieres puerosque arcent. Edicunt vates, vt quisque suum Tamaraka rubris pennis condecoratum secum in illud tugurium apportet, vbi vocis facultatem accipiat. Conueniunt in loco constituto, vates supremum locum occupant, & sua Tamaraka infigunt terræ, prope illa reliquorum quoque defiguntur, & quisque pro se vatibus dona offerunt, sagittas, pennas, & inaures, ne forte incauti vates ea negligant. Vbi iam omnes in vnum congregati sunt; vates quodlibet Tamaraka assumptum suffitum quodam ex herba, Petun illis dicta, lustrat. Inde ori illud suo admouet, concutit, ac talibus affatur, Nee Kora. Loquere ergo & vocem ede, si intus habitas. Hæc effatus gracili voce verba profert, quæ ægre auribus percipiuntur, vt dubites vtrum à Mago, an ab idolo edita sint: vulgus idoli retur, sed reuera Magi ipsius vox est. atque ita ordine cum singulis agitur. Persuasi itaque magnum suis idolis iam inesse numen, à Magis admonentur, vt bellum suscipiant, & hostes capiant, si quidem spiritus eos qui Tamaraka inhabitent, gestire carnibus mancipiorum exsaturari: quibus auctoribus expeditionem suscipiunt.

Postquam vates Paygi numen afflauit omnibus illis crepitaculis, quisque suum suscipit, & dilecti filii nomine ipsi adblandiens repositorium componit vbi conseruetur, tum dapes illi apponit, & omnia vitæ necessaria, non secus ac

nos à vero, Deo ab illis exposcit. Hæc ergo sunt illis numina, nec solliciti sunt de Deo conditore cæli ac terræ, sed cælum volui, & terram constare, antiquitus ita acceptum, & usu inualuisse dicunt, neque de mundi primordiis accuratior rem habent aliam notitiam.

Commemoratur tamen ab illis quoddam diluuium, quod omnes olim maiores illorum perdiderit præter paucos, qui partim scaphis elapsi, partim in arboribus saluti consuluerint. Suspicio autem quædam vestigia fatalis illius diluuii, quod in Genesi describitur, inter ipsos relicta esse.

Cum primum inter eos versarer, & intelligerem ex ipsis, quod responsa ab his Tamarakis peterent, diabolicas quasdam præstigias credebam: verum cum & ipse interesset Magorum ceremoniis, qui numc his communicare promittebant, intelligens dolum & imposturam, subducens me, mirabar tantam gentis cæcitatem.

C A P V T X X I I I I.

De mulieribus Manticis, & quibus ceremoniæ tales efficiantur.

Onueniunt primum in quoddam tugurium, deinde Magi omnes mulieres eius tugurij ordine suffitu lustrant: mulier autem ita lustrata, vocem quantum potest intendere, & subsultare cogitur, tum in orbem cursitat, donec in terram cõcidat, exanimatæ similis. Hinc vates infit, ecce iam expirauit, paulo post in vitam ego reducam eam. vbi ergo ad se rediit, pronunciat eam sagacem esse, & futuris prædicendis idoneam. Quare prælium inituri, & has mulieres de euentu eius consulunt.

Vxor heri mei, cui mactandus eram oblatus, quadam nocte vaticinari cœpit, & sibi spiritum peregre oblatum adfuisse aiebat viro suo, qui certior esse velit de morte mea, & quærebat de claua, vbi illa lateret, cum qua mancipia obtruncant.

Vir eius respondebat in promptu esse eam, cetera etiam parata, nisi quod videatûr sibi me non esse Portugallensem, sed Gallum potius.

Vbi desierat illa vaticinari, quæro ex ea, vt quid vitæ meæ adeo infidiaretur, cum hostis eorum non sim; an non vereatur, ne quid mali sibi adsciscat, si

Deum meum iratum habeat. Illa me quietum esse iubet, siquidem spiritus illi peregre allati, certiores saltem de salute mea fieri velint.

Hæc ergo & aliæ complures eiusmodi ceremoniæ illis in usu sunt.

De materia & forma nauium quibus vehuntur.

Vnt arbores in ea regione, Yga Ywera dictæ: hæc integras decortican, à summo vsque ad imum, & vt cortex illæsus detrahatur, peculiari apparatu arbores cingunt.

Hinc cortices detractos in montes prope mare ferunt, & ignibus excalesfactos in vtraque extremitate multum incuruant, per medium ligna transversa religant, ne dilatentur, & scaphas ita conformant, quarum singulæ vel triginta viros armatos bello inuehere sufficiant. Cortex hic pollicaris est crassitudinis, latus quatuor circiter pedes, longus vero quadraginta, alii etiam longiores sunt, alii breuiores.

Has illi scaphas summa agilitate impellunt, & quolibet locorum in iis vehuntur, si mare impetuosum est, subducunt eas in terrâ, donec serenitas redeat. Ultra duo miliaria in altum quidem nō progrediuntur, sed secus littus pro libitu procul excurrunt.

C A P V T XXVI.

Causa cur hostes sese inuicem vorent.

On vrgente quidem fame, sed odiis acerbissimis inuicem flagrantés se mutuo deuorant: quādo in aduersos pugnant, hinc inde se inclamant talibus: Dete immeraya schermiuramme heiwoe: Dij te male perdant, esca mihi nunc futura. De Kange Iuca eypota Kurine; hoc ipso adhuc die caput tuum comminuam. sche innamme pepike reseagu: adsum vt cædem amicorum meorum nunc vlciscar in te. Yandeseo schemocken sera quora ossorime rire, &c. Caro tua hodie ante solis occasum mihi lautitias ad prunas tosta præbebit. Fit ergo ex mero odio naturali, vt mutuo in se tam sint crudeles.

C A P V T XXVII.

Quomodo consilia ineant, cum expeditionem in hostium terram suscipiunt.

Vm in hostes bella mouere statuunt, Duces conueniunt, inuentque consilia, de instituenda & perficienda expeditione, cōsulta de hinc per tuguria passim edicunt, vt se bello parent, definiuntque tempus nominato cuiusdam arboris fructu, qui cum maturuerit, belli tempus adesse sciant: nec enim vllam

anni aut dierum distinctionem norunt. Præterea profectionem determinant piscis cuiusdam, qui illis Pratti dicitur, partus tempore, partus vero tempus ab illis Pirakaen vocatur: ad illud ergo tempus scaphas interim & sagittas adornant, & siccatarum radicum farinā, quam V.Y.than vocant, in annonam. Tandem etiam Pagyos sacerdotes suos in consilium adhibent, & responsa de victoria petunt. Fit interim ut ad illorum nutum sententiam ferant, nihilominus mandant, ut somnia obseruent accurate, quæ de hostibus aliquid præfigurent. Vbi maior pars somniant hostium carnes assari, victoriam sibi pollicentur: sin seipsos ad ignem torreri viderint, malum omen agnoscunt, & propterea expeditionem differunt.

Quando somnia prospera apparuerint, per singula tuguria potiones conficiunt in copia, quibus se largiter ingurgitant, & cum idolis suis Tamaraka salutationes latabundi celebrant: quisque suo supplicat, ut ipsius auxilio hostium aliquem in suam potestatem redigere possit. Hoc peracto, profectionem instituunt,

tuunt, vbi vero hostibus iam viciniore facti sunt, Duces singulis mandant sub eam noctem, quæ præcedit impressionem, vt somnia eius noctis fideliter recordentur.

Ipsemet aliquando cum illis militatum profectus, obseruauit, quod vbi hostium finibus appropinquassemus, dux belli per castra incedens, sub vesperam proxime præcedentem conflictum, monuerit ne somnia ea nocte visa obliuiscerentur, & adolescentibus iniunxerit, vt orto sole feras venarentur, piscesque caperent. Postquam illa mandata exequuti sunt, Dux prædam ignibus decoqui curauit: & reliquis Regulis adesse imperauit. Illi parati ad Ducis castra venerunt, & humi in orbem cõfederunt, Dux dapes apponi illis imperauit; pransi somnia ordine exposuerunt, quæ satis commoda videri poterant, præ gaudio itaque choreas cum idolis ductitarunt.

Hostium habitacula noctu speculantur, & priusquam illucescat, ipsa aurora hostes vi adoriuntur. Si lethaliter sauciatum ceperint, euestigio illum obtruncant, & carnes tostas domum auhunt: incolumes viuos abducunt, & in domiciliis suis mactant. Horrendo clamore sublato hostes adoriuntur, terramque acriter pedibus feriunt, ac tubas ex cucurbitis constantes horribiliter inflant: funiculis omnes succincti sunt, quibus hostes captos vincire destinant, tum rubris pennis distinguuntur, vt à reliquis differant: in iaculando sunt

agiles, & ignita tela in tecta hostilia dispergunt, vt incensa exurantur.

Si qui eorum sauciantur, in promptu herbæ

sunt vulnerariæ, quibus læsis

medentur.

De armis & telis Barbarorum.

Vtuntur arcubus & sagittis, quarum cuspides osseo probe acuto mucrone adalligato præmuniunt. Similia spicula ex dentibus piscium marinorum, Tiberaun nomine, fiunt. Præterea Bombacem cera illitam ad cuspides sagittarum religant, & igne addito spargunt: hæc illis ignita tela sunt.

Scuta adhæc in vsu habent ex arborum corticibus, & ferarum tergoribus: tum spinas defossas infigunt pavimento, quemadmodum nos ferreis muricibus vtimur.

Audiui

Audiui quidem, sed præfenti cernere non contigit, quod hostes ex castris profugare possint pipere, quod apud illos prouenit, & tali quidem pacto: Luculentum ignem excitare, flante vento, cui magnam copiam piperis inspergerent, uti fumus hostium castra oppleat; sicque illos in fugam verti necesse sit. Quod sane, ut credam, facile adducor. Fui enim ipse inter Portugallenses, apud Fernanbucos; ut supra expositum est, & cum nauis nostra alicubi in sicco hæssisset ob fluctuum reciprocationem, Barbari in nos irruerant, sperantes se superiores fore; verum spe sua frustrati; coniectis sarmentis aridis inter littus & nauem, atque insperfo pipere, fumo nos ex naui deturbare conati sunt: sed & spes eos in hac re refellit; quia ligna ignem non conceperunt:

C A P V T XXIX.

De ceremoniis in hostium cade & epulatione usitatis, de instrumento, quo captos obtruncant, & de reliquis circumstantijs.

Hostem primo domum deductum, mulieres atque pueri misere verberibus excipiunt. Hinc pennis cinericei coloris illum pingunt, supercilia deradunt: saltant in gyrum; funiculis valide astringunt, ne aufugiat, mulierem illi adiungunt, quæ & eius custodiam habeat, & cum ipso etiam consuetudinem: si vero ex illius consuetudine grauida fiat, puerum natum educant, donec adolescat, adultum ubi commodum illis videtur, obtruncant & deuorant. Captum ad tempus alunt, & probe saginant: interim necessaria parant, vasa asseruandis potionibus multa effingunt, peculiaria etiam ignibus excoquunt, ad excipiendum & conseruandum colores pingendis miseris paratos. Nodos ex plumis componunt clauæ fatali alligandos. Contorquent funem prælongum, Mussurana vocitant, quo constringitur iam morti destinatus. Vbi omnia expedita sunt, tempus inactationi definiunt. Inuitant reliquos etiam vicinos, qui pagos proximos incolunt, ut solemnitati isti intersint. Hinc vasa omnia potu implent. Vno vero aut altero die, antequam mulieres potionem illam coquant, captum in aream semel atque iterum protrahunt, eoque in medio constituto, choreas circum eundem instituunt.

Vbi inuitati omnes iam comparuerunt, Præfectus tugurij aduentum ipsorum gratulatur, his verbis: Adeste o amici, & conuiuium hoc de hoste vestro comedentes, nobiscum læti celebrate. Pridie quam computationes instituant,

Mussuranam aptiuo ad collum creligant, & eodem die clauam illam ligneam, Ivvera Pemme vocatam, coloribus suis distinguunt: sex pedes longitudine supe-

rat, illi viscosam quandam materiam illinunt, hinc ouorum putamina cinericeï coloris ab aue, cui Mackukavva nomen est positorum, in subtilissimum puluerem redigunt, quæ clauæ viscidæ inspergunt, quo factò, mulier in puluerem illū ouorum aspersum notas describit, siue incondite verius scalpit, & dum picturæ eiusmodi intenta est, reliquæ cantantes eam gregatim circumstant. Clauam ergo Ivvara Pemme, iam vt decet, exornatam plumarum fasciculis & alijs eo pertinentibus, de pertica suspendunt in vacuo tugurio: mulieres autem totam eam noctem cantionibus circum appensam decantatis infumunt.

Similiter & faciem capto pingunt, ac dum foemina ea picturam absoluit, reliquæ cantiones continuant.

Quando computationes iam inchoant, captum illis quoque adhibent, & eisdem potum ministrantes, sermones cum eo miscent.

Exhau-

Exhausto potu postridie respirant, & capto tuguriolum in area cædi destina-
ta extruunt, in quo ad sequentem vsque diem pernoctet custodibus accurate ta-

men adhibitis: summo mane, antequam illucescat, denuo clauam fatalem car-
tionibus & saltationibus suis circumcirca lustrant, donec dies procedat. No-
cte pulsa captum ex suo ergastulo protrahunt, & illud rursus demoluntur, are-
amque patentem & planam sternunt. Hinc Mussuranam à collo capti soluunt,
& eam lumbis eius circumdant, strictè eam vtrinque extendentes, stat medius
ipse & impeditus. Extremities Mussuranæ comprehensas astringunt complu-
res. Hoc habitu ille aliquandiu consistit miser, cui scrupulos apponunt, quibus
mulieres circumcursitantes, & deglutitionem minitantes, si velit, impetat. Illæ
autem ipsæ coloribus pictæ, & in hoc ordinatæ sunt, vt & misero negotium fa-
cessant, & cum primum in partes dissectus fuerit, primarias quatuor prompte
corripiant, & manu tenentes circum tuguria cursitent. Quò spectaculo illi affa-
tim delectantur.

Confectis ergo ceremonijs illis, ignem instruunt, ad duos passus à mancipio dista- tem, vt miser suum rogam intueri possit. Post accurrit mulier gestans clauam lvara Pemme, nodulos plumeos sursum vergentes quatiens, exultans, & præ gaudio vocem attollens, vinctum prætercurstat, vt fatale lignum conspicerenolens volens cogatur.

Dehinc ex viris quispiam clauam accipit, & coram capto consistens, præ- tendit eam, vt fixis oculis ad fastidium contueatur. Dum hæc fiunt, proceditis, qui nomen ex cæde reportaturus est, comitatus quatuordecim, aut quindecim viris, & cinere asperso totum corpus fuscari, pergunt in eam aream, in qua capti- uus est. Is vero, qui ante illum cum claua constiterat, venienti eam offert. Acce- dit autem Regulus tabernaculi, clauam corripit, & nouo cædis auctori eam in- tra crura transmittit. Qui ritus honoris causa inter eos obseruantur. Post execu-

tor cædis clauam corripiebat inquit: En adsum tibi vitam iam crepturus: quoniam & tui multos ex amicis meis obtruncarunt, deuoraruntque. Huic respon-
der

detis, qui morti destinatus est: Facilis iactura vitæ, quam si eripueris, vlçiscuntur
cædem eam amici mei, qui mihi sunt adhuc numerosi.

His dictis, simul clauam occipiti impingit tanto impetu, vt cerebrum disper-
gatur. Ad sunt quamprimum mulieres, cadauer abripiunt, flammis vstulāt, hinc
cutem circumquaque deradunt, vt truncus totus niteat, tum ligno inferiorem
gutturē obturant, ne quid inter tractandum amittat forte.

Vbi cutis denudata fuerit, vir laniō opus vlterius aggreditur, & crura supra
genua, brachia autem præcise ad humeros detruncat. Accedunt quatuor mu-
lieres in hoc ordinatæ, quæ quatuor eas dissectas partes, crura videlicet & bra-
chia abripiunt, & sublati illis circum tuguria in gyrum cursitant, clamoresque
præ lætitia tollunt. Hinc truncum diuidunt in duas partes æquales, ita vt femo-
ra seu coxas, & inferiorem ventrem à superiore, seu pectore & thorace per me-
dium separent, quas inter se patiuntur. Lactes & reliquas internas partes mulie-
ribus relinquunt, quæ eas coquunt, iusculum autem decoctum ex illis in pul-

tem subigunt, Mingau vocatam, quam illæ adhibitæ liberis absorbent. Lactes comedunt, tum carnes circa caput derodunt. Cerebrum, lingua, & quicquid e-

fui est in capite, pueris cedit. Finitis hisce ritibus, singuli domum repetunt, assumpta portione sua. Auctor cædis aliud adhuc nomen sibi imponit. Regulus tugurij brachiorum musculos supernos scalpit dentē cuiusdam animantis occisori: ubi vulnus consolidatum est, relinquitur vestigium, quod honori magno ducitur. Quō die cædes perpetrata est, auctor eius se quieti dare necesse habet, & in lecto suo retiformi decumbere totum eum diem: præbetur illi arcus non ita magnus, cum sagitta, quibus tempus fallit & scopum ex cera adornatū petit. Quod fit, ne brachia ex terrore cædis obtusa, seu exterrita fiant tremula in sagittando. Hisce omnibus ego spectator, & testis oculatus interfui.

Numeros non ultra quinarium norunt: si res numerandæ quinarium excedant, indicant eas digitis pedum & manuum pro numero demonstratis. Quod si nu-

si numerus & horum multiplicationem excedat, cōiungunt aliquot personas, & pro multitudine digitorum in illis res notant & numerant.

CAPVT XXX.

De quibusdam animalibus, quæ fert ea Regio.

Vnt in ea regione Capreoli, quales nostri. Aprorum duo genera: alii enim nostris similes; alii cum porcellis vel nefrendibus conferri possunt. Nomen illorum est Teygasu Tattu: ægre admodum capiuntur decipulis, quibus Barbari in venatu vtuntur.

Cercopithecorum sunt illic tria illorum genera. Primum Key vocatur, quod ad nos perfertur. Alterum est Ackakey, quod cateruatim in arboribus salit, magnosq; per syluas clamores edit. Tertium genus Pricki rufum est, barbatum more capri, mediocris canis magnitudinem habens.

CAPVT XXXI.

Figura animalculi Dattu.

ST quoddam illic genus animalculi Dattu vocatum, palmæ expansæ altitudine, lōgitudine pedali: toto corpore armatum præterquam in ventre: armatura cornea est, & iuncturis complicatur, instar nostrorum thoracum ferreorum. Rostrū prælongum habet & acuminatum, caudam etiam trahit satis prolixam. Circa rupes versatur, nutritur formicis. Carnem habet præpinguem, quam non raro appositam comedi.

CAPVT XXXII.

De fera Sarwoy.

ST & fera quædam Sarwoy, felis magnitudine, colore cinericeo, interdum fusco, caudam etiam instar felis habet. Cum sæctum edit, eniritur circiter sex proles. In aluo fissuram habet, ad dimidiæ spitamæ longitudinem, intra eam alia cutis subest. Nec enim aluus hiat aut fathiscit: in eo sinu sunt vbera: quocunque obambulat proles secum gestat intra sinum eum latitantes, & vtraque cute inuolutas. Aliquoties easdem ipse venatus sum, & catulos ex sinu ipsemet deprompsi.

Sunt præterea & multæ Tigrides, exitiosæ hominibus & magna damna inferentes. Sunt etiam Leopardi, & alia diuersa & insolita animalia, inter quæ

Cattiuare dictum, amphibium, vescens iunceo quodam genere, in ripis aquarum dulcium nascente: si metus ipsum inuadit, fugit in aquas vsque ad imum: ouem magnitudine superat; caput leporino conforme est, crassius tamen & minus auritum: caudam obtusam & breuem habet, crura satis alta. Veloci etiam per terram cursu ex flumine alio in aliud fugit. Pilos subnigros & in pedibus tres digitos habet. Suillam sapit, si comedas. Sunt & lacertæ illic, amphibiæ, quæ palato non ingrata sunt.

CAPVT XXXIII.

*De quodam Vermiculi genere, Barbaris Attun vocato,
quod cum pulicibus nostris conferri
potest.*

Vermiculi pulicibus nostris minores apud illos nascuntur, Attun illis nomen est, ex sordibus humanis per tuguria proueniunt: illi se in cutem pedum humanorum abdunt, pruritu intra carnem excitato dum intro repunt, hinc paulatim carnes erodentes, subsidunt in imo antequam sentias malum. Si serius animaduerneris subrepentes, nec mature exemeris, fermen numerosum capitis lentibus simile cumulatum in carne progenerant, pisi magnitudine & forma aceros ponentes. Vbi præsenferis demum, & hosce syrones expurgaueris, relinquitur foramen in carne tam amplum, ut pisum recipere possit. Vidi ego cum primum cum Hispanis in eas oras deferret, quod multis ex locis meis pedes plane corrosi perirent ex hoc malo, dum negligerent primo, & principiis non obstarent.

CAPVT XXXIIII.

*De Vespertilionibus quibusdam pedes & facies hominum
noctu per somnum arrodentibus.*

Enus Vespertilionum maius nostrate illic vagatur noctu, & tuguria inuolat, lectisternia illa retiformia, in quibus cubare solitum est, infestans; si non abiguntur, & homines sopitos senserint, ad pedes aut facies aduolant, & buccella carnis mordicus euulsa abscedunt.

Dum versarer inter illos, sæpius mihi pedum digitos arrodebant, exporrectus cruentos aspectabam. Barbarorum autem plerunque frontem appetebant.

CAPVT XXXV.

De Apibus eius ora.

Ria genera apum illic proueniunt. Primum fere cum nostris conferri potest: alterum nigrum est, & muscarum magnitudine: tertium minus est, nec culices superat. Hæ omnes in arboribus exesis mellificant. Ipse cum Barbaris sapius mel de triplicis huius generis alueariis exemptum collegi: quod minimū vero earum genus confecerat, vt plurimum præstabat. Sed nec illæ aculeos habent tam acres atque nostræ. Vidi enim cum mella depromerent Barbari, apes confertim in illos irruentes, quas manibus vix de nuda cute remouere sufficerent. Adhæc ipse interfui eidem operi, sed primò adeo compungebar, vt ferre non possem, sed flumen petens, insidentes submergendo abigere cogerer: nec enim aliter à cute fugare eas vlllo modo poteram.

CAPVT XXXVI.

De auibus eius Regionis.

Irasci aues illic est videre: aliæ Vwara Pirange, secundum mare escam quærētes, & in scopulis nidulantes, qui nō longe à terra absunt; gallinarum nostrarum magnitudine, rostro prælōgo, pedibus Ardeæ fere æqualibus, paulo tamen pressioribus.

Sunt aues eæ tali natura præditæ, vt plumæ, quæ pullis primo succrescūt, sint plumbei coloris, quæ adultis in fuscas mutantur, & tali habitu integrum annum obuersantur, tandem elapso anno vno, pennæ per totam auem mutantur in tantam rubedinem, vt quemuis rubrum colorem vincat, atque hæc in illis perdurat, nec mutatur deinceps. Pennæ autem eiusmodi sunt in magno precio apud Barbaros.

CAPVT XXXVII.

Descriptio arborum quarundam eius Regionis.

Arbari vocant quasdam arbores Iuni Pappeeywa, illæ fructum ferunt à pomis nostris nō multum discrepantem, quem Barbari dentibus comminuere solent, & succum in vasculum exprimunt, hinc corpora sua eo varie pingunt. Cum primum cuti illinitur, nil nisi aqueum quiddam apparet, paulo post cutis tam atra euadit, quam si atramento scriptorio eam infecisses. Hic color in nonum diem permanet, nec euanescit citius, quantumuis corpora lymphis abluant.

*De Bombace siue Xylo, quomodo proueniat. De pipere item
Brasiliano, & quibusdam radicibus alijs, quas Barbari
magna curâ plantare in usum victus quoti-
diani consueuerunt.*

Ylon in arbusculis nascitur tres fere cubitos altis, multos circumquaque ramusculos spargentibus. Quando in flore est, nodulos seu capita multa efformat, quæ postquam maturuerit, aperta fatiscunt: lana ipsa conspicitur, tegens grana minuta nigricantia, è quibus satis arbusculæ proueniunt: abundant autem eiusmodi arbuta capitibus illis.

Duo genera piperis istic sunt, alterum flauescens, alterum vero rubescens, eodem fere modo ac forma succrescentia: dum viret Cynosboti habet magnitudinem; frutex per se humilis est, sesquicubitum altus, foliis exiguis, sed abundans pipere, quod acriter in ore mordicat: maturum decerpunt, & soli expositum siccant.

Est & tertium genus piperis, sed minoribus granulis, à prædictis non multum dissidens, quod similiter sub sole torretur. Sunt illi radices Iettiki dictæ, satis boni saporis, quas si plantare instituunt, conscindunt eas in minuta frusta, quæ terrâ obruta radices agunt, & sarmenta in lupuli modum late supra terræ superficiem spargunt, & radices abunde producunt.

F I N I S.

JOAN-

JOANNES STADIVS PRECATVR

LECTORI SALVTEM PLVRIMAM.

M I C E Lector causa itinerarii mei fuit, vt intelligeres, qua occasione ad terras & populos hosce feroces, & in eorūdem potestatem deuenirem, vt & patefieret, quam potenter ex horum tyrannide solius D E I nutu ac ope ereptus sim: ac vt omnibus innotesceret, D E V M omnipotentem etiam nostro saeculo sibi fideles inter Ethnicos & Barbaros miraculose defendere ac tutari, non minus, quam quauis ætate præterita. Tum vt pro beneficio hoc, D E O quisque gratias mecum agat, & in periculis firmiter in eū confidat. Dicit enim Dominus: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & prædicabis nomen meum.

Dicet quis, si omnia in acta referre & publicare velim quæ per omnem ætatem expertus, & quorum præsens spectator fuerim, ingens volumen prodeat necesse sit. Huic ego quidem non refragabor, & si hic scopus mihi foret propositus, multa sane & alia haberem, quæ literis mandare non erubescerem.

Sed hoc non mei est instituti, & abunde passim animum meum declaravi, quo hunc libellum publice prostare velim. Tametsi absq; hoc esset, omnes tamen Deo grati esse tenemur, pro paterna protectione, qua nos ab ineunte ætate in hunc vsque diem clementissime conseruat.

Nec me fugit argumentum huius libelli quibusdam absurdum videri, sed quis illorum stupori medebitur? Ego vero minime primus omnium in hæc oras delatus, nec postremus ex iisdem reuersus sum: sunt enim alii multi, qui eas nauigationes emensi sint, terrasque illas atque populos probe perspexerint, qui sane non ludendo tantos labores exantlarunt, aut postmodum eosdem subibunt.

Quis vero nescit longe aliter esse affectum eum, qui morti iam vicinus præsens intuetur periculum, quam qui spectatori astat, aut ab alio factum narrari audit? Ad hæc si omnibus in hostium manus deueniendum sit, qui Americam petunt, quis quæso tandem id oneris subire audeat?

Hoc certo equidem affirmare ausim, multos probos & honestos viros in Castilia, Lusitania, Gallia, tum Antuerpiæ, qui Americam perlustrarunt, mihi testimonium perhibere, de fide & sinceritate narrationis ac historiæ meæ. Si qui sunt quos hæc incognita latent, illos ego productis testibus cōvincere non grauabor.

Prima mea nauigatio in Americam facta est in naue Lusitanica, cuius Capitaneus Pintiadus erat. Comites tū habebam duos præterea Germanos, Henricum Brandt Bremensem, & Ioannem à Bruckhausen.

Secunda instituebatur ex Hispali Hispaniæ in Prouinciam Rio de Platta, quæ in America est: Capitaneus eius Classis erat Don Diego de Senabrie, nec præter me quisquam alius erat in eo itinere natione Germanus. Traducto tandem biennio inter varia pericula & labores mari terraque exantlatos, naufragium passi sumus prope Insulam S. Vincentii, quæ non procul à cõtinenti Brasiliæ Regionis abest, & à Portugallensibus occupatur. Illic offendi egregii Poetæ Eobani Hessi filium, qui perhumaniter equidem me excepit. Præter hunc Mercatorum quorundam Antuerpianorum, quorum cognomen dicitur Schætz, Curatorem negociorum, Petrum Rosselium: vterque horum testari possunt aduentum meum, & captiuitatem in quam incideram.

Nautæ illi præterea, qui me captum à Barbaris redemerunt, ex Normandia Galliarum Prouincia aduenerant, cuius naus, Wattavilla dicta, Capitaneus erat Wilhelmus de Moner; Nauclerus vero Franciscus des Champs, ex Horsfleur oriundus, eius popularis erat Perottus, qui interpretis vices obibat. His mihi subuenientibus, in Galliam reductus sum, (qui vtinam æternam à Deo mercedem pro hoc beneficio omnes referant.) Adhæc illi ipsi auxiliati sunt mihi in impetrandis salui conductus literis; vestitum etiam & viaticum benigniter egenti suppeditantes. Hi minime sane inficias ibunt, vbinam gentium me exceperint.

Post Diepam linquens, naue Londinum Angliæ aduectus sum, illic mercatorum ministri per nautam, qui me aduexerant, de statu meo certiores redditi, & conuiuiis me excipientes honorarium ac viaticum mihi dederunt. Hinc soluens in Germaniam ventis tandem delatus sum: Antuerpiæ ingredior ædes, quas Aquigranenses cognominant, conuenio mercatorem Casparum Schetum, cuius ex parte erat curator ille negociorum in S. Vincentio Petrus Rosselius, nuncio illi de naue Curatoris sui à Gallis hostiliter adorta in portu Rio de Ienero, & de Gallis ab ea depulsis: donauit me ille duobus aureis ducatis in viaticum, pro quo honorario Deus retributor bonorum ipsi gratiam referat.

Si cui ergo adolescentum hæc mea scripta & testimonia non satisfaciunt, is vt hunc scrupulum animo eximat, diuino implorato auxilio, iter hoc bonis aui-
uibus ingrediatur: si quidem indicia ipsi satis manifesta in hoc scripto

præbui, quæ tuto inuestigare possit. Cui enim DEVS
præsto erit, vel totus orbis non erit
inuius.

*Soli Deo sit Maximo,
Honor, Decus, Laus, Gloria,
Per seculorum secula.*

A M E N.

NAVIGATIO
IN
BRASILIAM AMERICAE
Qua Auctoris Navigatio, quæ memoriæ
prodenda in mari viderit, Brasiliensium vic-
tus & mores à nostris valde alieni, animalia
etiam, arbores, herbæ, & reliqua singularia
nostris penitus incognita describuntur:
adjectus insuper Dialogus eorum
lingua conscriptus.

A IOANNE LERIO BVRGVND
*Gallicè primum scripta, deinde latinitate donata
Varijs autem figuris illustrata per
Theodorum de Bry Leo.*

*Venales reperiuntur in officina
Theodori de Bry*

ΕΙΣ ΛΕΡΑΪΟΝ.

Ἐν δοίῃ μάλα θυμὸς ἐμοὶ Φίλε, πῶς σ' ὀνομῶ,
 Ἡὲ Λαερτιάδην, ἢ Μελησιγένην.
 Πρὶν γὰρ πολλὰ πάδες τ' εἶδες τ', ἰδὲ πόλ' ἐπαληθεῖς
 Ὅψ' ἀπενόησας, ἄλλ' ἔων Ὀδυσσεύς.
 Οὐ μέντοι πολίπορδος ἔων μᾶλλον δὲ πολίτας
 Κείνης ποιήσων, ὅσπερ ἴκοιο, Θεῶ.
 Νῦν δ' αὖ Ωκεανὸν τε λέγων ἢ πείραται γαίης,
 Καὶ Λαιψυρονίην, ἔλομένεσ τ' ἀνέμους.
 Κύματα τ' ὀκρυόεντα, δ' ἀπὸ μυχθρύους τε ἑταίρους,
 Πῶς ἔκ ἄλλος ἔφυς Φίλε Μελησιγενής.

Is. Cal.

AD IOANNEM LERIVM AMERICANÆ
 Historiæ Scriptorem.

*Ignotas quondam & nostro procul orbe remotas
 Gentes, monstrosa Barbarieque feras;
 Stridentesque sonos lingua, ventresque nefandos,
 Humanis saturos carnibus, ecce, refert.
 (credo equidem, Leræ: Poces nam visa. Sed euge,
 Te dignum nodum vñdice solue precor.
 Talia, dic, portenta hominum, tam rara benigni
 Temperies calî num generare queat?
 Et quos inculta mites creat arbore fructus,
 Mite solum indomita fertilitate nitens?
 Horrida Monstra hominū, queris, num gignat amœna
 Temperies calî, fertilitasque soli?
 Gignit. Sed causas doceant qui semina rerum,
 Quique arcana tenent interiora viri.
 Num maiora vides hominum portenta creari,
 Qua calum multo mitius atque solum?*

S

*Testis culta nouem studiis Europa sororum,
 Quæ toto, princeps, erigit orbe caput.
 Hic quam horrenda vigent pudeat memorare, libellis
 Ut possit nostris maior adesse fides.*

I. I. B.

IN HISTORIAM AMERICANAM AB
 Ioanne Lerio conscriptam.

*Immanes mores tu qui audis & effera monstra,
 Quæ fert terra orbis nomine dicta noui:
 Miraris pectus plusquam gestare ferinum
 Humanos vultus, oraque sueta polo.
 Primorum sunt hæc noxa monimenta parentum,
 Infecit tristi quæ genus omne malo:
 Hic veri quondam simulachrum numinis, amens,
 In sæuas meruit degenerasse feras.
 Sunt quibus indulgit cæli clementia larga,
 Unde foret cultu mitius ingenium.
 Cultior his mores, ni vitæ temperet usus,
 Omnes consimilis barbaries teneat.*

ST. T.

IN IOANNEM LERIVM EIVSQUE DE AME-
 ricana peregrinatione historiam.

*Tanta noui, Leræ, refers miracula mundi,
 Tamque nouas rerum, tamque hominum facies,
 Ut cupiam lustrare oculis iam singula, ni me
 Terreat unda furens, Barbariesque virum.
 Atqui tolle moras, cupidum perque omnia deduc:
 Nobis Oceano sat via tutâ patet.
 Tuto inter sæuos, humanaque viscera flammis
 Torrentes, fas est viuere Læstrigonas.
 Oceanum rabie superat gens Galla furentem,
 Et superat sæuos, barbara, Læstrigonas.*

G. M. N.

TOTIVS

TO TIVS HISTORIÆ SV M.

MA C A P I T A.

C A P. I.

Auctoris scopus.

C A P. II.

Ascensus in naues Iuliobonæ: itemque occurfus nauium & expugnatio: tempestates, littoraque & Insulæ primum obuiæ.

C A P. III.

Bonitæ, Albakoræ, Auratæque, & fues marini, piscesque volatiles: alii que quos tum vidimus, tum cepimus sub Zona torrida.

C A P. IIII.

De Æquinoctiali circulo, tempestatibus, ventorum inconstantia, pluuiis corruptis, caloribus, siti, aliisque incommoditatibus, quas circa illam mûdi plagam sustinuimus.

C A P. V.

De primo Indiæ Occidentalis cōspectu, & incolentium Barbarorum: deque iis, quæ nobis in mari acciderunt ad tropicum vsque Capricorni.

C A P. VI.

Descriptio sinus Ganabaræ, qui & Geneurensis appellatur: Insulæ castel-
lique Collignii, atque Insularum adiacentium.

C A P. VII.

De ingenio, robore, statura, nuditate, ornamentis corporis virorum & feminarum Brasiliensium, apud quos annum fere sum commoratus.

C A P. VIII.

De crassis radicibus, & crasso milio, ex quibus Barbari farinam conficiunt, qua in panis vtuntur locum: deq; eorum potione quam *Caou-in* appellant.

C A P. IX.

De feris, prægrandibus lacertis, serpentibus, aliisque Americæ monstrosis animantibus.

C A P. X.

De variis Americanis auibus à nostris dissidentibus, de magnis vespertilionibus, apibus, muscis, culicibus, aliisque regionis illius infectis.

C A P. XI.

De nonnullis piscibus apud Americanos maxime vulgaribus, deq; eorum piscatu.

C A P. XII.

De arboribus, herbis, radicibus, exquisitissimisque fructibus, qui in Americano proueniunt solo.

C A P. XIII.

De bello, præliis, fortitudine, & armis Barbarorum.

CAP. XIII.

Captiuos suos quo tractēt modo Barbari, quibusque ceremoniis in iisdem maētandis & deuorandis vtantur: quibus per occasionem immanissimæ crudelitatis alia exempla adiecta sunt.

CAP. XV.

Quid nomine religionis apud Barbaros Americanos veniat; de erroribus in quos ab impostoribus, quos *Caraibes* vocant, inducuntur; deque crassissima Dei ignoratione, quæ apud eos obtinet.

CAP. XVI.

De coniugio, polygamia, & consanguinitatis gradibus, quos Barbari obseruant; deque liberorum apud eos educatione.

CAP. XVII.

Quid leges, quidque politia apud Brasilienses nūcupari possit: quam humaniter excipiant hospites; deq; lachrymis ac fictis sermonibus, quibus hospites in ipso ingressu à mulieribus excipiuntur.

CAP. XVIII.

Quam curam morbis suis adhibeant Barbari; de eorum sepultura & exequiis; deque infano eorum circa mortuos luctu.

CAP. XIX.

Colloquium in ipso aditu Brasiliensis oræ inter indigenas *Tououpinambaultios Tououpinenkin* Brasiliice ac Latine conscriptum.

CAP. XX.

De nostro ab America discessu, deque naufragiis, & aliis non minimis periculis, quæ primum in reditu nostro euasimus.

CAP. XXI.

De extrema fame, tempestatibus, aliisque non paucis periculis, à quibus in Galliam redeuntes diuina ope erepti sumus.

AUCTORES IN HAC HISTORIA CITATI.

Biblia sacra.

Josephus.

Eusebius.

Nicephorus.

Plutarchus.

Cicero.

Ouidius.

Appianus.

Osorius.

Gomara.

Benzo.

Calchondylus.

Viretus.

Hist. Eccles. Gallica.

Matthiolus.

Bodinus.

Popelinerius.

IOANNIS LERII
IN HISTORIAM SVAM.
PRAEFATIO.

ANTE quam Historiam meae Nauigationis in Brasiliam America Prouinciam exordiar, pauca quaedam de meo instituto dicenda esse duxi.

Religionem inter ea quae diligenti obseruatione digna censentur, primum obtinere locum nemo unquam negauit. Hinc fit ut (quamuis fusius quoniam à Barbaris colatur huius libri cap. 16. sim dicturus) hoc loco nonnulla obiter attingere mihi videatur necesse: praesertim cum narrationis initium a quaestione fecerim quam satis suspicere (meo quidem iudicio) non possum, nedum ut à me soluiatur. Video igitur eos, qui optime ex sensu a natura indito de his rebus senserunt, dixisse quidem, notionem illam, quod a supremo quodam pendeant res omnes hominum, animis ita naturaliter infixam esse, ut auelli nullo modo possit. Itaque quamuis incultus diuini ratione controuersiae non paucae exorta sint, fundamentum tamen hoc conuelli non posse, hominem instinctu quodam a natura indito eo pertrahi ut religionem aliquam, seu vera illa sit seu falsa, profiteatur. Attamen istis sapienter determinatis non dissimularunt, ubi ad illud ventum est, quo propensius humanum fertur ingenium, in negotio religionis illud frequenter usuuenire quod ait Poeta:

--- Sua cuique Deus fit dira cupido.

Quae duo ut Barbaris nostris applicemus, constat eos, homines cum sint, notionem hac omnibus communi praeditos esse, hominem aliquid esse maius, a quo bonum malumque pendeat, tale saltem quale sibi fingunt. Quo referri debet cultus ille quem Caraibibus suis exhibent, a quibus statim temporibus bonum malumve omen sibi adferri credunt. Summum autem bonum in hostium ultione fortiter persequenda (quod olim Ro-

manis, hodie etiam Turcis vsuuenit) ponūt. Cultus vero ille, qui apud alios populos Religionis nomen obtinet, apud eos locum nullum habere dici potest: Quin & illud addi, (si qua gens in toto orbe terrarum) sine Deo vitam hanc transigere. Attamen hac in parte minus fortasse sunt damnandi, quod & miseriam suam excæcationemq; aliquatenus agnoscunt, (quamvis nec pœnitentiam agunt, nec remedio utuntur oblato) suamque mentem non dissimulant.

Ad reliqua quod attinet, summæ capitum, quas ad libri initium apposuimus, quid in toto historiæ progressu tractetur, satis indicant.

Ceterum non me latet quod vulgo dici solet: Senes, eosque qui a longinquis peregrinationibus sunt reduces, quod nemo sit qui obsistat, non raro mentiendi licentiam sibi arrogare. Ego vero testor me, qui & mendacia & mendaces odi, si qui sint, qui fidem adhibere nolint multis sane ante hæc tempora inauditis, quæ a nobis commemorantur, non eo esse animo, quo in rem præsentem veniant, ut ad ea loca deducam. Nec magis commouebor istis, quam adhuc commotus sum, postquam mihi renuntiatum est non deesse, qui fidem iis non haberent, quæ a nobis de horrenda illa fame Sancerana sunt scripta, quam ausim affirmare minus asperam, quamvis diuturniorem, ea fuisse quam in medijs undis remigrantes perpeßi sumus. Enimvero si isti, de quibus fit sermo, fidem iis derogare non verentur, quæ in ipsius Gallia veluti meditullio, plus 500: testibus superstites contigerunt, quidni de iis dubitent, quæ in remotissimis regionibus visa sunt, maioribus vero nostris inaudita, ita ut non nisi experientia ipsa hominum animis insidere possint? Me autem hoc loco fateri non pudebit, ex quo in Americam transportatus sum, quæ & incolarum viuendi ratione, & animantium forma, ipsaque adeo terræ fœtura a nostris Europæis, Asiaticis, & Africanis prorsus alienis respectu nostri nouus Orbis merito dici potest, opinionem abieciße, quam de Plinio nonnullisque aliis indueram. Vidi enim permulta non minus prodigiosa, quam quæ in eorum scriptis fide indigna censentur. Si quidem ea quæ oculis cernuntur penitus animum penetrant. Ad genus orationis quod attinet, iam ante, tenuitatem meam probe mihi perspectam esse testatus sum. Non dubito autem, quin multorū iudicio phrasibus non sim vsus tum ad rem nauticam, tum alias satis accommodatis. Illis itaque satisfactum non esse certo scio: præsertim vero Gallis nostris, quorum aures delicatissimæ, nil nisi tersum sermonibusque nouis ornatum admittunt. At vero multo minus iis placebimus, qui libros omnes ut pueriles & steriles damnāt, nisi aliunde desumptis historiis luxuriēt: Quamvis enim ad ea quæ tractaui multas accommodare facile mihi e-

rat,

rat, tamen excepta Gomara Ind. Occid. historia, qua obrerum multarum cum his nostris affinitatem non raro sum usus, vix ullas in medium afferre contigit: nisi quod postrema hac editione nonnulla memoratis digna addidi. Ac sane (quantum mihi cernere datur) historia quæ proprio suo argumento ornatur, repudiatis aliarum veluti alienis plumis, legentium animos à proposito minus remouet, efficit ut auctoris scopum lectores facilius possint assequi. Præterea ab iis quæro, qui commentarios istius ætatis legunt, annon tedium parit, allegatio illa sententiarum prope infinita quantumuis ad rem accommodatarum? Ne autem mihi quis obiciat, quod Theuetum & alios reprehendens, in eandem tamen incurram reprehensionem: Si quis est, inquam, qui improbet (quasi arrogantius dicta) quod ubi de vita & moribus Barbarorum verba facio, frequenter has usurpem formulas, vidi, interfui, accidit mihi, atque alia eiusdem generis: Respondeo, res illas ad meum ipsius argumentum pertinere: deinde res designare non rumoribus auditis, sed & oculis ipsis & experientia confirmatas, immo ausim dicere a nemine alio usquam obseruatas, multo minus memoriæ proditas. ★ Quod non de vniuersa America dictum velim, sed de illa plaga quam per annum incolui, nimirum sub tropico Capricorni apud Barbaros Americanos, quos Tououpinambaultios appellant. Denique fidem do iis qui veritatem simplici sermone prolatam mendacio verborum exquisito ornatu fucato præferunt, fore ut ea quæ a me sunt in hac historia tractata verissima esse comperiant, quin etiam nonnulla esse, quæ, quod maioribus nostris fuerunt ignota, admiratione digna sint iudicanda. Deum orbis & tot præstantissimarum rerum conditorem & conseruatorem oro, ut meum hoc opusculum ad nominis ipsius gloriam cedat. Amen.

* Ioan. Stadius Hessus Brasiliensium Historiam scripsit 1555. & 1557. edidit: sed vetustulo sermone, integro anno antequam nunc istinc rediret.

HISTORIA

NAVIGATIONIS IN BRASILIAM AMERI- CÆ PROVINCIAM.

CAPVT I.

Auctoris scopus.

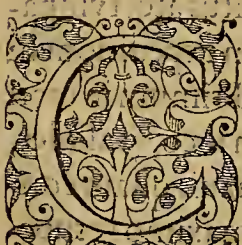

QVONIAM, quæ sit amœnitas, amplitudo, & vbertas, Quar-
tæ Orbis terrarum sectionis, quæ *America* vulgo dicitur, cu-
ius pars *Brasilia*; quibusque cingatur insulis, & regionibus an-
tiquis penitus ignotis contineatur: quam multis item petita
nauigationibus, annis abhinc octoginra, ex quo primum in-
notuit: plerique nostra memoria Cosmographi, in explican-
disque rebus gestis versati homines docuerunt.

Illo itaque omni argumento longe lateque diffuso liberati, hac Historia
duntaxat ea complecti decreuimus, quæ inter eundum & redeundum, & apud
feros Americanos, quibuscum circiter annum vixi, experiendo ac obseruando,
visu audituque, percepimus. Quod vt planius exponam, ab initio quænam
fuerit hæc adeo longinqua difficilisque expeditio, explicandum.

CAP. II.

*Ascensus in naues Iuliobonæ: itemque occurfus nauium & expugnatio:
tempestates, littoraque & insula primum obuia.*

QV. M. Boisius Villagagnonis nepos, qui ante Iuliobonam ad-
uenerat, a pecunia regia tribus instructis nauibus, prouisaque re
frumentaria, pro imperio iuberetur: 13. Cal. Decembr. anni 1556
in naues conscendimus. Ipse Boisius, ex nauibus vna, quæ Ro-
bergæ minor appellabatur, octoginta nautis militibusque oc-
cupata, legati nomen imperiumque habuit. Alteram, duce Mario, Robergæ

** Honfleur en Normandie*

*Boisius
classi prae-
fuit.*

maioris titulum præferentem, gubernatore autem Ioanne Humberto Hare-
 florienſi, vt res ipſa docuit, experientia in nauigando ſingulari, centū & viginti
 mortalibus, quo in numero cenſebar, attribuit. Tertia quæ Roſea, centurionis
 nomine vocabatur, annumeratis ſex puerulis, ad linguā Americanorū addiſcē-
 dam, transportandis: quinque autem, vna cum moderatrice, virginibus (quæ pri-
 mū è Gallia mulieres, magna Barbarorū admiratione, qui tantum nudas ante
 vidiffent, in Braſiliam delatæ ſunt) nonaginta circiter hominibus completa eſt.

*E portu
 naues sol-
 anni.*

Eo die ipſo, cum è portu ſolueremus, tormentorum ſtrepitus atq; tympa-
 norum, buccinarumq; ſoni, ceteraq; eiufmodi, quæ nauibus in expeditionem
 euntibus, ſolemnia eſſe cōſueuere, circa meridiem audita ſunt. Primum in mari
 Cauxio, duobus à portu ſalutari milibus, anchoræ iactæ. quo in loco, vt aſſolet,
 nautis militibusq; recognitis, & profectione imperata: eius nauis quam con-
 ſcenderam funis anchorarius abruptitur, anchoraq; labore maximo recupe-
 rata, profectione in craſtinum indiſta eſt.

Itaque

Itaque 12. Cal. Decemb. è terra prouectis, & Britanniam sub dextra relinquentibus, duodecim dierum tempestate coorta: plerique metu & nausea vehementer conflictati, præcipue qui mare nunquã viderant, singulis se momētis absorbendos esse cogitabant. Resque profecto est admiratione dignissima, nauem è ligno quantumuis magnam atque firmam Oceani vim pati posse. Nam vt è crassissimis trabibus naues fiant, arctèque fibulis vinciantur: quemadmodum qua eram delatus, circiter centum pedes in longitudinem, in latitudinem vero viginti patebat: quænam est cum altissimo latissimoque Occidentali Oceano, magnitudinis tantulæ collatio? Quæ de causa cum nauigandi artem vniuersam, tum sigillatim acum nauticam, ad moderandos cursus maritimos excogitatam, nemo satis vnquam laudauerit: quam tamen ante annis ducentis & quinquaginta esse in vsu, quidam memoriæ prodidēre. Igitur, cum dies tredecim magnis difficultatibus, nobis esset nauigatum, Deo fauente, trāquillitas reddita est.

Nauigationis, acus que adeo maritimæ præstātia.

Consequenti post die Dominico, duabus onerariis nauibus Britannicis ex Hispania redeuntibus occurrimus: parumq; abfuit, quin nautæ nostri, cum esse quæ eripere possent, intellexissent, eas penitus expilarēt. Quemadmodum enim demonstraui, tormentis ceteroque omni apparatu bellico instructi, confidebant, neque si infirmioribus occurrissent, ab iniuria facile temperabant.

Et quoniam in hunc sermonem incidimus, quæ nautarum sit rapacitas, hoc primo nauium occurſu, declarare visum est. Qui enim robore & armis præstant, quod etiam in continente nimium sæpe accidit, reliquos prædæ habent. Afferunt tamen, cum vela obuios contrahere iubent, se iam diu tempestate aut malacia terram non attigisse, rebus egere omnibus, orantque vt pecunia redimere liceat: qua in colloquutione nauibus occupatis, ne scilicet onere pessum eant, præstantissima quæque extorquent. Obiicientibus (quod sæpe nobis erat vsitatum) iniquissimum esse hostes iuxta sociosque prædari: solennia terrestribus etiam copiis verba reponunt, More belli accidere, sibi vt quisque prouideat.

Nautarum rapacitas.

Addam, quod exemplis postea comprobabitur, cum Hispani Lusitaniq; se Brasiliam adiisse primos, omnemque adeo continentem, quæ à freto Magellanico, qui meridiem versus quinquaginta gradibus extenditur, ad Perusium, citraque Æquinoctialem lineam glorientur: eaque de causa possidere affirmant, Gallos vero se in iure suo interpellare: si mari vincant, crudelissime interficiunt, in eamque feritatem aliquando deuenēre, cutem vt viuentibus detraherent, teterrime genere mortis afficerent. Galli contra, se Americæ participes esse demonstrant; neque ab Hispanis Lusitanisque vinci facile patiuntur, seq; acerrime tuentes par pari hostibus referunt, qui eadem certe classe manum conferre non audent.

Vt ad nos redeam, iterum tempestate coorta, sex septemve dies mare adeo intumuit, plerique vt fluctus non tantum foros superarent; verum etiam, cum eius rei periculum faceremus, de qua Psalmus 107. meminit, sensibus pene orbati, ebriorū more vacillabamus: naus autem ita fluctuabat, nemo vt ex nautis

Mire Deus mari, pro arbitrio imperat.

*Iuuenalis
Satyr. 12.*

stare posset. Vt eodemq; Psalmo continetur, cum supra montes aquarum altissimos, maximeque timendos erecti, è vestigio infra profundissimos hiatus demersi, tamen inter tot fata conseruamur: sentimus profecto admirandam Dei optimi maximi potentiam. Itaq; cum periculo tam sint affines, qui nauigant: Poëta qui latitudine lignorum, quibus nauigia facta sunt, eos à morte separat, videtur, quam par sit longius seiungere: cuius, quod sint elegantissimi versus adscribere visum est.

Inunc, & ventis animam committe, doloſo

Confusus ligno, digitis à morte remotus

Quattuor, aut septem, si sit latissima tædæ.

*Sacrum
Promon-
torium.*

Tempeltate sedata, cum Deus qui mari pro arbitrio imperat, ventum secundum excitasset, ad mare Hispanum peruenimus, Nonisq; Decembr. obiectum habuimus promontorium Sacrum. quo in loco, Hibernica naui obuiam facta, arte, de qua paulo ante diximus, nostri epibatæ sex septemve Hispaniësis vini dolia, ficus, malaq; Aurantia exportarunt.

*Fortunate
insula.*

Septimo post die ad tres insulas delati sumus ex Fortunatis: has qui è Neustria nauigant, Gratiolam, & Lancilotam, & Fortauenturam nominant, antiquis autem appellabantur, Aprositus & Iunonia, Ombriosque: septemq; numero sunt, quas nunc, vt opinor, omnes, Hispani occupant. Et quamuis in orbe describendo quidam Fortunatas insulas sub vndecimo citra Æquatorë gradu collocent: cum me præſente, Astrolabus litem diiudicaret, inuenimus, ad vicissimum octauum Arcticum versus sitas esse: idcirco fatendum est, suò aliorumq; periculo, decem & septë gradibus, istiusmodi Cosmographos aberrare, quibus eas insulas à nobis remouent longius.

Hic scaphis eductis, viginti ex nostris bene armati, ad populandumq; progredientes, conspicati ab Hispanis, & repulsi, fuga naues petière. Attamen cum se in omnes partes conuerterent, nauigiolo piscatorio metu ab suis derelicto facti obuiam, cum maximam vim marinorum canum, circinorumq; nauticorum abstulere, nihilq; omnino, ne velis quidem exceptis, reliquere; tum quod de Hispauis peius mereri non possent, quos vlciſci percupiebant, scapham vnà cum lintre securibus depresserunt.

*Trichides
prodigiosa.*

Dum tres dies ob malaciam prope Fortunatas insulas comoramur, hamis retibusq; ingentem piscium copiam cepimus; ideoque veriti, quod aqua dulcis non suppetebat, ne siti premeremur, plus dimidia parte, in mare coniecimus. Genera, canes marini, Auratæ, piscesque alii, quorum ignorabamus nomina, erant etiam Trichides, corpore tam paruo, vt caput cum cauda (quæ nihilo minus lata est) coherere videatur, capite autem galeæ cristatæ persimili, satis prodigiosa. Decimo septimo Cal. Ian. mari tertio intumescenſe, scapham quæ vni ex nauibus adhærebat, fluctus tam cito compleuit; vt pessum iret: vixque duo nautæ, qui assertuabant, demissis è naui funibus periculum effugerent. Illud etiam commemorandum videtur quod accidit; tempeſtate dies quatuor defæuiente, coquus quidam laridum in cado ligneo temperans, fluctu supra foros elato, cum cibum in mare longe proiectum amisisset; fluctus alter oppositus, eundem

*Admirabilis
fluctus
um recipere
asio.*

eundem in locum vi magna retulit, neq; cadum subuertit, vereq; prandium restituit, quod vt aiunt, præter casam fugerat.

Ad 15 Calend. Ian. die Veneris Canariam in conspectu habuimus. con- *Canaria.*
 sequenti autem Dominico propius facti, erat constitutum ibi cōmeatum expedire; aduerso tamen vento insulam non tenuimus. Hęc amœna est admodum, quam & incolunt Hispani, gignitque saccharum in arundinibus, & vina præstantissima. Ceterum tanta est altitudine, vt l. x. passuum milibus interiectis conspici possit. A quibusdam Taneriffe dicitur, opinantibus antiquorum Atlantem esse, à quo mare vocatur Atlanticum. Alii contra, autumant duas esse insulas, Canariam & Taneriffen. quæ lis, quod ad me attinet, manebit sub iudice.

Eo die ipso sumus conspicati myoparonem Lusitanum: qui cum neq; fu- *Myoparonis deditio.*
 gere posset, quod vento ferebatur aduerso, neque armis confideret; contractis de more velis, Boïsio se tradit in manus. Nec morati centuriones, vt qui iam diu decreuissent, suæ classi nauem adiungere, quam Hispanis Lusitanisve sperabāt se erepturos; in myoparonem, ne aufugere posset, quosdam ex suis imponunt. Veruntamen, cum nescio quibus de causis, Lusitano gratificari vellent, si confestim myoparonem alterum inuenisset adduxissetq;, quem eripuissent, redditum iri promissere. Ille, vt qui sibi melius esse vellet, quam alteri, accepta, vt postularat, vna cum armis scapha, viginti autem ex nostris, cum quibusdam ex militibus suis; prædonis more, pyratam enim, vt opinor facitabat; vt de improviso fortunam experiretur, longe classem contendit anteuertere.

Tum legebamus oram Africæ, à Mauritanis occupatam, ab ea fere disiun- *Mauritania.*
 cti quatuor milia passuum; estque, vt à multis tunc fuit obseruatum, terra valde plana, humilisque adeo, vt quantum oculi valebant, montibus nullis officientibus, ea nobis videremur altiores, ita vt breui submergenda crederetur, nauibusque superanda. Et quamuis, oculo iudice, se ad hunc modum res habeat, in omnibus fere littoribus, tamen cum illustrius appareret hoc in littore: cum tantam ego planiciem, quæ vallis habere poterat: contra, mare tranquillissimum, quod altissimi montis effigiem præferbat; intuerer: memoria repetens, quæ, hæc de re, sacræ docent literæ: illud excellentissimum Dei opus, magna cum admiratione, contemplabar.

Vt ad piratam redeam, qui vt diximus, scapha erat antegressus, ad 8. Cal. *Iob. 38. 3. 10. 11. Ps. 104. 9.*
 Ian, quo die natus est Christus, in Liburnicam incidit, quam tormentis petere, vique retinere contendit, & ad nos adducere. Quæ res valde nostris centurionibus placuit. naus erat enim eximia, & plena sale candido: quam, vt decreuerant, in Brasiliam ad Villagagnonem deduxere. At in fide Lusitanis præstanda, de restituendo myoparone, crudeles adeo exitere; vt Hispanis & Lusitanis, in vnum idemq; nauigium coniectis, ne frustrato quidem nautici panis relicto, velis dilaceratis, scapha etiam ablata, qua destituti terram tenere non possent: mitiore cōsilio vli esse viderentur, miseros si depressissent, quam si ita dimisissent. *Myoparonis expugnatio.*
 Nam nisi aliunde scapha laborantib. opitulata sit, certum est, aut naufragio tandem, aut fame perisse. *Nautarum crudelitas.*

*Duarum
nauium
deditio.*

Hoc facinore, compluribus inuitis, perpetrato: lōge sumus in altum pro-
uecti, secūdo flante Vulturno. Ne autem lectori fastidium pariam, si tot naues
expugnatas, sigillatim commemorem: craftino, tertioque post die, cum resi-
steret nemo, duas in potestatem redeimus. Cum Liburnicam, quæ prius oc-
currit, epibata nostri, præcipue qui myoparonem Hispanicum ascenderant,
prædæ habere cuperent: eaque de causa essent minoribus tormentis aggressi:
ducibus tamen ultro citroque colloquutis, ab iniuria temperarunt. Ex Hispa-
nienſi altera, vinum, panis nauticus, aliaque cibaria direpta. Nullius tamen rei
iacturam magis conquerebatur Hispanus, quam gallinæ. hanc aiebat, cum
procelloso mari ponere non intermitteret, ouum sibi quotidie in naui suffi-
cere.

Die dominico, qui proxime sequutus est: cum is, qui speculabatur signum
de more dedisset, animaduersis quinque nauibus (de quarum magnitudine
atque forma diiudicare nequiuius) nautæ nostri (quibus fortasse nō sum pla-
citurus, eorum virtutibus prædicandis) expediti & ante victoriam præana con-
cinentes, se consequi posse arbitrabantur. Sed cum nos aduerso, illi secūdo vêtō
delati, velis, vt aiunt, remisque fugerent: quamuis, magno ne classis euerteretur
periculo, pedem vndique faceremus, ad prædandumque milites incumberent:
frustra defatigati manum conserere non potuerunt.

*Neustrii
in nauma-
chiis excel-
lunt.*

*Ofor. in
Hist. Lus.
lib. 8. & 9.*

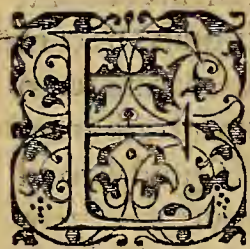
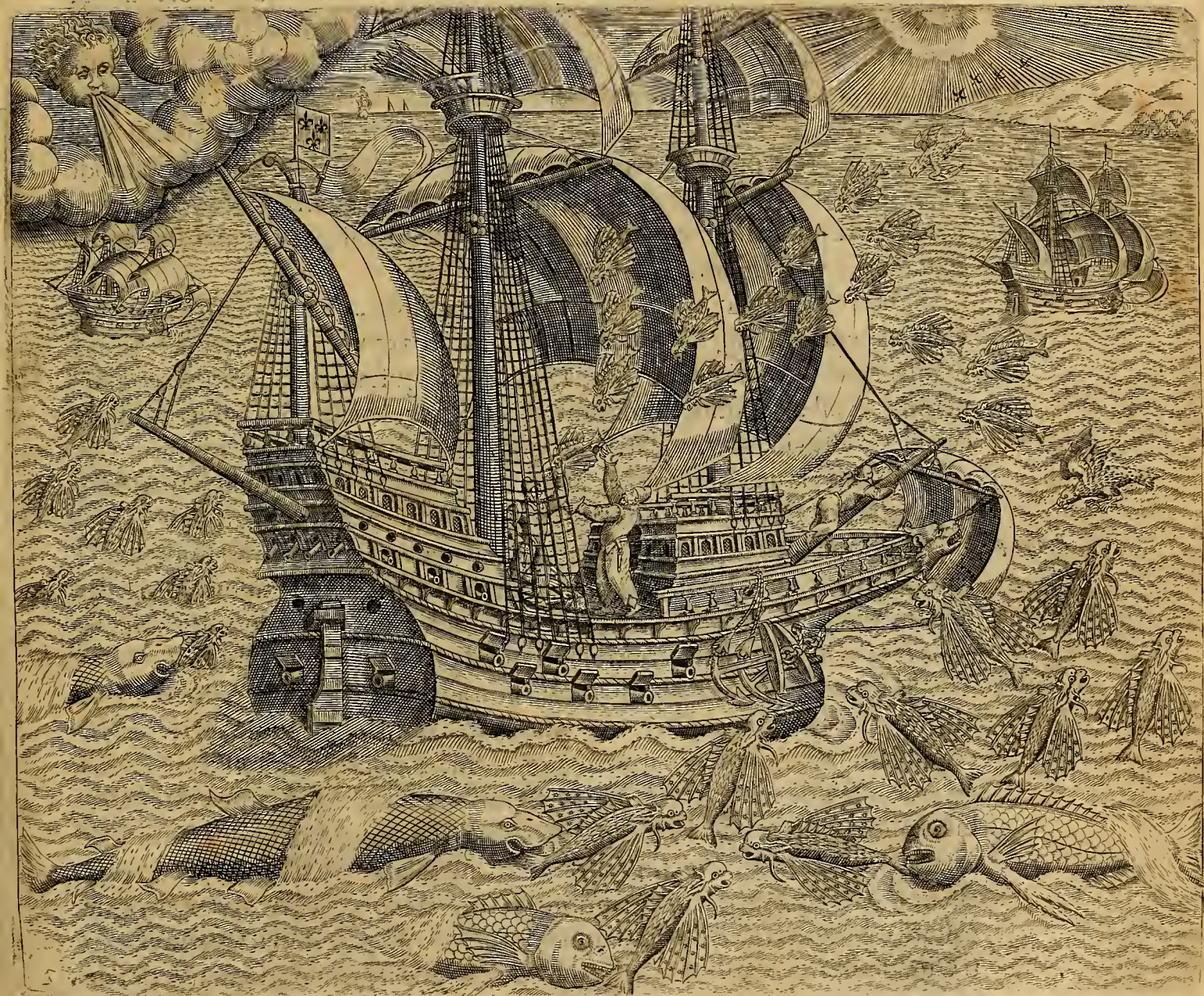
Ne quis aut quæ commemoraui hætenus falsitatis accuset: nos videlicet,
cum Brasiliam peteremus, mare infestum habuisse: obnoxiiis aut fuga saluti
consulentibus aut vela demittentibus: affirmabo tribus omnino nauibus, quæ
tormentis erant instructissimæ, adeo vt quæ me accepisset, maiora octodecim
ex ære tormenta, minora è ferro plus triginta sustineret: nautas militesque de-
creuisse, vt qui omnes fere essent Neustrii (gens in naumachiis omnium quæ
Occidentem versus nauigat, bellicosissima) si Lusitanæ classi occurrissent, con-
figere, magna spe victoriæ. Animosum certe consilium, si ab iis qui res gestas
memoriæ prodiderunt, nominatimque ab Oforio repetamus, quantum armis
Lusitani excelluerint, quas nationes, quamquæ varias deuicerint: cum & bello
contra Mauritanos in Africa contenderent, & Orientem versus contra Indos
dimicarent. opponi tamen posset Gallos Barbaris dexteritate præstare (ex qui-
bus cum initio peterentur, extiterè qui aluearibus apum in hostes conie-
ctis se defenderent) neque sine sanguine & sudore, tam
fortes viros vnquam posse su-
perari.

CAP.

CAP. III.

*Bonita, Albacora, Aurataque, & sues marini, piscesque volatiles,
alique: quos tum vidimus, tum cepimus sub Zona
Torrida.*

IX illo tempore, tranquillitate vsi ventoque accommodatissimo, ad tertium fere gradum citra Æquinoctialem peruenimus. ibi maximam suum marinorum copiam & Auratarum, eorumque piscium cepimus, quos Albacoras & Bonitas, qui è Neustria nauigant, appellare consueuere: ex aliisque generibus quamplurimos. Quo in numero erant & pisciū volatium. *Pisces volantes.* de quibus, cū nautę mentionem facerent, existimabam nobis imponere velle: donec ita se rem habere comprobauit experientia. Tum è mari emergere,

& sublime volando gregatim petere pisces vidimus, in morem alaudarum sturnorumq;: volatus vero altitudine hastam æquabat, lōgitudine centum passus. Sæpenumero ad malum nauium impingentes cadebant, & manu facile capiebantur. Piscis est, vt eundo & redeundo animaduerti multoties, haleci valde similis: paulo tamen & longior & rotundior: habetq; sub gutture paleolam, alis ad modum vespertilionis toto corpore contextis porrectisque; sapore autem suauissimo & probatissimo. Ceterum, quoniam huius generis nullū citra Tropicum Cancri videram, primo existimabam quod calore gauderent, sub Torrida

** Sed & in mediterræneo sæpe capiuntur: cōsule Rō-deletii lib. De Piscib. Aues marina.*

da Zona degere, in neutramq; partem Polos versus excedere. Sed cum quidam scripserit marinas hirundines, prope Magellanicum fretum videri: quas opinor easdem esse, rem in medio relinquere visum est. * Obseruaui etiam istiusmodi pisces nusquam tuto agere posse. Nam cum in mari degunt, Albacoras prædonesq; alios è piscibus habent inimicissimos: si subuolando periculum effugere tentant, aues sunt marinæ, à quibus capti vorantur.

Dicendum quoq; aliquid videtur de his auibus, quæ prædam è mari pro victu habent. Hæ sunt adeo cicures, vt supra foros funesq; nauium fidētes, capi manu patiantur. quarum certissima, vt qui de iis gustauerim, penitusq; cognouerim, hæc est descriptio: luma sunt, vt accipitres, leucophæata; magnitudine cornicum esse videntur, nudati paulo plus carnis habent passere: vt mirum sit corpore tam paruo capere posse, atq; in vsum vertere pisces multo se maiores, atq; crassiores. Deniq; vno sunt intestino, pedibusq; planis, vt anates.

Bonita piscis.

Quod ad ceteros pisces attinet, de quibus paulo ante diximus: Bonita nulli sapore cedit, Cyprinis communibus assimilis, cum squamis tamen careat: illas maximo vidi numero, circiter quadraginta dies, quibus fere nostris nauibus adhæserunt, idq; accidere verisimile est, quod pice naues vnctæ sint.

Albacora.

Albacoræ autem à Bonitis forma non admodum alienæ, tamen cum & viderim, & comederim Albacoras, quinque pedum longitudine, crassitudine corporis humani, quod ad earum magnitudinem, nulla esse potest cum Bonitis collatio. Deinde cum nullo modo sint Albacoræ viscosæ, sed carne vt salar friabili, nullis aculeis, paucis visceribus, inter pisces optimos sunt annumerandæ. Et quamuis quæ ad condiendam Albacoram, necessaria videbantur, præsto non essent (vt accidit peregre nauigantibus) ideoq; sale contenti, latis orbibus, igne tostam ederemus: tantillo tamē apparatu erat nobis gratissima. Quamobrem si Cupidiariorum natio, quæ mare tentare non audet, nihiloq; secius (vt de fele vulgo dicitur) siccis pedibus, abligurire pisces percipit, Albacoram in cōtinenti tam facile mercareretur, quam reliqua genera: ecquid dubitatis quin vna cum pisce digitos sæpe circumlamberet? vt enim dixi de hirundinibus marinis, cum Albacoræ degant inter Tropicos, in altoq; mari versentur, non ita littoribus appropinquant, vt à piscatoribus integræ ad nos peruenire possint. Quod vero ad Africanos attinet, qui mare ad Orientem accolunt, Perusiosq; qui Occidentem versus, tum & Albacoras facile piscari: tū incorrupte suis apponere credibile est.

Aurata.

Aurata, quæ meo iudicio ita vocatur, quod in aqua luteo esse colore videatur, & auro quam simillima, figura Sulmoni proxima est; differt tamen dorso depref-

depressiore. expertus ita pronuntio; Auratam non tantum ceteris, de quibus mentionem fecimus, bonitate præstare: verum etiã nego, in mari fluminibusq; quicquam inueniri posse suauius.

Suum autem marinorum duo sunt genera, vnum rostro acuto, vt anseres, *Sues marini.* alterum tam obtuso, vt cum è mari attollit, sphæra esse videatur. Idcirco ab ea similitudine, quæ est illi cum cucullatis, capita monachorum appellabamus. Ex iis animaduerti lōgos circiter senūm pedū, cauda lata, biffidaq; in capite omnibus erat foramen, quo spiritum ducere, & vndam vibrare solebant. Cū incipit mare commoueri, super aquam eminentes, præcipue nocte tempestate conflictati, virides apparent, viridemq; reddunt maris effigiem. præterea in morem suum terrestrium, alte anhelant stertuntq;. Quamobrem nautæ illos vagari & respirare conspicati, tempestatem certissime præsagiunt, quod & sæpe sum expertus. Et quamuis, cum trāquillitas esset, pelago modo crispante, vndiq; suum marinorum circumiecta multitudine, quoad prospici posset, totum mare illis constratum videretur: tamen cum non tam faciles captu essent, quam pisces reliqui esse consueuissent, prout collibuisse in promptu nō erant. Itaq; vt lectori *Ingens suū marinorū copia.* satisfaciam cumulatius, qua tandem arte capiantur, explicabo. Qui probe inter *Modus piscandi sues marinos.* eos piscandi modum callet, conspiciatus è prora, harpagonemq; ferreum manu tenens longurio reuinctum longo crassoque vt hasta dimidiata: qui etiam funi alligatur viginti circiter pedum: gregatim accedentibus, quem ferire possit elingens, tanta vi harpagonem iaculatur, vt si recte percutiat, ferro sus adunco teneatur: tum relaxato fune, quoad fieri potest, dum se dolore saucius in omnes partes conuertit, ferroq; magis induit, sanguis eum paulatim viresq; deficiunt. Nec morati nautæ ceteri, manu ferrea, quæ & ipsa longurio adhæret captum in nauem pertrahunt. Hac ratione viginti quinq; in itinere cepimus.

Quoad intestina, si vt porco, ita & sui marino quatuor tanquam pærnæ *Suum marinorum intestina.* demantur diuidaturque & visceribus, spina etiam dorsi, costisque ablati eundem in modum pendeat, hic illi valde similis erit. Iecur eodem sapore. Caro tamen recens dulcior & deterior. Pinguedo in omnibus quos vidi, pollicis crassitudinem non excedebat, nullamque puto inueniri, quæ duos superet digitos. Itaque, ne nobis amplius imponat id, quod Lutetiæ alibiq; laridum quadragesimæ piscatores appellant, suisque marini pinguedinem esse arbitrantur: nam ea cum plus quatuor digitum crassitudine pateat, Balænæ censenda est. Ceterum quoniam in quarūdam aluo, quas venati sumus, paruuli sunt reperti, quos vt lactentes assos apponebamus, nulla contrariæ opinionis habita ratione, magis existimo sues marinas vt scrophas, viuos quam oua parere. Qua de re si accuser, ad arbitrium eorum qui experti sunt potius, quam qui scripta tantum legere, prouocans: vt rem diiudicare, mei non est instituti, ita nemo, quin ea quæ viderim certa esse credam, iure interdicturus est.

Permultos etiam Requienes, vt à Neustriis appellantur, cepimus. Ii quoq; *Requienes.* mare sedato virides apparent: quibusdam longitudine quatuor pedes superantibus, crassis pro magnitudine corporis. Tamen quod eorum caro minus probetur, neessitate compulsi & meliorum inopia, nautæ Requienem attingunt.

*Requienes
damnosi.*

Pelle sunt aspera ferrataque, capite plano atque lato, ore patulo tamquam lupi Molossive Britannici. Cum hac de causa monstrosi sunt, tum dentibus acutissimis damnosi: quemque semel corripuerint, aut dilacerant, aut in mare deprimunt: qui lauant in Oceano sibi à Requienibus valde timere coguntur. Nec cum essent educti supra foros nauium, quod sæpe accidit, hamis è ferro digitali crassitudine, minus ab iis cauendum erat quam à feris canibus. Quapropter cum neque capti, neque liberi ab iniuria temperarent, parumq; ad vescendum accommodati censerentur: quos eramus piscati lancinantes, atque cruciantes, vt damnosus animantibus dignum erat, claua ferrea mactabamus. Decisis aliquando brachiis, dolique circulo per caudam traiecto, in mare proijcebamus: tum se ipsi iactantes quod diu non mergebantur, ingenti nos voluptate perfundebant. Ceterum, etsi sub Zona Torrida, non sint ea magnitudine

*Marina
testudines.
Plinius lib.
9. cap. 10.*

testudines, qua in Rubro Indico ve mari Plinius esse dicit, vt singularum superficies contegendis habitabilibus casis, parandisque cymbis accommodentur: tamen cum tantæ ibi existant, vt parum sit credibile, breuiter attingere visum est. Proponam igitur specimen, quo de magnitudine lector iudicare poterit, vnâ videlicet in naui Boisiana captam, adeo grandem extitisse, vt octoginta hominibus, quos naus acceperat, more nautico prandentibus, large suffecerit: superior testa ouali effigie, lata duos pedes cum dimidio, & iusta crassitudine centurioni Mario ad clypeum data est. carne tamen proxime ad vitulinam accedunt, vt lardo traiectæ, tostæque, eodem sapore videantur. Hic quoque vt animaduerti, earum est piscatus. Tranquillo mari, alias enim raro apparent, in summa pelagi euectis, Sol testam accendit, vt pati non possint: itaque se inuertunt ad temperandum calorem, diuque in gyrum versant: hoc conspicati, manu ferrea commissuræ testarum impacta, vi magna nautæ quatuor aut quinque connitentes, in phaselum pertrahunt.

*Modus pi-
scandima-
rinæ testu-
dines.*

Hæc habui de testudinibus breuiter explicanda & aliis piscibus: postea mentio fiet de Delphinis, atque etiam Balænis, pluribusque Cetaceis.

CAP. IIII.

De Æquinoctiali circulo, tempestatibus, ventorum inconstantia, pluuiis corruptis, caloribus, siti, aliisque incommoditatibus, quas circa illam mundi plagam sustinuimus.

*Ventorum
inconstan-
tia circa
Æquato-
rem.*

T de nauigatione absoluam, tribus aut quatuor citra Æquinoctialem lineam gradibus, vento destituti, tempestate aduersa non modo vsumus, pluuiâ malaciaque inuicem succedentibus, verum etiam (vt nauigatio difficilis atque periculosa est circa Æquatorem) obseruauî ventorū inconstantia sæpe accidisse, vt tribus nostris coniunctim hærentibus nauigiis, vnumquodque subito peculiari flatu raperetur, figuramq; trianguli Orientem Occidentemque versus & Septentrionem delata, efficerent: nulla nautarū industria

dustria prohibente. Illa ventorū conflictatio erat momentanea, erumpebantque vortices, qui & subito cursum remorabantur, & è vestigio vela tam impotenter inflabant, vt mirum sit nauem non inuertisse millies.

Præterea quæ sub Aequinoctiali circulo decidit pluuiæ, fœda contagiosaq; *Pluuiæ fœda & contagiosa.* est, vt si collapsa corpus attigerit, enascantur pustulæ, vestesque maculentur. Sol *Astus maximus.* autem mire feruet, quæ de causa caloribus pressi maximis, ingenti quoque siti laborabamus: quod aqua dulcis, poculentave alia (si prandioli tempus demas & cœnulæ) nos omnino deficeret. Vnde accidebat, quod mihi vsu venisse memini, halitu consupto, vt hora plus obmutescerem. Hæc necessitate compulsi nautæ, nihil magis habent in votis, quam vt aqua salsa cum dulci commutetur. Si quis opponat (repudiato in vndis pereunte siti Tantalos) fieri posse vt aqua marina bibatur, aut humectando saltem palato inferuiat: respōdeo, nullis omnino remediis aquæ salis per ceram colandæ, aliterve distillandæ (præterea quum fluctuationes nauium instituendis fornacibus, lagenisque conseruandis minime conueniant) effectum esse, nisi quis vellet, simulatque ori admouisset, ipsa etiam euomere viscera, vt ea degustationi accommodaretur, & potui multo minus. Attamen vitro infusa splendore & puritate nulli cedit. postremo aqua marina (quod & sum admiratus & Philosophis examinandum relinquo) si lardum, halecem, aliave carniū & pisciū genera valde salita temperes, & magis dulcia fient, & citius quam si fontana.

Vt vnde sum digressus eo redeam, fastigium nostræ, sub Zona Torrida, miseræ fuit, quod maximis & continuis imbribus ad carinam vsque permeantibus nautico pane corrupto & mucido, quo tamē vtebamur admodum exigue, vermes vna cum pane (tot inerant enim, quot micæ) nihil abominati, ne siti conficeremur, edebamus: vitata quoq; aqua dulci oppletaque vermibus cum è vasis effunderetur, stomacho nullus erat tam firmo quin expueret. Qui autem bibebant, vna manu tenere poculum, altera ob fœtorem nares comprimere cogebantur.

Interea quid vobis in mentem venit, hominum delicatissimi: calorem exiguum ferre non potestis, tunicaque interiori commutata, bene tersi, opaco in conclaui & splendido, cathedra lectulove impositi, otium agitis? vobis cordi non est ad mensam accumbere, si lances nitidissimæ, vitra bene lota, cādidiora niue ipsa mantilia, dapes exquisitissimæ apparatissimæque, vinum deest? maragdo clarius? Vultis nauigare vt ad hunc modum vitam traducatis? vt auctor vobis nequaquam sum futurus, eaque de re minus cogitabitis, cum quid in reditu acciderit audietis: ita cum de mari mentio incidit, & nauigationibus tam longis, vos vellem oratos qui ex libris tantum sapitis, quodque multo est deterius, ex eorum fabulis, qui mare nunquam viderint, vt elato supercilio Mineruam nō doceretis: hoc est vt interpretor, iis paululum cederetis, qui tot incommoda perferendo ea sunt experti, quæ nullo certe modo in animum irrepunt, nisi periculum ipse fecerit.

Addam cum ad ea quæ ante commemorauim de varietate ventorum atq; tempestatum, imbribus fœtidis & caloribus: tum quæ in Oceano generaliter

fiunt, præsertim sub Æquatore: vidisse me Ioannem Meunium Harefloriensem, ex nostris gubernatoribus, qui cū literas nesciret, cognoscendo Astrolabo, chartisq; nauticis, & Baculi Iacob assecutus est tantam nauigandi peritiam, vt saepenumero, maximeque cū esset tempestas, silentiū imponeret viro bene docto, quem nominare non habeo necesse: cū iste tamen pacato mari explicandis Theorematis excelleret. Nec interea propositum est, quicquam detrudere de iis artibus, quæ in scholis docentur, & literarum monumentis conseruata sunt. Sed magnopere vellem, nulla vt hominum auctoritas, & ratio cum experientia contenderet. Veniam igitur à lectoribus efflagito, si in memoriam reuocans nos aqua putri, & mucido pane vixisse, permultasq; rerum incommoditates perpeßos esse, misera illa conditione, cum lautis censorum istorum dapibus comparanda, sum ab incæpto sermone paululū digressus, & in eos inuectus. Accidit saepe ob eas de quibus ante diximus difficultates, quæ postea demonstrabūtur fusiis, absumpto omni commeatu, citra Zonam torridam retro naues abiisse, quod Æquatorem superare non possent.

*Æquator
quare di-
ctus.*

*Elenatio
Poli Antar-
ctici.*

Cum hac miseria conflictati circumeundo, & paulatim appropinquando, trigintaquinq; diebus trāsmittere tentassemus, pridie Nouemb. Febr. Deo propitio, Æquatorem attigimus. Æquator autem dicitur, non tantum quod sub hac linea dies noctibus perpetuo sunt æquales: verum etiam quod cum Sol ad eam redit, quod in anno bis accidit, nimirum ad 5. Calen. April. & Id. Septemb. eadem toto in orbe dierum & noctium existit æqualitas, ita vt qui sub Arctico & Antarcticò degunt, duobus illis demum in anno diebus lucem noctemque paricipant, e vestigio Sole ab eorum conspectu alternatim recedente ad sex omnino menses.

Quo igitur die mundi Zonam sumus præteruecti nautæ solemnia vsurpare: etenim ad memoriam eius rei conseruandam, qui nunquam sub Æquatore fuerunt, eos funibus alligatos in mare demittunt: aut panniculis cacabo affricatis atro vultū inficiunt, vectoribus tamē se pecunia redimere licet, quod & mihi contigit.

*Hist. uni-
uers. Ind.
lib. 3. c. 98.*

Itaque Iapyge secundo delati sumus ad quartum gradum vltra Æquinoctialem. Hic Polus Antarcticus primum à nobis est visus (quem Neustrii Stellam Su appellabāt) quibusdam stellis, vt ab illo tempore animaduerti, in modū crucis depictum: ideoq; sydus integrum stellam Su nomināt. Retulere, vt quidam scribit, qui hoc primum iter sunt aggressi, albidam circa Polum Antarcticū nubeculam perpetuo videri quatuorq; stellas, crucis formā, cum trib. aliis, quæ Septentriones valde referunt. Iamdiu Polus Arcticus à conspectu nostro aberat: obiterq; dicam, non modo sub Æquinoctiali Polum vtrumq; non apparere, quemadmodum plerique arbitrantur, sed neutrum, nisi duobus emēlis vltra citraue gradibus.

*Sol pro Ze-
nith.*

Id. Feb. cū sudū esset, Nautæque Solis altitudinem Astrolabo deprehendissent, affirmant ad perpendiculum radiare. Idcirco, quamuis periculi faciendi gratia, pugiones, cultellos, aliaque id genus supra foros defigeremus, nostris in celocibus eo die, meridiano præsertim tempore, vmbra nusquam est visa.

Duode-

Duodecim fere gradus prouectis, tempestas tres quatuorve dies aduersa extitit: paulo post è contrario tãta malacia facta est, vt interea celocibus immotis, perpetuo hic mansissemus, nisi ventus flauisset.

Toto itinere nostro nondum Balænæ obuiam erant factæ, tum vero prope vidimus. Quo in numero vna, quæ facillime potuit conspici, iuxta nauim emergēs, quoad se commoueret, scopulus credita est, vt metuerem ne impacti, fracta celoce periremus: obseruauī cum se in mare absconderet, ante caput exerentem, ore plus doliis aquæ duobus eiecisse, demergentemq; tantum excitasse fluctum, denuo vt vererem ne in gurgitem nos ad se pertraheret. Estque profecto res horrenda, vt in Psalmis, Ioboque legimus, eiusmodi mōstra tam facile in Oceano ludere.

Vidimus etiam Delphinas compluribus piscium generibus comitatos, & militari ordine incedentes: in mari subrubido esse colore putantur, ex istis vnus sexies septiesve, tanquam gratulari vellet, celocem qua eram vectus circundedit: nos inuicem nihil non tentauimus, is vt caperetur, sed caute cum refugeret capi nunquam potuit.

CAP. V.

*De primo Indiae Occidentalis conspectu, & incolentium Barbarorum
deque ijs quæ in mari acciderunt ad tropicum vsque
Capricorni.*

N D E secundo diu flante Fauonio, ad v. Cal. Mart. anno 1557. Dies quo mane circiter octauam horam, in conspectu Occidentalem Indiam habuimus (in qua Brasilia) quæ & quarta orbis sectio antiquis penitus incognita, & America dicitur: eius nomīne, qui circiter annum 1497. primus eam detexit. Explicare superuacaneū est, quam lati quamque alacriter Deo egerimus gratias, tam prope intuentes continentem optatissimam, breuique adeundam. Explorato igitur, quod eramus conspicati terram esse (decipi enim facile est nubibus in aerem abeuntibus) eo die ipso, flatu secundo, & prora in altum constituta, cum Boisius esset antegressus, anchoræ iactæ sunt mille passibus interiectis, à regione aspera *Huuasson* Barbaris appellata: tum educta è naui scapha & tormentis aduentu significato, vt assolent, qui illas regiones adeunt: virorum mulierumque statim manus ingens visa est stare in littore. Hi omnes (vt à quibusdam ex nostris, qui loca illa iam ante cognouerant, est animaduersum) erant natione *Margaiatium* Lusitanis confœderata, Gallis autem inimicissima: vt captis nulla liberationis merces soluenda esset alia, quam vt mactati concisiq; Barbaros saginarent. Tum quoque vidimus mense Februario (qui fere tota in Europa est frigidissimus, geluque impedit, ne quid è terra prodeat) nemora & lucos, herbasq; tam esse virides, quam sunt in Gallia, Maio & Iunio mensibus, quo vere perpetuo fruuntur Brasilienses.

Balænæ.

Ps. 104.
26.

Iob. 40. 26

Delphinæ
pisces alijs
comitatur.Dies quo
primū A-
mericano-
bis detecta
est.Americus
Vespucius
in Ameri-
cā primus
nostra me-
moriam na-
uigauit.*Huuasson*
locus asper.Margaia-
tes Gallis
inimicissi-
mi.Nemora,
herbæque
semper vi-
uent in A-
merica.

Hostilis *Ouetacatium* atque Gallorum inter se animus, quem vtriq; vehementer dissimulabant, impedimento non fuit, quo minus è naucleris vnus, qui eorum linguam mediocriter nouerat, cum nautis aliquot scapha conscensa, litus peteret, vbi magna multitudine Barbari constiterant. Nec tamen intra teli iactum accedere, sed vereri ne à feris hominibus capti, interfectique torreretur. Ita eminus ostendere cœperunt cultellos, specula, pectines; aliaque id genus, cum quibus ad victum pertinentia, commutare si vellent, petebant. Quare à quibusdam qui propius accesserant, intellecta, nec rogati pluribus, mira celeritate quæsitum excurrere. Mox redeunte Nauclero, farina quapiam ex radice, qua panis loco vtuntur Brasilienses, perna, carnesque ex aprorum genere, aliaque ad victum necessaria, fructus etiam magna copia, quales gignit regio, allati. Præterea vt & dona offerrent, & aduētum gratularentur, sex, vna comitante femina, Barbari scapham ingressi, sponte sua nos inuisere. Quos cum primùm vidissem, lectoribus cogitandum relinquo, quam eos sim attente contemplatus, de quibus etsi commodius & fusius agendum est suo loco, hic tamen attingere obiter nonnulla decreuimus. Principio tum viri, tum feminae nudiæque agunt, atque quum ex vtero prodire, ad ornatum toto corpore atrati. Ceterum viris est familiare sinciput attondere in formam coronæ monasticæ, occipitis vero crines dimittere, quos tamen vt hi solent, qui apud nos alūt comam, circa collum refecant. Ad hæc pertuso inferiori labro, viridi colore polituluna lapidem, capitati argentei latitudine atque crassitudine insertum gestant, quo dextrè foramen illud aperiunt clauduntq; Hunc ad venustatem vsurpant: quo tamen auulso, & in labro inferiori, tanquam ore altero hiantes apparent turpissimi: feminae labrum minime perforant, sed vt nostrates crinem valde summittunt, auriculas autem adeo traijciunt, vt digitum accipiant: vnde candida ossa pendere, & supra humeros fluctuare solent. Alio reijcienda videtur eorum cōfutatio, qui Americanos esse villosos falso sunt opinati. Antequam autem Barbari à nobis discederent, duo senes qui auctoritate præstabant, demonstrāt, illa in regione maximam esse vim Brasili optimi, cui & secando, & exportando suam operam pollicentur, resq; ad victum necessarias: nihilq; prætermittunt, quo persuadeant, vt manere vellemus. Præterea quum alio tendebamus, manendi ratio non erat: quod cum inimici essent, & multitudine vincerent, hoc consilio inuitabant, vt si terram tenuissemus, more suo, vulneribus confectos deuorarent. At cum *Margaites* tormenta, & quicquid adeo naues nostræ aduexerāt, valde essent admirati: neq; (maximis de causis, præcipue ne Gallorum periculo fieret, si forte illuc appellerēt) in animo haberemus vim facere, ad suos qui expectabant in littore, veniam redeundi postulant. Itaq;, quoniam nullus est apud eos pecuniæ locus, cum rebus quas attulerant, hamos, indusia, cultellos, specula, idq; genus quamplurima commutauimus, quæ quidem sunt ad negotiandum apud Brasilienses accommodatissima. Ad extremum vt quum nos adiungere Barbari, pudenda liberaliter ostenderant, ita, quum exire, & in scapha sedere vellent, indusia quæ à nobis acceperant, ad umbilicum vsq; colligentes, atque ne macularent veriti, in natibus demonstrandis nequaquam parcifuerunt,

mira

Farina ex radice, aliaque Barbarorum ci-baria.

*Primi Barbari ab auctore visi, & descri-
pti.*

Astutia Barbarorum ad decipiendos Gallos.

Pecunia Barbari carent.

Vrbantitas vere Barbari.

mira certe vrbanitas & digna quæ legatione fungatur. Nam etsi prouerbio feratur apud nos, pellem indusio esse chariorem: illi contra, excellenti erga nos magnificentia fortasse, nates aperiendo, pelle arbitrantur indusium esse præferendum.

Hoc in loco paululum immorati, quamuis noua illa cibaria primum aliena viderentur, necessitate coacti, tamen auide comedebamus. At postridie eius diei, qui Dominicus erat, sublatis anchoris, vela fecimus. Terram legentes viginti fere millibus passuum interpositis, obiectum habuimus Castellum Lusitanorum, quod illi Spiritum Sanctum, Barbari *Moab* appellant. Hi celoces nostras, myoparonemque adeo conspicati, quem suis ereptum esse facile coniecerunt, tormentis vtrimque ter aut quater displosis, quod extra iactum essemus, pilæ abierunt innoxæ.

Igitur littoribus appropinquante cursu continuato, plagam præteruecti sumus quam *Tapeiriry* appellant: hîc quæ in continentem mare influit, paruæ sunt insulæ, quiq; has incolunt Barbari, vt mea quidem fert opinio, Gallorum focii fœderatique sunt.

Vlterius paulo circiter gradus viginti, habitant *Paraiba*, quorum in regione, quemadmodum præternauigando animaduerti, tumuli eminent in caminorum figuram abeuntes.

Cal. Mart. Breuia & Syrtes legimus, scopulis & lingulis intermixtas, quæ loca, ne illis naues pereant, maximopere nauæ solent effugere

Ex aduerso Breuium planiciem sumus conspicati, amplitudine trigintamiliarium: hanc incolunt *Ouetacates* homines adeo feri, vt neque pacem intersecolant, & cum finitimis omnibus aduenisque bellum gerant. Cùm verò ab hostibus premuntur (à quibus tamen nunquam iugum accepere) mira pernicitate morti se eripiunt, qua & inter venandum feras ex ceruorum genere quodam assequuntur. Omnium Brasiliensium more, nudi penitus agunt, nihilo tamen secius ad nates vsque comam demittunt, contra quam reliquorum fert consuetudo, qui, vt paulo ante diximus, dicemusque postea fusius, cùm sinciput attendant, tum circa collum crinem refecant. Denique efferati *Ouetacates* illi, regiunculam inuicti habitantes cruda carne vescuntur in morem canum, luporumque, lingua etiam dissident à finitimis, vt inter Occidentalis Indiæ populos immanitate ac sæuitia insignes merito censendi esse videantur. Cæterum quod nullum cum Gallis, Hispanis, Lusitanisque commercium habeant, aliisque transmarinis, carent nostris omnino mercibus. Attamen, vt postea audiui à quodam interprete Neustrio, si eas finitimi cum *Ouetacatibus* communicare desiderant, hac vtuntur permutatione: *Margaias*, *Caraias*, aut *Tououpinambaultius* (quæ gentes sunt vicinæ) aliive Barbari, se ipsi *Ouetacati* non credentes, ostentant eminus falcem, cultellum, pectinemve, aut speculum, aut alia eiusmodi, nutuque conquirunt an permutationem velit facere. Tum si consentiat, vicissim plumas depromit, aut virides lapides, qui, vt demonstraui, labris includuntur, aut quædam non absimilia. Deinde locum designant ab hinc trecentis quadringentisve passibus:

hic alter in lapidem stipitemve, quæ putat esse commutanda, reponens, longe abit. Nec moratus *Ouetacas* ad tollendum accedit quæ ille deposuerat, eodemque in loco relinquendum, quæ ipse ostenderat. Fidem hætenus seruant, permutatione vero facta, cum alter eo rediit, vnde primo visus est, violatis induciis magna contentione certatur, quis cuique permutatum eripiat. Nec dubium est quin *Ouetacas*, venatici canis leuitate, primas ferat. Itaque nostris hominibus, qui arthritide laborant, claudis, tardisq; sunt pedibus, nequaquam cenfeo, si de conseruandis mercibus cogitant, cum *Ouetacatibus* negotiationem instituendam esse. Cantabri tamen, quorum etiam lingua differt à ceteris, vtq; notum est, agilitate præstant, optimeque ambulare videntur: cum duobus his rationibus cum *Ouetacatibus* comparandi sunt, tum eos quis merito dignissimos existimet, qui vna discurrerent. Quin & annumerari possent, qui Palmarum flumen accolunt, quadam in regione Floridæ. Hi (vt memoriæ proditum est) ceruum assequi, totumque diem irrequieti solent currere. Præterea Gigantes ad flumen Platam (eodem auctore) tanta velocitate, vt fugientes capreas sæpe manu retineant. Sed age dum relaxatis habenis, veredos bipedes illos dimittentes. Sed vt si libet, Euro citius euolent, interdum etiam vt est verisimile nō sine graui lapsu, tribus in plagis Americæ (distantibus inter se tamen Platenſi præfertim & Florida plus tricies centenis passuum milibus) & in quarta Europæ, niue stipatius concidant, ad institutum sermonem reuertamur.

Hist. vniuers. Ind. lib. 2. cap. 46. & 84.

Maq-he.

Ouetacatium transmissa regione, aliā in conspectu statim habuimus, quam *Maq he* appellabant, incoliturque à Barbaris, quos tantum dicam, ob eas rationes, quæ modo explicatæ sunt, minime in vtramque, vt aiunt, aurem dormire: cum ad incursionem faciendam, paratissimos habeant finitimos. Hoc in littore, magna rupes in turris modum se attollit: quæ sole tacta lucet adeo & radiat, vt quibusdam Smaragdi genus esse credatur. Idcirco à Gallis & Lusitanis hac præternauigantibus *Mag hensis* Smaragdi nomen habuit. Ferunt hanc rupem nauibus adiri non posse, quod ad libellam summæ aquæ scopuli eminentes, plus quatuor millibus passuum excurrant in pelagus: terra etiam negant vllam inueniri semitam, qua rupes ascendatur.

Rupes Smaragdus cre dita.

Proximū discrimen ex quo euasimus.

Paruæ ibi sunt tres Insulæ, *Mag-henses* appellatæ, quarum ex aduerso cum iactis anchoris noctem quieuissemus, postridie sublati dolonibus Friense Promontorium tenere contendebamus. Vento tamen reiecti, eo vnde mane profecti essemus, reuertimur: quo in loco ad Iouis diem in anchoris stetimus, parumq; vt audieris, abfuimus à naufragio. Etenim postridie eius diei ad vi. Non. Mar. quo Bachanalia celebrantur ab hominibus male feriatis, ante ieiunium Quadragesimæ, hora vndecima pomeridiana, cum primum acquiesceremus, adeo repente procella extitit, vt cum tempestatem ferre nō posset funis anchorarius abrumperetur, naus autem fluctuans, & vi vndarum litrus petens eo delapsa sit, vt cum aqua duabus vlnis & dimidia non esset altior (qua breuiore ne parua quidem naus sustineri poterat) nihil propius fuerit, quam vt in vado adhæresceret. Tum gubernator iacta bolide, cum eo rem deuenisse intelligeret, quanquam illi munus incumbibat, vt bono essemus animo iubere, bis aut ter

excla-

exclamauit, Actum est, Actum est. Nautæ vero cùm diligentissime alteram iecissent anchoram, quæ, Deo fauente, substitit, ne in scopulos vnus ex Maghenfibus insulis (profligata salute, si id quidem accidisset, quod mare commotius illis nauem confregisset) deferremur impedimento fuere. Hoc periculo trium fere horarum spatio sumus defuncti, nec interea proderant nautica keleusmata, quæ commodius in alto vsurpantur, quam prope littora, vbi tempestates maxime sunt timendæ. Cùm autem, sedato mari, dies illuxisset, propterea quod, vt diximus, aqua dulci vtebamur vitiata, quidam ex nostris aquatum profecti in desertas *Maghenfes* insulas, non modo terram ouis auibisque multigenis (& tamen ab iis, quæ sunt apud nos valde forma dissidentibus) constratam inuenere, sed quod non essent hominibus assueti, tam erant cicures, vt manu capi, fustibusque interfici sustinerent, ita vt à nostris aquatoribus in scapham constipatæ magna copia exportarentur. Ea de causa, cùm superiori nocte laboribus extrahenda, nautæ famem excitassent, aues illas promiscue comedere. Die Iouis, quo *Maghenfes* insulas reliquimus, vento vsi secundo, postridie quarta pomeridiana Friense Promontorium attigimus, qui portus est oræ totius, ob Gallorum nauigationes, nobilissimus. Hic anchora iacta, tormentisque aduentu significato, centurio & nauis magister, cum aliquot militibus in terram egressi, obuios habuere magna multitudine, Barbaros, ii vocabantur *Tououpinambaultij*, Gallorum socii atque fœderati. A quibus cùm accepti sumus comiter, tum quid ageret *Paycolas* (sic enim Villagagnonem appellabant) didicimus, quæ res nobis quidem longe accidit gratissima. Eodem in loco hamis retibusque pisces multos cepimus, complurium generum, & ab iis, qui in nostro mari degunt, valde forma dissimiles. In quibus maxime varium atque prodigiosum genus erat, quod ea de causa describam. *Prodigiosus piscis.* Horum magnitudine vitulum fere æquabat, rostro quinque pedes longo, lato sesquipede, vtrinque dentes acuti, tanquam ferræ prominebant. Quum vero eductus in terram, rostrum adeo ingens, huc & illud vibraret, mutuo alter alterum appellans, admonebat, tibias vt remoueret. Ceterum carne est durissima: vt enim essemus famelici, ea tamen, quatuor & viginti horas cocta, vesci nunquam potuimus. Hic etiam primum vidimus, non tantum sublimi volantes Psittacos, & gregatim, vt in Gallia cornices, columbæque: verum etiam vt ex illo tempore obseruaui, binos in aere sibi coherentes, quemadmodum apud nos turtures solent. Cùm igitur sexaginta fere millia passuum itineris superessent, quamq; citissime fieri posset, contenderemus: ad Friense Promontorium, breuior quam erat in votis, mora facta est. Itaque eo die ipso sublatis vesperi dolonibus, tam prospere nauigatum, vt sequenti Dominico, Non. Mart. anno 1557. Oceanum sub dextra relinquentes, in sinum ingrederemur, à Barbaris *Ganabara* nuncupatum, à Lusitanis vero Rio de Ienero, hoc est, Fluuium Ianuarii, quod Cal. Ian. eum primo sinum adierant. Posteaquam honoris Villagagnonis causa, quingentum fere passuum interuallo, tormenta displosimus, & nobis ille respondit (Castra enim fecerat in parua quadam huiusce sinus

*Auium
multitudo
in Maghe-
sibus insu-
lis.*

*Friense
Promonto-
rium.*

*Tououpi-
nambaul-
tij cū Gal-
lis fœdera-
ti.*

*Prodigio-
sus piscis.*

*Agmen
Psittacorum
volantium.*

*Sinus Ga-
nabara.*

insula) anchoræ sunt in propinquo iactæ. Hæc igitur summa est eorum, quæ inter nauigandum in Brasiliam, tum passi sumus, tum vidimus.

CAP. VI.

Descriptio sinus Ganabara, qui & Geneuensis appellatur: Insula, Castellique Collignij, atque insularum adiacentium.

V. M. finis iste à Barbaris Ganabara dictus, eo tempore, quo illic agebamus, inter ceteros eius regionis portus, nauibus Gallicis notissimus fuerit: abs re non existimaui alienum, si peculiarem eius descriptionem hoc loco proponerem. Ille à Lusitanis Geneuensis appellatur, quod Cal. Ian. primo eum intrasse credatur, tribusq; viginti gradibus iacentem vltra Æquinoctialem lineam, sub Capricorni tropico. Cuius rei meminisse Lectorem cupio, vt Theuëti agnoscat impudentiam. Is in libro vir. Illust. *Quoniam* becum laudans, ait, me, aut alium impostorem, hunc sinum ad tres & viginti gradus, prope polum Antàrcticum collocasse, quum tamē nunquam aliter, quam hîc scripserim. Quæ alii de sinu isto scripserunt, prætermitto, eumq; quatuor & viginti passuum millibus patere affirmo. In quibusdā vero locis in latitudinem crescere, donec 14. aut 16. conficiat. Et quamuis ii montes, quibus iungitur, non adeo sint excelsi, atq; ii sunt, quos Geneuensis lacus alluit, recte tamen cum eo comparari potest propter vicinitatem vndique terrarum.

Comparatio lacus Geneuensis cum sinu Ganabara in Brasilia.

Ostium eius periculosum est, quia relicto mari trium Insularum incultarum ora legenda sunt: vnde magnū nauibus periculum imminet, ne scopulis allisa penitus frangantur. Deinde præternauigandum est fretum, quod cum trecentos in latitudinem passus non habeat, enascitur sinistrorsum ē monte, ac rupē pyramidis formam imitante: quæ non modo est immensæ magnitudinis: verum etiam eminus artificio quodam elaborata videtur. Propter eius autem rotunditatem, & quod ingenti turri persimilis esset, hyperbolice à Gallis *le Port de beurre* appellata fuerat. Paulo vltius intra sinum ipsum rupes extat satis plana, quæ in circuitu patet circiter centum & viginti passus. Hæc à nobis *Le Ratier* dicebatur, quam Villagagnō cum primū appulisset, imposita primū supellectile, ac impedimentis, muniri posse sperabat: vi tamen vndarū inde pulsus est. Ea porro, quam incolēbamus insula, duobus est passuum millibus vltior: hæc (vt cōmemorauī) erat inculta ante Villagagnonis aduentum. In circuitu circiter passus mille cōplectitur, latitudinē sexies superante longitudine: scopulisq; ad libellam summæ aquæ exantibus cingitur, qua de causā naues citra tormenti iactum accedere non possunt: estque ideo natura munitissima, vt adiri ne nauigiolis quidem possit, nisi ē portus latere ex aduerso ingre-

Rupes vocata vas butyraceū. Muscipula.

Descriptio Insule & propugnaculi, in quo Villagagnō habitabat.

diēntis

dientis Oceani. Hæc si diligenter custodita fuisset, nec expugnari, nec intercipi potuisset, quemadmodum à reditu nostro fuit à Lusitanis occupata, eorum qui relictæ essent culpa: ab utraq; parte eminebat colliculus, cuius in fastigio tuguriolum Villagagno extruxerat: rupi vero quinquaginta, aut sexaginta pedes in altitudinem porrectæ, & ad insulæ cætrum sitæ, suum imposuit prætorium. Reliqua in planiciem redacta, domiciliis continebantur, quæ, annumerata omni Villagagnonis familia, octoginta circiter homines incolebant. Illa omnia si prætorium excipias, aliquot fabrilibus lignis ædificatum, & propugnacula qualicunque cæmento superinducta, parua erant tuguriola, prout Americani solent, lignis extructa rotundis, herbaq; contecta. Atq; hæc quidem pauca de artificio munitionis illius, quam Villagagno nuncupauit Collignium in Gallia erectum Antarctica. Id autem ab eo factum est, ut Gaspari Collignio Galliæ Thalassiarchæ gratularetur: neque immerito. Nunquam enim sine illius fauore, ac ope (ut antea commemoravi) cum iter illud agere, tum ullam in Brasilia munitionem exædificare potuisset.

Vt igitur quæ restant de Ganabara sinu persequamur, sciendum est ultra propugnaculum decem fere millibus, pulcherrimam, fertilissimamq; insulam iacere: ea cum in circuitu duodecim passuum millibus pateret, Magnæ insulæ *Magna insula.* nomen à nobis sortita est. Quinetiam quod à Tououpinambaulsiis fœderatis incoletur, eam frequenter petebamus, ad exportandam farinam, aliaque necessaria.

Sunt præterea in illo sinu maris multæ insulæ incultæ, in quibus præstantissima ostrea reperiuntur. Barbari quidem in littoribus se submergentes, manibus adferunt lapides ingêtes exiguis ostreis (illi *Leripes* vocant) circumdatos, *ostrea.* quæ sic petris adhærent, ut vix sint auellenda. Horum plenos lebetes coquebamus, & in quibusdam exiguas gemmas reperiebamus.

Hic fluuius multorum piscium genere abundat, in primis mulis quam optimis, suisque marinis, & mediocribus aliis, quorum nonnullos, in capite De Piscibus, describam. Hic vero ingêtes, ac monstrosas Balenas silentio præterire *Balena.* nolo, quæ pinnis aquam superantibus, nobis ita fiebant obuiæ, ut tormentulis facile peterentur. Veruntamen istiusmodi globis eas valde lædi non existimo, tantum abest, ut interfici possint: eaque de causa recedebant à nobis innoxia, quod pelle sint durissima, crassaq; pinguedine. Harum una, quatuor, & viginti à Castello miliaribus Friense promotorium versus in vadis adhærescens, Oceanum repetere, quod eam aqua profundior defecerat, non potuit: ad quam tamen accedere ausus est nemo, antequam expiraret, quippe cum suis conatibus vicinam terram concuteret, & à quatuor millibus passuum exaudiretur. Postquam vero vitam exhalauit, multi ex Barbaris, & nostris frustra quædã carnum decimarum abstulerunt: reliquum autem eo in loco remansit. Eas vero carnes parui faciebamus, propter insipidum gustum: pinguedinem vero colliquabamus, ut oleo expresso ad lucernas vteremur. Lingua vero, quæ pars existimatur præstantissima, sale condita, fuit Thalassiarchæ in Galliam transmissa.

*Fluuio del
605.*

Duo sunt etiam flumina, quæ ad extremitatem sinus terra vndique circundata, cum eo coniunguntur. In his ego aliquoties cum Gallis nauigavi, & multos Barbarorum vicos in vtroq; littore sitos inuisi. Hæc sunt quæ in hoc sinu præcipua cognoui, atque etiam arcis possessionem Gallis ereptam esse, tanto magis doleo, quanto hæc recte custodita, vt erat facillimum, tutum nobis perfugium, & Gallis commodissimam nauigandi occasionem præbere potuissent. Vltra quadraginta, aut sexaginta passuum millia Platam versus, & fretum Magellanicum, alter est ingens maris sinus, à Gallis Vasarum dictus, ad quem appellant illuc qui nauigant, sicut & ad Friense Promontorium, quod & primum tenuimus, cum Brasiliam peteremus.

CAP. VII.

De ingenio, robore, statura, nuditate, ornamentis corporis virorum & feminarum Brasiliensium, apud quos annum fere sum commoratus.

Actenus ea quæ in mari vidimus, dū Brasiliensium regiones petimus, descripsi: qualis denique sit Ganabara sinus demonstravi: Nunc antequam naui conscensa reditum in Galliam parem, vitæ genus, & alia hîc à nostris incognita, paucis describere volo.

*Statura ac
dispositio,
Barbarorum.*

Ætas Barbarorum.

*Barbari re
rum mun-
danarum ne
glectores.*

*Nuditas
Barbarorum in
genere.*

Vt autem ordine cuncta exequar, Barbari Americani, qui terram Brasili incolunt, *Tououpinambaulsi* nominantur, quibuscum ego circiter annum familiariter sum versatus. Ii corpus nec prodigiosum, nec monstruosum habent, sed nostro, qui in Europa viuimus, persimile, quod ad staturam spectat: Sunt quidem fortiores, robustiores, saniores, & minus obnoxii morbis. Pauci apud eos sunt claudi, pauci altero priuati oculo: deformes fere nulli: licet etiam centesimum ac vigesimum ætatis annum sæpe attingant (per lunas enim annos numerare norunt) pauci tamen canescunt. Id vero regionis illius temperiem indicat, quæ cum nullis frigoribus, aut pruinis torreatur, virides herbas, agros, & arbores semper habet: ipsi quoque molestis, ac curis omnino vacui, iuuentutis in fonte labra rigasse videntur. Et quoniam fontes lutosos, & scaturigines pestilentes non adeunt, è quibus mala omnis generis oriuntur, quæ nos ante tempus attenuant, macerant corpus, animum excruciant; denique perimunt: vtrumque nihil eorum ad illos pertinet, diffidentia, auaricia, litibus, inuidia, ambitione denique non laborant. Colore prorsus nigro non sunt, sed tamen ad nigredinem accedente, propter solis vehementiam, quemadmodum Hispanis, ac Prouincialibus vsuuenire videmus.

Ceterum viri, feminae, infantes nudi prorsus incedunt, nec vllas corporis partes vnquam tegunt, nullo eius nuditatis pudore. Attamen villosi non sunt, vt qui-

vt quibusdam visum est, imo simulatque pili in corpore apparent, aut vngui-
būs, aut forcipibus paruulis, quas à Christianis accipiunt, euellunt: barbam
ipsam, palpebras, supercilia eradicant, vnde lūsci, toruoque aspectu fiunt: Idem
legimus in insula Cumana vsurpari à Peruensibus. Caput quidem illi capillis
vestitum habent, qui maribus ab ineunte ætate à vertice ad sinciput raduntur,
vt monachorum coronam dicas: ad occiput vero comam nutriunt nostro
rum more maiorum, quam, vbi ad collum vsque fluctuat, refecant. Hic, ne (si
fieri possit) aliquid à me prætermittatur, quod ad hanc tractationem pertineat:
illud addam, esse nimirum in illis terris herbas quasdam duorum digitorum
latitudine: hæ paululum incuruæ, in orbem & longitudinem excrescunt, vel-
uti calamus, qui contegit spicam milij illius prægrandis, quod apud Gallos tri-
ticum Sarracenum nuncupatur. Vidi aliquando senes (non tamen omnes,
nunquam adolescentes, multo minus pueros) qui duobus illius herbæ foliis
acceptis, filoque xylino virilia contegerent, atque etiam fasciis, ac linteolis, quæ
à nobis habebant, obuoluerent. Qua in re primo aspectu elucere videretur
scintilla quædam naturalis verecundiæ, si modo id ea de causa facerent. Et si e-
nim id penitus nunquam sum scrutatus: nihilominus tamen arbitror id ab il-
lis fieri tegendi alicuius morbi gratia, quo in senectute partes illæ confictan-
tur.

Hoc insuper de more habent, vt ab infantia puerulis omnibus labium in-
ferius pertundant, eoque in foramine os quoddam perpolitum, ac instar ebo-
ris candidum inseratur, minimarum figura pyramidum, quæ supra mensam in
quincuncem ordinatæ, verticillo petuntur. Pars fastigiata pollice vno, duo-
busve digitis extrinsecus porrecta, inter gingiuas, & labium retinaculo adhæ-
ret: idque pro arbitrio auferunt, reponuntque. Os vero illud fastigiatum, ac
candidum, in adolescentia tantum gestant. Cum vero ad grandiores æta-
tem peruenire, cumque lingua sua *Conomi-ouassou* vocari incipiunt, (quod
grandem, aut crassum adolescentem sonat) foramini labiorum inserunt lapillum
viridē, ex genere pseudosmaragdi, qui similiter obice quodā intrinsecus reten-
tus, extrinsecus apparet, capitati argentei rotunditate, ac latitudine, crassitudine
aut duplici. Atq; etiā nonnulli reperiuntur, qui digiti longitudine gestent, eum-
que teretem. Cuius postremi generis vnus à me in Galliam allatus est. His la-
pidibus interdum sublatis, *Tououpinambaultii*, linguam foras per rimam il-
lam labiorum, animi gratia egerunt, ita vt gemini oris effigiem spectantibus
præbeant. Vtrum vero spectaculum istiusmodi placeat, an deformes admodum
hac ratione fiant, facile est iudicatu. Alios insuper vidi, qui lapillos eiusmodi vi-
rides in labiis gestare non contenti, vtrisque malis eundem ad vsum perforatis,
includebant.

*In eos qui
Barbaros
villosos esse
putant.
Hist. gen.
Ind. lib. 2.
cap. 79.*

*Quare se-
nes Ameri-
cani inter-
dum viri-
lia tegant.*

*Labiū per-
foratū, &
eius perfora-
tionis
ratio.*

*Lapilli vi-
rides labiis
inerti.*

*Male per-
forata ad
lapillos in-
serendos.*

Quod ad illorum nasos attinet, cum apud nos obstetrices soleant ab ipso
puerorum ortu, vt formosiores ac productiores efficiant, digitis extendere: cō-
trarium prorsus institutum apud Americanos nostros obtinuit. Puerorum e-
nim pulchritudinem nasi depressione metiuntur. Itaque simulac ex vtero

*Hist. uni-
uer. Ind.
lib. 4. cap.
108.*

matris prodiere, pollice nasus eis deprimitur, perinde atque catellis in Gallia quibusdam fieri solet. A quibus longe illi dissident, qui quodam in Peruanis regni tractu, feruntur tanto esse naso præditi, ut ex eo smaragdi, cyanii, aliiq; lapiduli, cum candidi, tum rubri, filo aureo suspendantur.

*Barbarini
gro colore
infecti, &
variis colo-
ribus picti.*

Nostri præterea Brasilienses compluribus pigmentis & coloribus sibi corpus variegant: in primis vero crura, ac tibiae adeo inficiunt atro colore, ex succo fructus cuiusdam ab illis *Genipat* dicti, ut eminus animaduersa, femoralibus sacerdotum lituis induti esse videantur. Ea porro nigredo expressa ex illo *Genipat* fructu, ita illorum cuti adhærescit, ut decem aut quindecim dieb. elui nequeat, quamuis se frequenter abluant.

*Menisci
ex ossibus
candidis.*

Adhæc meniscos etiam habent octo digitis longiores, ex ossibus apprime læuatis, ac instar alabastri candidis (quæ *Yaci* appellant.) mutuato à Luna nomine, quam ita vocant: hos funiculo xyliño ad pectus & collo appensos demittunt.

*Bou-re tor-
ques.*

Similiter frustula complura testæ prægrandis lapide quodam diu multumque attrita perpoliunt. Rotunda deinde, ac instar denarii tenuia efficiunt, umbilico pertusa, filoque xyliño traiecta, pro torquibus collo inserunt (hæc *Bou-re* ipsorum lingua vocantur) ut apud nos catenulae solent aureæ. Id porro, quod à multis buccinum appellatur, esse crediderim, ex quo pleraq; mulieres, zonas apud nos gestare videmus: cuius & quidem præstantissimi, plusquam tres vlnas habebam, cum in Galliam appulsem. Barbari præterea torques (quos ab illis *Bou-re* dici, antea commemorauimus) conficiunt ex quodam genere ligni nigri, ac solidi, cuiusmodi *lycomorum* esse *Matthiolus* testatur, quod ad eam rem valde accommodatum est: quoniam ad grauitatem, ac splendorem gagatis accedit. Maximam præterea vulgatarum gallinarum copiam habent Americani: quarum progeniem à Lusitanis acceperunt. Albis sæpenumero plumas detrahunt, ac ferramentis quæ nunc habent: antea vero cum illis carent, lapidibus peracutis molliores plumulas minutatim cōcidebant. Illis aquæ feruidæ, ac bullienti impositis, ac rubro coloris brasílico tinctis: postquam se gummi quodam ad id accomodato, illeuerunt, contegunt, atq; ornant corpus, brachia, tibiae, variisque depingunt coloribus: ita ut instar pipionis, aliarumve auium recens exclusarum, lanuginem quandam habere videantur. Vnde verisimile est, ut, cum quidam nostrates in eas terras peruenissent, eosque ita initio ornatos prospexissent, nihil penitus de eis perscrutati, hunc rumorem sparserint, Barbaros scilicet prorsus esse villosos. Res tamen longe secus sese habet, ut qui tales natura non existant. Proinde rumor ille ex rei ignorance manauit, cui deinde nimium leuiter fides adhibita est. Quidam etiam memoriæ prodidit Cumanos sese ungere solitos gummi quodam, vnguentove glutinoso, ac deinde se plumis variorum colorum conuestire.

*Barbari
plumis or-
nati credi-
ti sunt vil-
losi.*

*Hist. gen.
Ind. lib. 2.
cap. 79.*

*Frontalia
ex plumis
contexta.*

Ornatus vero capitis *Tououpinamkiorum* nostrorum hæc est ratio: præter sincipitis abrasionem in coronæ monasticæ formam, crinesque occipitis, quos ad collum summitti diximus, solent insuper auium plumas, rosei, rubei, cuiusuis denique coloris aptissime compositas colligare, easque ad frontaliū vsum adhi-

adhibere. Hæc non male galericula referunt non ita pridem à nobilioribus feminis nostratibus vsurpata : quæ proinde à Barbaris nostris accepisse non immerito dicantur. Frontale autem istud vernacula lingua est *Yempenambi*.

Inaurium quoque ex ossibus albißimis apud eos magnus est vsus, ossibus illis non absimilium, quæ perforatis suis labiis adolescentes imponere diximus. Apud eos auis est *Toucan* nomine, atra toto corpore, ceu coruus, circa ingluuiem plumis tenuissimis, fuluo colore, torque miniato ab imo circumdatis. Partis istius pellem detrahunt, detractam siccant, (auis nomen retinet) siccata utriusque genæ applicant cera agglutinata, quam *Trayetic* nuncupant. Quibus ita aptatis, dicas umbones lupatarios ex ære, inauratos ab illis gestari.

Præterea si ad bellum sese accingant, aut pro more (de quo alibi) & solenni pompa captiuum deuorandum sint mactaturi, ut ad ornatum & elegantiam nihil desit, vestes induunt, pileos aptant, armillas brachiis imponunt ex plumis viridis, rubei, cærulei, & cuiuscunque alius coloris compactas, eximiæ pulchritudinis. Quibus artificiosissime aptatis & interfertis atque adeo calamo tenui arundineo filoque xyliño admodum concinne compactis & connexis, ut vix vllum credam in Gallia esse phrygionem, qui maiori industria plumas illas tractare & aptare possit. Dicas vestes hac ratione contextas e villoso serico confectas esse. Eundem ornatum ligneis suis clauis adhibent, quibus ad hunc modum ornatis elegantius dici nihil potest.

Ornamentorum postremum genus est, quod Struthiocamelorum pennæ leucophæi coloris, quas ab accolis accipiunt (ex quo licet colligere grandissimas illas aues in regionibus illis versari, quas tamen illic me non vidisse ingenue fateor) hoc modo conficiunt: caules ordine ab vna parte disponunt, plumæ ab altera eminent, atque in orbem circumflectuntur, in modum conopei vel rosæ. Itaque fit pennarum fasciculus, quem sua lingua *Araroye* appellant. Hunc tergo imponunt, filoque xyliño alligant, caulibus cutem eorum contingentibus. Quo cum sunt ornati, cateam pullis includendis tergo impositam gestare videntur. Fusius alibi à nobis dicetur, eos qui bellicosissimi volunt haberi, quo fortitudinem suam palam faciant, multosque à se interfectos hostes esse demonstrent, captiuos denique vorandos multos mactasse iactent, pectus, laceratos & femora incidere, incisuras vero illas atro quodam puluere inficere, quo ad mortem usque earum vestigia conseruantur: itaque aspicientibus thoraces & femoralia Heluetico more incisa representant.

Computationibus autem seu *Caouinationibus* & saltationibus illis si sit indulgendum, in quibus certe ut plurimum occupantur, quo magis animum excitent, præter horrendos clamores & eiulatus, quos emittere consueuere, fructus colligunt, corticis duri satis, echinum forma & magnitudine referentes, cuius exsiccatum nucleum auellunt, atque in eius locum lapillos immittunt: huius generis multos filo attexunt, tibiisque apponunt: non minorem concitati strepitum edunt, ac testæ limacum, si eo aptarentur modo, quin à saltatoriis crepi-

Inanres.

Pennarum fasciculus.

Barbarorum incisura.

Crepitacula e fratribus.

taculis non longe absunt. Quæ quidem cupidissime exoptant Barbari cum ad eos comportantur.

*Maraca
instrumen-
tum.*

Fert insuper ea regio arborem, cuius fructus Struthiocameli ouum crassitie adæquat, formaq; refert. Hunc perforatum (eo quo à puerulis nuces apud nos perforatur modo) lapillisq; aut milii crassioris (de quo suo loco) granis immisillis, baculoq; sesquipedali traiecto, instrumentum *Maraca* nomine fabricat. Strepitum edit ingentem, adeo ut suillas vesicas pilis plenas superet: quo fit ut à Barbaris nusquam non manu gestetur. Quæ sit Barbarorum de isto *Maraca* atque eius strepitu opinio, præsertim cum plumis egregie ornatum, certoq; destinatum vsui fuerit, tum à nobis dicitur, cum de eorum religione agemus. Hactenus de natura, vestitu, & ornatu quo *Tououpinambaulsi* nostri uti consuevere, paucis dictum esto. Veruntamen appendicis vice addam, crispatū pannum, rubri, viridis, flauiq; coloris à nobis magna copia aduectum fuisse, ex eo vestes omnis generis conficiebamus: quas deinde permutatione facta cum cibariis, cercopithecis, psittacis, brasilio, gossypio, pipere Indico, aliisque id genus, quæ à mercatoribus asportari solent, Barbaris dabamus. At pleriq; nuda corporis parte reliqua, laxa & vndantia femoralia solum induebant: alii contra, femoralibus contemptis, tunicam nates pertingentem induebant. Mox autem emensis aliquot passibus, & in seipsos oculis identidem conuersis, non sine nostrorum risu & cachinnis, exutas illas vestes domi reponebant, quoad rursus eas induere in animum inducerent. De indusis quoq; & pileis idem iudicium.

*Barbari ex
parte nudi,
ex parte ve-
ro induti.*

Epilog. 1.

Quæ de externo corporis habitu cum virorum tum puerorum dicenda fuerunt, satis fuse persecuti nobis videmur. Itaq; si ex hac nostra descriptione Barbarum animo sibi repræsentare quis cupiat: in primis nudum virum imaginetur, cuius membra apte & concinne fuerint composita, pili euulsi, capilli ad sinciput abrasi, labia, genæq; perforata, quibus ossa præacuta aut virides lapilli fuerint inserti, auriculæ in auribus traiecta, corpus variis fucatum coloribus, femora & tibiæ atro illo fucò è *Genipat* infectæ, collū torque ex minutis cochleæ *vignol* frustulis ornatum: talem certe habebis, qualem in ea regione conspeximus.

Epilog. 2.

Iam vero si alia forma Barbarum animo informare placet, ridiculo illo amictu detracto, gummi viscoso vniuersum corpus erit perlinendum, deinde plumæ minutim concisæ superiniiciendæ. Hac vero artificiali lanugine indutus ubi fuerit, quam lepidus sit futurus, non necesse est dicere.

*Descri-
ptio 3.*

Deinde siue naturalem retineat colorem, seu variis coloribus aut plumis fucatus fuerit, vestes illas, pileos, armillas plumaceas quas descripsimus adhibeto. Tum maxime ornatum esse constabit.

*Descri-
ptio 4.*

At si vestes illas crispati panni admouere visum fuerit eisq; (quemadmodum facere eos demonstrauiamus) alia ex parte nudis tunicam imposueris, cuius altera manica sit luteo, altera viridi colore, ad certissimas morionis notas perparum deerit. Deniq; instrumentum *Maraca* his adiungere si lubet, pennarumq; fasciculum *Araroye* tergo aptatum, crepitacula quoq; ex fructibus tibiis alligata, eam referet formam quam saltaturus aut compotaturus obinet.

*Barbarorum inter
saltandum
& potandum
ornatus.*

Reliquam

Reliquam Barbarorum in ornandis corporibus industriā, iuxta integram quam ante edidimus descriptionem, vix multi exprimerent typi, qui etiam nisi adhibitis coloribus rem totam commode haud repræsentarent: veruntamen præter ea quæ iam ante commemorauimus, cum ad arma & prælia eorū ventum fuerit, toto corpore incisos, clauis ligneis instructos truculento aspectu homines dabo. Attamen hos in præsentia omittamus, ornatuq; suo & voluptatibus (quibus non imperite indulgent) frui sinamus. Cultus vero feminarum, quas illi *Quoniam*, & quibusdam in locis, ex quo commercium cum Lusitanis habent, *Maria* nominant, quanto sit præstantior dispiciamus.

Nuditas in primis, sicut initio huius capitis monuimus, cum viris illis est communis, pilos quoq; consimiliter omnes euellunt, ne palpebris quidem & superciliis exceptis. Ad comam quod attinet, ab illis differunt: viri enim, ut dictum est, ad sinciput abradunt, ad occiput vero demittunt: femina contra non modo alunt, sed etiam more nostratium frequenter pectere & abluere solent. Quinetiam xyliua vitta rubro colore infecta cōstringere & complicare illis est familiare. Passis tamen & oberrantibus capillis ut plurimum incedunt, quippe iis circa humeros circumfluentibus & volitantibus delectantur.

Alterum quoque discrimen in eo positum est, quod perinde ut viri, labia non perforant; ac proinde gemmis siue lapillis faciem non exornant. Auriculas tamen adeo traiciunt, ut detractis inauribus digitum capiant: in aures istæ ex prægrandi illa cochlea *vignol*, candore & longitudine candelam mediocrem adæquant: quo fit ut humeros, atq; adeo pectus ipsum pertingentes, si eminus conspiciantur, vestigatoris canis pendulas aures referant.

Faciei vero hunc adhibent cultum. Accersita ad hoc ministerium socia vel vicina, circulum penicillo in media gena delineat, in cochleæ vero formam fucum cæruleum, flauū, rubrum tantisper circumducit, dum vniuersam faciem coloribus illis distinxerit ac variarit: quinetiam palpebrarum ac superciliiorum locum (quod feminas parum pudicas in Gallia facititare audio) penicillo oblinat.

Armillas etiam ex compluribus candidissimis ossium frustulis in squamæ modum incisus contextunt: ea tamen adeo apte & concinne cera gummi permixta iungunt, ut nihil supra. Hæ longitudinem palmi obtinent: ac non male brachiale illud referunt, quo folliculo pellendo vtuntur apud nos. Torques quoque candidissimos, quos *Bon-re* nuncupant, gestare illis est familiare: collo tamen non appendunt, qui mos est virorum, sed iis in armillarum modum brachia inuoluunt. Hunc in usum vitreos globulos flauī, cærulei, viridisq; coloris, quos filo traiectos habebamus, summe exoptabāt, *Mauroubi* appellāt. Hos, siue ad earum pagos accederemus, siue ipsæ castellum nostrum adirent, ut à nobis extorquerent, oblatis fructibus aut aliis quibusdam, crebro blandissimis his verbis vrgebāt, *Mair, deagatore, amabé Mauroubi*, hoc est, Galle, bonus es, da mihi armillas ex vitreis globulis. Eadem prorsus ratione pectines, quos *Guap* aut *Kuap* vocant, specula quoque *Aroua*, reliquasque merces, quibus delectantur, flagitabant.

*Certum fe-
minarum
Amer. de
vestib. re-
iiciendis
consilium.* Mirum vero mihi præ ceteris hoc videbatur, quod licet corpus, brachia, fe-
*Barbara-
rum fem.
de crebra
ablutione
cōsuetudo.* mora, tibiaeque variis coloribus non ita frequenter distinguant, nec plumarum
ornamentis vtantur, vestes tamen ex crispato panno, à nobis sæpius vna cum
indusiis oblatas; vt induerent nunquam impetrauimus. Etenim in ea pertina-
cia permanebant, à qua nondum demotas esse existimo. Excusationem ex re-
cepta ab omnibus accolis consuetudine captabant. Solere omnes ad obuia
quæuis flumina & fontes subsidere, vt hausta manibus aqua, caput aspergant:
contingere nonnunquam, vt (anatum more) vno die decies immergantur:
vestes si toties sint exuendæ, molestissimum fore. Præclaram certe & speciosam
causam! Atqui quam necesse erat admittere, quippe cum illis disceptando nihil
promouebamus. Adeo autem nuditas est illis cordi, vt non modo *Tououpi-
nambaultiorum* feminae liberæ, quæ in continente versabantur, vestes omnes
pertinaciter reiicerent, sed etiam captivæ pretio à nobis emptæ, quibus pro
manciipiis ad castellum nostrum muniendum utebamur, cohiberi non pote-
*Captiua fe-
mina mi-
rum in mo-
dum nudi-
tate dele-
ctatur.* rant, quin animi gratia noctu, indusiis, reliquisque panniculamentis depositis
ante somnum per insulam nudæ oberrarent. Denique si penes eas accipienda-
rum aut reiiciendarum vestium fuisset potestas, à nobis vero ad eas induendas
flagris adactæ non fuissent, æstum solis perferre, lacertosque & humeros, lapidi-
bus & humo comportandis lædere maluissent.

Hæc de ornamentis, armillis, reliquoq; Americanarum feminarum mun-
do paucis fuere dicenda. Itaq; nullo addito epilogo, prout cuique visum fuerit,
animo concipiendas relinquo.

*Canomi-
miri pue-
ruli.* Quis sit infantium ab utero matris ornatus, tum à me dicetur, cum de Bar-
barorum coniugiis agemus. Hic locus postulat, vt aliquid de maiusculis, hoc
est, tertium aut quartum annum excedentibus, quos vulgo *Canomi-miri* nun-
cupant, dicamus. His certe non parum delectabamur: siquidem, præ nostrati-
bus puerulis, corpore præpingui, osse candido labio inserto, circumtonsus capil-
lis, corpore nonnunquam depicto, nobis ad pagum accedentibus, gregatim
choreas agitantes obuiam veniebant. Vt autem aliquid præmii à nobis refer-
rent, sæpius blanda ista verba repetebant, *Contouassat, amabé pinda*, hoc est,
Socie da mihi hamos. hos si quando à nobis impetrabant (quod non raro con-
tingebat) hamosq; decem vel duodecim minores arenæ aut pulueri impone-
bamus, tum illi confestim exultare, & humi fusi terram instar cuniculorum ra-
debant. Quæ res non minimæ erat voluptatis.

*Barbari
cur exacte
exprimi nō
possint.* Denique quamuis Barbaros cuiusvis ætatis per annum integrum, quo a-
pud eos vixi, sollicite admodum sim cōtemplatus, adeo vt idea quædam etiam-
num animo meo inhæreat: fateor tamen ob varios gestus à nostris prorsus alie-
nos, literis eos picturave exacte referre difficillimum esse. Si quis igitur plenam
voluptatem ex illis capere cupit, vt ipsam Americam adeat auctor fuerim. At
vero, dices, non vnus est iter diei. Id quidem ego confirmo: ac proinde nonni-
si caute suscipiendum esse suadeo. De illorum casis, supellectile, cubandi ratio-
ne, aliisque non paucis, prout res tulerit, posthac dicturi sumus. Priusquam
autem huic capiti finis imponatur, in eos aliquid dicendum videtur, qui aut opi-
nantur

nantur tacite, aut etiam scriptis mandarunt commercium illud adeo frequens cum Barbaris nudis, ac præsertim cum feminis, ad lasciuia & libidinem prouocare: dico igitur, quamuis in speciem nuditas illa cõcupiscentiæ esca non immerito censeatur, tamẽ, vt res ipsa comprobauit, inculta illa nuditate certũ est, multo minùs opinione viros ad libidinem pellici. Itaq; ausim asseuerare splendidum illũ cultum, fucos, supposititias comas, capillos calamistratos, ampla illa & tanto artificio complicata, amictoria pretiosa, mammillaria, laciuias & vndantes vestes, ceteraq; eiusmodi, quibus feminæ nostrates tam sedulo formam mentiuntur, plura incommoda & mala parere, quam faciat Barbararum nuditas, tamen si forma ab illis non vincantur. Ita vt si pluribus seruato decore hæc persequi liceret, efficacissimas huic sententiæ meæ subiicerem rationes, refutatis omnibus argumentis, quæ in contrariam partem afferri possint. Ac ne diutius immorer, eorum testimonium hîc appello, qui mecum in Brasiliam nauigauit, quiq; vtrâq; conspexerunt. Hæc tamen ita accipi nolim, ac si nuditas illa mihi vllò modo contra Scripturæ auctoritatem probaretur. Testatur enim, Adam & Euam, post peccatum, agnita nuditate, pudore suffusos fuisse. Eorum etiam detestor hæresim qui violata naturæ lege, non satis hac in parte à miseris nostris Americanis seruata, morem illum turpissimum inuehere moliti sunt.

*America
narũ nuditas cultu
nostrarum
feminarũ
minus no-
xia.*

De Barbarorum nuditate quid sentiat auctor.

Sed quæ de Barbaris istis à me dicta sunt, eo certe tendunt vt constet, nos nihilo minùs culpandos esse, qui istis damnatis quod abiecto pudore nudi incedant, in aliud extremum peccamus, cultu nimirum nostro nimio. Atq; vti nam nostrũ quisq; modesto cultu, habita necessitatis & honesti ratione potius quam fastus & vanitatis, vtatur.

CAP. VIII.

De crassis radicibus, & crasso milio, ex quibus Barbari farinam conficiunt, qua in panis vtuntur locum: deque eorum potione quam Caou-in appellant.

Vandoquidem externum ornatum habitumq; Barbarorum superiori capite accepimus, à recto ordine alienum non videtur, si de eorum cibariis hoc loco disseramus. Hoc autem in primis est notandũ, licet frumentum nec habeant, nec serant, vitesque minime colant, nihilominus tamen (quod experientia non semel sum edoctus) laute admodum eos viuere quantumuis pane & vino carentes.

*Sine pane
& vino lan-
te viuunt
Barbari.*

Duorum generum radices habent, quibus *Aypi* & *Maniot* nomina indidere: hæc inter tres quatuorve menses adeo crescunt, vt sint longitudine sesquipedali, femoris crassitudine. Erutas feminæ (neque enim circa isthæc occupantur viri) igne exsiccatas, *Boucano* nimirum impositas, nonnunquam etiam recentes, acutis silicibus posti infixis atterunt, prout caseum & odoratas nuces corradere solemus, farinamq; candidissimam ex iis conficiunt. Tum vero cru-

*Aypi &
Maniot
radices.*

da illa farina, atque adeo succus albus, de quo mox, qui ab ea exprimitur, recentis & liquidi amyli triticei, aqua diu madefacti, saporem prorsus refert. Adeo ut cum post meum in Galliam reditum alicubi me præsente fieret, odor ille memoriam refricaret eius quo Barbarorum casæ, tantisper dum ex radicibus farina conficitur, perfundi solent.

Ad farinæ istius apparatus feminæ Brasilienses, vasa fictilia prægrandia, utpote quæ singula capiant modia, satis cōmode effingunt. Quibus ad ignem positæ farinam immittunt, continuoq; dum coquitur, dissectæ cucurbitæ altera parte, qua pultarii loco vtuntur, permouent. Cocta tragematis minoris formam habet.

*Ouy-entā
durior fa-
rina.*

*Ouy-pou
mollior fa-
rina.*

Duplex istius farinæ genus ab illis conficitur: alia enim percocta est & dura, *Ouy-entan* appellant, quam in militiam profecturi secum ferunt, quod diutius conseruetur: alia vero minùs est cocta & mollior, *Ouy-pou* nominant: hæc priore est eo præstantior, quod dum recens ori admouetur ac manditur, panis candidi medullæ saporem refert. Prior vero ille sapor, de quo egi, inter coquendum, in gratiorem & suauiore mutatur.

*Farina ex
radicibus
ad panem
conficien-
dum mi-
nus apta.*

Quamuis autem hæ farinæ, præsertim recentes saporis sint optimi, summam alendi habeant facultatem, ac facilis earum sit concoctio, nihilominus tamen pani conficiendo (ut ipse sum expertus) nullo modo sunt aptæ. Massa quidem conficitur, quæ non dissimili à triticea modo intumescit, specieque est optima, ac instar similicæ candida: inter coquendum tamen adeo exsiccatur & adurit crusta, ut panē scisso fractove interior pars sicca, & ad pristinam farinæ formam redacta reperiatur. Quibus adducor ut credam eum qui primus retulit (cum non satis diligenter quod à me dictum est perpendisset) eos qui viginti duobus aut tribus gradibus ultra Æquatorem porrecti sunt (quos *Tououpinambaultios* esse plane constat) par ex lignis attritis confecto vesci solitos, quod de radicibus istis, de quibus agimus, est intelligendum, hallucinatum fuisse.

*Hist. gen.
Ind. lib. 2.
cap. 92.*

*Mingant
pulmentum
& radicū
farina.*

Vtraque vero farina pulmento cōficiendo, quod à Barbaris *Mingant* nuncupatur, est accommodata, præsertim si pingui quodam iure diluatur: tunc enim orizam refert, atq; eo condita modo optimi est saporis.

*Barbari pe-
ritissime fa-
rinam in os
coniiciunt.
Galli ad fa-
rinam in os
iniiciendā
inepti.*

Ceterum *Tououpinambaultij* nostri cum viri tum mulieres, nec non ipsi pueruli ab ineunte ætate huiusmodi farinam siccam panis vice edere consueuerunt. Cui rei adeo apti frequenti vsu sunt facti, ut summis digitis è figulinis vasis desumptam certa manu, ne minima quidem excepta mica, eminùs in os coniiciant. Hunc morem imitari aliquoties tentauimus, at farina illa vultum inspergebamus, in hoc nimirum negotio minùs exercitati, ac proinde, nisi mimicos moriones referre volebamus, cochlearibus uti necesse erat.

*Succus ex
humidara
dice expres-
sus escu-
lentus.*

Porro radices illæ *Aypi* & *Maniot* interdum recentes frustatim conciduntur, ex quarum farina, humida quidem illa, pilæ amplæ à mulieribus compinguntur, è quibus intra manus compressis succum, lactis instar, candidum ac liquidum exprimunt. Eum vasis figulinis exceptum soli exponunt, cuius calore

ad

ad modum lactis coagulatur. Edendus vero in patellis testaceis infunditur, ac deinde, prout solemus outa frigere, excoquitur.

Præterea radix *Aypi* non modo ex farinæ usu probatur, sed etiam sub cinere cocta vtiliter comeditur: quippe & tenerascit, & diffinditur, castaneæque in prunis cocta, cuius saporem refert, est persimilis: ac proinde ita parata edulis est maxime. At radicis, quæ *Maniot* dicitur, longe alia est ratio: nisi enim in farinam redacta erit atque percocta, periculosissime editur.

Vtriusq; caulis, qui forma inter se sunt persimiles, Iuniperi humilis magnitudinem æquat: foliisq; Pæoniæ similitudine. Quod vero in hisce Brasilicis radicibus, *Aypi* & *Maniot* maxime est admirandum, totum in copia positum est, earum rami qui calamos cannabinos fragilitate adæquant, quanta copia perfringi, ac in terram qua altissime defigi possunt, nulla adhibita alia cultura, bimæstri aut trimæstri spatio radicum copiam gignunt.

Mulieres quoque amplum illud milium, de quo dictum est, quodque vulgo à nobis triticum Sarracenum, à Barbaris *Auati* dicitur, præacuto baculo in terram defixo ferunt: ex eo item farina ab illis conficitur, quam eodem prorsus modo coquunt, & comedunt quo superiorem diximus. At vero crediderim (contra quam à me dictum fuerat prima huiusce historiæ editione. duo enim distinguebam, quæ vbi penitus perspexi, vnum idemq; esse iam comperio) hoc *Auati* nostrorum Brasiliensium idem esse cum eo quod Indorum Historiographus *Mais* nominat, quod, uti ipse testatur, Indis frumenti usum præbet. Illud his verbis describit:

Harundo *Mais*, inquit, in hominis altitudinem, ac nonnunquam amplius adolescit, satis crassa est, foliis palustrium arundinum persimilis, spica nuci pinastri simili, grano amplo, nec rotundo, nec quadrato, nec longitudine cum nostro tritico comparanda, à semente mēribus tribus metitur: imo irriguis locis XLV. diebus. Ex vno grano 100. 200. 300. 400. 500. nonnunquam etiam 600. gignuntur. His abunde docetur quæ sit illius regionis fertilitas, quam nunc Hispani occupant. Quidam scriptis mandauit adeo fertile esse in Oriëntali India solum, ut frumentum, hordeum, milium deniq; ad cubitos quindecim adolescat. Hæc sunt, quæ panis vicem apud Americanos supplere animaduerti.

Hispani ac Lusitani, qui sedes in illis terris fixerunt, magna frumenti ac vinicopia abundant, ex quo apparet Brasiliensium oram horum esse maxime feracem. Quod autem iis rebus Barbari carent, ipsorum inscitæ tribuendum esse. Nos vero frumentum & vinearum palmites eo comportauimus, expertique sumus vtrumque illic optime prouenire posse, si modo agri eo labore quo apud nos colerentur. Vitis enim à nobis plantatæ rami fluxerunt, maximo feracissimi soli argumēto. Quod ad fructus attinet, primo anno racemi nati sunt acidi, qui non modo non maturefcerent, sed etiam in dies indurescerent. At vero quantum à peritis vinitoribus non ita pridem edoctus sum, constat nouelletæ primo & secundo anno labruscas nullius pretii plerumque producere. At verisimile est Gallos, si vitem illam colere perrexerunt, optimas ex ea vuas collegisse.

Radix sub cinere cocta.

Quæ sit radicis istarum caulis & foliorum forma. Mira ratio radices illas propagandi.

Auati, milium amplum.

Mais, Peruanum triticum. Hist. gen. Ind. lib. 5. cap. 215.

Calcondilus de bello Turc. lib. 3. cap. 24.

Americanum solæ tritico & vino accommodatum.

Frumentum vero secale à nobis sata folia quidem emisérunt, inque stipulam sunt fastigiata, ac spem fecerunt, in spicis nulla grana extiterunt. Hordeum grana permulta produxit, & ad iustam maturitatem peruenit: vnde credibile est illud solum nimium celeriter extrusisse frumentum, & secalem, quæ diutius in terra foueri expetunt, quam hordeum, ita vt nec florere, nec grana proferre potuerint. Eam ob causam, quemadmodum in Gallia agros, vt sint fertiliores, stercoramus, contra illam terram assiduo cultu, ac versatione defatigandâ esse arbitror, vt eo modo ferendis frugibus sit aptior.

*America-
num solum
ob pingue-
dinem fru-
mento no-
stro ferendo
aneptum.*

Atq; hoc obiter dictum sit, vt iis satisfiat, qui curiosius inquirunt, an apud Brasiliensès frumentum ac vinum prouenire possint, si modo excolantur.

Vt autem eo redeam vnde digressus sum, priusquã de carnibus, fructibus, piscibus, & aliis Barbarorum cibis, nostris prorsus absimilibus, loquar, vt melius quæ dicenda proposui distinguam, quæ sit ipsorum potio, quaque conficiatur ratione, edisseram.

Hic primo notandum est, viros, ut in paranda farina operam non ponunt, *Brasil. femina potum conficiunt.* sed curam illam mulieribus relinquunt, illud idem hoc in negotio illis vsuuenire. Quin à conficienda porione multo religiosius cauēt, præterquam quod radices, *Aypi & Maniot*, eo modo quo diximus, paratæ, præcipuum ipsis cibum subministrant, portionem quoque ex illis hac ratione conficiunt. Eas in primis postquam minutatim conciderunt, quomodo hîc rapas ollæ iniiciendas, solent, inque vasis luteis sufferuefaciunt, quoad mollescant, emollitas ab igne remouent, ac deferuescere sinunt. His ita expeditis, earum pleræque circa ingentia illa vasa sedentes frustra illa mollita mandendo comminuunt, deinde singula manu ab ore excipientes in aliud vas igni impositum deijciunt, ut ibi rursus ferueant: baculo autem continuo agitant, donec satis ferbuisset iudicent: tum secundo à flammis ablatum in alia vasa figulina, quorum singula cadum minorem Burgundium æquant, minime colatum reponunt: ubi vero rursus ferbuerit, despumatumque fuerit, vasa illa operiunt, quoad, eo quo dicemus modo, ebibant. Vasa porro illa, de quibus vltimo loco dixi, figuram earum cuparum imitantur, quibus ad lixiuium passim vtuntur Borbonii, & Auerni, ore tamen aliquanto angustiore.

Eadem quoque Brasilienses feminæ feruefacientes, ac ore simul mandentes milium illud, quod *Auati* nominant, potum eadem prorsus ratione conficiunt cum superiori. Nominatim vero feminas eam artē exercere repeto. Nam quamuis distinctionem inter virgines & mulieres, quæ propterea non abstinēt à virorum consortio (ut male Theuetus scripsit) ea in re nō viderim: nihilominus hoc sibi firmiter persuadent Barbari, portionem nullius saporis futuram, si radices aut milium ipsi mandant. Deinde tam hoc indignum arbitrātur, quam ineptum est quod à rusticis Segusianis factitatur, qui & nent, & colum gestāt. Hanc portionem Barbari vocant *Caou-in*, quæ sub turbida & spissa est, ac fere lætis saporem imitatur: rubeam etiam habent, & albam, ut & nos vinum. *Potus ex milio.*

Quoniam autem radices istæ, ac milium quolibet tempore in eorum regione proueniunt, ideo quotiescunque visum est, potum eiusmodi conficiunt tanta copia, ut semel plusquam triginta cados sexagenum sextariorum Parisiensium in ipsorum ædibus dispositos viderim: ubi pleni, opertiq; remanēt donec illi ad compotandum conueniant. Priusquam vero quæ sit compotandi ratio referam, exclamando præfari liceat: Procul estote Germani, Flandri, Heluetii, omnesq; adeo qui strenue potando palmam petitis. Vos enim audito Barbarorum potandi modo sponte illis cessuros esse video. *Sing. Amer. 6. 24.*

Ergo cum potationem aggrediuntur, præsertim cum captiuum mactant, adhibitis solennibus ceremoniis (de quibus postea) feminæ lentum ignem circa vasa accendunt, ut potus ille tepescat. tepido enim delectantur, contrario prorsus à nostro more, qui vinum frigidissimum expetimus. Id ubi factum est, primum aperiunt cadum, & poculorum loco cucurbitæ amplæ altera parte, quæ tres Parisienses sextarios capiat, hauriunt. Tum viri saltando ad illas accedunt, plenosque cyathos ab ipsarum manibus accipiunt, illæque identidem bibunt, & vno haustu plena pocula absorbent. Haustus vero tantisper repe- *Americani potiores eximii.* *Caou-in, antequam bibunt, calefaciunt.*

tunt, dum in cadis omnibus vel vna *Caou*-in gutta restat. Ego quidē ipsos tres dies & noctes continue bibentes conspexi: quin etiam cū vsque adeo essent expleti, potuq; oppressi, vt oneri ferendo impares essent, operi sese denuo applicabant, quia incepti certaminis defectio ignauiam argueret.

Tououpinambaultii inter edendū non bibunt.

Illud quoq; est obseruandum, Tououpinambaultios inter bibendum nihil edere, atque inter comedendum omnino nō bibere: quo fiebat, vt nostrum viuendi mōrem valde mirarentur, cū nos alternatim bibere ac edere conspicerent. Ac si quis eos hac in re cum equis compareret, faceti cuiusdam respōsum afferam, qui dicere solebat discrimen in eo esse, quod Barbari aquatum minimē essent deducendi, quodque periculum non esset ne postilenas abrumperē cogerentur. Et quamuis ad cibum sumendum horam statutam non habeant, sed ad libitum urgente fame, vel de media nocte comedant, neq; vllum in bibendo modum seruent, in cibo tamen maxime sunt sobrii, nonnulli os manusque ante, ac post pastum abluunt. quod ad os spectat, id fieri puto, quod alioqui viscoso humore impeditum illis esset futurum, propter eas farinas, quibus panis loco, vt diximus, vtuntur. Mirum illi silentium tempore cibi obseruant, ita vt in aliud tempus referant ea, de quibus colloquuturi sunt. Nos autem cum violato ipsorum instituto, vt in Gallia vsuuenit, inter prandendū sermones misceremus, ab illis irridebamur.

Barbari quoties esuriunt edunt.

Itaque tantisper dum hæc celebratur compotatio, Americani hilares canunt, saltant, choreas agitant: quin etiam se mutuo hortantur, vt in bello sint strenui, & quamplurimos hostes capiant: deinde instar gruum ordine dispositi saltant per domum, in quam conuenerant, cursitant, donec cados penitus exhausserint.

Ebrietatis Barbarorum argumentum.

At certe quod ebrietatis palmam referant, non infirmum hoc est argumentum, quod nonnulli in istis symposiis 4. Caouini sextarios exhauriant: sed tum maxime, quum plurimis instructi (vt antea diximus) captiuum aliquem mactant, & deuorant: tūc enim Ethnicorum more Bacchanalia sua celebrāt. Parcius quidem vicini inter se in pendulis illis lectis ē gossypio contextis sedentes compotant: sed cū singuli alicuius pagi incolę conueniant sæpius ad compotationes immodicas, nūquam ad cibos, hoc fit vt raro mediocres illæ & modestæ compotationes locum habeant.

Nusquam vero, ad compotationes seu mediocres, seu immensas accedūt, quin (vt antea diximus) ad expellendas solitudines ad choreas conueniant. Sed præterea peculiare hoc est iunioribus nondum coniugatis, vt pennarum fasciculis tergo annexis, & *Maraca* manibus admoto, nec non aridis illis fructibus traiectis filo, tibiisque aptatis strepitum edentibus (vt antea dictum est) totam noctem huc & illud circumcursent ostiatim saltantes: ita vt iis visis & auditis sæpius in mentem venirēt eorum insania, qui in quibusdam Galliæ locis vernacule Famuli dicuntur. Solent isti tempore constituto sanctis & patronis vnius cuiusque paræciæ summā cum pompa stultorum amictu incedere, tibiis multis tintinnabulis resonantibus, atq; adeo per ædes & plateas choreas agitates, ac maximē Pyrrhicham illam saltationem, huc & illuc diuagari.

Hic

Hic vero quiddam notatu dignum succurrit, in omnibus Barbarorum choreis, siue alii alios confectentur, siue in circulum disponantur, vt pluribus alibi dicturi sumus, nusquam tamen mulieres aut puellas viris interferi: quin potius seorsim saltare solitas.

*Mulieres
siliaque a
Barbaro-
rum cho-
reis seim-
Eta.*

Priusquam vero narrationem institutam de comotationibus nostrorum Americ. concludamus, facetam admodum historiam, tragicam tamen recitare placet, vt à nemine ignoretur, quam large essent vinum hauisturi si copia illis suppeteret. Quidam *Moussacat*, id est, paterfamiliâs mihi narrauit.

Contigit nobis non ita pridem (inquit vernacula lingua.) vt dromadé *Peros* (sic illi Lusitanos, cum quibus inimiciâs gerunt, nuncupant) opprimere-
mus, mactatis & deuoratis, quos in ea nacti sumus hominibus, cum merces eo-
rum à nobis expilarentur, pregrandes offendimus *Caramemos* ligneos (quo no-
mine dolia, & reliqua vasa significant) potione quadam oppletos: quibus ab al-
tera parte apertis ecquid rei inesset periculum facere placuit. Ego vero (inque-
bat vetulus ille) quodnam esset genus illud ignoro, nec satis scio, an etiam apud
vos tale exstet. Hoc tamen scio nos vbi ad satietatem potauimus, totos tres dies
adeo sopitos fuisse, vt ægre excitati tertio die fuerimus. Plena nimirum fuisse
vasa illa coniicio generoso Hispanico vino, quo imprudentes Barbari Bacchi
festum celebrarint. Mirum proinde non est vini illius vaporibus correptos, co-
festim sopitos fuisse, prout ab illo vetulo referebatur.

*Faceta
Brasilien-
sis Mouf-
sacat de vi-
no narra-
tio.*

Nos vero commanducatum illum feminarum in suo *Caou-in* conficien-
do, initio abhorrebamus. quem vt vitaremus, radices aliquot *Aypi* & *Maniot*
cum quadam milii copia contusas feruefecimus, gratiorem potum confectu-
ros nos esse opinantes: sed experientia edocti sumus rationem hanc non succe-
dere. Quo factum est, vt paulatim Barbarico *Caou-in* assueuerimus: attamen
illius vsus nobis non fuit perpetuus. Nam saccari cannis, quarum copia nobis
suppetebat, in aqua refrigerata, ob perpetuum regionum illarum æstus,
per aliquot dies madefactis, potum parabamus gratissimi saporis. Frigidam
quoque nonnunquam bibebamus. Illic enim fontes sunt limpidissimi, flumi-
na quoque aquæ dulcis, ob aeris temperiem ita probata & salubris, vt nemini
quantumuis large pota periculum crearet. Hic mihi succurrit, aquam dulcem
à Barbaris *vhete*, falsam vero *vheen* appellari. In qua dictione efferenda præ ce-
teris laborabamus: ab illis enim imo gutture pronuntiatur, quo modo suas gut-
turales Hebræi solent efferre. Deniq; quia non dubito, quin ea quæ de radicibus
& milio feminarum dentibus attritis ad *Caou-in* parandum diximus stoma-
chum multis ad nauseam vsque mouerint, quo fastidium illud abstergant, peto
ab illis, vt rationem qua multum apud nos exprimitur animo repetant. Enim-
vero si vinitores, vindemiarum tempore, in iis præsertim locis quæ vina gene-
rosissima gignunt, nudis pedibus, nonnunquam calceis indutis labra vinaria
ingredi vnasque calcare, inque ipsis torcularibus immundissime tractare me-
minerint, multa comperient non mundiora illo radicum commanducatu. Si
vero quis instet, feruendo ac despumando vinum purgari, respondeo *Caou-in*

*Aqua Bra-
siliensis
optima.*

*Caou-in
cum vino
collatio.*

quoq; eadem penitus ratione sordes omnes abiicere, ac proinde parem vtriusq; esse hac in parte rationem.

CAP. IX.

*De feris, prægrandibus lacertis, serpentibus, aliisque America
monstrosis animantibus.*

*Animalia
in Ameri-
ca nascun-
tur a no-
stris pror-
sus dissi-
milia.*

R I V S Q V A M vltcrius progrediar, statim ab initio huiusce capitis lectorem breuiter admonere visum est, nullas è quadrupedum genere animantes, figura nostratibus omnino similes in toto Brasiliensi orbe reperiri, neque solere *Tououpi- nambaultios* ex istis aliquas nisi perquam raro cicuratas domi educare. Vt autem generatim describam animantes feras, quæ

*Tapirouf-
sou fera
qua asinu
E vaccam
reseri.*

à Barbaris *Soo* appellantur, ab iis quæ vsui humano accommodatæ sunt facere initium decreui. Primo illa videtur loco esse ponenda, quæ & vulgaris est maxime: hanc *Tapiroussou* appellant, pilo subrubescenti atque promisso, vaccam magnitudine ac forma valde referentem. Attamen quum cornibus careat, sitque contractiore collo, auriculis longioribus & pendulis, siccioribusque tibiis atque gracilioribus, vngula continua & asini vngulæ persimili, merito quiseam vaccæ asinique naturæ participem esse diceret. differt nihilominus ab vtroque plurimum, quod & breuissimam gerat caudam (obiterque hîc monendus est Lector, permulta in America gigni animantia, quæ omnino sine cauda sint) & dentes habeat multo acutiores. nec hominibus propterea quidquam periculi ab ea potest creari, quum in fuga potius, quam in viribus salutem ponere consueuerit. Eam Barbari sagittis confixam, vt & alias pleraq; interficiunt, aut fossa excauata, decipulisve alius modi ingeniose fabrefactis, venari solent.

*Parma ex
corio Ta-
piroussou.*

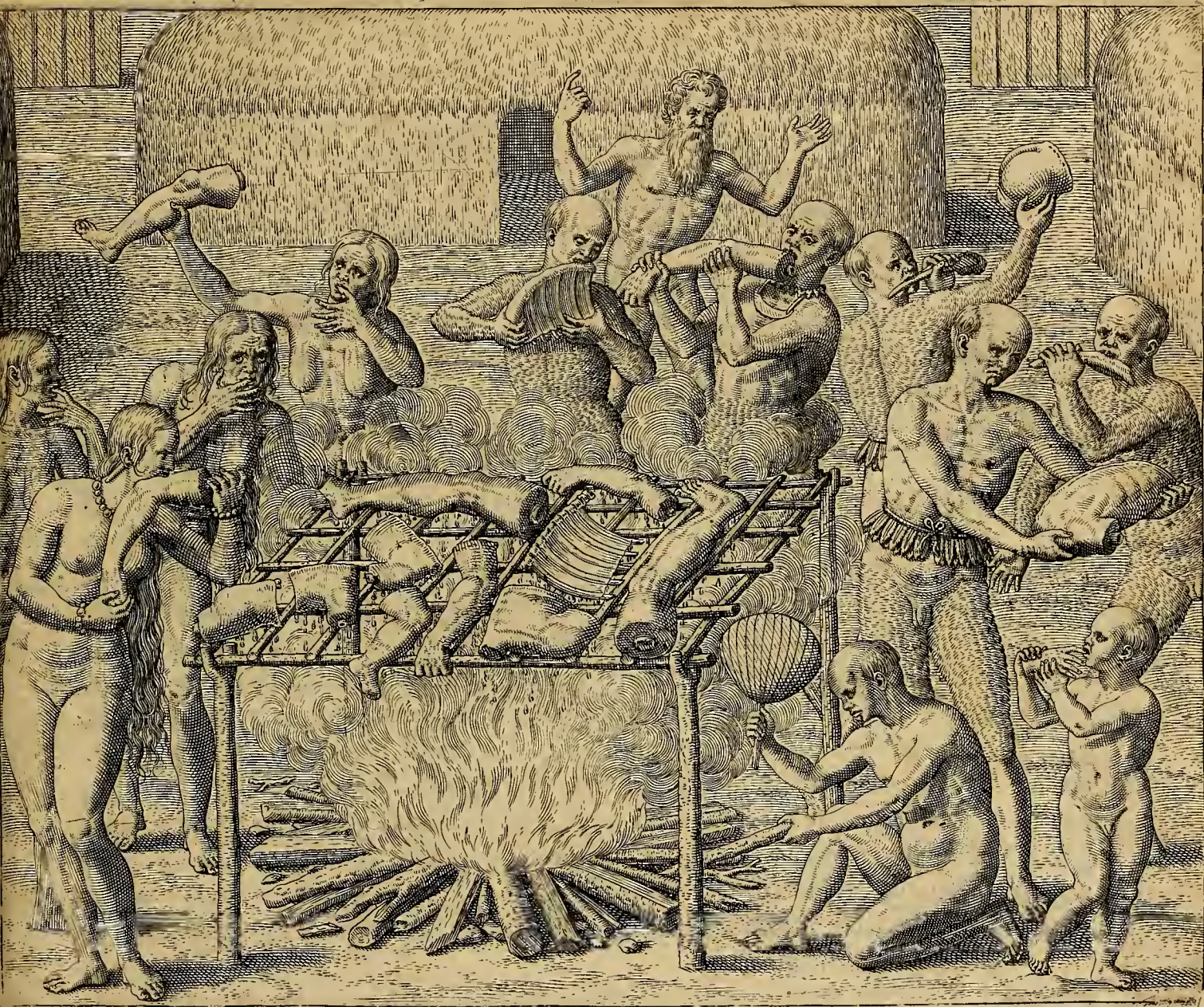
Ceterum fera illa magnò est in pretio apud Barbaros, pellis gratia quam simulatque illi detraxerint, dorsi corium in orbem circumcidentes, ad solem exsiccant, in parmasq; fundi mediocris cadi magnitudine conformant, quibus in bello hostium excepta repellunt. Tantam vero duritiem pellis ad solem siccata contrahit, vt nullius ictu teli quantumuis magno impetu vibrati, transigi posse, facile credam. In Galliam duas eiusmodi parmas studiose afferebam: redeuntibus vero fames ita molesta fuit, vt omni com meatu absumpto, ne Cercopithecis quidem & psittacis, eiusdemque generis animantibus exceptis, quæ ex regione illa nobiscum aduehebamus, parmae illæ duæ, carbonibus impositæ, fuerint etiam ad depellendam famem comedendæ: quibus reliquæ pelles, quæ, vt suo dicam loco, in naui erant, additæ sunt.

*Tapirouf-
sou carni
sapor.*

Porro *Tapiroussou* caro ad bubulæ gustum fere accedit. Hanc suo Barbari more coquunt, *Boucanare* patria lingua appellant. At quoniam vocabulum illud iam vsurpau, & postea sæpius repetendum erit, ne diutius lector hæreat, oblata occasione, quid hoc rei sit exponam.

Americani

Americani defixis in terra ligneis quatuor furcis crassitudine brachii, trium pedum interuallo, quadrata figura, æquali vero trium fere pedum altitudine,

baculos in transuersum duobus à se inuicem distantes digitis superimponunt, itaque ligneam cratem comparant: hanc sua lingua *Boucan* nominant. In ædibus permultas huiusmodi crates habent, quibus carnes in frusta concisas imponunt, & lento igne siccis è lignis excitato, vt ferè nullus existat fumus, quamdiu fert volùtas coqui hunc in modum patiuntur singulis dimidiæ horæ quadrantibus inuersas. Et quoniam sale cibos minime cõdiunt, quemadmodum hîc mos est, vno tantum coquendi remedio vtuntur ad eorum cõseruationem, itaque etiam fr 30. vno die feras quales hoc capite describemus, essent venati, omnes frustatim concisas illis cratibus ingererent, quam citissime fieri posset, ne corrumpèrentur: ibi sæpius circumactæ aliquando plus quatuor & viginti horis torrentur, donec pars interior carniū æque cocta sit atque exterior, eaque ratione omnes sint à corruptione tutæ. Nec in piscibus apparandis & cõseruan-

Boucan & Barbarorum culina.

Cõseruandorum ciborū apud Americ. ratio.

*Farina à pi-
scibus.*

*Humana
carnes Bou-
can im-
posita.*

*Seouassou
genus cer-
uorum.*

*Taiassou
aper.*

*Sues qui-
bus fora-
men est in
dorso.
Lib. 5. cap.
204.*

*Maxima
Amer. ani-
mantia.*

*Agoutine
fredis cer-
uus.
Tapitisle-
poris genus*

*Mures sub
rursi.*

*Pag ani-
malis distin-
ctum.*

*Sarigoy
foetidum
animal.*

*Tatou ar-
mata squa-
mis.*

dis alia est ratio, quos quum nacti sunt, magna copia ad farinam conficiendam exsiccant, eos praesertim quos patria ipsi lingua *Piraparati* vocant, qui germanissimi sunt muli, de quibus dabitur alias dicendi locus. Istae autem crates apud Barbaros carnaria & promptuaria merito habenda sunt: ideoque vix eorum pagos adire licet, quin ferarum pisciumque carnibus onusta conspiciantur: saepius etiam vsuuenire solet, vt postea dicemus, si adeas Barbaros, vt istiusmodi crates humana carne refertas, quam scilicet de victis hostibus interficiendis & comedendis, vt opima spolia reportant, intueare. Haecenus de Americana *Boucanatione* dictum sit, cui cum Barbaris placet elixae carnes succedunt, quod cum bona Theueri venia scribam, qui hoc negare ausus est.

Vt autem inceptam ferarum descriptionem persequar, secundae magnitudinis partes deferendae videtur cuidam ceruorum generi, quod illi *Seouassous* nominant, sed cum hoc differunt à nostris, quod multo sint humiliores, quodque minora gestent cornua, tum etiam illo, quod aequae pilos demittant, atque nostrates caprae. Aper autem Americanus, quem illi *Taiassou* vocant, corporis mole, auriculis, capite, pedibus, atque iis quae apud nos gignuntur, forma valde similis est, dentibus etiam & prolixis & acutis, vehementer damnosus: tamen cum & macilentior existat & gracilior, frendeatque terribiliter, illa quoque deformitate insignis est. Habet à natura foramen in dorso, quemadmodum in capite suum marinum habere dixi, quo spiritum emittit adimitque. Ne quis vero istud prodigiosum existimet, Autor Gener. Indic. Hist. memoriae prodidit apud Nicaraguenses qui non multum à noua Hispania distant, sues nasci quibus umbilicus in dorso est: qui procul dubio, ad idem genus cum iis de quibus hic trado, reuocandi sunt. Caterum *Tapiroussou* & *Seouassou* & *Taiassou* reliquas Brasiliensis orae feras magnitudine superant.

Est quoque apud Americanos fera quaedam rufa quam *Agouti* nominant, nefrendis triginta dierum nati altitudine, pede bifido, breuissima cauda, rostro & auriculis fere leporinis, palato gratissima. Sunt & aliae duorum aut trium generum quas *Tapitis* appellant, nostratibus non absimiles leporibus, subru-bescenti autem pilo.

In syluis quoque magnas venantur sorices, sciurorum pilo & magnitudi-ne, quae ad cuniculorum delicias accedunt.

Pag aut *pague* (quonam enim modo id pronuntient, vix ac ne vix quidem intelligas) fera est altitudine mediocri venatici canis, capite deformi, carne ad vitulina gustum accedente, pelle pulcherrima, & maculis albis, leucopaeis, nigrisque distincta, vt maximi apud nos pretii futura esset, si modo nanciscerentur.

Alia etiam inuenitur, quam *Sarigoy* appellant, quae ob foetorem à Barbaris non comeditur. Nos autem quibusdam excoriatis, & detracta rei **um pin-**guedine, vnde foetor ille manabat, sine fastidio edimus: carne enim cum tenera, tum optima est.

Est etiam illa quam *Tatou* vocant. Haec non adeo cursu valet, verumtamen (vt apud nos erinacei) per dumeta reptans, durissimis est armata squamis
ita vt

ita vt gladio transfuerberari nequeat, pellem etiam illi detractam, ex qua Barbari permultas compingunt cistas, Caramenos ipsis nominatas, si complicaueris, digitalia esse militaria diceres. Carne candida est, optimique saporis. Quod autem ad figuram attinet, tantæ proceritatis nullam videre licuit, quantam expressit Belouius suarum obseruationum extremo libro tertio, vbi tamen Brasiliensem *Taton* nominatum designat.

His etiam animalibus, quæ apud Americanos frequentissima sunt, adduntur Crocodili *Iacare* dicti, instar humanæ coxæ, longitudine iusta. At tantum abest vt noceant, vt plenæ istis Iacaris Barbarorum sint domus, puerique sine vlllo periculo cum iis lusitent. Nihilominus audiebam senes commemorantes, dum peregrinarentur, se à nescio quo Iacararum genere peti, à quo se magna difficultate sagittis tuerentur. Illud cum appropinquare homines perentisceret, ex arundinibus erumpere dicebant, & impetum in obuium quemque facere.

Cæterum vt illa omittam quæ Plinius & alii de Crocodilis, qui in Nilo degunt, memoriæ prodidere, vniuersalis Indiar. Hist. scriptor illis in regionibus infestos fuisse Crocodilos, ad urbem Panama refert, qui plus centum pedes in longitudinem patebant: quod mihi quidem mirabile & portentosum videtur, tantum abest vt affirmem. Eis autem Crocodilis, quos mihi videre contigit, os erat valde patulum, alta crura, cauda vero non rotunda, nec acuta, sed ad extremum tenuissima. Vtrum autem, vt quidam scripsere, superiorem mandibulam moueant, ingenue fateor me non obseruasse. Venantur insuper Americani lacertas, *Touous* illi appellant, non virides, verum leucopæas & pelle variegata, vt nostrates parvæ lacertæ. Et quamuis longæ sint quatuor aut quinque pedes, iusta crassitudine, ideòque forma terribili, nihilominus in ranarum morem flumina paludesque incolunt, nemini noxiæ. Addam, pelle illis detracta exenteratæ si coquantur summe delicatas esse, nihil vt in America gustauerim suauius. Carne enim sunt, vt apud nos capones alba, delicata, tenera, suauis, vt nihil supra. Initio tamen ab istarum gustu abhorrebam, postea vero quam primum attigi, quod ad cibos attinet, ferebant apud me primas lacertæ.

Bufones quoque permagnos habet Tououpinambaultii, quibus minime exenteratis, tostis vescuntur. Quum vero & medici doceant & vulgo etiam notum sit & perspectum, carnem, atque saniam, & quicquid adeo bufonis est, lethale esse, facile quilibet me tacente propter illius regionis temperiem, aliavē de causa, quæ me lateat, vsu venire vt illic bufones, vt sunt apud nos, minime sint venenati atque periculosi.

Comedunt etiam serpentes crassitudine brachii, quinque fere pedum longitudine, quinetiam animaduerti Barbaros, vt de Crocodilis commemoravi, genus quoddam ex nigro & rubeo discolor, domum afferre, interque vxores & liberos proiicere, ita securos vt manibus contrectarent. Has immanes anguillas terrestres, frustatim conscindunt apparantque. Insipidæ tamen sunt & perquam exigui saporis.

Diuerſi etiam generis serpentes apud eos gignuntur, & in fluuiis præsertim, vbi olerum instar virides apparent: longi atq; graciles, quorum ictus maxi-

Iacare Crocodili.

Lib. 5. cap. 196.

Crocodili portentosa magnitudinis.

Touous lacerta.

Maxima in America edules lacerta.

Edules in America Bufones

Americani permagnos serpentes comedunt.

*Auctoris
de prodigiosa
lacerta
commentatio.*

me noxius est. nec non in syluis existunt lacertæ, præter eas, de quibus supra mentionem fecimus valde periculosa, ut ex narratione quam subiiciam patebit. Itaque quum aliquando duobus Gallis comitantibus iter facerem visenda regionis gratia, neque ut mos erat, viæ duces Barbaros haberemus, ideoque oberaremus in syluis, vallemque profundam pedibus metiremur, audito strepitu venientis animalis ad nos cuiusdam, imbellem esse feram opinati, non secus iter inceptum persequentes securo eramus animo. Statim vero ad dextram triginta fere passuum interuallo, in colle lacertum conspiciamus: corpore humano crassiorum quinum aut senum pedum. Ille in modum Ostrei squamis albicantibus & asperis totus, altero pede anteriori erecto, capite sublimi, collucentibus oculis nos intueri coepit. Quare attoniti (nemo enim forte nostrum sclopetum tum ferebat, gladiis tantum eramus accincti, arcusque nobis suppetebant & sagittæ, quæ tela illi monstro tam duris armato squamis nocere non admodum poterant, nihilominus veriti, ne si fuga nobis consulere vellemus, celeritate superius nos unâ conficeret) alter alterum trepide quum intueretur, eodem in loco stetimus. At postquam ille prodigiosus & formidabilis lacertus, ore aperto, & quod æstus magnus esset (sudum enim erat meridiano fere tempore) altè anhelans, ut facile exaudiremus, per quadratam horæ nos esset intuitus, derepente montis verticem petiuit, tanto fragore virgultorum, atque ramorum, quantum ceruus syluam cursu pererrans vix ederet. Itaque nos, qui tunc valde timebamus de illo insequendo non admodum solliciti, Deo liberatori gratias egimus, & institutum iter denuo sumus aggressi. Mihi autem eorum opinionem recolenti, qui affirmant lacertum aspectu hominis delectari, visum est illi monstro tantum placuisse intuitum nostrum, quantum eius angebamur præsentia. Nec non apud eos fera gignitur è præda victum quarēs, quam appellant *Ian-ouare*. Ea fere tibiæ altitudine & velocitate canem æquat venaticum, circum mentum vero pilo est promisso, pelle variegata, pulcraque instar lyncis, ac in reliquis vehementer illi similis. Barbari non immerito feram illam valde reformidant. Nam cum præda sit assueta, quemadmodum & leo, si quem eorum assequitur, in frustra concisum deuorat. Illi vero ut sunt vindictæ appetentes, nec quid eorum, quæ molesta sunt, inultum esse patiuntur, si quam excauatis ea de causa foueis aliove decipulorum genere intercipient, sagittis confixam pluribus, quo diutius langueat, lente interficiunt: utque facilius pateat, quam male fera illa cum Barbaris agat, cum aliquando in quinque aut sex Gallorum de comitatu, hac transiret, monebāt Americani, ut nobis à *Ian-ouare* caueremus, quod illa ipsa hebdomade tres crudeliter mortales in quodam eorum pago absumpsisset.

*Ian-ouare
fera homi-
nibus in-
festa.*

*Canes primi
mū ab A-
mericanis
conspetti.*

Addendum vero huic editioni Latinæ existimaui, Americanos ante Villagagnonis expeditionem canes nunquam vidisse: ideoque cum permagnum ex venaticorum genere canem intuerentur, quem cum aliquot paruulis eò aduexeramus, nobisque ille applauderet, propterea quod ut antea commemorauimus, ad *Ian-ouare* formam accedit, obstupescabant, ab illoque refugiebant. Ea de causa etiam Gomara in generali sua Indiarum historia testatur, anno 1509. cum Christophorus Columbus primum ad Insulam *Boriquen* appulit, quæ & S. Ioannis nomine

Cap. 44.

nomine insignitur, huiusce regionis Indos, qui cum Hispanis bellum gerebāt, vehementer canem subruit idum timuisse, qui etiam duorum fere balistiarum stipendium merebat: propterea quod nō modo in Barbaros ferociter impetum faciebat, verum etiam socios ab hostibus discernens, quantumvis provocatus minime illis erat molestus, quin etiam Caribas recognoscens (pessima & maxime detestanda illarum omnium regionum natio) fugientes persequabatur in mediam vsque hostium aciem, qui etiam tātū excitatus, nulla quiete fruebatur, quousq; arreptum hostem dilaniasset: pro Hispanis tam dextrē preliabatur, vt illo comitati tam alacriter aduersus Indos pugnarent, quam si tres in suo numero habuissent equites. hic tamen canis dum nescio quem Caribam nando persequitur, venenata sagitta ictus oppetiit, dominumq; tristē admodū reddidit, latantesq; Indos. Sic & Valboa Hispanorū centurio fortissimus, cum primum Australem patefecit Oceanum, emissis quos habebat canibus in Indos, qui aditu illum arcebant, Barbari tanto timore sunt perculsi, vt fuga sibi consulere cogerentur, Valboæque canes tam profuerint, quam milites omnium præstantissimi. Insuper multi reperiuntur in Brasiliensium ora Cercopitheci, paruuli atque nigri, quos illi *Cay* vocant, quibus describendis supersedebo, propterea quod nobis sunt notissimi. Vnum hoc tātū dicam, quum assidue versentur in cacuminibus arborum fructum in siliquis nostratium fabarum instar gestantium, quo aluntur, atque turmatim istic cōueniant, imbribus præsertim cadentibus, iucundum est illos audire clamitantes, & strepitum facientes. Ceterum cum vno tantū partu, vnicum edat fœtum, Cercopithecus simul atq; editus est in lucem, ea naturali præditus est industria, vt à collo patris matrisve firmissime pendeat: itaque si venatores ingruant, parentibus per ramos desiliantibus vna etiam fuga abripitur: quod certe incredibile videri non debet, cū Matthiolus Commentariis in Dioscoridem editis, Plinio atq; Aristotele auctoribus affirmet, tam amantes prolis esse mustelas, vt teneram adhuc ore comprehensam, huc & illuc circumgestent. Quin etiam animantibus est omnibus illud à natuta tributum, vt non modo conseruandæ prolis studio teneantur, sed etiam ad id efficiendum sagacitate mira sint præditæ. Qua de causa non facile Barbari Cercopithecus quacunque sunt ætate, venari possunt: sagittis tamen vulneratos deiiciunt de arboribus, ac deinde sanatos, & aliquantisper domi curatos cum mercibus commutant. Verū initio adeo sunt feri, vt attrectantium digitos dentibus conuulnerent, adeo vt morsi dolore cogantur illos sapissime ictibus conficere.

Est quoque apud Americanos alterius generis Cercopithecus, quem ipsi *Sagonin* nominant, crassitudine Sciuri, eodemque pilo rufo: quod vero ad formam attinet, rostro, pectore, collo, reliquisque fere partibus leoni persimilis, audax etiam, nulli paruulorum animalium pulchritudine cedit, quæ quidem illic viderim. Et si tam facile mare transmitteretur quam cetera, multo maioris esset pretii. Sed cum tam infirmo sit corpusculo, vt vacillantem nauem ferre non possit, ea etiam est superbia, vt vel minimum offensus, tædio vitæ cum morte commutet. Hic tamen quidam reperiuntur, mihi que fit verisimile eam

Cap. 62.

Cay Cercopitheci.
Cercopithecorum in paruulis a periculo eripiendis, industria.

Modus capiendorum Cercopithecorum.

Sagonin, pulchrum animalium.

esse bestiolam, de qua Marotus suum induxit loquentem feruulum, cuidam Zoilo, cui nomen erat Sago: alludens enim Cercopithecii nomen esse, dicit Sagonem. Vt autem fatear ingenue quod res est, quamuis fuerim curiosus, me omnibus animantibus Americanis obseruandis, non ita fuisse diligentem, quam optarem, nihilominus vt semel finem faciam, duo adhuc describā genera, quæ figura sunt prodigiosa vt quæ maxime:

Hay deforme animal.

Vnum quod Barbari *Hay* vocant, magnitudine canis est, facie Cercopithecii, ventre pendulo, quemadmodum Scrofa parturiētis, pilo leuceo valde diluto, breuissima cauda, pedibus in morem Vrsi villosis, prolaxis vnguibus: vt autem dum in siluis agit valde sit ferum, captum nihilominus cicuratur facillime. Nudi autem Tououpinambaultii non libenter cum illo colludunt, propterea quod tum longos habeat vngues, tum acutos. Ceterum (quæ res fortasse videbitur incredibilis) audiui & à Barbaris, & à quibusdam interpretibus, qui diu in America sunt commorati, neminem vnquam vidisse tum in siluis tum domi animal illud cibo frui, vt quidam aura illud viuere opinentur.

Coatyro-stro prodigiose lar-go.

Alterum, de quo etiam mihi dicendum est, à Barbaris *Coaty* appellatum, altitudine leporis est, breui pilo & maculoso, auriculis paruulis erectis & acutis, capite cum paruo, tum ab oculis eminente rostro, plus pede vno longo, scipionis instar tereti, subito ad extremum decrescente, ita vt æqualis vbique sit crassitudinis, ore ita angusto, vt vix auricularem digitum recipiat. nullum prodigiosius inueniri potest: deinde cū hæc est capta fera, collectis quatuor pedibus, aut in alterutrum vergit latus, aut concidit, neq; vnquam erigi, neq; cogi potest, vt vescatur nisi præbeantur formicæ, vnde etiam in siluis sibi victum parat. Octauo fere die, quo ad Villagagnonem venimus, Barbari eius generis feram ad nos attulerunt, quæ ob nouitatem omnes magna impleuit admiratione. Nam, vt commemorauimus, cū si cum nostratibus conferatur sit valde prodigiosa, sæpe à quodam ex nostris familiaribus excellenti pictore summo opere cõtendi, vt tum illam, tum plerasque ceteras, non tantum admirabiles, verum etiam nobis incognitas, penicillo representare vellet, quod maximo dolore meo nunquam ab illo impetraui.

C A P. X.

De varietate Americanarum auium. De vespertilionibus, apibus, muscis, aliisque regionis illius insectis.

Oura aues. Arignau-onson seu gallina Indica. Arignau-mirigallina nostra.

Hoc etiam caput, quo de auibus agam, ab iis ordiri placuit, quæ victui humano sunt accommodatæ, generalique vocabulo à Tououpinambaultiis *Oura* nominantur: maximam illi habent earum copiam gallinarum, quibus ab India cognomen addimus, easq; *Arignau-onson* appellant: nec non ab eo tempore, quo Lusitani apud Barbaros agunt, gallinas etiam nostrates alere solent, ipsis *Arignau-miri* dictas. Quamuis autem, vt aliàs commemorauimus,

morauī, candidas plurimi faciant, ut plumis auulsis, rubroque infectis exornent se atque vestiant, ab utroque tamen genere plerumque abstinent, quod ad vescendum attinet. Adhuc quum sibi persuadeant oua, quæ *Arignan-ropia* nominant, esse instar veneni, non modo stupecebant, si oua coram illis forberemus, verum etiam nos increpantes addebant, non ferendum esse, dum pullationem anteuertere, nos gallinam in ouo comedere. Itaque de suis gallinis æque ferè sunt solliciti, atque de auibus, quæ vitam in siluis agunt. Illas ubicunq; fert impetus ponere patiuntur. At gallinæ vicissim, pullos è dumis & vepribus domum deducunt, ita ut ea molestia careant Americanæ mulieres, quæ nostratès, in pullis Indicis educandis, quibus etiam ouorum præbent vitellos, fatigantur. Ac tanta fit apud eos pullatio, ut iis in pagis, qui minùs sæpe ab extraneis inui suntur, gallina Indica cultello veneat, qui quidem apud nos vix sestertio numero æstimaretur: altero autem duorum obulū quinq; aut sex gallinæ nostratès consent.

Arignan-ropia ouū.

Gallinarū magna copia in America.

Vna cum gallinis Barbari alunt etiam domi anates Indicas, *Vpec* ipsi nominant. Quoniam vero ea imbuti sunt superstitione *Tououpinambaulti*, fore ut si animali tam tardo vescerentur, eandem tarditatem contraherent, ita ut si hostes imminerent, fuga sibi salutem querere non possent, ut vel tantillum de iis degustent, non facile quisquam persuaserit, eaq; de causa sibi temperant ab omnibus eis animantibus, quæ tarde incedunt, piscibus etiam, ut raiis aliisq; qui non celeriter nare possunt. Quod ad illas aues attinet, quæ degunt in siluis magnæ caponum instar, capiuntur, illæque trium generum, quas Barbari *Iacou-*Iacous phasianorum genus.** *tin*, *Iacoupen* & *Iacou-ouassou* appellant. Pluma est omnibus nigra & leucopea ta, gustu ad phasianos accedunt, vereque possum affirmare, nihil *Iacous* illis edī vnquam suauius.

Vpec Anatès India.

Præterea duo sunt genera exquisitissimarum auium, quibus nomen est *Mouton*, Pauonum magnitudine, iisdem plumis quibus superiores, raroq; ad modum inueniuntur.

Mouton auis rara.

Macacoua & *Ynambou-ouassou*, duo sunt genera perdicum, anserum nostratium magnitudine non absimili, quo *Mouton* gustu. Idem est, fere trium sequentium sapor *Jnambour-miri*, perdicum altitudine: *Pegassou*, palumbi, *Pai-*Magnarū perdicum genus.** *cacu*, turturis.

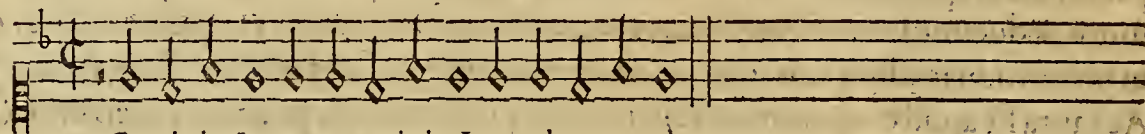
Ut autem breuiter de auibus, quæ magna copia reperiuntur, tum in siluis, fluminibus, tum etiam in littoribus, finiam, ad eas veniam quæ non ita sunt ad victum accommodatæ. Inter ceteras duo sunt genera eadem magnitudine, ad corui crassitudinem accedentia: quæ ut reliquæ aues Americanæ rostro sunt atque vnguibus incuruis, quemadmodum & psittaci, quorum in numero censi possent. Quod vero ad plumam attinet, ut facile est iudicatu, vix crediderim in toto terrarum orbe aues inueniri tam excellenti pulchritudine, in quibus contemplandis abunde non naturam ut profani, sed creatorem laudandi suppetit materia: utque res pateat, prima, cui nomen apud Barbaros est *Arat*, plumis caudæ, atq; alarum sesquipedè porrectis, partim purpuræ instar rubeis, partim cæruleo colore, vehementer splendenti, cui & reliquæ partes corporis

*Arat, a-
uis excel-
lenti pluma.*

respondent. cū in sole agit hac auis, vbi plurimum versatur, nemo vnquam illius aspectu satiari potest.

*Canide,
pluma ca-
rulea.*

Altera *Canide* dicta plumis inferioribus, quæq; collum circumagunt auri colore micantibus, quæ vero dorsum, alas, caudamque vestiunt excellenti caruleo cum textili aureo inferne induta esse videntur, superne autē holoserico pallio eos qui intuentur summa perfundit admiratione. In suis versibus Barbari huius per sæpe meminerunt ad numerum cantillantes;

Ca ni de Iou ue, ca ni de Iouue heuraouech.

hoc est, auis flaua, auis flaua, &c. nam *Iouue*, aut *Ioup* apud eos flauum sonat. Quamuis autem domesticæ non sint hæ aues, frequentius tamen in arborum, quæ in mediis vicis sunt, cacuminibus nidificant, quam in siluis, quo fit vt ter quaterve in anno à Barbaris deplumentur, è quibus plumis pileos, vestes, armillas compingunt, clauarum suarum capulos exornant, corpusque suum cohonestant. Huiusmodi ego pennas non paucas mecum in Galliam afferebam, earum præsertim quas flauo & caruleo colore esse dixi, sed vbi Lutetiam veni, aulicus quidam cui videndas exhibui, importunus mihi esse non destitit, donec eas à me extorqueret.

*Pluma, è
quibus pi-
lei, vestes,
&c. compo-
nuntur.*

Psittacorum tria aut quatuor genera illic capiuntur, maximos & pulcherrimos, *Aiourous* Barbari nominant. His rubeo, luteo, ac violaceo colore caput est distinctum, extremis alis est coccineus, cauda, quæ est prælonga, lutea: reliquo corpore viridis. Huiusmodi perpauci ad nos adferuntur. Præter plumarum elegantiam eo commendantur nomine, quod edocti, optime humanum imitantur sermonem. Vnum ab interprete quodam accepi, ab ipso iam per tres annos educatum, qui Gallicas & Americanas voces tam genuine pronuntiabat, vt si nõ esset in conspectu, eius vocem ab humana discernere vix quisquam potuisset.

*Psittaci
mirabilis-
sima.*

Longe admirabilius erat, mulierem in vico quodam, qui ab Insula nostra *IV.* passuum millia distabat, huius generis vnum educasse, qui non secus ac si ratione præditus esset, ea quæ iubebatur, caperet. Illac quoties nobis iter erat, statim ab auis illius hera audiebamur, vultisne mihi dare pectinem aut speculum, ego iamiam coram vobis psittacum meum iubebo canere & saltare? Si forte postulatis illius annuebamur, psittacus confestim, auditis quibusdam heræ verbis, non modo saltabat in pertica cui insidebat, sed & garriebat, & sibilabat. Barbaros denique in bellum euntes mirabiliter referebat. In summa, si heræ visum erat imperare vt caneret, canebat, saltaret, saltabat: contra, si indonata paulo acerbiori sermone illi suum *Auge*, hoc est, consiste, imperasset, tum ille obmutescibat, nec vllis verbis efficere poteramus, vt vel linguam vel pedem motitaret. Quare reputandum Lectoribus relinquo, annon Romani qui, Plinio auctore, coruo à quo omnib. matutinis nominatim ad Rostra salutabatur, funus

funus innumeris exequiis olim celebrarunt, eumq; à quo esset interfectus morte multarunt, si huiusmodi psittacum habuissent, per quam maximi fecissent. Illum Barbara mulier *Cherimbaué*, hoc est, dilectissimum appellabat. Ei sane adeo charus erat, ut quærentibus nobis, quo pretio mercari possemus, illa *Mo-caouassou*, hoc est, tormentum æneum maius, per irrisionem respondebat, itaq; nullo pretio ab ea extorqueri à nobis potuit.

Psittacorum alterum genus est eorum, qui in Galliam aduehi solent, quos *Marganas* Barbari appellant, & minimi faciunt. At vero tam sunt illic frequentes quam apud nos columbi, quo fiebat, ut licet carnibus essent paulo durioribus, quod ad perdicis saporem accederent, illis non raro vesceremur.

Marganas
psittaci a-
pud nos fre-
quentes.

Tertium genus psittacorum *Touis* Barbari, nautæ vero Neustrii *Moissons* vocant: sturnorum magnitudine, caudam prælongam croceis pennis distinguunt, cetera viridis est. Priusquam autem sermoni de psittacis instituto finem imponam, succurrit non nihil à Cosinographo quodam relatum, psittacos nimirum in arborum ramis pendulos nidos construere, ne à serpentibus ova absorbeantur, quod quidem meras esse fabulas existimo, siquidem in arborum cauatarum antris nidos construere eos deprehendi.

Touis psit-
tacorum
genus mi-
nimum.

Inter reliquas aues Americanorum, primus locus cuidam *Toucan* nomine dabitur, cuius ante meminimus: Is columbi est magnitudine, colore atro ceu coruus, excepto pectore, quod crocei est coloris, torque miniato ab inferiori parte circumducto, detracto Barbari ad genarum aliarumq; corporis partium ornatum utuntur. Tum vero maxime apud illos est in pretio, quod saltaturi eo utuntur. Nomen inde est sortitum *Toucan-tabouracé*, hoc est, pluma ad saltandum. Nihilominus tamen, tanta illis earum suppetit copia, ut cum mercibus nostratibus permutare eas non grauentur. Auis istius rostrum reliquum corpus longitudine superat, cum quo gruis rostrum minime est comparandum, itaq; pro monstruosissimo totius orbis rostro est habendum: ergo non immerito Bellonius, vnum cum nactus esset, sub finem tertii libri descriptionis auium depingendum curauit: nomen quidem non edit, at ea omnia, quæ ab illo narrantur, de isto rostro necessario sunt intelligenda.

Toucan a-
uis colum-
bi magni-
tudine.

Rostrum
auis mon-
strosum.

Alia est merulæ magnitudine, & colore, excepto pectore quod bubuli sanguinis ruborem adæquat, à Barbaris eodem quo superius detrahitur modo. Auem vero *Panou* nominant.

Panou, cui
pectus ru-
brum.

Est & alia turdi magnitudine, plumis omnibus coccineis, hanc illi *Quampian* vocant.

Quampi-
an, auis
coccinea.

Minime vero est prætermittenda auicula non minoris admirationis quam subtilitatis, quam Barbari *Gonambuch* appellat, plumis albicantibus, & fulgentibus, fucum, aut scarabeum magnitudine non superat, miros tamen cantando edit concentus. Mihi illi crasso, quem Americani *Auati* nominant, aut aliis altioribus herbis insidens, tam altum edit cantum, ut, nisi conspiciatur, vix credas ab illo corpusculo tantum, tamq; suauem edi posse. Luscinia nostræ minime cedit.

Gonam-
buch, auis
minima.

Ceterum, quia sigillatim Americanas aues omnes, quæ à nostris non mo-

*Americ.
auium va-
rietat.*

do genere, sed & coloris varietate, puta rubei, rosei, violacei, albi, leucopæi, purpurei, &c. à nostris non parum differunt, describere non possum, vnam tamen descripturus sum quam adeo obseruant Barbari, vt eam non modo afficere damno nolint, sed afficientes inultos abire non patiantur. Columbi est magnitudine, colore cinericio, lugubri voce, eam *Tououpinambaultii* noctu frequentius quam interdiu exaudiunt, atque ab amicis & cognatis mortuis ad se mitti credunt, tum vt bonum omen renuntiet, tū præcipue vt animos addat, moneatq; vt se aduersus hostes fortiter in bello gerant. Existimant præterea si recte istæ auguria obseruent, futurum vt hostes hac quidem in vita superent, sed & post mortem ad maiores suos animas post montes conuolaturas, vt illic perpetuas agitent choreas.

Barbarorum deliratio, qui animatum obseruant.

Contigit mihi semel, vt in pago à Gallis *Vpec* denominato diuerterem, vbi de nocte aues illas non quidem canentes, sed gementes audio. Barbaros attentissimos video. Rei totius gnarus, stultitiam illam increpo. Sed vbi Gallo mihi adstanti arrisi paululum, vetulus quidam seuerè satis me compescuit his verbis: Tace, ne nos audiēdis faustis nuntiis auorum nostrorū intentos auertas. Quoties enim hæc aues audimus, toties & exhilaramur, & vires nostræ augmentum capiunt. Cui nihil respondi, frustra enim cum illo contendissem. In mentem tamen mihi tum veniebat eorum opinio, qui asserūt animas ad suos officii monendos deuolare, Barbarorumq; nostrorum figmentum eā tolerabilius esse iudicabam. Etenim, vt suo dicetur loco, quamuis animas credant immortales, eò tamen dementiæ nō veniunt, vt è corporibus semel egressas ad patrios lares redire dicant, aues istas earum esse nuntias tantummodo fingunt. Hæc sunt quæ de auibus Americanis dicenda mihi fuere.

Lib. 2. cap. 80.

De vespertilione facta historia.

Habent tamen præterea terræ illæ vespertiliones cornicularum nostrarum magnitudine: hi noctu nō raro in casas veniunt, si vero quem detectis pedibus dormientem offendant, summū eius articulum adoriuntur, sanguinemq; exungunt tanta copia, vt duos sextarios nostrates plerumq; antequam perspiciantur ebibant. Experrecti, mane cubile xylinum cruentatum admirantur. Barbari, siue suis siue nostris id contingebat, in ludibria vertebant. Mihi semel istud accidit, præterquam vero quod sannis sum exceptus, accessit & illud quod extremo illo (licet non infestissimus erat dolor) summi articuli læso, triduum in tibialibus induendis non parum laboraui. Cumanenses quoq; qui cis Æquatorē decem gradibus iacent, grandibus istis & infestis vespertilionibus infestantur. Gener. Indic. histor. Scriptor de his rem & facetam & notatu dignam memoriæ prodidit. Monachi cuiusdam puer pleuritide laborabat, in Chiribichi monasterio Sancta fides nuncupato, cuius cum vena aperienda reperiri nō potuisset, mortuus vero ipse haberetur, accedit ad eum noctu vespertilio, talumq; momordit, tantamq; copiam sanguinis hausit, aperta q; vena sponte emisit eger, quāta ad valetudinem sufficiebat. Ego vero cum historiæ illius Scriptore dico, opportunissimum & faustissimum ægro illi fuisse istum Chirurgum. Itaq; præter eam quam vespertiliones istos afferre dixi molestiam, satis docet exemplum illud postremum, non adeo noxios esse, ac fuerunt olim Græcorum striges. quæ vt inquit Ouid. Fast. 6.

Nocte

Nocte volant puerosque petunt nutricis egentes,

Et vitiant cunis corpora rapta suis.

Carpere dicuntur lactentia viscera rostris,

Et plenum poto sanguine guttur habent.

quam ob causam nomen illud veneficis est attributum.

Apes Americanæ à nostris sunt absimiles, ad minores muscas atras, quibus ^{Americane apes.} æstatis tempore infestamur, accedunt, fauosque suos in exesæ arboris cauo cōdunt. Barbari mel ceramque colligere norunt. Mixtim collecta, *Yra-yetic* vocant, *yra* enim mel sonat, *yetic* vero ceram. Seorsim positum mel, nostro more ^{Yra mel, yetic cera nigra.} comedunt, ceram vero picis nigredinem imitantem, asseruant, massis brachii magnitudine compositis. Non tamen quod faces vel candelas ea conficiant: lucernæ enim aliis apud eos vsus nō est præterquam ligni cuiusdam flammam lucidissimam emittentis. Præcipue vero ea cera vtuntur ad obturandas ingentes illas cannas, quibus plumas suas imponūt, ne à papilionibus exedantur, quos etiam hoc loco describemus.

A Barbaris *Arauers* appellantur, gryllorum magnitudine, gregatim quoque ad focum vt & grylli accedūt, si quid autem offendant, exedunt, præsertim vero thoraces coriaceos & calceos ita corrodunt, vt superficiem penitus absumant. Si vero gallinas aut alia id genus cibaria, negligentius recodebamus, mane à nobis ossa carnibus nudata reperiiebantur. ^{Arauers, papilionibus.}

Barbaros præterea infestat exiguum insecti genus, quod *Ton* nuncupant. ^{Ton, insecti genus infestissimum.} In puluere nascitur, pulicis magnitudine. At vbi sub pedum & manuum vngulis sese insinuauit, prurigo statim oritur, acyri modo, nisi vero confestim euellatur, breui spatio ad pisi magnitudinem accrescit, extrahique nisi magno cruciatu non potest. Non solum autem Barbari, qui nudi toto corpore incedunt, sed & nos quoque quantumuis bene induti, hoc insecto infestabamur. Ego pro mea parte, licet diligentissime mihi ab illis cauebam, ita fui infestatus vt vno die ultra viginti è variis mei corporis partibus sint euulsi.

Nonnullos etiam vidi minùs sibi prospicientes, quibus non modo manus & pedes ab illis infestabantur, sed & axillæ reliquæque molliores corporis partes pustulis istorum insectorum erant refertæ. Hoc illud esse animalculum credo quod Ind. Occid. hist. Scriptor *Nigua* appellat, quod etiam apud Insulam ^{Lib. I. cap. 30.} Hispaniolam extat. ab eo his describitur verbis: *Nigua* pulicis salientis speciem refert, puluere delectatur, nonnisi pedes infestat, quorum cuti sese insinuat, moxque lendes maiori copia gignit, quam sit credibile, habita subtilitatis ratione, hæ alias quoque generant, ac nisi mature obuiam eatur, nonnisi igne & ferro eiiciuntur: si vero tempestiue extrahas, minimo dolore curantur. Quin & addit, Hispanos quosdam adeo illis fuisse infestatos vt multi articulorū, nonnulli vero pedum ministerio caruerint.

Aduersus ea incommoda hoc remedio Barbari vtuntur: Eas partes, quæ huic lui sunt obnoxia, oleo quodam inungunt, spisso, rubri coloris, ex fructibus quos illi *Couroq* nominant expresso. hoc etiam remedio nos Galli utebamur. Addo oleum illud curandis vulneribus aliisque corporis humani incom-

modis, adeo esse accommodatum, vt apud Barbaros non minoris sit pretii atq; est apud nos confectio illa quam Sanctum oleum nuncupant. Chirurgus noster in Galliam remigraturus, 12. ingentia vasa istius olei alportauit, totidemq; seui humani, quod dum suos captiuos torrebant Americani collegerat.

*Yetin culi-
ces.*

Gignit præterea Americanus aer subtilissimum culicum genus, quod Barbari *Yetin* nominant, adeo lancinat etiam leuius indutos, vt mucrones acum referant. Ex quo facile est colligere quam ridicule Barbari nostri conspiciantur, vbi his culicibus infestantur, manibus enim sua crura, nates, humeros, brachia ita plaudunt, vt aurigam flagellum quatientem referant.

*America-
ni Scorpio-
nes.*

In puluere quoq; & sub lapidibus latent in America Scorpiones, ijs qui in Prouincia conspiciuntur longe minores, non tamen, vt experientia edoctus sum, ictu minus venenato & mortifero. Hoc insectum munditie delectatur. Cubile meum mundari curabam, mundatum denuo appenderam, more solito, Scorpio in ruga quadam delituerat, qui mihi quidem incauto dum cubile ingredior sinistrae manus pollicem perculit: manus mirum in modum è vestigio intumuit, ita vt venenum fuerit corpus totum inuasurum, nisi mihi præsto

*Remediū
aduersus
Scorpionū
ictus.*

fuisset pharmacopola, ad quem confestim me recepi: Is mortuos Scorpiones cum oleo in phiala asseruabat, quorum vnum vulneri applicuit. Illud remedium etsi præsentissimum ab omnibus habetur, tanta fuit tamen vis veneni, vt per 24. horarum spatium summo dolore laborauerim. Barbari quoq; eodem vtuntur remedio, scorpiones nimirum, si eos assequi possint, vulneri attritos applicant. Præterea, prout alicubi à nobis dictum est, eos esse vindictæ cupidissimos, immo pene dixerim in noxia quæq; furentes, ita vt si imprudentes in lapide impingunt, rabidorum canum more eos mordeant, in animantia quæuis sibi noxia sedulo inquirent, eaq; quantum possunt penitus extirpent.

*Barbari
vindicta
cupidissi-
mi.*

*Terrestres
cancri.*

Habet quoque Americana regio Cancros terrestres, eos *Oussa* nominant *Tououpinambaultij*, turmatim locustarum more ad maris littus, & palustria loca conueniunt, si quis ad ea loca accedat, hac illac fugientes videat: In truncos arborum radicesq; sese recipiunt, è quibus extrahi tuto non possunt, digitos quippe & manus capientium forcipibus comprimunt: marinis longe sunt macrores, quoniam autē iuniperinas redolent radices, palato minime sunt grati.

CAP. XI.

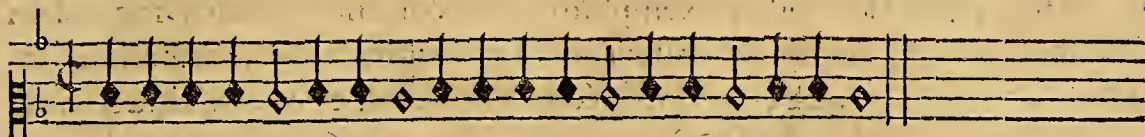
*De nonnullis piscibus apud Americanos maxime vulgaribus,
deque eorum piscatu.*

Eidem sæpius reperere cogar, à quo abstinere quoad eius fieri potest cupio: lectorem tum ad capita 3. 4. 5. & 6. historiæ huius tum ad loca alia in quibus de Balænis, marinis monstris, piscibus volantibus, aliaq; complurium generum egimus, remitto. Eos vero hoc capite describam, qui maxime apud Brasilienses nostros sunt vulgares, de quibus nulla est hætenus facta mentio.

Ac primum quidem pisces in genere Barbari *Pira* vocant. Mullorum genera duo habent, *Kurema*, & *Parati* appellant: optimi saporis tum elixa, tum tosta. Quoniam vero nulli gregatim oberrant (quod non ita pridem in Liguri aliisque fluminibus est obseruatum) Barbari eos ubi vident telis petunt, ac nonnunquam tam certa manu, vt duos tresve vno iactu figant, transfixos nantes quæsitum eunt Barbari, vt qui mergi nequeant. Horum piscium caro est admodum friabilis, quo fit vt si magno capiantur numero, *Boucan* impositi exsiccentur, deinde friati in optimam farinam redigantur.

Camourou pouy-ouassou piscis est prægrandis (*Ouassou* enim Americana lingua grandem sonat, prout accentu discriminatur) Huius *Tououpinambaultij* in suis choreis & cantibus frequentem faciunt mentionem: hæc enim verba hoc modulantur modo:

Pira- ouassou a-ouch, Camou roupou y- ouassou a-ouch.

edulisque est maxime.

Duo insuper sunt illis piscium genera, quæ *Ouara* & *Acara-ouassou* nominant, à superiore non absimiles, bonitate tamen vincunt: Immo affirmare auisim *Ouara* salari nostro nullo cedere modo.

Acarapep piscis est planus, inter coquendum pinguedinem subflauam emittit, quæ eis est pro condimento, estq; carne optima.

Acarabouten viscosus est, colore ceruino aut subrubro, superioribus bonitate cedit, minusq; palato sapit.

Pira-ypochi lógus est instar anguillæ, estq; minime edulis, quod etiam Americana lingua *ypochi* sonat.

Raiæ, quæ in *Ganabara* sinu mariq; vicino capiuntur, non modo à Neustriis & Britannicis, aliisque nostratibus magnitudine differunt, sed etiam eo quod cornua duo oblonga gerant, præterea quinq; aut sex fissuras in ventre habeant, quas minime natura sed arte factas credas, caudâ oblonga est & tenui, atq; adeo venenata, cuius rei experimento sum certior factus: vnam enim cepimus, inq; scapham eduximus, quæ mox cuiusdam è nostris tibiam punxit, quæ statim intumuit & inflammata est. Hæc sunt quæ paucis de piscibus marinis Americanis, quorum tamen numerus est infinitus, habui dicenda.

Ad hæc flumina aquæ dulcis, piscibus mediocribus & minimis abundant, quos sua lingua Barbari, *Para-miri* & *Acaramiri* nuncupant. *Miri* enim eorum lingua, paruulum sonat. Huius generis duos monstruosissimos paucis perstringam.

Vnum Barbari *Tamouata* appellant, palmi longitudine, capite amplissimo atque monstroso, habita reliqui corporis ratione, pinnulas sub branchis habet duas, dentibus lucio nostrate est acutioribus, aristis quoque acutissimis, squa-

Pirapiscis.

Kurema

& Parati

mulli.

Sagittis

mullospe-

tant Ame-

ric.

Camouren

pouy-ouas-

son, piscis

prægrandis.

Ouara &

Acara-o

uassu, pi-

scis optimi.

Acarapep,

planus pi-

scis.

Acarabou-

ten, piscis

subruber.

Pira-ypo-

chi, piscis

oblongus.

Raia a no-

stratibus

dissimiles.

Pastinaca

forte.

Raiarum

cauda ve-

nenata.

Para-mirè

& Acara-

miri, pisces

minores.

Tamoua-

ta, piscis

monstro-

sus.

mis quoque durissimis, adeo ut (quod de *Tatou* iam ante dixi) gladio transuerberari nequeat. carne est probatissima, & saporis gratissimi.

Pana-pana, piscis capite deformi.

Alterum *Pana-pana* vocant, mediocris longitudinis, cuius hæc est forma, pelle est instar Requienis aspera, corpore & cauda illius non absimili, capite plano, atq; admodum deformi, quod ab aqua elatum, in duas diuidit partes, ita ut caput piscis deformius & monstrosius conspici minime possit.

Viri, mulieres, pueri, peritissime natant.

De Barbarorum piscatu quod attinet, in primis ad ea quæ dixi de nullis quos sagittis transfigunt (quod etiam de reliquis quoque piscibus est intelligendum, quos petere in aquis possunt) notandum est, non modo viros & mulieres, sed etiam puerulos natandi peritissimos esse. illi prædam natando more barbarulorum canum in mediis petunt aquis; hi simulac ambulare didicerunt, in flumina marisque littus se coniiciunt, atque anatum more huc illuc oberrant. Cuius rei ad fidem faciendam exemplum paucis commemorabo. Die quadam Dominicâ, mane, in quodam castelli nostri propugnaculo expatiabamur, lintremque corticeam (quæ etiam suo loco à nobis describetur) qua, vltra triginta tum virorum & mulierum cum puerorum capita ad nos inuisendos vehebantur, in medio mari euersum. Confestim nauigium conscendentes opem laturi ad eos properamus, omnes ad vnum natantes & ridentes comperimus. Quidam vero eorum his nos compellauit verbis: quonam ita festinantes tenditis vos *Mair*? (quo nomine Gallos appellant) Ad vos (dicebamus) opem laturi. Magnam, inquit, habemus gratiam: Atqui existimatisne nos quamuis in mare delapsos, in discrimen vitæ adductos fuisse? Octo dies potius hoc modo in aquis versaremur, quam ut mergeremur. magis vero metuimus, ne magni quidam pisces in fundum nos pertrahant. Ceteri vero qui instar piscium placidissime natabant, audita ob quam ad eos accessissemus causa, fannis nos exceperunt, præque risu nimio eos suum marinorum more flantes videbamus. Ac tane, licet 500. passibus à castello nostro aberamus, perpauci eorum (idque potius garrandi causa, quam vllius periculi metu) nauigium conscenderunt. Ego obseruabam eos nonnunquam nobis præire, ad libitum modo tarde, modo celerius natantes, quotiesque visum esset ad aquæ summum quiescere. Lintrem vero cum quibusdam xylinis lectis, cibariis, nonnullisque aliis, quæ ad nos aduehebant, submersum tantundem curabant, quantum sollicitudinis afferret nobis pomi vnus iactura. Dicebant enim, An non sunt alia in terra?

Barbari narratio de pisce manib. & vultu humanam formam referentibus.

Priusquam vero ab hoc de piscatu sermone digrediar, historiam à Barbaro acceptam prætermittere nolo. Cum, inquit, die quadam vna cum nonnullis aliis in summa maris malacia lintre quadam veherer, ingens quidam piscis manu nauigij oram apprehendit, meoque iudicio aut euertere aut conscendere volebat: Id ego conspiciatus falce quam præ manibus habebam, manum illam abscidi, quæ in lintrem decidit, digitos vero nostris persimiles quinque habebat, præterea præ dolore, quo piscis ille fuit affectus, exerto supra aquam capite, ad humanum accedente, aliquantulum concrepuit. Ego lectori dispiciendum relinquo, vtrum (iuxta vulgi opinionem, quæ fertur mare in se singula animalium genera habere, quæ in terra conspiciuntur, præsertim vero habita eorum ratio-

ne,

ne, quæ de Tritonibus & Sirenibus à nonnullis sunt scripta) Sireni an vero potius simiæ marinæ manus illa fuerit amputata : tamen (non quod præiudicium iis quæ in hanc rem afferri possunt allatum velim) ingenue fateor me, qui mentes nouem in alto mari versatus sum, quiq; nō raro circa littora nauigans oberauī, piscem vllum, in tanta tot generum copia, quæ à nobis sunt capta, nō conspexisse, qui adeo ad humanam accederet formam.

Atque vt tandem sermoni de Americanorum piscatu finem imponam, præter eum, de quo diximus, modū quo pisces sagittis transfigunt, prisco etiam suo more, spinas in hamorum modum componūt, lineamque herba quadam, quam illi *Toucon* vocant, conficiunt, quibus non modo in littore piscantur: sed etiam in medium mare, fluminaque progrediuntur, ratibus vecti, quas illi *Piperis* vocant, quasque hoc modo componunt: longurios quinque aut sex rotundos brachii crassitudine, vinculis ligneis colligant, quibus, ex porrectis cruribus, ac tibiis insidentes, fuste plano pro remo vtentes, quocunque fert animus errāt: attamen rates istæ vlnæ longitudinem non superant, latitudine pedes duos, quo fit vt neque procellarum fluctus ferant, neque plures vno homine capiant. Nostri itaque Barbari tranquillo mari singuli illis insidentes, ac solis radiis oppositi, simias optime referunt, seu potius ranas, eminūs conspecti. Attamen, quia hæ rates celeriter admodum componuntur, & mergi nunquam possunt, si apud nos in vsu essent, commodissimas fore autumnō tranandis tum fluminibus leniter fluentibus, tum stagnis & paludibus, quibus tranandis cū vrget necessitas, frequenter non parū laboratur.

Ad hæc, Barbari nostri non modo mire delectabantur retium nostrorum, quibus piscabamur, conspectu, sed & ipsi nos adiuuabant, atq; adeo si per nos licebat, perire ipsi piscabantur. Hæc illi sua lingua *Puissa-ouasson* nuncupant. Præterea Gallos eo præcipue laudant nomine, præter alia non pauca commoda, quæ ex mercibus eorum percipiunt, quod cū antea spinas ad piscandum lineis aptare necesse esset, eorū beneficio iam copia illis sit vinculorum illorū ferreorum, quos adeo ad piscandum accommodatos esse prædicant. Ac sane pueruli, (vt ante dictum est) ab aduenis hamos flagitare probe sunt edocti, his verbis: *De agatorem, amabé pinda*, hoc est, tu bonus es, da mihi hamos. *Agatorem* enim eorum lingua bonum sonat, *amabé*, da mihi, *pinda* vero hamum. Si vero repulsam patiantur, capite conuerso in hæc verba statim erumpūt, *De engaipa-aionca*, hoc est, tu es nequam, es occidendus.

Itaque si quis gratiam inire à parentibus & à liberis cupit, nihil illis est denegandum. Grati quidem sunt, præcipue vero senes, tum cū minūs de eo cogitaueris, muneris accepti memores, aliquid dare solent. Hoc ergo obseruatum est à me, homines hilares, alacres, & liberales, summo apud illos esse loco: contra vero tristes, morosos, taciturnos, auaros, eosque qui sibi solis vi-

uunt, vsque adeo detestantur, vt auctor sim istius farinæ
hominibus, ne Barbaros nostros
adeant.

*Spina, quibus proba-
mis vntur
Barbari.*

*Toucon,
herba.
Piperis ra-
tes earum-
que vsus.*

*Puissa-o-
uasson, ve-
tia.*

*Hamos
maxime
probant
Barbari.*

*Barbari li-
beralib. ho-
minib. de-
lectantur,
morosos ve-
ro detestā-
tur.*

CAP. XII.

*De Arboribus, herbis, radicibus, exquisitissimisque fructibus,
qui in Americano proueniunt solo.*

QUANDO QUIDEM in superioribus de quadrupedibus, de aui-
bus, piscibus, reptilibus, denique de omnibus Americanis a-
nimantibus, à nobis actum est, cōsentaneum videtur, vt prius-
quam ad religionem, bellum, politeian, aliosque Barbarorum
mores accedamus, nonnihil de soli illius arboribus, herbis,
plantis, fructibus, radicibus, omnibus denique iis quæ vege-
tante anima sunt prædita, agamus.

*Arabou-
tan, Brafi-
lia arbor,
eiusq; for-
ma.
Cap. 61.85
& 204.
Arbores
mira cras-
situdinis.*

Primo autem, quia Brasilia arbor est totius soli illius celebratissima (à qua
etiam nomen est sortita regio illa) præcipue ob fucum quem ex ea conficiunt
infectores nostri, eam hoc loco describam. Hæc itaque arbor Barbaris *Ara-
boutan* nuncupatur, quercum nostram proceritate & ramorum copia adæquat.
Quedam reperiuntur, quarum crassitudo trium hominum vlnas complecten-
tium implet. Scriptor Hist. Occid. Ind. prodidit duas in illis regionibus visas
esse arbores, quarum priorem vix octo hominum vlnæ, alteram vix sedecim am-
plecterentur: atq; in priore, quæ tanta erat altitudine, vt lapidis iactum supera-
ret, *Cacicus* quidam casulam cum cōstruxisset, Ciconiæ modo, Hispanis risum
commouebat. Alteram admiratione dignissimam asserit. Idem quoq; narrat
in *Nicaragua* Prouincia arborem prouenire, nomine *Ceyba*, cuius crassitudo
quindecim hominum complectentium vlnas impleat. Sed vt ad Brasiliam no-
stram reuertamur, foliis est buxeis persimilibus. Fructum vero non fert.

*Iumentis
cæret Ame-
ricana re-
gio.*

*Barbari
materiam
secant, &
in naues
important.*

*Priscus ar-
bores exci-
dendi mo-
dus apud
Barbaros.*

Qua vero ratione materia illa in naues importari soleat, hoc loco describe-
re visum est. In primis vero sciendum est, nisi ab incolis iuuarentur mercatores,
intra annum vix nauem ea materie onerare posse, tum ob duritiem, ac proinde
in secando difficultatem, tum vero præcipue, quod iumentis omnibus careat
illa regio, ac proinde humeris humanis sit comportanda. Barbari igitur, vesti-
bus, indutiis, pileis, cultellis, aliisq; mercibus conducti, non modo materiam il-
lam securibus & cuneis secant & findunt, & rotundant, sed etiam humeris nu-
dis impositam in naues comportant, nonnunquam vero locis impeditissimis,
tribus aut quatuor passuum millibus à silua ad littus intercedentibus. Nomina-
tim vero dico Barbaros, ex quo Galli & Lusitani ad eos accessere, suas Brasili-
as arbores secare: earum enim excindendarum (quantum à senioribus accepi) an-
te illud tempus, ratio alia non erat, nisi quod igne admoto eas deturbabant.
Præterea quoniam nonnullos scio existimare, materiam illam quæ ad nos ad-
uehitur arborum crassitudinem obtinere, de industria addidi Barbaros eam ro-
tundare, quo facilius comportari ab ipsis possit.

*Brasili-
cū
lignū fere
ἀνυγπτον.*

Adhæc obseruatum est à me, tantisper dum in America vixi, caminoque
luculento ligni istius beneficio vsus sum, minime humidum hoc ligni genus es-
se, quod plerisq; aliis lignorum generibus vsuuenit: immo quasi natura siccum
esse,

esse, accensum vero perparum fumi parere. Sycomorus vero contra (vt ait Matthiolus) præ ceteris lignorum generibus hoc habet peculiare, vt etiamsi excisa sit, humiditatem retineat, ac nisi in aquam demersa, non exsiccetur. Aliud insuper commemorabo, quidam è nostris indusia nostra mundare cupiebat, cines Brasiliæ ligni imprudens in lixiuium imposuerat, adeo tenaciter rubeo infecta sunt colore, vt quantumuis abluta illum nunquam mutarint, atq; eo colore infecta fuerunt nobis induenda. Si vero delicati illi, qui suas rugas dealbandas in Belgium mittunt, minùs fidem his adhibeant, per me licet illis non modo periculum facere, sed etiam si volent, ingentes illas suas rugas viridi inficere colore.

*Brasiliæ
ligni cines
indusia
rubro colo-
re inficiunt.*

Ceterum quia non mediocriter mirantur *Tououpinambaultiij* nostri quum vident Gallos, aliosq; aduenas è procul remotis terris venientes, tantum laboris sumere vt Arabo-vtano suo (id est Brasilio seu coccineo ligno) naues onustas reuehant. Itaque maior natu quidam ex Barbaris hunc in modum me super ea re aliquando interrogauit: quid sibi vult, inquit, quod vos *Mair & Peros* (id est Galli & Lusitani) tam procul petatum ligna veniatis? Nullane vobis ligna ad focum tellus vestra suppeditat? Tum ego, Suppeditat vero, inquam, & quidem magna copia: sed nò ex eo genere arborum quales vestræ sunt: Brasilium in primis, quod hinc nostri non ad vrendum, vt tu existimas, sed ad tingendum exportant: sicuti & vos funiculos vestros bombycinos, pennas, aliaq; rerum inficitis. Hic ille protinus excipiens: Verùm tantane eius ligni copia vobis opus est? Enimuero inquam: quum enim (vt hominis animum admiratione suspenderem) apud nos vel vnus mercator plures coccineos pannos, plures cultellos, & forfices (nota ipsi & familiaria exempla subiiciens) plura specula possidet, quam quanta huc ad vos vnquã allata sunt: solus ille omne Brasilium coëmet, quo plures hinc naues onustæ redeunt. Ah (inquit Barbarus) mira mihi narras! Mox eorum quæ audiuerat memor, percontari vltra perrexit: At, inquit, vir ille adeo locuples, quem tu refers, non moritur? Moritur (inquam) vt & alii homines. Ibi tum ille (vt isti Barbari commentari amant, & cœptum sermonem nullis interruptum diuerticulis ad finem vsq; haud absurde pertexunt) querere ex me: Ergo, inquit, eorum quæ iste moriens bona reliquit, quis hæres est? Liberi eius, inquam, si habet: si non habet, fratres, sorores, aut proximi eius agnati.

*Barbari
cuiusdam
cum au-
ditore collo-
quuntur.*

Quum hæc dixissem, Equidem (inquit meus ille haud sane ineptus senex) facile hinc animaduerto vos *Mair* (id est Gallos) esse insigniter fatuos. Nam quid traijciendo mari tantopere vos fatigari necesse est, in quo superando (sicuti nobis quidem huc appulsi dicitis) tantum malorum exhaustis? Nempe vt liberis vestris aut superstitibus cognatis opes quærat? Tellus quæ vos aluit, nò illis quoque alendis sufficiet? Nos quidem, & liberos, & propinquos habemus, eosq; vt tu vides, summa caritate amplectimur: sed quum confidamus fore vt post mortem nostram terra quæ nos aluit, eadem & illos quoq; enutriat, in eo acquiescimus.

*Sententia
eximia a
Barbaro
prolata.*

Et certe in hanc sententiam, præclare Socrates olim cuidam vehementi

studio suadenti, vt se liberis etiamnum paruulis seruaret incolumem, Liberi, inquit, Deo, qui mihi eos dedit, curæ erunt. Agesilaus vero, Lacedæmoniorum rex, amicos admonebat, ne tam pecuniis quam fortitudine, ac virtute studerēt dītescere: quod frustra paret opes, qui veris animi bonis vacat. Quæ sententiæ ab Ethnicis profectæ admirationem non paruam merentur. Prior enim conuenit cū eo quod scriptum est: Ero Deus tuus, & seminis tui post te. Altera vero respondet dicto illi Christi, Operemini nō cibo qui perit, sed cibo illi qui permanet in vitam æternam, quam Filius hominis dabit vobis.

Ioan. 6. 27

Hactenus paucis, sed fideliter narrationem ab Americani Barbari ore acceptam recitauī. Quamobrem, gens illa quæ adeo Barbara à nobis habetur, nō modo lepidè eos irridet, qui magno suo periculo Brasilia ligno quærendo, ex quo quæstum faciunt, mare traiciunt: sed etiam quantumuis obcæcata (quandoquidem naturæ & soli fertilitati plus quā nos Dei potentiæ & prouidentia tribuit) aliquando cum raptoribus in iudicio surget, qui Christianum nomē præ se ferunt, quorum tam est Europa ferax, quam Brasilia immunis, quoad incolas attinet. Quare, prout à me dictum est, immortale odium aduersus auaros à *Tououpinambaultiis* geri, vtinam auari omnes, qui cū satiari nusquam possint, continuo pauperum medullam & sanguinem exugunt, in illa terra essent relegati, vt ab iis iam furiis aut Damonibus exagitarentur. Necesse mihi fuit magno nostro pudore in Barbarorū gratiam, qui adeo res mundanas contemnūt, digredi. Addere autem non incommode, meo quidem iudicio, possum rem ab

Cap. 108.

Inerrones
Barbarorum
accusatio.

Ind. Occid. hist. scriptore memoriæ proditam, de quadā Barbara gente Peruanā, quæ cū primū Hispanos versantes in suis locis sunt cōspicati, tum quod barbati essent, tum verō præcipue quod luxui indulgerent, verebantur ne ab illis ipsi corrumperentur, aut auiti mores immutarentur, eos abeuntes increpabant, his nominibus, Spuma maris, sine patribus homines, inquieti, quiq; nulli bi consistere possunt ad laborandum, quo victum sibi parent.

Palmarū
in America
ca 4. aut 5
genera.

Sed vt arborum Americanarū descriptionē persequar, Palmarum quatuor aut quinque genera illic reperiuntur: inter quæ frequentissima numeratur ea, quā illi *Geran*, alia quoq; quam *Yri* nominant: attamen quemadmodum fructus nulli à me sunt cōspecti, credo etiam nullos edi. *Yri* quidem fructum rotundum producit instar spineorum prunorum ad effigiem racemi amplioris, tanti ponderis, vt ægre vna manu subleuetur, sed nucleus tantum cerafei crassitudine, est edulis. Præterea in culmine harum palmarum est turio quidā albus, qui à nobis vescendi gratia abscindebatur: Philippus vero, qui hæmorrhoidibus laborabat, asseuerabat illi morbo remedium esse, cuius rei fides penes medicos esto.

Turio in
capite palmarum
edulis.Ayri, hebeni
species
spinosa.

Alia quoq; est arbor, à Barbaris *Ayri* appellata, quæ licet foliis palmæ sit persimilis, caudice spinis circumquaq; armata, acuum mucronum specie & aculeo. Fructus mediocri crassitudine, cuius in medio nucleus est niuali albedine, qui tamē edulis non est, quā hebeni genus esse credo: præterquam enim quod colore est nigro tantaq; duritie, vt Barbaris clauis suis & sagittis partim conficiendis (quas fusiùs cū de bellis eorum agetur describam) sit in vsu, læuigatum est quoq; ac lucidissimum, adeo deniq; graue, vt in aquam deiectum ad inum statim feratur.

Complu-

Compluria quoque lignorum multiplicis coloris in America reperiuntur genera, quorum nomina sigillatim edere non possum. Nonnulla vidi, buxi colore imitantia, alia violacea, è quibus frustula quædam in Galliam aduexam, alba vt charta, rubra, diuersi à Brasilio generis, è quibus etiam clauas suas Barbari conficiunt: vnum quoque quod illi *Copau* nominant, cuius arbor nuci Iuglandi est persimilis, nucibus tamen caret, materia quoque affabre facta eadem cum nuce maculas habet. Denique nonnulla reperiuntur, quorum folia sunt capitati numi crassitudine: alia, quorum etiam folia sunt latitudine sesquipedali, atque adeo complurium generum, quæ omnia sigillatim recensere longum esset.

Ligna varii coloris.

Copau, arbor nuci persimilis. Arborum folia crassissima, alia quoque amplissima.

Ad hæc arbor in illis nascitur terris pulchritudinis eximiae, atq; etiam (quod est maximum) adeo suauis odoris, vt dum à fabris vel scinderetur, vel expoliretur, frustula à nobis collecta vel fragrantissimam rosam referrent. Contra alia illic adolescit quam Barbari *Aou-ai* nominant, alii teterrimo odore, quem dum secatur, aut vritur nemo est qui ferat: foliis est à pomis nostris non absimilibus: fructus vero eius (qui proxime ad echinum forma accedit) præsertim vero nucleus adeo est venenatus, vt comedenti veneni præsentissimi effectum referat. Nihilominus tamen Barbari nostri, quod ex eo crepitacula sua componunt, fructum illum plurimi faciunt. Hic quoq; animaduertendum est, Brasiliam (vt mox dicemus) poma complurium generum optima ferentem, abundare etiam arboribus, quæ pulcherrimos quidem fructus edunt, ad vescendum tamen inutilis. In littore præsertim multæ sunt arbusculæ, quarum poma mespilis nostratibus valde similia, periculose comeduntur. Idcirco Barbari cum Gallos, ceterosq; aduenas ad poma illa colligenda accedentes conspiciantur, suo idiomate *Ypochi* crebro vsurpantes, vt ab eis abstineant, admonent.

Lignum rosei odoris.

Aou-ai, lignum teterrimi odoris.

Complures Americanae arbores fructus ferunt venenatos.

Hinourae, cui cortex est semidigitali crassitudine, sapore gratus, præsertim recens ab arbore extractus, genus est Guaiaci, quantum accepi à duobus Pharmacopolis, qui mare nobiscum transmiserant: eaque Barbari vtuntur ad morbum, quem *Pians* appellant, qui, vt postea dicam, æque apud eos perniciosus est, atque apud nos lues Venerea.

Hinourae guaiaci species.

Arbor *Choyne* Barbaris appellata, mediocri altitudine, foliis, forma & viriditate lauri, pomis, magnitudine capitis infantis, ad figuram ouorum Struthiocameli accedentibus, quæ quidem non sunt edulia. Ex his *Tououpinambaultij* ob duritiem corticis integra quædam in longitudinem, latitudinemque perforantes, quibus *Maraca* conficiunt (de quo iam ante mentio facta est, fietque in sequentibus:) illa etiam ad calices, aliaque vascula excauant, dimittantque.

Choyne arbor, excuius fructus Barbari sicutum Maraca conficiunt.

Inter arbores quoque Brasilienses numeratur *Sabaucæ*, pugnis ambobus pomo ampliore, formamque calicis imitante: in cuius imo exigui quidam nucleii amygdalinis similes comperiuntur, eundem quoque fere cum amygdalis saporem referunt. Ceterum cum pomi istius putamen vas conficiendis sit aptissimum, arbitror illud esse quod vulgo nucum Indicarum nomine appellamus, aut certe ex illarum genere. Matthiolus enim suis in Dioscoridem com-

Sabaucæ arbor, cuius fructus vas conficiendis est accommodatus.

Petrus Bordonius tornator peritus, quam mercedē a Villagagnone retulerit.

mentariis aliarum nukum Indicarum meminit, quæ forma sunt rotundæ, ac magnorum melonum instar ab arbore dependent (quarum ego in illis regionibus, prout sunt ab illo depictæ, ac descriptæ, putamina vidi) quæ torno expositæ hîc solent à nostris hominibus argento includi. Præterea cùm in illis terris versaremur, quidam Petrus Bordonius nomine, artis tornandi peritissimus, varia eaq; pulcherrima vascula fabricauit, cùm ex istis *Sabaucæ* fructibus, tum ex aliis versicoloribus lignis, quorum partem Villagagnoni dedit, à quo plurimi fiebant. Verumtamen aliquanto post indignissimam reportauit mercedem.

Aca-ion fructus edulis.

Est præterea in illis terris arbor proceritate sorbi nostræ, cuius pomū Barbari *Aca-ion* nominant, amplitudine, & figura oui gallinacei, quod vbi maturuit, colore ad aurum inclinato instar cotonei mali, non modo vtiliter comeditur, sed etiam subacidum, nec minùs palato gratum succum emittit, qui calore æstuantibus iucundissime refrigerat. Attamen cùm difficulter è proceris illis arboribus decutiatum pomum illud, non nisi à Cercopithecis, qui illis vescuntur, excussa habebamus.

Paco-aire, frutex tenera.

Paco, poma oblonga.

Paco-aire frutex est decem aut duodecim pedum altitudine, caudice femorali nonnunquam crassitudine, qui tamen adeo est tener, vt gladii vno ictu secetur: pomum *Paco* vocant Barbari palmi longitudine, forma cucumeri non absimili, eiusdem etiam coloris cùm ad maturitatem peruenit. Hæc autē poma nascuntur vt plurimum viginti aut vigintiquinque simul & confertim in singulis ramis, quæ Americani legentes in casas suas important tanto pondere, quantum altera manu ferre possint. Ad poma vero istius bonitatem quod attinet, vbi maturuit, calyce ad modum recentis ficus auulso, grumofum apparet:

Paco ficus sapore.

quo fit vt mandentibus ficum referat, vnde à nobis ficus nominabatur: sapore vero vel delicatissimas Massilienses ficus superat: itaq; nō immerito inter optimos totius oræ illius fructus recensetur. Memoria quidem est proditum, Catonem cùm Carthagine Romam rediisset, miræ magnitudinis ficus attulisse: verum quoniam antiqui de his nostris nullam mentionem fecerunt, credibile

Paco-aire, folia immensa magnitudinis.

est aliud fuisse generis, ab istis de quibus fit sermo. Foliorum vero *Paco-aire* forma foliis lapathi aquatici non est absimilis: tanta tamen sunt magnitudine, vt vulgo longitudo ad sex pedes, latitudo vltra duos protendatur: quo fit, vt nulla ratione adduci possim vt credam in Europa, Asia, & Africa tantæ longitudinis & latitudinis folia extare. Nam etsi Pharmacopolam quendam audiui asseuerantem se vidisse folium Petasitis latitudine vlnæ cum quadrâte, hoc est (siquidem rotunda est hæc planta) cuius circumferētia tres vlnas cum quadrantibus tribus suo ambitu caperet: nusquam tamen accedebat hæc amplitudo ad nostri *Paco-aire* magnitudinem. Verum quidem est foliorum illorum crassitudinem longitudini non respondere, imo exilia maxime esse, assidue tamen erecta, adeo vt venti paulo vehementioris (quo regio illa frequentissime vexatur) mediana tantum costa impetum ferat: reliquum vero ita diffecatur, vt eminùs conspicienti, hi frutices plumis struthiocamelinis ornati esse credantur.

Matthiolus commentariis in Dioscoridem de palma & dactylis agēs, scribit quandam esse plantam in Ægypto, Cypriq; nascentem, quam Veneti inde redeun-

redeunt Musam appellant, & Musas similiter fructus: quamque optime eo loco depinxit: cuius descriptionem, quia non parum ad nostrum *Paco-aire* accedit, hoc loco adscribere placet. Musa igitur, inquit ille, adolescit ad quinum, senumve cubitorum proceritatem, è stolonibus alterius sata: folio est arundineo, quod tamen perquam longo, latoque ambitu se diffundit, adeo ut in longum trium cubitorum mensuram quandoque excedat, in latum vero sesquicubitum spatietur, lata, crassaque per medium excurrente costa. Torrescunt folia æstate sui natura, vel etiam fortasse solis ardore, adeo ut mense Septembri eorum costæ prorsus nudæ cernantur, decidente foliorum materia, quod admodum sit tenuis. Caulis squaroso foliorum cortice vestitur, palmæ, vel arundinis modo. Ramos habet nullos, sed caudice tantum consistit. E vertice germen emergit materie molli, longitudine fere cubitali, à quo alia ab origine ad summum prodeunt germina, ternum quaternumve digitorum inuicem distantia: è quibus circumueniunt fructus, parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadantenus flauescunt, cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Substantia pulpæ consistit melopeponum modo, nullo intus osse, neque semine. Primum gustantibus fructus insipiditatem quandam præ se ferre videntur, adeo ut primo statim gustu non placeant, verum qui esui assuescunt, iis indies magis delectantur: quippe qui quadam occulta saporis suauitate allecti, quæ non nisi tractu temporis cum palato init gratiam, nunquam saturi videantur. Ita Musam (inquit Matthiolus) mihi describere qui ex Ægypto, & Cypro ad nos reuertitur. Sed quamnam antiquis Musam fuerit planta, quid referam non habeo. Fusiùs hoc ille persequitur, allato Theophrasti, & Serapionis testimonio, ut videre cuius licet. Alibi quidem de ficu Indica (puta Occidentali) agit, cuius pictura quam eo loco exhibet, indicat arborem esse monstruosissimæ formæ: ac veritus ne Lectori tadium afferam (præsertim cum minus ad *Paco-aire* nostri formam accedat) intermissam repetam historiæ meæ seriem: si qui vero plura nosse cupiant, eos ad 145. Commentariorum illorum libri I. caput remitto.

Musa, arbor, eiusque descriptio.

Tuna Americanorum.

Quod igitur attinet ad xyliferos frutices, quæ in mediocrem proceritatem assurgunt, in Brasilia magno reperiuntur numero: flores instar campanularum lutearum citrullinorum fere similes emittunt: ubi vero efformatum est pomum, non modo ad fageam glandem proxime accedit, sed etiam maturum in quatuor diuiditur partes, quæ per floccos pilæ magnitudine xylum emittunt, quod Barbari *Ameni-ion* nuncupant. In floccorum illorum medio reperiuntur grana quædam nigra compacta, atque admodum compressa ad renis humani formam, cuius compacturæ magnitudo fabam non superat. Porro Barbaræ feminae xylli colligendi, & nendi ignaræ non sunt, eo siquidem cubilia sua conficiunt ad eum, qui à nobis dicitur, modum.

Xylifera arbores.

Ameni-ion, Xylon.

Præterea quamuis olim (quantum accepi) in America nullæ crescerent aurei ac citrei mali arbores, hodie tamen cum Lusitani multas maritimis oris quas accolunt conseruerint, non modo indies propagantur, sed etiam poma ferunt aurea (quæ à Barbaris *Margou-ia* appellatur) prædulcia, & amborum pugnorum crassitudine, citrea quoque & ampliora, & maiora numero.

Aurea & citrea mala magna in America copia crescunt.

*Saccari cū
na in Ame-
rica nascū-
tur.*

Saccari quoque cannæ optime in illis terris crescunt, & maxima copia: at-
tamen cū nos Galli, & hominibus, & machinis ad eliciendum saccarum ido-
neis nondum essemus instructi (vt sunt Lusitani in iis quæ occupant apud Bar-
baros locis) in aqua cannas illas, vt saccari saporem induerēt, madefaciebamus:
prout ante est à nobis dictum cap. 8. vbi de Barbarorum potu egimus: alii suc-
cum & medullam earum exsugebant. Hoc porro loco rem multis fortasse ad-
mirandam narrabo, cannas huiusmodi nonnunquam mucescere sinebamus,
& in aqua madefaciebamus, quæ contra saccari qualitatem, quam dulcissimam
esse nemo ignorat, adeo acida fiebat, vt aceti nobis esset loco.

*Acetum
e cannis
saccari.*

*Arūdines,
quib. Bar-
bari sagit-
tas suas ar-
mant.*

Similiter in siluis non raro arundines nascuntur crassitudine & turis huma-
ni: sed quemadmodum supra dixi de *Paco aire*, adeo sunt teneræ, vt singulæ
earum vno ictu gladii secentur adhuc stantes, aridæ vero tanta duritie, vt fissis
illis, & in modum chirurgicorum scalprorum efformatis sagittas suas ita armēt
Barbari, vt vno iactu feras humi fundant. Sed quando de cannis & arundinibus
incidit sermo, Calcondilus hist. De bello Turc. scribit, in India Orientali arun-
dines reperiri tantæ magnitudinis ac crassitudinis, vt nauigii vicem præstent,
non modo tranandis fluminibus, sed etiam singulæ quadraginta tritici me-
dimnos capiant, medimno sex modios Græcos continente.

Lib. 3. c. 14.

Ad hæc Matthiolus suis in Dioscoridem commentariis ait, arundinē, quæ
magna copia in Italia nascitur, palis vitium apta, ad decem cubitorum altitudi-
nem exsurgere, lanceæ crassitudine, & pari firmitudine.

Mastiche.

Mastiche etiam in hac nostra America in dumetis nascitur, quæ vna cum
aliis prope infinitis herbis & floribus odoratis, terram suauissimo odore per-
fundit.

*America-
na regio a
niue gelu
& gradine
immunis.*

*Arbores
assidue vi-
rentes in
America.*

Quamuis autem ea quam incolebamus regio, quæ nimirum Capricorni
tropico subest, à tonitruis horridis (quæ Barbari *Toupan* vocant) imbribus vehe-
mentioribus, ventisq; rapidissimis non sit immunis, tamen quia nusquam in ea
gelu, nix, nec grando conspicitur, ac proinde suis nunquam spoliatur arbores
frondibus, vtpote quæ frigore non infestentur, per totum annum eo vigēt mo-
do, quo mense Maio solent apud nos siluæ. Præterea quando huc vsque sum
progressus, iuuat commemorare, cum mense Decembri non modo breuissimi
sint dies apud nos, sed etiam frigore rigentes manus perflemus, glaciesque naso
dependeat, tum temporis Americanos diebus longissimis vti, tantoq; æstu tor-
reri, vt ego sociiq; ad 25. Decembris fluuiis illum ardorem solari cogeremur. Ve-
runtamen, quod sphaeræ non ignaris facile est intelligere, cum dies sub tropicis
nusquam tam longi, neque rursus tam breues atq; in nostro climate exorian-
tur, multo sunt æquabiliore, multoq; clementiore cælo vtuntur incolæ. Hæc
mihi dicenda fuere de arboribus Americanis.

*Calum sub
tropicis cle-
mentissi-
mum.*

*Planta fo-
liaq. Ana-
nas.*

Plantarum, herbarumq; facturus mentionem, ab iis exordiar, quas tū fru-
ctibus, tum effectis aliis antecellere existimo: ac primū quidem planta, quæ fru-
ctum *Ananas* edit, forma iri similis, foliis incuruatis, in ambitu diuisis, ad aloem
accedētib; eiusdem cū carduo maiore formæ, pomū vero melonis mediocri
est crassitudine, nucisq; pineæ forma, in nullam reclinatam partem ad cinaræ
nostræ modum crescit.

Ceterum

Ceterum *Ananas* illa, cum ad iustam peruenerunt maturitatem, colore sunt aureo cæruleum imitante, odorem Idei rubi fructus edit, adeo ut à nobis in siluis aliisque locis, ubi nascuntur, errantibus, ex odore facile deprehenderentur: sapore adeo dulci, ut à nullis salgami nostris superentur. Itaque optimum esse totius Americae fructum existimo. Ipse vnum aliquando compressi, ex quo cyathum succi elicui, qui maluatice vino nihil cedere mihi videbatur: feminae vero Americanae canistros iis plenos, quos *Panacous* nuncupant, vna cum *Pacos* illis, de quibus paulo ante mentionem feci, aliisque fructibus ad nos afferebant, quos singulos singulis pectinibus, aut speculis mercabamur.

Inter ea quæ in America nascuntur simplicia, vnum est quod *Tououpinambaultij* nostri *Petum* nominant: eodem cum lapatho maiori nostro modo crescit, altitudine nonnihil superat, foliis ab eo non absimilibus, quæ tamen propius ad Consolidam maiorem accedunt. Hæc herba ob insignem, qua est prædita, vim, magno apud Barbaros est in pretio. Hoc autem modo ea utuntur: Collectam manipulatim in casis appendunt, & exsiccant, dein quatuor aut quinque folia alio ampliori folio inuoluta accendunt, ori quoque accensa admouent, fumumque attrahunt, quo, licet naribus, labiisque perforatis exeat, adeo sustentantur, ut si ad bellum proficiscantur, aut alia urgeat necessitas, eo per triduum, aut quatrimum alantur. Benzo quoque Noui Orb. hist. ait Indos Peruanos peregre profecturos, herbam (quam Coca ipsi appellant) ore clausam, veluti panchrestum quoddam pharmacum, circumferre: quippe eius præsidio freti integrum diem nullius nec cibi, nec potus egentes iter faciunt. Matthiolus quoque post Theophrastum scribit, Scythas glycyrrhiza contentos, absque alio alimentorum præsidio decem, duodecimque dies degere: quæ *Petum* Barbarorum nostrorum non male respondent. Ea quoque in alium utuntur usum: nam quod est cerebro humores superfluos eliciat, vix vllum ex Barbaris offendas, è cuius collo fasciculus istius herbae non pendeat, cuius fumum continuo absorbet, etiam cum familiaribus colloquenter: fumus vero (ut ante dictum est) per nares, labiaque pertusa exhalat, velut à turibulo: odor vero ille minime est grauis. Benzoni itaque interpreti magno errore credidit, hanc eam esse herbam, quam Mexicanum *Tabacco*, Hispaniolæ vero insulae incolæ *Cozobba* nominant, cuius odorem acutum, & tetrum, atque adeo Diabolicum esse Benzo affirmat. Mulieres hac herba utentes nunquam animaduerti: cuius quidem rei causam ignoro: assero autem fumum illum (quem expertus sum) famem non mediocriter depellere.

Ceterum Nicotiana, seu Reginae herba, licet apud nos *Petum* nominetur, tamen ea non est de qua iam ago: quin imo duæ istæ plantæ, neque in viribus vllò conuenire modo, Villæ Rusticæ scriptor Gallicus lib. 2. c. 79. asserit, Nicotianam, quæ à Nicoto, qui primus eam è Lusitania in Galliam transtulit, è Florida allatam esse, quæ 200000. passuum millibus ab America distat. tota enim torrida Zona inter utramque est interiecta. Præterea diligenter in plerisque hortis, quorum domini veram *Petum* gloriabantur, perquisiui, nec tamen hactenus in Gallia nostra reperi. Ne autem Theuetus (qui non ita pri-

Ananas optimus totius Americae fructus.

Petum admiranda vires.

Fumus Petum quomodo a Barbaris absorbeatur. Lib. 3. capit. 20.

Fumus Petum cerebrum purgat.

Lib. 1. capit. 26.

Nicotiana verum non est Petum.

dem Angolismensem suam herbam adeo celebrauit, vt veram esse Petum affirmet) credat à me quod scripsit ignorari, de ea idem quod de Nicotiana iudico: siquidem effigies quam in sua Cosmographia depingendam curauit, plantam referat. Itaque à me illi non conceditur quod sibi assumit, se primum omnium veræ *Petum* semen in Galliam attulisse. Quin credo ob calî inclemētiam ægre apud nos adlescere posse.

*Caion-a
brassica.*

Brassicarum quoq; illic vidi genus, à Barbaris *Caion-a* nominatum, quibus nonnunquam ius condiunt, foliis est latitudine & forma ad Nenufar accedentibus.

*Hetich, ra
dices opti-
ma & ma-
gna copia.*

Quantum vero ad radices attinet, præter *Maniot* & *Aypi*, ex quibus, vt dixi cap. 8. Barbaræ mulieres farinam suam conficiunt, alias etiam habent, quas *Hetich* appellant: quarum non modo æque ferax est Brasiliense solum, atq; Lemouicense, & Sabaudicum est raparum, sed etiam radices ipsæ sunt crassitudine amborum pignorum, longitudine sesquipedales plus minùs. Licet autem primo aspectu à terra auulsæ vnus generis esse videantur, quia tamen inter coquendum aliæ violaceum ceu pastinacæ, aliæ aureum ceu cotonea mala, aliæ deniq;

*Mira mul-
tiplicanda
vñ Hetich
radicū ra-
tio.*

album colorem induunt, trium esse generum autumo. Vt vt sit, vere possum affirmare has radices præsertim, quæ aureo sunt colore, in cineribus coctas piris nostris, vel optimis bonitate non cedere. Earum folia, quæ hederæ terrestris more humi serpunt, foliis cucumerum, aut latissimorum spinaciorum simillima, colore tamen differunt, propiùs ad vitem albam accedente. Ceterum quia semine carent, Barbaræ mulieres, quibus est curæ radicum istarum propagatio, minimo negotio (rem in agricultura inauditam) eas serunt minutatim: siquidem concilas instar pastinacarum, quibus in acetariis vtimur, serunt: quæ frutula non multo post totidem gignunt crassas radices *Hetich*, quot in terram fuerunt iniecta. Tamen si quia cibarium est terræ illius præcipuum, passimque peregrinantibus occurrunt, eas etiam sponte nasci existimo.

*Manobi,
auellana-
rum nucū
genus sub
terra na-
scentium.*

Barbaris quoque fructuum genus est, quod illi *Manobi* vocant, qui sub terra nascuntur more tuberum, tenuibusq; filamentis inter se deuinciuntur, nucleum auellanae amplitudine & sapore habent: colore tamen leucopæo, putamine pisi siliqua non firmiore. An vero folia, semenq; proferat hic fructus, quamuis sæpius eo vesci mihi contigerit, non tamen adeo est à me obseruatum, vt à memoria repetere possim.

Matthiolus quarūdam auellandarum Indicarum meminit, quæ à Serapione, inquit, Fauſel nominantur, nuci myristicæ persimilium, in quodam inuolucro crescunt Bombycis non absimili, quæ frequenter inter alia aromata ex India aduehuntur.

*Piper Indi-
cum cor-
nutum.*

Præterea illic quoque magna est copia Indici piperis, non oblongi (sicut magno errore meo à Neufstriis nautis accepto, superioribus editionibus scripseram) sed cornuti, à quibusdam (inquit Matthiolus, à quo etiam est optime depictum) Siliquastrū appellati, quod sit gustui acerrimum: foliis, vt idem ait, hortensi Solano similibus, paulo tamen amplioribus, caule cubiti magnitudine, viridi colore, albicante & geniculato: floribus albicantibus, fructu lōgo corniculorum

rum

rum instar, qui primo exortu virescat, maturus vero adeo rufescat, ac læuore quodam ita pelluceat, vt corallum referat, & in quo concludatur pumilum semen lentium modo compressum, vsque adeo acre, præsertim antequam sit exsiccatum, vt si quis manu attrectet, eamque postea ori, aliive corporis parti admoveat, pustulæ statim exsurgant, quod & ipse experimento didici. Quo fit, vt mercatores nostrates ad tincturam tantum eo vtantur. Barbari vero nostri cum sale, quem conficere optime norunt, aqua in fossis ad id reservata, piper illud conterunt: compositionem illam *Ionquet* appellant, qua eo modo, quo nos *Ionquet*, sal Barbarorum. fale in cibis vtuntur, non tamen quod *Ionquet* buccellæ, antequam in os ingerant, applicent: buccellam enim ante, post vero *Ionquet* summis digitis apprehensum, vt cibo saporem addat, ori imponunt.

Denique crescit quoque in illis terris fabæ genus, pollicis crassitudine, à *Comenda-ouassou*, faba ample. Barbaris *Commenda-ouassou* appellata: pisæ quoque alba, & leucopæa, quæ *Comanda-Miri* nuncupant, citrullæ quoque rotundæ, nomine *Maurongaus*, sua- *Comanda-miri*, pisæ minora. uissimi cibi. *Maurongaus*, citrulli.

Hæc sunt non quidem, quæ in vniuersum de arboribus, herbis, & fructibus Americanis dici possunt, sed quæ à me sunt obseruata per annum, quo illic vixi.

Denique sicut est à nobis dictum, apud Americanos, quadrupedes, nullas aues, pisces, nulla denique animantia per omnia Europæis nostris respondere: ita nunc assero, quantum per siluas & agros errando experiri mihi datum est, nullas esse arbores, aut herbas, nullos denique fructus, qui à nostris non sint dissimiles, his tribus exceptis plantis, portulaca, ocymo, & filice, quæ in quibusdam locis nascuntur. Quapropter quotiescunque noui illius Orbis imago ob oculos obuersatur, ærisque temperiem, animantium multitudinem, auium varietatem, arborum & plantarum elegantiam, fructuum denique bonitatem animo recolo, toties Prophetæ ista Psal. 104. exclamatio mihi in mentem venit:

*O quæ vis fuit illa, quæ potestas,
Quæ prudentia multiplex, creandis
Tot rebus, simul, & simul regendis!
Nam quacunque patet globosa tellus,
Vis quoque imperij tui patefcit.*

Ergo beatos terræ illius incolas prædico, si verum istorum omnium Conditorem agnoscerent. Atqui ad res describendas me accingo, quæ plus æquo, quam sint ab eo alieni, demonstrant.

CAP. XIII.

De bello, prælijs, fortitudine, & armis Barbarorum.

*America
amplius
do.*

*America-
nis qua
causa belli.*

*Barbari in
gratiam
cū inimi-
cis reduci
non pos-
sunt.*

*Braſiliẽſes
ſenioribus
obſequium
preſtant.*

*Seniorum
Americæ
ratio.*

QUANTUM *Tououpinambaultij* *Toupinenquin* nostri bellum immortale gerunt aduersus varias finitimas gentes, pro more reliquorum omnium Barbarorum, quartam illam Orbis partem incolentium, quæ à Magellanico freto (quod ad 50. grad. ultra Antarcticum Polum iacet, vsque ad terras Nouas, quarum situs est ad 60. grad. citra eundem Polum) latitudine citra quadragies centena passuum millia occupat: proximi tamen & infensissimi eorum hostes ii sunt, qui *Margaïates* appellantur, quiq; eorum sunt socii *Lusitani*, quos *Peros* appellant. Sicut etiam *Margaïates*, nō modo *Tououpinambaultiis*, sed etiam Gallis eorum sociis sunt capitales hostes. Non tamen quod Barbari isti de finibus propagandis bello certent (plures enim agros quam opus sit occupant) aut de diuitiis ex spoliis, redemptionibus, armisq; deuictorum paradis, cogitent. Hæc, inquam, eos minime mouent. Prout enim fatentur omnes, non alio permouentur affectu, quam vt parentum, amicorumq; iam olim captorum, & ab hostibus eo qui à nobis dicitur modo, deuoratorū, mortē quam feuerissime vlciscantur. Cui studio tam pertinaciter adhærent, vt quisquis eorū in hostium manus inciderit, eandem pœnam necessario expectet, nimirum fore vt mactetur, deinde deuoretur. Præterea, vbi primum inter quosdam ex istis populis bellum est indictum, in eo consentientibus omnibus, hostem, cui illata sit iniuria in perpetuum de ea vlciscenda cogitaturum, ac proinde ignauix tribuendum esse, si in suam redactum potestatem impune dimittant: eorum inimicitia adeo sunt inueterata, vt in gratiam inter se reduci nunquam possint. Merito itaq; dicemus *Machiauellū*, eiusq; discipulos (quibus hodie magno suo malo scater Gallia) Barbaras istorum actiones imitari. Cum enim à deo, isti contra doctrinam Christianam & docēt, & ad praxim reuocant, recenti gratia veteres iniurias non esse abolēdas, hoc est, homines Dæmonum similes alios aliis parcere nunquam debere, annon satis declarant animos suos tygribus esse ferociores?

Ratio autem, qua *Tououpinambaultii* nostri ad bellum profecturi conueniunt, hæc est, quantum obseruare mihi licuit. Etsi Reges aut principes inter se nullos habent, sed pares sunt ferme dignitate, tamen hoc illis à natura inditum est (quod etiam à Lacedæmoniis exactissime olim est obseruatum) vt seniores, quos *Peoreru picheh* nominant, propter rerum experientiam suspiciant & obseruent: in singulis itaque pagis non aspernandum illis præstatur obsequium. Oblata hi occasione, vel inambulantes, aut lectis suis pensilibus xylinis insidentes, ceteros his aut similibus hortantur verbis:

Ergone (inquiunt alternatim loquētes, sermone minime interrupto) maiores nostri, qui tot hostes non modo debellarunt, sed etiam deuicerunt, & mactarunt, & deuorarunt, exemplo nobis fuere, vt perpetuo domi deliteſcamus?

Gen-

Gentemne nostram, quæ tanto olim ceteris omnibus fuit terrori, ut eius cōspectum ferre minime potuerint, magno nostro cum dedecore, tãto affici probro patiemur, ut in laribus ipsis nostris ab hostibus bello petamur? Nostrane ignavia commitemus, ut *Margaiates* & *Peros-engaipa* (hoc est, illæ gentes nequam) primi in nos impetū faciant? Tum orator ille, manibus humeros, & nates plaudens, cum exclamatione hæc addit verba: *Erima, Erima, Tououpinambaults, Conomiouassou Tan, Tan, &c.* hoc est, nequaquam populares mei, adolescentes fortissimi, ita nobis est agendum: quin potius ad certamen nos instruamus, morti-que & mactationi nos deuoueamus, aut nostros vlciscamur.

His ergo seniorum orationibus, quæ aliquando in sex horas producuntur, auditores, qui attentissime audiunt, adeo ut ne syllaba quidem illis excidat, & animo & viribus aucti, in singulis pagis se inuicem compellantes, ad præfixum locum quam celerrime possunt magno numero conueniant. Verū antequam *Tououpinambaultios* nostros ad prælium deducamus, quibus sint armis instructi dicendum est.

Ac primum quidem *Tacapes*, hoc est, clauas, aut enses rubro, aliàs nigro ligno fabricatos habent: longitudine vulgo sunt quinque aut sex pedum, extrema parte orbiculatæ, aut ouali figura, latitudine pedali, crassitudine digiti pollicis in media sui parte, oræ vero commodissime exacuata, siquidem ex grauissimo ligno, quale est buxum, sunt confectæ, securis acutissimæ aciei perparam cedunt. Adeo ut facile credam vnicum *Tououpinambaultium* istiusmodi claua armatum, ac furore percitum, multum negotii duobus gladiatoribus nostratibus exhibere posse.

Arcus insuper habent, quos *Orapats* nominant, ex eodem ligni genere, rubro nimirum & atro fabricatos: ii longitudine & crassitudine nostros adeo superant, ut eos nec lentare, nec adducere vllus nostrum possit: quin potius imo totis viribus puerorum decem annorum arcubus curuandis opus esse. Pro neruis ea est illis herba, quam *Tocon* vocant, quæ licet admodum sit exilis, tanta tamen est firmitudine, ut equi vires ferat. Sagittæ sunt vlnali longitudine: tribus iuncturis perficiuntur: media pars ex arundine, reliquæ vero duæ è ligno sunt nigro: segmina porro illa adeo concinne quibusdam arborum corticibus colligantur, ut firmitus agglutinari nequeant. Plumulas duas illis applicant pedali longitudine, quas filo xyli-^{no}, quod gluten apud eos non sit in usu, constringunt: ossa præacuta mucronibus aptant: aliquando arundinis siccæ frustulum palmi longitudine in modum scalpri dolatum: nonnunquam raia piscis caudæ extremum, quæ, ut alibi dixi, maxime est venenata. Ex quo verò Galli & Lusitani in eas regiones commeant, recepto eorum more Barbari sagittas ferreis spiculis, aut saltem clauis acutioribus firmare assueuerunt.

Iam dictum est quæ sit illorum in versandis clauis illis suis dexteritas: ad arcus vero quod attinet, confido fore ut ii omnes, à quibus sunt conspecti Barbari, confirmant eos nudis brachiis tanta celeritate, tamq̃ certo ictu iaculari, ut (quod bona Anglorum pace, qui tamen peritissimi sagittarii habentur, dictum sit) sagittis suis manui qua arcum tenent impositis, duodecim ab illis citius quam ab Anglis sex fuerint emissæ.

Tacape, genus clauæ lignea.

Orapats, arcus.

Tocon, herba arcubus nervorum loco. Sagittariorum longitudine.

Americani sagittarii peritissimi.

*Parmaco-
riacea.*

Postremo parmas habent ex tergo *Tapi-rousson*, cuius iam ante memini, latas, planas, & rotundas ad modum fundi tympani Germanici. His inter præliandum non obteguntur ad eum, quo solent milites nostri, modum, sed iis dimicando sagittas hostium excipiunt. Hæc vero sunt vniuersa Americanorum arma: neque enim aliis armaturis corpus suum obtegunt: quin contra (exceptis plumaceis pileis, armillis, breuibuscque; aliis indumentis quibus corpus suum, ut ante dictum est, exornant) si vel indusio essent induti ad prælium profecturi, confestim illud exuerent, veriti ne illo intricarentur.

*Ferros en-
ses Barbari
parui fa-
ciunt.*

Ut autem sermoni de armis Barbarorum finem imponam, illi si quando à nobis enses ferreos accipiebant, sicut *Moussacat* cuidam ex meis vnum dono dedi, statim vaginas procul abiciebant: idem quoque acceptis cultris factitabant, eorum fulgore delectabantur, aut ad abscindendos arborum ramos vtiliores, quam ad pugnam censebant: ac sane, ut à me dictum est, optime suis versandis eos esse exercitatos, commodius illis vtuntur.

Ceterum tormenta aliquot minimi pretii eò deuexeramus: hæc Barbari terni singula displodebant, vnus manibus impositum ad destinatum intentabat, alter collimabat, tertius ignem admouebat. Tamen quia cannam ad os usque complebant, nisi carbo contusus pulueri tormentario à nobis fuisset admixtus, magno eorum periculo tormentum fuisset disruptum. Ad hæc nolo prætermittere, Barbaros, cum primum tormentorum maiorum, & minorum strepitum audirent, quodammodo territos fuisse, præsertim cum nonnullos ex nostris auem ab arbore deicientes videbant, feramve humi sternentes plumbea glande, quam ipsi non cernebant, tamen arte cognita, hæc reformidare desierunt: dicebant enim se celerius sagittas sex iaculari posse, quam quis tormentum semel aptaret. Si quis autem obijciat tormentum longe altius penetrare: Respondeo, nec thoraces bubalinos, nec hamis confertos sagittæ à Barbaris emissæ impetum ferre, quin ea æque ac glande tormentularia traijciuntur. Veruntamen quia commodiori loco hæc à nobis dici poterunt, cum ad Barbarorum prælia ventum erit, ne confuse agam, iam Barbarorum copias ad præliandum educo.

*Seniores
Barbari
agminis
duces.*

Ea qua dictum est ratione coactis, ad octo aut decem capitum millia, mulieribus non paucis, non ad præliandum quidem, sed ad impedimenta, & com meatus comportandos, in castra conuenientibus, ex senioribus ij, qui hostes maximo numero interfecerunt, & deuorarunt, copiis præficiuntur: quibus du-
*Barbari si-
ne ordine,
inconfuse
tamen in-
cedunt.* cibis itineri se accingunt. Quamuis autem incedant nullo ordine, tamen cum iter faciunt cõglobati, fortissimis primam aciem occupantibus, mirum est quam commode vniuersa illa multitudo, sine tribuno & mensore se recipiat, ita ut signo dato celerrime in aciem conueniat.

*Inubia, cor-
nuu ingen-
tia.*

Ceterum nonnulli sunt, qui cornibus, quæ ipsi *Inubia* vocant, sesquiulnæ longitudine, & crassitudine hastæ nostratis ab inferiori parte palmi latitudine, instar buccinæ milites cient, tum patria excedentes, tum etiã castra mouentes.

*Fistulae ex
ossibus hu-
manis.*

Nonnulli etiam fistulas ex ossibus hostium, olim mactatorum & deuoratorum, gerunt, quibus assidue in itinere canunt, ut sociorum animos excitent, studium-

que

que hostes confimiliter maſtandi, augeant. Si vero, quod frequenter cōtingit, nauigio expeditionē in hoſtes facere placeat, littora legunt, nec alto mari ſe cōmittunt. In ſuis vero ſe lintrib. diſponūt, eos *Ygat* nominant, ſinguli cōſtant ex ſingularū arborum cortice detractō in hūc uſum deſtinato, tantæ tamē ampli-
*Ygat, lin-
ter corti-
ceus.*

tudinis, ut ſinguli quinquagena capiant hominū capita. Itaq; ſtantes pro more ſuo nauigiū agunt remo vtrinq; plano, quem medium cōprehendunt. Hi porro lintres cū plani ſint, minimo negotio aguntur. Eorū tamen in alto mari, vel oborta tempeſtate uſus eſt nullus. Sed in ſumma malacia Barbaris noſtris ad militiam proficiſcentibus, claſſem ſexaginta huiuſmodi lintribus conſtantem conſpicias. Hi tam celeri æquor percurrunt motu, ut mox oculos fugiant. Atq; hi ſunt exercitus *Toupinenquin* terra, mariq;

Hoc inſtructi modo quinquaginta nonnūquam paſſuum millia in hoſti-
*Primus
Barbaro-
rum ſtra-
tagma.*

um fines progrediuntur. Primoq; hoc vtuntur ſtratagemate fortiffimi quique, ceteros cum mulieribus, & impedimentis poſt ſe relinquunt itinere vnus, aut duorum dierum: ſummo cum ſilentio accedunt, ſiluaſque occupant inſidias hoſtibus ſtruentes, quibus adeo ſunt intenti, ut non raro per 24. horas illic deliteſcant. Hoſtes vero, ſi ex improuiſo fuerint adorti, quotquot viri, feminæ, ac pueri occurrunt, non modo deducuntur, ſed etiam maſtantur ab hoſtibus in patriam reducibus, fruſtatimque *Boucan* imponuntur, ac tandem deuorantur. Atque eo facilius incautos opprimunt, quod pagi (nam vrbes nullæ ſunt illis) mœnibus non cinguntur, caſarumque (quæ tamen 80. aut 100. paſſus in longitudinem protenduntur) fores nullæ ſunt, earum vero loco palmarum ramos, aut herbæ *Pindo* caulem ad ianuas ſuas apponunt. Quoſdam tamen pagos, qui hoſtibus ſunt contermini, iam palis ex palmis longitudine 6. pedum munire & circumuallere didicerunt, præterea ſtipitibus ligneis præacutis muricum loco aditus muniunt: itaque ſi hoſtes noctu aggredi pagos illos voluerint, quod illis eſt familiare, pagani tum in eos tuta via irrumpunt, quo fit ut ſiue pugnam, ſiue fugam capeſſant, nuſquam euadant, quin aliqui pedum vulneratorum dolore proſternantur, qui conſeſtim ab paganis torrentur, & eduntur.

Si vero aperto Marte pugnare contendunt, copiis vtrinque eduſtis, vix credibile eſt quam atrox, quamq; horrendum ſit prælium: cuius ipſe ſpectator fui, ac proinde merito de eo referre poſſum. Ego cum Gallo altero, paulo curioſius, magno noſtro periculo (ſi enim à *Margaiatibus* capti aut læſi fuiſſemus, deuorationi fuiſſemus deuoti) Barbaros noſtros in militiam eūtes comitari volui. Hi numero 4000. capita cum hoſtibus ad littus decertarunt, tanta ferocitate, ut vel rabidos & furioſos quoſq; ſuperarent.

Tououpinambaultij, cū primū hoſtes conſpexere, in tantos, tamque e-
*Ad præ-
liū venien-
tium Bar-
barorum
vlulatus.*

ditos vlulatus perruperunt, ut qui lupos hīc venantur, cum illis vlulatibus comparandos minime edant: clamor vero aërem adeo feriebat, ut tonitru vix exau-
*Oſſiū ma-
ſtatorum
oſtentatio.*

diri tū potuiſſet. Accedentes vero propiūſ clamores ingeminabant, cornibuſque concrepabāt, fiſtulis deniq; canebant, minas alii in alios intentabant, oſſaq; mortuorum hoſtium oſtentabant: dentes item, quorum nōnulli filo traiectos ultra vlnas duas collo appenſos gerebant: denique geſtibus horrorem ſpectan-

tibus incutiebant. Ad manus autem ubi ventum est, longe in peius res ruere: tanta enim sagittarum nubes est vtrinque emissa, vt muscas volantes multitudi-

*Barbari
ferocissi-
mi.*

ne imitarentur. Saucii vero non pauci strenue tela à corpore auellebant, quæ rabidorum more canum mordebant, nec tamen propterea prælio abstinebāt. Hæc enim gens adeo fera est, & truculenta, vt tantisper dum virium vel tantillum restat, continuo dimicent, fugamq; nunquam capebant. Quod à natura illis inditum esse reor. Etenim à Nobili quodā accepi viro Gallo, qui militiam colit, bellorum ciuiliū nostrorum tempore, in legionibus Gallicis Americanos milites duos fuisse, qui strenue & fortiter se gerebant: quapropter à Centurionibus plurimi fiebant. Quod tamen in eam accipi partem nolim, quasi affirmarem nullos in illis reperiri posse, qui ignauiam Asianorum, molliem Europæorum aut Afrorum imitarentur: assidua enim exercitatio militem strenuum facit. Vtut sit, ubi manus cum hostibus *Tououpinambaultij* conferre cœperunt, clauis illis suis vtrinque acerrime ferierunt, adeo vt obuium quemque non

non modo humi sternerent (non secus ac lanii boues) sed etiam penitus mactarent.

Vtrum generosis insideant equis an non , à me non quæritur : Lectorem enim memorem esse credo eorum , quæ superius à me dicta sunt , equis aliisque iumentis Barbaros penitus carere , ac proinde pedites omnes incedere. Ego vero , qui alias sæpe equum mihi optaram , quem Barbaris conspiciendum præberem , tum sane optimum cui insiderem ; præsentique me periculo liberarem , votis omnibus exoptabam : quippe mihi fit verisimile , Barbaros , si cataphractum militem nostratem equo generoso insidentem , ignemque hinc è tormentulo erumpentem , illinc vero equum resilientem conspicerent , *Aignan* hoc est , cacodæmonem adesse credituros. Tametsi à quodam memoriæ est proditum , magnum illum Attabalipam Peruenfium Regem , quamuis equum antè conspexisset nullum , tanta fuisse animi magnitudine , vt Pisarro (qui cum vt sese ostentaret , tum vt Indos Attabalipam stipantes perterrefaceret , cōtinuo equum suum glomerato gressu solo insultantem agitabat) propius ad Regem accedente , spumaq; ab equi ore in regis vultum defiliante , minime tamē commotum fuisse , quin morte plecti eos imperasse , qui equi horrore stupefacti terga vertissent. Quæ res (inquit historiographus) Barbaris fuit terrori , nostris vero admirationi.

Barbari equos si videret quid de illis sentirent.
Hist. Gen. Ind. lib. 4. cap. 113.

Iam vero , vt narrationis seriem repetam , si quis quærat quid tu , comesq; tuus tantisper dum præliū committebatur , annō vna cum Barbaris dimicabatis ? Ingenue fateor nos , qui adeo imprudenter Barbaros essemus comitati , imprudentiam illam altera cumulare noluisse ; sed paullum à confictu remotos , spectaculo illo contentos fuisse. Testor interea me , qui nō semel rum equitum tum peditum cōpias ingentes in aciem instructas , hīc conspexi , tanta nūquam voluptate videndis peditum legionibus armis fulgentibus , quanta tū pugnantibus istis *Tououpinambaultiis* perfusum fuisse. Præterquam enim quod sibilantes , saltantes , & celeriter admodum & dextre sese in orbem glomerantes , iucundissime spectabantur , accedebat insuper telorum nubes densissima , quorū penæ rubræ , caruleæ , virides , roseæ , aliorumq; id genus colorum , soli obiectæ radiabant , vestes item , pilei , armillæ , ceteraq; ex plumis compacta ornāmēta , quæ mirum in modum spectantium oculos fulgore feriebant.

Corpora telorum plurimis ornata.

Hoc prælio trium horarum spatio confecto , multis vtrinque cæsis & faucibus , *Tououpinambaultii* nostri victoriam reportarunt , captiuosq; , cum viros tum feminas plus minùs triginta ad suos deduxerunt. Nos vero qui officium aliud præstiteramus nullum , nisi quod strictis gladiis , tormentulisque , vt Barbaris animos adderemus , nonnunquā displosis præliantes spectaueramus (quod maxime gratum sit illis , si cum ipsis ad bellum proficiscantur hospites) tantam de nobis concitauimus opinionem , vt ab eo tempore seniores peculiari nos beneuolentia & amore sint complexi.

Captiui vincli. Barbarorum ob victoriam reportatā plausus.

Captiuis itaque in medio agmine collocatis , nonnullisque ex robustioribus funibus vinclis , ad Ganabaræ sinum tendimus , à quo passus circiter xxiv. M. aberamus. Vndique vero ex fœderatis permulti saltantes , tripudiantes , &

Captiui a
Gallis ere-
pti.

plaudentes nobis gratulatum obuiam veniebant. Denique cū ad locum insulæ nostræ oppositum peruenimus, ego comesque meus scapham conscendimus, ad castellumque nostrum reuertimur. Barbari vero in continente pagos suos singuli repetiere. Paucis post diebus Barbari quidam ex iis, qui captiuos apud se habebāt, ad castellum nostrum accessere, quos per interpretes rogamus, vt mancipia aliquot Villagagnoni vendant. Sic captiuorū pars magna ex Barbarorum faucibus est erepta: agre tamen, & inuitis Barbaris. Quod mihi non multo post est apertissime indicatum. Mulierem quandam cum puerulo suo vix dum bimulo emebam, pretium erant merces quædam, quarum æstimatio ad tres libellas Francicas accedebat, venditor autem meus ita conquerebatur: Quid in posterum futurum sit nescio, ex quo autem *Paycolas* (sic Villagagnonem nominabant) huc appulit, vix dimidiam captiuorum nostrorum partem comedimus. Puerulum illum mihi reseruare vehementer cupiebam, sed Villagagno, restitutis mercibus meis, & matrem & filium vendicauit. Matri nunquam dicebam fore, vt cū mare transmitterem, puerulum huc transporterem. Illa vero (ad eo vindictæ reposcendæ animis gentis illius hæret cupido) respondebat, malle se, vt à *Tououpinambaultiis* voraretur, quam vt in tam remotas terras deportaretur: sperare se, vt grandior factus ad populares suos quoquo modo elapsus se reciperet, ac cognatorum suorum mortem vlcisceretur. Nihilominus tamen (vt ante est à me dictum) è quadraginta aut quinquaginta mancipiis, quibus ad castelli nostri munitionem utebamur, decem pueros selegimus, quos nauibus impositos ad Henricum secundum tum Galliarum regem misimus.

CAP. XIII:

*Captiuos suos quo tractent modo Barbari, quibusque ceremoniis in iisdem
mactandis & edendis vtantur: quibus per occasionem imma-
nissima crudelitatis alia exempla adiecta
sunt.*

Captiui
quomodo
excipiuntur
ab hostib.

Nunc superest vt dicamus, quonam modo captiui à victoribus excipiantur. Vbi primū in victorum fines sunt deducti, non modo exquisitissimis aluntur cibis, sed etiam vxores viris dantur (non autem viri feminis) immo non dubitabit is, qui captiuum apud se habet, filiam suam aut sororem in vxorem illi dare, quæ viro diligentissime ministrabit. Ceterum cū mactationis tempus non sit præfixum, sed modo citius, modo tardiùs expediuntur, prout fuerint vtilis, viri quidem aucupio, venationi, & piscatui: feminæ vero hortis colendis, aut ostreis colligendis: omnes tandem suum more saginatos mactant, vorantque his ritibus.

Ad capti-
ui macta-
tionē con-
uentus.

Primū finitimis omnibus res denuntiatur, tum virorum, feminarum, puerorū fit concursus ad locum, vbi est futura mactatio. Ibi matutinū tempus potando

potando tranfigunt. Inter quos captiuus ille, quem non latet eam in se cudi fabam, plumis ornatus, non modo mortem non horret; quinimo saltando, bibendo, ridendo reliquos superat. At postquam per sex aut septem horas vnà cū ceteris perbacchatus fuerit, duo tréve ex robustissimis eum arreptum funibus xylinis, aut ex arboris illius cortice (quam *Yuire* vocant, quæq; tiliæ est persimilis) medium, minime renuentem, quamuis vtroque sit brachio soluto, cōstringunt, perque pagum quasi in triumphum deducunt. At vero, num putas propterea eum caput demittere, vt solēt hīc fontes? minime vero id quidem. Quin contra incredibili audacia res suas gestas apud eos, à quibus constrictus detinetur enumerat, his verbis: Ego, ego ipse fortissimus, sic vestros olim cognatos vixi, tum se laudibus magis ac magis euehens, modo in hanc, modo in illam conuersus partem, alium quidem ita compellat: Heus tu, patrem tuum ego vorauī, alium vero; ô bone, fratres tuos maçtaui & *Boucanaui*: tot deniq; viros, feminas, puerulosq;, ex vobis *Tououpinambaultiis* bello à me captos deuorauī, vt numerum assequi non possim. Ceterum ne ignorete, populares meos *Margaiates* tot in posterum maçtatueros esse, quot è vobis intercipere poterunt: atque ita mortem vlciscuntur meam.

*Captiuus
vinctus per
vicum cir-
cūducitur.*

Tandem, postquam omnium oculis satis superq; fuit expositus, duo illi liçtores, à quibus constrictus tenetur, circiter tres vlnas ab eo recedūt, funem tamen pari longitudine firmissime vterq; contrahit; adeo vt captiuus gradū præcise sistere cogatur, progredi autem aut regredi minime possit. Vincto lapides aut testæ confractæ adferuntur. Tum liçtores parmīs ex tergo *Tapironssou* (cuius ante memini) sese obtegunt, captiuumq; his compellant verbis: Mortem tuam ante obitum vlciscere: Ille confestim lapides in eos summo impetu con-
torquet, qui se circumstant, quorum numerus plerumq; ad quatuor millia accedit. Ex his minime est quarendum quam multi vulnerentur. Equidem in vico quodam, quem *Sarigoy* appellant, vidi captiuum eiusmodi tanto impetu lapide mulieris crus pertigisse, vt confractum illud esse crederem. Porro lapidibus, ac cespitibus, quos potuit colligere, absumptis, prodit is qui maçtationi se accingit, quiq; per totum diem latuerat, clauam ligneam plumis decoram manibus gerens, pileo quoq; ac ceteris ornamentis plumeis ornatus: atque ad captiuum accedit, eumq; his compellat verbis: Annon ex *Margaiatium* es gente nobis infensissima? Annon tu ipse ex nostris amicis & cognatis complures maçtasti, ac deuorasti? Cui captiuus, animo quam antea longe præsentiore, sua sic respondet lingua (*Margaiates* enim à *Tououpinambaultiis* sermone non sunt dissoni) *Pa, che tan, tan aiouca atoupaue*, hoc est, vtiq; sum fortissimus, atq; ex vestris quam plurimos maçtaui & deuorauī.

*Captiuus
præcise re-
vinctus,
mortē im-
minentem
vlciscitur.*

*Maçtato-
ris cū ca-
ptiuo col-
loquium.*

Deinde, quo magis hostes suos vrat, vtraque manu capiti imposita, in hæc erumpit verba: O quam strenue in eo me gessi! O quam gnauiter vestros bello lacessiui, cepiq;, quos pene innumeros vorauī! aliaq; id genus multa subiungit. Maçtator vero addit, Idcirco tu, qui in nostra es potestate, mox à me maçtaberis, *Boucanoque* assatus à nobis voraberis. Quid tum? (inquit ille, ne fractioni quidem animo pro sua gente maçtationē subire paratus, ac *Regulus* ille quon-

*Mira ca-
ptiuī confi-
dentiam mor-
tem con-
temnentis.*

dam pro Rep. Romana mortem oppetiit) mei quoque cognati mortem vlciscuntur meam. Ad hæc, vt pateat istos mortem (quam tamen mirum in modum reformidant) prorsus contemnere, quod beari se credant publico illo & solenni supplicio: exemplo rem cõfirmabo. Forte in pago quodam Insulæ maioris, quam *Pirauion* nuncupant, diuerti, mulieremq; offendi mox isto supplicii genere interituram, ad hanc accedo propius, moneo vt se *Toupan* cõmendet

Barbara
mulier
mortē con-
temnit.

(nam ad illius captum sermo erat accommodandus. *Toupan* vero non Deum, sed tonitru sonat) atque ad eum, prout à me docebatur, preces conciperet. Illa vero nutante capite me deridens respondit: quid vero mihi es daturus, si id quod vis exequar? Tum ego, Miserrima muliercula, mox rerum omnium istarū vsus tibi nullus erit: itaq; de anima tua quam immortalem esse credis (quod faciunt Barbari omnes, vt mox sequenti capite dicemus) serio cogitato. Illa vero rursus me irridens, est mactata.

Sed vt ad rem redeam, variis disceptationibus vltro citroque habitis, nonnunquam

nunquam inter colloquendum, mactator qui praesto adest, claua lignea vtraque manu in altum sublata, orbiculo extremo, captiui caput totis ferit viribus, adeo ut paucissimo sanguine effuso, altero ictu non sit opus. Hinc proverbium illorum, quod iam apud Gallos nostros erat in usu, Confringam tibi caput, pro eo quod solent altercantes milites aduersario minitari his verbis : Ego te confringam.

Captiuus vno ictu mactatur. Barbarorum proverbium a Gallis usurpatum.

Captiuo in hunc modum mactato, si coniugatus erat (vxores enim nonnunquam illis dari diximus) vxor illius cadaueri adherens, aliquantulum luget, aliquantulum inquam: nam Crocodilum imitatur, quem ferunt, antequam hominis a se necati cadauer deuoret, lachrymas emittere solitum. Non absimili modo illa, postquam lachrymis extortis luctum simulauit, viri sui carnibus omnium prima, nisi quis anteuertat, vescitur. His ita gestis reliquæ mulieres, praesertim vero anus (quæ cum sint humanarum carnum appetentiores, iuniores continuo eos, à quibus captiui detinentur, hortari solent, ut confestim

Luctum simulat vxor captiui mactati.

Captiui cadauer non secus ac ne frens calida perfunditur. morti addicant) aquam feruentem admouentes ad cadauer accedunt, quod adeo fricant, lauant, & calida perfundunt, vt cute sublata pari sit cum nefrendibus assandis candore.

Cadauer captiui incredibilem celeritate in frusta secatur. Deinde captiui dominus, assumptis secum quanto numero visum fuerit fociis, cadauer diuidit, ac tanta celeritate frustatim discerpit, vt lanius apud nos vix reperiatur vllus, qui veruecem celerius in frusta secare possit. His accedit, quod prout venatores hic cerui capti viscera canibus venaticis porrigunt, Barbari consimiliter hostium suorum mactatorum sanguine liberos illinunt suos, vt ad ferociam crudelitatemq; animos illis addant.

Barbarorum pueri cur hostium sanguine illinantur. Hæc porro immanis crudelitas, apud Barbaros frequentissima, per se est quidem abominanda. Atqui portentosius id esse videtur, quod patratum à ludæis fuisse legimus (quos tamē humanitate ceteras gentes antecellere par erat, prohibito à Deo sanguinis esu) Illi enim tumultibus concitandis, vt tradunt historia, deditissimi, Traiani temporibus adeo horrendas seditiones excitarunt, eoque crudelitatis & immanitatis processerūt, vt cæsis quadraginta hominum

Iudeorum immanis crudelitas. millibus in Ægypto, Cyrene, & Cipro, eorum carnibus vesci, sanguineq; vultū oblinire suum sustinuerint. Quin multos à vertice transfixere medios, eorumque pellibus induti immanissimam præ se ferētes rabiem, obambulauere. Quæ

Lapides cultorum vsum Americanis olim præbebant. historia si non absoluat, saltē extenuet Americanorum crudelitatem. Ceterum ex quo Christiani ad eos accessere, cum mactatorum corpora, tum animantia omnia, reliquosque cibos cultris secant. Antea vero, quantum à senioribus accepi, lapidibus præacutis ad eum vsum accommodatis utebantur.

Captiui carnes Boucano imposita. Singula porro cadaueris frusta, atque adeo ipsa viscera abluta & expurgata, Boucano imponuntur. Hæc tantisper dum coquuntur, anus continuo Boucano adhærent: mirum enim in modum carnes humanas appetunt, adipemq; à Boucani baculis diffluentem excipiunt. Adeo eorum sapit palato, vt cōtinuo adolescentes ad capiendos hostes hortentur, qui cibum eiusmodi suppeditent.

Barbari anus adipem diffluentem lingunt. Digitos quoq; suos adipe illo conspersos lingentes, conclamant suum Yguaton, quod sonat, bonus est. Habes, Lector, quantum obseruando assequi potui, quæ ratione Barbari Americani captiuos suos assant, more nimirum penitus nobis ignoto, nimirum Boucanando.

Chartarū Cosmographicarum error. At vero quoniam cap. 19. de Tapironoussou agens, Boucani formam fuscè descripsi, ne tautologia laborare videar, ad locum illum Lectores remitto. Interea vero eorum error à me refutabitur, qui suis chartis Barbaros nostros carnē humanam verubus proinde ac nos armos veruecinos assantes depinxerunt, quos etiam prægrandibus cultris ferreis carnes dissectas ad speciem suspensas exponere sunt comitati, prout hic bubula venalis exponitur. Sed ista tam vera, quam ea quæ fabulose de Panurgo Rabelesius refert, quod lardo transfixus & femiassatus tandem euaserit, arguunt chartarum illarum auctores crassissimæ ignorantia. Hæc vt confirmem, addo, Brasilienses non modo à nobis differre assandi modo, sed etiam nostrum morem illis plane fuisse incognitum, tum etiam cum apud illos degebamus. Etenim ego & sodalis quidam meus in vico quodam Indicam, Gallinam cum nonnullis aliis volatilibus veru ligneo impositis,

fitis nostro more ad ignem versantes affabamus. Quod factum Barbari in ludibria vertebant, nec prius adducti sunt ut crederent carnes, quæ continuo agerentur, percoqui posse, quam ipsi periculum fecere. Ergo (ut vnde digressus sum, eò redeam) vnius aut plurium captiuorum carnibus (duos siquidem aut tres nonnunquam vno die macant) in eum modum assatis, turba illa vniuersa quæ macrationi interfuit, *Boucano* circumit exultans, membraque hostium torrentia toruis intuetur oculis, deinde quantumuis multi particulam singuli arripiunt: non tamen cibi causa (quod suspicari non immerito quis posset) isthæc perpetrant: quamuis enim sine controuersia carnes humanas sapore cõmentent, vltionis tamen potius iis edendis, quam victus rationem habent: anus excipio, carnum illarum, ut dixi, auidissimas. Huc vero tendunt, ut mortuos ad ossa usque corrodescentes superstitibus metum incutiant. Quippe, quo animos suos truculentissimos & sæuissimos expleant, nulla est cadauerum illorum particula, ab extremis articulis ad nasum usque, aures & verticem, quæ (excepto cerebro) ab illis non exedatur. Ptolemæi itaque Lathuri Regis Ægypti barbaries eò fuit immanior, quod licet humaniore esset disciplina excultus, ad tantam sit delapsus crudelitatem, ut cæsis xxx. Iudæorum millibus, captiuos cæsorum carnibus vesci adegerit. Ceterum *Tououpinambaultii* nostri in singulis pagis acervatim maceratorum caluarias diligenter asseruant (prout apud nos in cœmisteriis solent) Gallis vero ad eos commeantibus fusissime rerum suarum gestarum præconium persequuntur, acervosque illos quasi trophæa quædam, fortitudinisque suæ monumenta ostentant. Præterea grandiora crurum & brachiorum ossa non negligenter recondunt, fistulis (vti dictum est) conficiendis: dentes quoque auulsos filo traijciunt, & circa collum obuolutos gestant. Gen. Ind. Hist. scriptor de Insulæ *Zamban* incolis agens, refert eos hostium ab se maceratorum capita adium sacrarum valuis affigere solitos: dentesque collo appensos ad ostentationem gestare.

Barbari nostrum assandi more ludibrio habent.

Barbari singuli captiuum carnum singulum arripiunt.

Caluari. acervi a Barbaris cur asseruentur.

Lib. 2. ca. 71.

Macratores vero isti summo illud tribuunt decori: patrato enim egregio illo facinore, secedunt, pectusque, brachia, crura, furas, & reliquas corporis partes incidunt, incisurasque ut perpetuo cuti inhæreant, vnguento nescio quo illinunt, atroxque puluere inspergunt, quem nulla temporis diuturnitas delere potest. Creduntur autem eò plures macrasse hostes, quo pluribus scatent incisuris, ac proinde fortissimi censentur.

Denique ut tandem horrendæ isti tragædiæ finem imponamus, si forte contingat, ut mulieres, quæ captiuas nupserant, gravidæ ex illis sint factæ, Barbari (dictu horrendum, visu vero maxime stupendum) liberos nonnunquam recens natos, raro paulo adultiores vorant: hanc autem causantur rationem, pueros illos ex hostium semine progenitos esse. Barbari vero hostes suos quibuscunque continenter bellum gerunt funditus aboleri non modo percipiunt (eandem enim crudelitatem *Margaiates* in *Tououpinambaultios* exercent) sed etiam mira perfunduntur voluptate si videant hospites suos eodem esse animo. Etenim carnes humanas nobis ab illis appositae quoties reijciebamus (quod à me & plerisque ex nostris semper est factum. neque enim per Dei gratiam adeo immanes vnquam fuimus, ut eas vel attingere religio nobis non esset) nos non satis fideles

Horrenda crudelitas.

*Neuftrii
interpretes
vitā atheo-
rum more
transigūt.*

sibicensebant. At meo maximo dolore referre cogor, Neuftrios quosdam interpretes, qui apud Barbaros nouennium exegerant, sese vt ad illorum mores accommodarent, vitam atheorum more transigentes, non modo crebris scortationibus sese cum Barbaris feminis inquinasse, adeo vt vnus ex illis trimulum puerulum ex vago illo concubitu sustulerit: sed etiam exuto omni humanitatis sensu, Barbarosque immanitate superātes, à se permultos *Margaiates* & mactatos & deuoratos fuisse gloriabātur. Porro, vt quæ sit *Tououpinambaultiorum* in hostes suos crudelitas pergam describere, cōtigit eo tempore, quo apud illos degebamus, vt de vico quodam in maiori insula sito cogitarint. Pagus hic à quibusdam *Margaiatibus* incolebatur, qui tamen *Tououpinambaultiorum* ingruente cum *Margaiatibus* bello, *Tououpinambaultijs* in deditiōem venerant, perque tōtos viginti annos pacifice apud illos egerant. At tandem inter *caoninandum* sese mutuo incitantes, & animos addentes, pagi illius incolas vniuersos internecioni deuouent. Decretum exequi non cunctantur, noctu inopinantes intercipiunt, & semisopitos opprimunt, adeo vt non sine commiseratione clamores & eiulatus audirentur. Galli, re audita, circa mediam noctem eo properant armati (pagus enim à castello nostro non lōgius X. passuum millibus aberat) verum antequam eò aduenissent, Barbari rabie & præda incitati obuios quosque trucidarant, casasq; vt latentes extruderent, incenderant, adeo vt per paucos superstites nostri inuenerint. Quinimmo ex nostris nonnulli asseuerabant, se non modo adultos frustatim concisos, sed etiam infantulos lactentes integros *Boucano* impositos vidisse. Ex adultioribus tamen aliquot mari sese commisere, & noctis tenebris obsecundantibus natantes euasere, inq; nostrum castellum se recepere. Quod vbi rescuerunt Barbari, nō æquo tulerunt animo, immo suos hostes à nobis detineri mullitantes conquerebantur. Tandem vero mercibus quibusdam à nobis placati fuere, clientes vero nostros, Villagagnoni mancipia reliquere.

*Pagus a
Barbaris
vastatus.*

*Barbaries
horrenda.*

*Margaias
in Lusita-
nia bapti-
satus capti-
uus.*

Interiectis aliquot diebus, ego cum quibusdam alijs Gallis in pago ab indigenis *Pirau- iou* nominato, in insula illa maiore animi gratia exspatiabamur, inopinantes captiuum iuuenem, forma & statura non mediocri, in compedibus ferreis, quas Barbari à Christianis acceperant, detentum offendimus. Is lingua Lusitana nos compellat (duo ex nostris ob Hispanici sermonis peritiam eius verba capiebant) significat se in Lusitania fuisse, Christianum esse, Baptismo initiatum, Antonio sibi nomen. Præterea, quamuis natione *Margaias* esset, quod frequenti cum Lusitanis commercio ferinum ingenium ex parte exue- rat, innuit se vehementer optare, si qua id ratione fieri posset, ab hostium manibus euadere. Tum nos, præterquam quod nostrarum erat partium quotquot dabatur è Barbarorum faucibus eripere, auditis vocibus Christiani & Antonii, longe vehementius commotissimus, & miseratione ducti. Atque ita è nobis vnus, qui linguam Hispanicam callebat, quiq; fabrilem exercebat artem, recepit se postridie eius diei limam ad compedes dissecandas allaturum: monuitq; vt simulac solutus esset (nam à nemine obseruabatur) in dumetis ad maris litus sese abderet, tantisper dum Barbaros colloquio occuparemus: nos scapha
exce-

exceptum, in castellum nostrum transducturos: quo si perduceretur, minimo negotio cum Barbaris de sua redemptione transigi posse.

His non parum recreatus, gratias egit, seque singula exacte exsequuturum spondet. At Barbari licet sermones vltro citroq; habitos non cepissent, nonnihil tamen suspicantes, simulac è pago egressi sumus vicinitate demum, idq; tumultuarie coacta, miserum Antonium mactant. Nos postridie limam afferentes, per speciem farinæ aliorumq; cibariorum quærendorum pagum illum repetimus: atq; à Barbaris quærimus, vbinam captiuus ille, quem pridie videramus. Illi nos in casam proximam deducunt, carniūq; Antonii frustra *Boucano* imposita ostendunt. Deinde nos abs se elusos fuisse suspicantes per ludibrium caput ostentabant, nosque cachinnis excipiebant.

Non multo post duos quoque Lusitanos Barbari nostri cepere: quos ex improvviso in tuguriolo luteo, in mediis siluis constructo, non procul ab castello suo, quod *Morpion* vocant, adorti fuerant. Lusitani quidem totius diei spatium Barbarorum impetum sustinuerant, at tandem cum eos tela, ceteraq; munitiones deficerent strictis maioribus gladiis, quos nos ambarum manuum dicimus, in Barbaros irruunt, ac complures cædunt, multos quoque vulnerant. Barbari contra pertinaciter obsistunt, singulis potius occumbendum ducunt, quam victoria non parta pedem referre. Itaque tandem Lusitanos captos abducunt, è quorum spoliis ipse vestes bubalinas à Barbaro emi. Vnus quoque ex interpretibus argenteam lancem emit, quam Barbari cum multa alia supellectile in illo tuguriolo erant deprædati, quamque, pretii ignari, cum duobus cullellis permutarunt. Porro Barbari in suos pagos reuersi Lusitanis per ludibrium barbam conuellunt, dolorisque impatientes derident, hisque verbis increpant. Quid? vosne, qui nuper impetum nostrum tam fortiter sustinuisistis, nunc cum mors erat fortiter obeunda muliebri esse animo? Ac tandem more solito eos immaniter mactant deuorantque.

Exempla quidem permulta de Barbarorum crudelitate præter ista à me possent afferri, nisi quæ attulimus ad horrorem cuilibet incutiendum sufficere existimarem. Verumenimvero vt ii, qui hæc tam horrenda passim apud Barbaros usurpata legent, norint permulta quoque non minus detestanda alibi geri, præter eam quam commemorauimus Iudæorum crudelitatem, qui Traiani temporibus quadraginta hominum millibus cæsis, nō modo eorum carnes deuorarunt, sed etiam sanguine vultum obliuerunt, pellesque induerunt: præter etiam horrendum Ptolomæi Lathuri Regis Ægypti facinus, qui triginta Iudæorum millibus cæsis, captiuos occisorum carnibus vesci vi adegit: alia quoque exempla in medium afferam. Chalcondilus historia de Imperii Græci lapsu, & Lib. 5. c. 5. Turcici incremento (quod vere tragicum dixeris) scribit Turacenum vnum ex Amurati II. Legatis, Albanorum copiis instructa acie deuictis fufisque captiuos 80. immaniter trucidasse, quorum capita truncata, in pyramidis formam coaceruari iussit, quasi partæ victoriæ insigne trophæum. Amuratus vero vltima istius angustias transducto exercitu, trecentos milites, qui noctis tenebris obsecundantibus in proximum montem confugerant, intercludit. Illi cōmea-

*Lusitani
duo a Bar-
baris capti,
& deno-
rati.*

*Trophæum
ex capitib.
humanis.*

Lib. 7. c. 4. *Immanitatem Amuratus immanitate cumulat.* tus inopia in deditionem venerunt honestas expectantes conditiones. At Amuratus omnes in vnum locum conuenire mandat, ac coram se iugulandos curat. Idem Amuratus, cuius nondum erat sæuitia expleta, ex omni captiuorum copia sexcentos adolescentes forma præstantes, sua emit pecunia: quos deinde patris manibus immolat, quasi peccatorum expiatio in tanta sanguinis humani profusione esset posita. Sed isthæc ludi iocique dicantur præ sceleratissimi

Lib. 8. c. 6. *Constantinopol. expugnatio, regnante Mechmeto, 12. Tur. Imp. ad 56. Cal. Iun.* Mechmeti XII. Turcarum Imperatoris crudelitate, qui non modo Imperii administrationis Amurato successor fuit, sed maxime in omni immanitatis genere, immo quem in hac parte magno superauit interuallo. Vt enim omittam florentissimæ simul ac celeberrimæ vrbs Constantinopoleos expugnationem, quæ ipso regnante Anno salutis 1453. ad v. Cal. Iunias contigit, quæ sanguine omnia, horrore, morte, fugientibus & persequentibus, victoribus & victis repleta erant: adeo, vt caesorum & eorum, qui præ ingenti irruentium multitudine suffocati erant cumulus portarum fornices superaret. Peculiariora quædam de monstri illius crudelitate posteris mandata recensebo. Viginti Albanos milites, qui Thrasia, quam ipse expugnarat, relicta, in oppidulum quoddam Phiasia; Rupellam nomine, sese receperant, rotario supplicio brachiis cruribusque conuassatis semiuiuos in summo cruciatu languentes, desperabundos reliquit. Insuper immanissimo illi monstro non satis erat, quoscunque in oppidis aut castellis offendeat ferro cadere, prout Leontarii contigit, vbi ne vnus

Lib. 9. c. 1. quidem superstes est relictus, adeo vt sex mille hominum cadauera, præter ingentem equorum & pecorum copiam, illic fuerint numerata: sed inaudito hoc supplicii genere complures insuper affecit. Acinace peracuto singulos homines in duas partes vno ictu circa transversum septum diuidi iubebat, artificio

Mechmeti in ipsa bruta animarum crudelitas. barbariem omnem superante: bis enim singuli mortis perentiebant dolores.

Mastrofa crudelitas. Vtraque pars per aliquod tempus, præ summo quo opprimebatur cruciatu,

Lib. 9. c. 7. *Et Lib. 10. cap. 12.* huc & illuc non sine gestibus horrendis sese volutabat. Trecenti milites in oppido Mitylene anno 1459. quo capta est vrbs illa, hoc immanissimo supplicii genere sunt affecti. Quingenti quoque alii ab Omare Bassiano Constantinopolim missi, quos in oppidulo à se expugnato ceperat, eadem occubuerunt morte.

Horum cadauera postquam aliquandiu in aræa, in qua laniati fuerant, neglecta iacuerunt, bos horrendè mugiens ad ea accedit, vnâmq; cadaueris partem cornu attollit, alioq; loci comportat, tum alteram petit prioriq; adiungit.

De boue, qui herum mortuum agnoscit, mira historia. Quæ res, cum à multis perspecta fuisset, breui ad Mechmetum perfertur: ille mirum in modum anxius, cadauer illud disiungi, partesq; seorsim ad pristinum locum comportari iubet. Bos insequitur repetitis mugitibus, cadauer verò illud inter cetera agnoscit, denuoq; cornibus sublatum alio asportat. Mechmetus hoc portento vehementer commotus (ac merito quidem) è vestigio, cadauera sepeliri iubet, bouem vero ad sua pecuaria deducendum, ac per reliquum vitæ tempus alendum curat.

Tradunt nonnulli cadauer illud à boue canibus Turcis clementiore asportatum, Veneti cuiusdam corpus fuisse: alii Illyrico tribuunt. Atqui vt sit (inquit Chalcondylus) hoc ostento multum felicitatis genti, à qua ille oriundus erat, portendebatur.

Vladi vero sæuitia humanis auribus tinnitum longe grauiorem ciebit, idcirco de ea referre vltimo loco visum est. Vlado attributa Moldauia Mechmeti liberalitate in gratiam fratris cuiusdam Vladi, quo sceleratus Mechmetus nefarias libidines abutebatur, hoc primo veluti auspicio prouinciam illam administrare cœpit. Potentissimos quosque Moldauienſes, ac primariæ auctoritatis viros, à quibus propter auctoritatem & gratiam, ne defectionem molirentur sibi metuebat, corripit, eosque non contentus est vulgari aliquo supplicio è medio tollere, sed viuos omnes palis transfixos summo cum cruciatu extinxit: immo eorum familias, ne vxoribus quidem & infantibus exceptis, eodem furore sustulit. Adeo vt breui temporis spatio, triginta, & eo amplius hominum millia ab eo trucidata fuisse, à multis confirmetur. Mortuorum porro bona & honores satellitibus suis est largitus. Mechmetus certior factus Vladum de defectione & rebellione in se cogitare, quēdam suum à secretis Catabolmum nomine, natione Græcum, per speciem amicitiae ad eum mittit, eo consilio, vt Vladum ad se blandis verbis pertraheret. Eodem quoque tempore Mechmetus ad Chamum quendam, cui Valaquiam prouinciam clam demandarat, literas dat, mandatque, vt quacumque ratione vi, dolore Vladum corripere: eo nihil gratius sibi accidere posse significat. Hi duo communicatis consiliis Vladum intercipere conantur: Vladus vero nullo modo perturbatus confirmatis militum suorum animis, reliquis omnibus in fugam versis, Chamum & Catabolmum cum quibusdam aliis viuos capit. Quos cruribus & brachiis abscissis, palis viuos affixit. Chamo vero, prout eius postulabat dignitas eminentiorem tribuit locum. Quod ab eo hoc consilio factum est, vt subditis suis terrorem incuteret, ac ne tale quid in posterum auderent, nisi idem supplicium subire vellent, ansam præriperet. Præterea exercitum ingentē summa celeritate conscripsit, Danubiumque flumen transiit, atque in Mechmeti ditionem, quam flumen illud alluit, magno irruit impetu eamque est populatus, pagos incendit, feminas ipsas, immo infantes in cunis vagientes ferro cecidit. Quacumque vero iter faceret, immanissime sæuiebat, & vastitatis ubique notas inurebat. Quibus ad Mechmetum perlatis, maxime vero nuntio de Legatorum morte crudelissima, ac in primis de Chamo tam atroci supplicio affecto, qui præcipua in aula ministeria olim gesserat, Mechmetum non parum commouerunt. At longe molestius illi fuisset tantam iniuriam ab infimæ sortis homine sibi illatam inultam relinquere. Itaque cum instructissimo exercitu Valaquiam ingressus, & Legatorum suorum cadauera palis adhuc affixa conspicatus, nouo quasi dolore, & nouo furore fuit percitus. Cadaueribus autem illis auulsis & sepultis, tria passuum millia est progressus, ac in lanienam illam incidit ab Vlado in subditos patrata, quæ res horrorem conspiciantibus mouebat. Erat enim locus aliquantulum editus, & in omnes partes apertus, duo passuum millia in longitudinem obtinebat, latitudo mille occupabat: innumeris rotis, palis, crucibus, furcis cadaueribus onustis, ceu silua quædam consitus erat. Ex cadauerum facie perhorrida, cruciatus quos ante obitum pertulissent, conijcere facile erat. Laniatorum numerus ad millia viginti facinoris atrocitatem augebat. In his erant infantuli maternis adhæ-

Vladi immanitas horrenda & ceterorum omnium atrocitatem superans. Lib. 9. ca. 12. 13. & 16.

Horrendū visu spectaculum.

rentes vberibus, lactantes enim suffocati fuerant. Inauspicata præterea aures, aërem ceu nubes atra condensabant, ac in corporum humanorum cōcauo, vnde iam ante viscera extraxerant, nidos struebant. Quibus conspectis Mechmetus, ingenio alioqui barbaro & crudelissimo, apud se cogitans vnius homunculi, & quidem abiectissimæ conditionis, atrocitatem ac immanitatem crudelissima quæque facinora ab se patrata longo interuallo superasse, modo obmutescibat, modo misericordia quadam ducebatur, atq; apud se mussitabat, mirum non esse, quod sceleratus ille subditis suis adeo formidolosus esset, quandoquidem tale facinus patrare sustinisset: ideoq; difficillimum esse statuebat hominem ab sua ditione depellere, qui & imperio suo & subditorū obsequio tam insigniter vteretur. Mox vero collecto animo, neminem esse, qui carnificem illum non contemneret arbitratur. Quinimmo Turcæ ipsi tam horrendo κοιμητηρίῳ conspecto, Vladum adeo atrocis facinoris auctore diris deuouebant. At Vladus omnibus istis neglectis, Mechmeti exercitui cōtinuo instabat, eumque modo in alis, modo in nouissimo agmine lacebatur, atque ita non paucos singulis diebus perimebat, damnumq; non minus equitibus ac Arabibus afferebat. Tamen (ne vltius in his recensendis progrediar) ille suo tandem periculo est edoctus, sæuitiam illam qua in subditos vsus erat, dum res suas egregie stabilire volebat, multo plus detrimenti quam cōmodi sibi attulisse. Nam paulatim suis à se deficientibus Mechmeto prouinciam cedere, atq; in Hungariam profugere coactus est. Eò vbi appulit, ob scelera, quæ mille suppliciis expiari nō potuissent, in vincula coniectus fuit. Quatuor hæc monstra coniuganda, & quasi concathenanda duxi, vtpote quæ infernali remigio sint aptissima, Turcanum videlicet, cuius (quantumuis flagitiosissimi) nequitia penè nulla videatur, si cum Amurato conferatur: quem rursus crudelitate & sæuitia superauit Mechmetus: omnes vero sceleratissimus & immanissimus Vladus magno post reliquit interuallo. At vero (inquies) Turcæ isti fuerunt inhumanissimi, quos merito Brasiliensibus ἀνθρωποφάγῳ immaniores dixeris.

Fœnerato-
res Barba-
ris Ameri-
canis im-
maniores.
Mich. 3.3

Quare vt paulo attentius ad ea, quæ apud nos geruntur, animū aduertamus, quæro in primis quid à fœneratoribus & rapacibus auaris præstetur? qui sanguinem & medullas tot viduis, tot orphanis exsugunt, ac proinde viuos deuorant, quos semel iugulasse satius esset, quam languentes diutius detinere? Annō feritate & crudelitate Barbaros Americanos superat? Atq; hinc fit, vt exclamet Propheta: Quod comedunt, caro est populi mei, & cutem eorum ab eis nudat, ac ossa eorum diffringunt: diuiduntq; vt quod est in olla, & velut carnem, quæ est in lebere. Iam vero si de carnium humanarum esu ferino prorsus & tygrino, quot quæso, hîc apud nos reperti sunt, cū in Italia, tum in aliis regionibus, ex iis qui Christianum præ se ferunt nomen, qui eò immanitatis delapsi sunt, vt sæuitiam suam explere cupientes, coriecurq; inimicorum suorum deuorarent? Penes historias innumeras de rebus istis scriptas fides esto, singula enim persequi si cupiam, tempus me deficiat.

CAP. XV.

Quid nomine religionis apud Barbaros Americanos veniat: De erroribus, in quos ab impostoribus, quos Caraibes vocant, inducuntur: Deque crassissima Dei ignoratione, quæ apud eos obtinet.

VAMVIS Ciceronis illud dictum, Nullam esse gentem, neq; ^{1. De leg.} tam inmansuetam, neq; tam feram quæ non, etiamsi ignoret qualem Deum habere deceat, habendum sciat, communi omnium calculo pro axioma certissimo habeatur, tamè quomodo erga *Tououpinambaultios* nostros constet, non satis scio. Nam verum Deum ignorant. Nullos quoque Deos falsos siue cælestes siue terrestres agnoscunt, nec colunt: ac proinde locum vllum publicum, in quem religionis ergò conueniant, non habent. Contra quã ab Ethnicis olim, ac etiamnum ab Idololatræ nostri temporis vsurpatur. Nominatim vero ab Indis Peruanam prouinciã incolentibus, quæ cùm *Tououpinambaultiorum* regione est continens, ab eaque distat passibus 1000000. qui Soli & Lunæ sacrificant. Mundi quoque creationem ignorant, dies nominibus non discriminant, alium alio non præferunt: hebdomades, menses & annos non obseruant: Tempora Lunis dimetiuntur: Scripturæ, siue sacra illa sit, siue prophana, non modo penitus sunt ignari, sed etiam Characteribus, quibus animi sensa notare possint penitus carentes. Quum primò in eas terras venissem, verba & sententiã aliquas, vt sermoni eorùm assuescerem scribebam, easque mox coram ipsis legebam. Illi præstigias id esse rati, inuicem his verbis alii alios alloquebantur: Non mirum! istum qui heri ne vnum quidem verbum idiomatis nostri callebat, nunc vi & ope huius chartæ, quæ illum nostra eloqui docet, ita perite ea sonare, vt à nobis intelligantur? Barbari Hispaniolam Insulam incolentes idem prorsus de Hispanis, qui primi ad eos accesserunt, iudicabant. Hæc sunt historiographi verba: Indi animaduertentes Hispanos etiam absentes, mutuo inter se colloqui literarum beneficio, credebant vel eos prophetico agi spiritu, vel literas ipsas loqui. Quo factum est, vt Barbari, veriti ne peccata innotescerent sua, ita sese in officio cõtinuerint, vt ab eo tempore, nec mentiri, nec quicquam Hispanis suffurari ausi fuerint.

Hic si quis hoc argumentum dilatare cupiat, latissimus ei pateat campus, tum ad scripturæ artem laudibus prosequendam, tum ad demonstrandũ quanto nos Deus affecerit beneficio, nos, inquam, Europæos, Asiaticos, & Afros, præ Barbaris istis quartam orbis partem incolentibus. Illi enim mentis conceptum non nisi expressis vocibus exponere possunt: nos vero scripturæ adminiculo, aliorum arcana cognoscimus, nostra vero consilia cum eis communicamus, qui vel in remotissimis degunt terris. Ac sane præter bonas artes, quas ex libris addiscimus (quæque Barbaris sunt ignotæ) scripturæ quoq; ars inter excellentissima, quibus nos Deus cumulauit, dona est recensenda.

*Tououpin.
verum &
falsos Deos
ignorant,
mundique
creationē.*

*Quid de
scriptura
sentiant
Barbari.*

*Scriptura
ars excel-
lentissimã
Dei donũ.*

Minime autem moror, quod Socrates (vt refert Plutarchus) dicebat: Literas, quas vulgus putat repertas iuuandæ memoriæ, vehementer illi officere. Olim enim homines, si quid audissent dignum cognitu, non libris sed animo inscribebant: hac exercitatione confirmata memoria facile tenebant quicquid volebant: & quod quisq; sciebat, habebat in promptu. Post, reperto literarum vsu, dum libris fidunt, non perinde studuerunt animo infigere, quod didicerāt. Ita factum est, vt neglecto memoriæ cultu, minùs viuida esset rerum cognitio, & pauciora quisque sciret: quandoquidem tantum scimus, quantum memoria tenemus. Quam ego sententiam, præsertim in Philosopho ac Graciæ sapiente, dignam iudico reprehensione. Nam & Cicero, ceteriq; docti, post eum, historiam, quæ sine librorum vsu commode contexti non potest, matrem esse temporum affirmarunt. Illud quidem verum est, Patres qui ante Mosis scriptorum omnium primi, tempora vixerunt, permulta & quidem optima, quæ non cõmentariis, sed menti & memoriæ mandabantur, posteris per manus tradebant. At longe tutius illud est factum, ex quo obtinuit scriptura.

*Barbãri de
Deo vero
audientes
admirabũ
di difixi
manent.*

*Toupan
tonitru.*

Psal. 29.

*America
in anima-
rum cre-
dũt immor-
talitatem.*

*Ioseph. de
bello Iud.
lib. 2. c. 7.*

Ergo, vt ad *Tououpinambaultios* nostros redeamus, Quoties cum illis colloquebamur, ac mentio de Deo incidebat, dicebamus nos credere in vnum Deum creatorem cæli & terræ, qui vt orbem & quæcunq; in eo sunt, condidit, ita omnia pro arbitrio gubernat. Illi vbi hæc audierant, alii alios intuentes, & in hanc vocem (quæ admirationis nota ipsis familiaris est) erumpentes, *The!* difixi & stupefacti hærebant. Præterea, quoniam, vt suo dicemus loco, Tonitru fragore vehementer terrentur (id *Toupan* vocant) si eorum consulentes ruditati occasionem inde arriperemus, eos edocendi, diceremusq; Deum illum esse, de quo verba illis faciebamur, qui, vt suam indicaret potetiam, cælum terramq; eo modo concuteret: illi excipiebant, Deum illum à quo adeo terrentur esse nequam. Hæc est hominum illorum miserrima conditio. At, quærat fortasse quispiam: fierine potest, vt brutorum instar Americani sine religione viuant? Ego vero respondeo, quod iam ante attigi, perparum ab eo abesse, nec credere me gentem vllam in toto terrarum orbe esse, quæ ab omni religione sit magis aliena. Attamen, vt etiam exponam, quantulum lucis inter densissimas tenebras, quibus obcæcantur, perspexerim, Affirmo eos nō modo immortalitatem animarum credere: sed pro certo quoq; habere, post mortem eorū animas qui virtutem coluerint (virtutem autem illi definiunt suo more, nempe vltionem sumere de hostibus, & quam plurimos mactare) post altissimos montes euolantes, patrum & auorum suorum animis aggregari, ibiq; in amœnissimis hortis, perpetuis deliciis ac tripudiis lætum æuum agere (Hæc est longa illa Socratis peregrinatio, hi Poëtarum Elysi campi) ignauorum contra manes, qui sine vlla propugnandæ patriæ cura inglorii vixerunt, abripi ab *Aygnan* (sic illi cacodæmonem vocant) & cum eo sempiternos inter cruciatus viuere.

Constat etiam Essenios Græcorum sententiæ suffragantes, olim credidisse bonas animas carnalibus vinculis releuatas vltra Oceanum degere (cui furori si fides esset adhibenda, Brasilia denotaretur) vbi eis sit reposita perfructio: illic quippe esse regionem, quæ neq; imbribus, neq; niuibus, neq; æstu aggraue-
tur,

tur, sed quam Oceano oriens Zephyrus, & leniter aspirans amœnet: malis autem animabus affirmant (ceu potius somniant) procellosa loca & hyberna destinari plena gemitibus exercendarum sine fine poenarum. Ceterum miserrimi nostri Barbari, in hac etiam vita misere ab Cacodæmone torquētur (quem alio nomine *Kaagerre* vocant) ipse enim eos nonnunquam vidi, etiam nobiscum colloquentes, protinus instar phreneticorum exclamantes! *Hei, hei, o-*

pem ferte nobis, nos enim verberat *Aygnan*. Immo affirmabant illi cacodæ- *Aygnan*
monem ab se conspici modo beluæ specie, modo auis, modo etiam portentosa *cacodæmō*
aliqua forma. Quia autem magnopere mirabantur, nos ab cacodæmone non *Barbaros*
infestari: Itaq; dicentibus nobis tormentis illis à Deo illo nos eximi, de quo fre- *vexat.*
quenter illis verba faciebamus, qui Aygnano longe superior esset, ac ne nobis
molestiam vllam pareret obeslet, non semel contigit, vt periculo vrgente, se in
Deum credituros pollicerentur, malo autem liberati promissionis erant im-

memores. At vero vt constet, tormenta, quibus infestantur, ludicra non esse, ipse eos nonnunquam vidi, malum illud recordantes adeo horrore perculsos, vt præ angore sudantes, manuque femur plaudentes, his verbis apud nos conquereretur: *Mair Atourassap, Acequeiey Aygnan Atoupaué*, hoc est, mi stulte, mi socie, Cacodæmonem præ reliquis omnib. malis reformido. Si vero quis nostrum contra his eum compellabat verbis: *Nacequeiey Aygnan*, hoc est, ego vero Cacodæmonem non metuo. Tum illi sortem suam deplorantes, Ah, quā nos felices essemus, si eo, sicuti vos estis ab illo, tuti essemus! Tum nos excipiebamus, credendum igitur esset in eum, qui *Aygnan* est potentior. At illi, vt dictum est, quamuis periculo præsentē sese id facturos pollicerentur, mox ad ingenium suum redibant. Antequam progrediar vltius, ad ea quæ de Barbaris animam immortalem esse credentibus, addam, id quod ab Occid. Ind. hist. scriptore est relatum, Barbaros Cusco vrbis accolas non modo animarum immortalitatem, sed etiam (præter Theologorum axioma Philosophos omnes ceterosque ethnicos, ac Barbaros corporum resurrectionem ignorasse, immo negasse) corporum resurrectionem credere. Quæ res hoc exemplo ab illo confirmatur. Indi, inquit, cū animaduernerent Hispanos sepulchra, vt auro, ceterisque pretiosis potirentur, aperientes ossa proiicere, ac dispergere rogabant, ne ita dispergerentur, ne illud resurrectioni obesset: illi enim (inquit) corporum resurrectionem, vt & animæ immortalitatem, credunt. Alius quoque auctor prophanus affirmat, gentem Barbaram & ethnicam eò vsque processisse, vt resurrectionem crederet. Hæc sunt illius verba: Postea Cæsar Ariouistum & Germanos deuicit, qui corporis erant insolita proceritate, fortitudine non minori: fortiter enim pugnabant, mortemque contemnebant, se resurrecturos opinantes.

*Pernenses
Barbari,
corporum
credunt re-
surrectionem.
Hist. Gen.
Ind. lib. 4.
cap. 124.*

*Vide Ap-
pianū De
bello Cel-
tico. cap. 1.*

In Atheos.

Hæc ego ideo commemoro, vt intelligant omnes, si Athei, quorum plena hîc sunt omnia, id habent cum *Tououpinambaultijs* commune, quod sibi persuadent, & quidem portentosiùs quam illi, nullum esse Deum, ab illis saltem discant Cacodæmones esse, qui in hac etiam vita eos excruciant, qui Deum, eiusque potentiam inficiantur. Si vero obiciant (quod faciunt nonnulli) Cacodæmones aliud nihil esse, quam prauos hominum affectus, ac proinde stulte Barbaros ea imaginari quæ non sunt. Respondeo: si ea, quæ à nobis verissime dicta sunt, considerentur, nimirum Americanos visibiliter & realiter à Cacodæmone excruciaci, ex eo patere satis quā inepte cruciatus ille humanis tribuatur affectibus. Etenim quānam fieri potest, vt quantumuis sint violenti, homines vsque adeo afficiant? Ea omitto, quæ quotidiana hic edocet experiētia, immo etiam, nisi illud esset coram porcis margaritas proijcere, Dæmoniacos, quorum meminit historia Euangelica à Christo sanatos huc afferre possim.

Deinde, quandoquidem Athei isti indigni sunt penitus, quibus ea proponantur, quæ tam diserte de animæ immortalitate sacræ testantur literæ, Barbaros denuo illis nostros opponam, à quibus, licet obcæcatissimis, discant anima hominem præditum esse, quæ non modo nunquam intereat, sed etiam à corpore seiuncta, vel æternæ destinetur beatitati, vel damnationi sit obnoxia.

Tertio,

Tertio, ad carnis resurrectionem quod attinet, quoniam canes isti sibi quoque persuadent, corpus sentiel extinctum nunquam excitatum iri: Indos Peruenſes illis oppono, qui falſa licet ſint imbuti religione, immo non alio quam naturæ ducantur inſtinctu, cum nefariis tamen iſtis in iudicio ſunt ſurrecturi. Veruntamen cum ſint Cacodæmonibus iſtis peiores (vtriſque diximus) *Iac. 2. 19.* qui Apoſtolo teſte Deum vnum eſſe credunt & horreſcunt, plus æquo illis à me tribuitur, quando Barbaros Americanos illis pro doctorib. propono. Quapropter perditorum illorum mentionem in poſterum non faciam, ſed eos iam inde ad Inferos relego, vbi portentosoꝝ errorum ſuorum fructos promeritos percipient.

Ergo vt ad inſtitutum ſermonem meum reuertar, nimirum de eo, quod religionis nomine apud Barbaros nuncupari poteſt, ſi diligenter id, quod iam ante attigi, perpendatur, eos nimirum, quibus alioqui maxime grata eſſet ab omnibus perturbationibus immunitas, audito tamen tonitru inuitos contremiſcere, potentiæ cuiuſdam metu, cui reſiſtere nullo modo poſſint: inde facile eſt colligere, nō ſolū Ciceronis ſententiam à me initio allatam, apud eos locum habere, verum etiam metum illum potentiæ Dei, quem agnoſcere nolunt, *αἱ ἀπολογία* illos redditurum eſſe. Ac ſane ex eo, quod Apoſtolus dicit Deum, *Act. 14. 17.* qui præteritis temporibus ſinit omnes Gentes ſuis iplarum viis incedere, non tamen paſſum eſſe ſe expertem teſtimoni, bona tribuendo, dando cælitus pluuias, ac tempora fructibus edendis apta: patet ſatis ſolam hominum malitiam obſtare, quo minùs ad Creatoris ſui notitiam perueniant. Alibi quoq; dicitur Dei inuiſibilia ex creatione mundi perſpicui. *Rom. I. 20.*

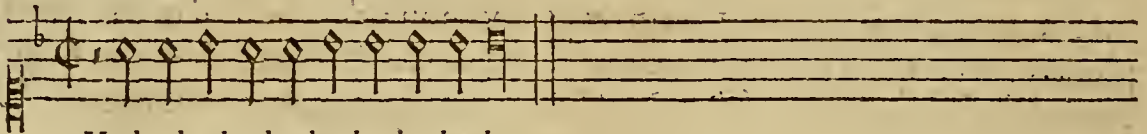
Itaque licet Americani noſtri ore Deum non confiteantur, quādoquidem apud ſeipſos cōuincuntur aliquam eſſe diuinitatem. Inde colligo eos nec excuſabiles futuros, nec ignorantia prætextum merito captaturos eſſe. Verum præter ea, quæ à me dicta ſunt de animæ immortalitate, quam iſi credunt, de tonitru, quem perhorreſcūt, & de Cacodæmonibus, à quibus excruciantur (quæ tria in primis ſunt notāda) quartum inſuper addam caput, ex quo manifeſtum erit tenebras denſiſſimas, quibus obruuntur, minime efficere, vt religionis illud ſemen (ſi modo nomen tam auguſtum rei adeo obſcuræ cōueniat) in illis non pullulet, aut penitus extinguat.

Igitur vt narrationem iſam ordiar, in primis tenendum eſt Prophetas, ſeu *Caraibes*, ſacerdotes quosdam apud eos eſſe, quos iſi *Caraibes*, qui viciſſim commeantes miſeris illis perſuadent, ſe (quod cum ſpiritibus commercium habeant) quibuſcunque viſum fuerit fortitudinem impertiri, qua bello hoſtes ſuperentur, ſed etiam ſua ope fructus omnes, craſſasque illas radices enaſci, quas Americanum ſolum producere diximus. Præterea (quantum à Neuſtriis interpretibus accepi, qui multos annos in illis terris vixerant) *Tououpinambaultiſ* id moris eſt, vt tertio, vel quarto quoque anno frequentiſſimi conueniant. Cui conuentui ex inopinato, vt mox dicam, iſe interfui. De quo, quæ ſequuntur, referenda habeo. Ego, cum Gallo quodam nomine Iacobo Ruſſo, atque etiam interprete quodam Neuſtrio peregre proſecti, in vico quodam diuerti-

*Narratio
de maxi-
ma Barba-
rorum ce-
lebratione.*

mus : postridie illius diei ad iter nos summo mane accingebamus, cum vndiquaque confluentes accolae conspiciamus. Vici vero illius incolae aduenientibus sese adiunxerunt, ac mox sexcentenos in area quadam aggregatos videmus. Nos conuentus illius causam sciscitamus : consistimus ; sciscitantes turbam illam in tres diuidi partes videmus. Viri omnes in casam quandam se recipiunt, feminae in alteram, pueri quoque in tertiam confugiunt. Ego, qui *Caraibes* aliquot viris permixtos videram, insolitum quid ab illis factum iri suspicans, ab comitibus meis efflagito, vt mecum rem totam obseruaturi illic consistent: quod ab illis impetraui. *Caraibes*, antequam feminas & pueros dimitterent, summa cautione prohibuerunt, ne e casis suis egrederentur, sed diligenter ad cantum attenderent, nobis quoque indicunt, vt in ea, in qua erant mulieres, casa delitesceremus. Nos, qui ientaculo intenti eramus, atq; eorum, quae acturi erant ignari, murmur quoddam submissum e casa, in quam viri secesserant, erumpens exaudimus (casa porro illa à nostra triginta ferme passibus distabat) mulieres, quae numero erant 200. stantes, auresq; arrigentes in vnum veluti aceruum sese glomerant. Viris vero vocem paulatim attollentibus, adeo vt eorum distinctae voces à nobis exaudirentur, hortantium istam interiectionem identidem repetentium:

*Barbarorum
modus
latio.*

He he he he he he he he he.

*Vlulatus
gestusque
horrendi
feminarum
Americ.*

mox mulieres tremula voce eandem illam interiectionem recinētes audimus, *He, he, he, &c.* Vocem vero tanta animi contentione sustulerunt, idque toto quadrantis horae spatio, vt nos spectatores in admirationem rapuerint. Ac sanè illae non modo horrèndum vlulabant, sed etiam magno impetu prosiliebant, mammaeque suas concutiebant, spumamque ore emittebant: immo nonnullae (non absimili ab iis modo, qui comitali morbo conflictantur) exanimis procidebant. Quo fit, vt credam *Cacodæmonem* corpus illarum inuasisse, easque

Lib. 3. c. 3

*Lib. 2. c. 3.
& Lib. 3.
cap. 1.*

Adde (inquit ille) quod nusquam conueniunt quin choreas agant; inter quas quantum ex veneficarum quarundam confessione elicere potuit, conclamant omnes: *Har, har* (quod optime cum *He, he*, Americanarum nostrarum cōuenit) *Dæmon, huc salta, illuc salta*: aliae vero respondent: *Sabbath, Sabbath*, hoc est festum, seu quietis diem, manus, scopasque, quas in manibus habent attollentes, vt certissimum laetitiae edant signum, seq; ex animo *Dæmoni* seruire significant, atque adeo vt adorationem Deo debitam imitentur. Nam in Lege diuina Israelitis praescriptum erat, vt ad Dominum manus attollerent, ac

*Deut. 12.
6. 7.*

coram

coram ipso sese exhilararent. His inquam perspectis, colligo Satanam vtrarum-
 que Dominum esse: easque eodem duci spiritu, nec locorum interuallum ob-
 stare, quo minus pater ille mendaciorum hîc & illic in eos agat, qui sibi iusto
 Dei iudicio traditi sunt. Pueros consimiliter conclamantes cum audissem (et
 iam si iam per semiânum cum Barbaris egeram, ac pene eorum moribus assue-
 factus eram) tamen, ne quid dissimulem, non nihil tum timui, præsertim quum
 quis rei illius exitus esset futurus ignorarem: tandem quum clamoribus illis fi-
 nis est impositus, viris aliquantulum silentibus, pueris quoq; & feminis peni-
 tus tacentibus, mox viri tam suauiter, tantaq; cum harmonia cantare cœperunt,
 vt miro eos videndi tenerer desiderio. Sed cum è casa illa exire vellem, & a mu-
 lieribus detinebar, & ab Interprete admonebar, se (qui septem iam annos apud
 Barbaros exegisset) ad solennia illa accedere nunquam ausum fuisse, denique si
 accederem, non satis prudenter me facturum. Quibus effecit, vt periculi metu
 paulisper hæserim; attamen, quoniam ille probabilem nullam rei illius causam
 afferebat, feminis & interprete non nihil reluctantibus, egressus sum, vetulorum
 quorundam vici illius incolarum amicitia fretus. Accedens igitur ad eum lo-
 cum, in quo concentum illum audiebam, ego vt commodius quid intus fieret
 perspicerem, casæ tectum manu perforaui. Sunt enim oblônga ac rotunda in
 morem pergularum hortensium nostratium, herbisq; à summo ad imum con-
 tecta. Inde comites meos digito innuens aduoco, ac tandem in casam illam in-
 gredimur. Barbaros, vt vidimus præsentia nostra non commoueri (quod futu-
 rum suspicabatur Interpres) immo ordines optime seruare, ac versus suos perse-
 qui: in angulum quendam secessimus, ac otiose eos contemplati sumus. Atque
 vt id exequar, quod pollicitus sum superius, descripturum me esse alterum cho-
 rearum genus: hi sunt eorum inter saltandum gestus. in orbem dispositi erant,
 sibi mutuo adhærentes: manus tamen sic mutuo non apprehendebant proni,
 corpore non nihil inclinato, alteram tantum è tibiis, nimirum dextram, succu-
 tientes, manû dextera clunibus imposita, sinistra vero pendula, atque hoc habi-
 tu & cantillabant, & tripudiabant. Tres istiusmodi orbis vniuersa illa multitu-
 do constituebat, in quibus mediis terni erant aut quaterni *Caraibes*, pileis, ve-
 stibus, atque armillis plumaceis ornati. Eorum singuli vtraque manu *Maraca*
 gestabant, hoc est, crepitaculum illud è fructu struthiocameli ouum magnitu-
 dine superante, cuius iam ante facta est mentio, in eum inquebant vsum, vt ex
 illis spiritus loqueretur: atq; vt ea rite consecrarent, continuo cōcutiebant. Por-
 ro typo, quem subiecimus & tripudiatorem, & *Caraibem Maraca* quatientem
 oculis conspiciendum præbemus.

Insuper *Caraibes* illi saltantes modo progrediebantur, modo regrediebantur,
 nec continuo, vt ceteri, in eodem loco fixi manebant. Præterea obseruaui eos
 frequenter canna prælonga, cui *Petum* herbam accensam imponebant, huc &
 illuc sese conuertisse, ac herbæ illius fumum in circumstantes exsuffasse cum his
 verbis: Accipite omnes spiritum fortitudinis, quo hostes vestros superetis. Id
 vero ab *Caraibibus* istis sæpius est factitatum. Rituum istorum celebratio in duas
 horas producta est: viris illis continuo saltantibus, & cantillantibus. Conventus

*America-
na mulie-
res eodẽ cū
veneficis
nostratib.
ducuntur
spiritu.*

*Quæ sit ca-
sæ formæ A-
mericæ for-
ma.*

*Barbaro-
rum in or-
bem saltan-
tium ge-
stus.*

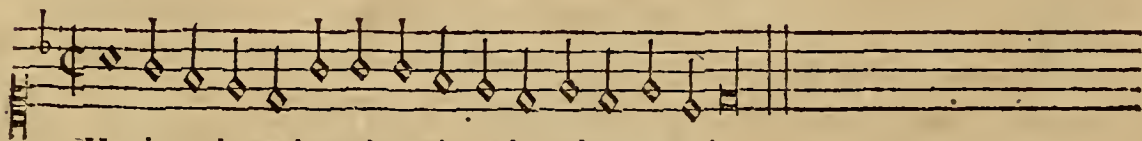
*Caraibes
Maraca
consecran-
tes.*

*Caraibes
Barbaros
exsuffantes.*

vero eorum adeo suavis erat, vt in expertis vix sit credibile, quam optime symphonia illa quadret, præsertim cùm Barbari musicæ artis penitus sint ignari. Ac

sane cùm initio aliquo fuisset percussus metu, vt nuper cōmemorauī, contra tunc tanta fui læticia perfusus, vt non modo extra me raptus fuerim: sed nunc etiam, quoties mihi in mentem venit concentus ille, & exultat animus, & eo aures continuo personare videntur, præsertim vero rhithmi epodium gratum auribus sonum exhibebat, quod post singulos versus ad hunc modum modulabantur.

Heu heura heura heura heura heura heura heura ouech.

Modula-

Modulationi illi finem imposituri pede dextero vehementius quam antea humum quatientes singuli quoque sputum emisérunt, atque omnes vna voce, eaque rauca, hunc crebro repetitum modulabantur cantum.

He he hua he hua he hua hua.

Tum ego qui, quod eorum linguam nondum plane callerem, non pauca eorum, quæ ab illis fuerant dicta, non ceperam. Interpretem rogo, ut ea mihi explicare velit. Ille mihi significat, istos primum quidem auos vita functos, qui fortissimi fuerant, luxisse: tandem vero consolationem ex eo cepisse, quod sperarent futurum, ut illos tandem post montes adirent, ac cum illis tripudiarent, & hilaria celebrarent: deinde grauissime *Ouetacatibus* (populi sunt non multum ab eis remoti, quibuscum inimicitias perpetuas gerunt, quos etiam superare nunquam potuerunt) interminatos esse, ac prædixisse futurum, ut breuicaperentur ac deuorarentur, prout ab *Caraibibus* ominatum erat. Insuper nescio quid cantionibus suis interseruisse de diluuiio aquas olim adeo exundasse, ut vniuersam terram operuerint: atque illa inundatione homines omnes fuisse extinctos, exceptis demum maioribus suis, qui præ altas arbores conscenderant. Quod postremum proxime ad sacram accedit historiam, & ab illis aliàs non semel audiui. Verisimile est autem illos de Diluuiio, quod Noachi temporibus contigit, aliquid audiuisse, ac postea (quæ est hominum in veritate obfcuranda procliuitas, adde quod ut nuper attigi, omni carent scripturæ genere, ac proinde difficile est illis res vetustate obsitas ab mendacio fartas tectas cōseruare) fabulam illam confinxisse, Proauos nimirum suos proceris arboribus cōscensis saluti consuluisse.

*Confusa
Barbaro-
rum opinio
de Dilu-
uio.*

Sed ad *Caraibes* nostros redeamus. Illi eo die ab Barbaris laute excepti fuere: nam & cibis exquisitissimis, & largo potu *Caouin* liberaliter fuerunt tractati. Ego quoque cum sociis meis, qui inopinato Bacchanalibus illis interfueramus à *Moussacat* nostris, hoc est, patribus familiàs, qui victum hospitibus præbent, lautissime fuimus excepti. Præter ea autem, quæ à me dicta sunt diebus illis (quibus hæc solennia tertio quoque anno celebrantur apud *Tououpinambaultios*) exactis, aliquando quoque antequam aduenerint, *Caraibes* illi vicatim circumeunt, plurimis præstantissimis in singulis familiis iubent ornari tria quatuorve illa crepitacula, quæ à *Maraca* nominant: quibus ita ornatis, longiorem baculi quo transfiguntur partem humi defigunt, tum cibum potumque eis apponi iubent. Quo fit, ut miseri illi ex impostorum illorum persuasione credant fructus illos excauatos, atque ad illum modum ornatos, cibos absumere. Quare singuli *Moussacat* diligenter eis apponunt, non modo farinam cum carnibus & piscibus: verum etiam *Caouin*. Quinimmo *Maraca* illis in terram ita defixis, totos dies quindecim summa cum diligentia ministrant. Denique miseri illi post fascinationem illam tantam de *Maraca* illis (quæ

*Maraca,
Appara-
tus.
Crassa su-
perstitio.*

*Crassissi-
mus error.*

continuo manu gestant) opinionem induunt , vt sanctitatem illis tribuentes, affirmant, dum ab se concutiuntur, spiritum quendam secum è mediis illis colloqui. A deo autem erant præstigiis illis fascinati, vt si nos illac iter facientes, cōspectis delicatioribus quibusdam cibis, quos *Maraca* suis apposuissent, edendos accipiebamus (quod sæpe factum est à nobis) Barbari magnum aliquod infortunium inde nobis euenturum rati, non minùs offendeantur, ac solent superstitiosi, ac Baalis sacerdotum successores, si libationes idolis suis oblatas abripi videant: quibus tamen in Dei contumeliam tum ipsi, tum meretrices cum spuris suis aluntur. Præterea si ex eo arrepta detegendi eorum errores occasione, significaremus se ab *Caraibibus* decipi non modo in eo, quod *Maraca* edere ac bibere docerent, sed præsertim in eo, quod falsissime iactarēt, sua opera fructus & radices crassas, quibus vesceretur, nasci: quod soli Deo, in quem crederemus, esset acceptum ferendum. Quam ob causam impostores illi *Caraibes* non minore nos prosequerentur odio, atque olim Baalis pseudoprophetae Eliam suas præstigias detegentem. Ac proinde conspectum nostrum fugiebant. Ceterum licet *Tououpinambaultij* nostri, vt à me initio huius capituli est dictum, externo ritu nullo, immo ne adgeniculatione *Caraibes* suos, nec *Maraca*, nec rem vllam creatam colant, multo minùs adorant, vel inuocant. Exemplum subijciam earum, quas in illis obseruauimus, religionis reliquiarum. Cùm forte aliquando cum aliis Gallis aliquot, in quodam pago essem (*Ocaientim* ipsi nominant) & in aperto ac propatulo cœnaremus, confluentes Barbari eius vici incolæ, nostri cōtemplandi non conuiuandi gratia (nam hoc de more habent, vt cum iis, quos maxime colunt, nusquam conuiuentur) maiores natu præsertim, cum multis beneuolentiæ signis nos tanquam stipatores nostri circumstabant, è naribus piscis cuiusdam os longitudine trium quatuorve pedum, in ferræ formam, præ manibus habentes, pueros à nobis arcebant his verbis: Procul este, nebulones; estis enim indigni, qui ad viros istos accedatis. Nos vero ne minimo quidem verbo dicentes interfati, attente & tacite intuebantur. Donec peracto conuiuio maior natu quidam quum obseruasset, nos à precibus cibum auspicatos, precibus quoq; cœnam clausisse, accedens ita inquit: quid sibi vult hic ritus, quo vos modo vsi estis, cùm sublatis pileis omnes præter vnum qui loqueretur silentium tenuistis? ad quem pertinebat ea oratio, quam ille habuit? Vestrûmne præsentium ad aliquem, an ad absentium? ibi ego opportune oblatam eam occasionem arripiens, vt apud eos de vero Dei cultu loquerer: cùm præter eius pagi amplitudinem & frequentiam, Barbaros etiam solito attentiores animaduertentem: rogare Interpretem nostrum, vt suis verbis meum illis sermonem, quoad capere ipsi possent, explicaret. Tum à quæstione senis exorsus, preces nostras ad Deum dirigi respondi: eumq; etsi sub ipsius aspectum nō caderet, non tantum liquide audiuisse nos, sed etiam quidquid pectore occultum haberemus, id perspicue cognoscere. Inde ad creationem mundi delapsus, in primis laborauimus, vt docerem hominem nobilissimum inter creaturas à Deo esse conditum, vt eo magis celebrandæ opificis sui gloriæ studeat. Ac nos quidem, quod ipsum coleremus, eius manu infinitis periculis longissimæ nauigationis in tam vasto mari

1. Reg. 18.

19.

Veritas
mēdaciū
fugat.Vetuli Bar-
bari quo-
modo Gal-
los exci-
pant.Occasio
veri Dei
annuntiā-
di Barba-
ris.

mari eripi, eiusdemque ope fretus ab omni *Aygnan* metu, tum in hac, tum in ventura vita esse liberos. Quare si *Caraibum* suorum imposturas, & Barbarum deuorandæ humanæ carnis morem abiicere vellent, eadem prorsus Dei dona consequuturos, quæ nos habere cernerent. Multa præterea de humani generis labe ac ruina, vt eorum animos ad Christum præpararemus subiecimus, quoad eius fieri potuit accommodatis ad eorum captum rationibus & exemplis (pro- ut legimus à Paulo & Barnaba factum, qui *Lystrenses* ab idololatria ad verum Dei cultum reuocaturi docebant, vt à vanis rebus, quibus dediti erāt, ad Deum viuū conuerterentur, qui fecit cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt) quæ in præsens fusiùs persequi supersedeo. Illi quum nos ingenti cum admiratione duas amplius horas perattente auscultassent: tum vnus ex iis auctoritate & ætate grauis, in hunc modum disseruit: mira, equidem, optima, & nobis non ante audita, hîc dixistis. Ac vestra quidem oratio mihi in memoriam redigit, quæ nobis sæpe auos nostros narrantes audiui- mus: nempe iam inde à priscis temporibus, & tam multis ab hinc Lunis, quot iam meminisse non possumus (quippe illi Lunarum numero aut vicibus, non mensibus atq; annis temporum spatia definiunt) venisse in has terras quendam *Mair* (id est Gallum, seu qualibet alia è gente aduenam) vestro more vestitum & barbatum. Atque eum, vt ipsos sub Dei vestri obsequiū duceret, eadem oratione apud eos esse vsum, quæ nos hodie affamini. Sed, vt nobis quoque à Patribus per manus traditum est, eos illius verbis fidem adhibere noluisse. Itaq; mox successisse alium, qui Ensem, symbolum maledictionis, illis traderet. Inde sequuta inter nos bella, neq; ex eo mutuis cædibus alii in alios sæuire destitimus. Nunc vero, postquam diuturno vfu his assueuimus, si nunc repente auitum morem exueremus, apud vicinas gentes ludibrio & derisui essemus.

Hîc nos summa contentione ac vehementia testari, tantum abesse, vt finitimum ludibriis moueri oporteret, vt contra, si summum illum & cæli & terræ opificem serio colerēt, de omnibus, qui ob id vltro molesti essent, victoriam referrent. Postremo eam verbis nostris efficaciam addidit Dominus, vt non multi tantum Barbarorum, ad eam quam ex nobis didicissent legem, deinceps vitam composituros, nec cæsorū hostium carnes vltra esturos se promitterent: sed secundum hoc colloquium, positis humi genibus, nobiscum Deo gratias agerent. Eā oratio, quæ ab vno è nostris clara voce in medio eorum cœtu ad Deum concepta fuerat, mox illis per interpretem exposita est: nos ab illis in pensilia è bombyce cubilia, dormitum deducimur: sed nondum somnus nos corripuerat, quum ecce istos cantantes, & conclamantes audimus. Sumendam de hostibus vltionem, & plures, quam antea esse mandendos. En inconstantiam miseri huius populi, & humanæ naturæ triste exemplar. Mihi tamē equidem persuadeo, si nos diutiùs in illis terris morati essemus, fore vt aliqui tādē Christo lucrifierent.

Id mihi ab illo tempore non semel in mentem venit, quod dixerat ille à maioribus sibi per manus traditum fuisse, *Mair* quendam, hoc est, nostratē hominem (neque enim, Gallusne fuerit an Germanus, multum laboro) ad se de-

Act. 14.
15.

Barbari de
vero Deo
sermonem
audientes
obstupescunt.
Notatur
dignissima
Barbari
narratio.

Barbari
Dei cultum
adbarere
pollicentur,
precibusq;
interfunt.

uectum, verum sibi Deum annuntiasse: ac quærere apud me cœpi, an non ex Apostolis quendam innuant. Ac sane, quamuis eos libros meo calculo comprobare nolo, qui præter Dei verbum de Apostolorum peregrinationibus mira narrant, Nicephorus de Diuo Matthæo agens, scribit illum apud Cannibales Euangelium prædicasse, qui & ἀνθρωπόφαγοι sunt, nec multum ab Tououpinambaultiis distant. Sed multo magis mouet me Diui Pauli, quem ex Psalmo 19. desumpsit locus, *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrarum verba eorum*: quod à doctis quibusdam interpretibus ad Apostolos refertur. At enim quandoquidem constat Apostolos in remotissimas vsque orbis partes penetrasse, quid incommodi ex eo consequetur, si asseramus vnū aut plures Apostolos in Americam conuicasse? Faceret illud quoq; ad generalissimam expositionem, quam nonnulli afferri volunt dicto illi Christi, fore vt prædicetur Euangelium regni in vniuersa terra. Quod tamen præcise de Apostolorum ætate affirmare nolim. Confirmo tamen (quod à me iam initio est dictum) me nostra memoria Euangelium apud Antipodas annuntiatum vidisse & audisse. Itaque & obiectio soluetur, quæ illi loco fieri solebat, & Barbari in extremo die magis fient ἀναπολόγητοι: Ad reliquum vero Americanorū sermonem quod attinet, quo affirmant maioribus suis recta docenti & monenti obsequentes se præbere recusantibus, gladium datum fuisse, quo etiam nūc se mutuo trucidant: non alienum ab eo videtur, id quod est in Apocalypsi equo rufo insidenti datum fuisse, vt tolleretur pacem è terra, vt alii alios mactarent, datumque fuisse ei gladium magnum. Hæc sunt ipsa Ioannis verba, quæ, quo ad litteram (vt loquuntur) ad Tououpinambaultiorum nostrorum sermonem proxime accedunt: attamen, ne sententiam detorquere, neve longius petita asserre videar, locum hunc aliis applicandum relinquam.

Interim alterum succurrit exemplum, ex quo patet Barbaros illos Brasilienses, si modo diligenter docerentur, satis dociles esse, vt ad veram Dei cognitionem perueniant. Exemplum illud hoc loco inferam. Ego cibariorum parandorum causa, in continentem transductus, cum Barbaris duobus Tououpinambaultiis ac tertio Oueanen (quæ gens est Tououpinambaultiis fœdere iuncta) qui cum vxore amicos inuiserat, atq; tum domum redibat. Cum his tribus iter per siluam faciens, noua arborum herbarumq; specie, simul canoro auium cœcentu, ad prædicandas Dei laudes inuitatus, totum Psalmum 104. alta voce cecini.

Nota sermonis serie
Es questiones
Barbari.

Tres illi mei comites adeo cantu (neq; enim verba capiebant) sunt delectati, vt Oueanen ille finito Psalmo vultu maxime hilari his me compellarit verbis: Tu sane suauissime cecinisti, ac tuus cantus mihi in memoriam reuocauit gētis cuiusdam, quæ & vicina est nobis, & socia modulationem: quo non mediocri affectus sum lætitia. At (inquit) illius verba capimus, tua vero minime: quæso igitur, vt quidnam id sibi velit, quod cecinisti, nobis exponas. Ego, tū quātum potui, copiose (solus enim tum Gallus cum illis eram, duo vero me in proximo vi-co opperiebatur) exposui me in genere Deum celebrasse, ob rerum conditarum pulchritudinem, ac earum administrationem: speciatim vero id illi à me tributum fuisse, quod solus homines ceteraq; animantia alat, quodq; arbores ac plātas,

tas, quæ in vniuerso sunt terrarum orbe, eius vi ac potentia enascantur. Cantionem porro illam iam olim ante decem Lunarum millia (quæ sola est illis temporum distinctio) à Dei illius mei spiritu dictatam fuisse , atque ab Propheta ex nostris summo cantatam, & posteris in eundem vsum traditam. At hæc Barbari (prout sunt ad ea, quæ dicuntur attentissimi, & cœptum sermonem minime abrumpunt) hunc meum sermonem, quem in semihoram produxeram, auide excipientes ingenti cum admiratione, in exclamationem hanc eruperunt. *The!* ^{Barbari suam agnoscent obsecrationem.} quam vos *Mair* (sic illi Gallos appellant) felices estis, qui tot arcana sciatis, quæ nobis miseris occulta sunt ! Inde ex illis quidam, vt mihi gratularetur animalculum *Agoti*, quem gerebat (de quo Cap. 9.) ita me compellans dono dedit: En tibi, quia suauius accinisti. Hanc ego digressionem haud grauate adiunxi, vt docerem Barbaros Americanos quantumuis in hostes ferocissimos, non adeo esse agrestes, vt ea quæ audiunt, cum iudicio non discernant. Immo ausim affirmare illos sermonibus texendis aptiores esse, quam sint rustici nostrates, atque adeo ex illis permulti, qui vel magnifice de se sentiunt,

Iam superest, vt quæstionem expediam, quæ hinc oritur, vnde nam Barbari Americani genus duxerint. Ego vero primùm assero quidem eos ex vno filiorum Noachi originem traxisse, sed à quo non ita constare : quod neque ex sacra historia, neque ex profana confirmari possit. Constat quidem Mosem, vbi de Iapheti filiis verba facit, eos Insularum incolas fuisse asserere : sed quia omnes in eo consentiunt, quod eo loco Moses Græciam, Galliam, & Italiam designet, quas regiones, quod interiectum sit mare, insulas appellat, minime consentaneum est illud ad Americam referre. Neminem quoque credo assensurum, si dicantur à Semo oriundi, à quo Iudæi & semen benedictum : licet ipsi quoque vsque adeo fuerint deprauati, vt eos tandem meritissime, reiecerit Deus. Itaque quandoquidem illi earum rerum penitus sunt ignari, quæ ad salutem æternam spectant (quam in solo Christo sumus adepti) sintque gens (si quæ alia) à Deo maledicta & derelicta: etsi ad hanc vitam, quod attinet, iam demonstraui, atque demonstrabo etiam deinceps, eos de rebus istis caducis non admodum sollicitos esse, quo fit, vt vitam hilarem, ac ferme curis vacuam transigant, contra quam faciunt nostrates non pauci, terrenis istis adeo inhiantes, vt veriùs languere quam viuere dicatur, probabiliùs esse videtur, eos à Chamo originem trahere. Quam sententiam hac coniectura verisimillima confirmo. Cum Iosue iuxta promissiones Patriarchis factas, mandatumq; sibi peculiariter datum, in terram Chanaan ingrederetur, testatur scriptura, tantum terrorem irruisse super illius terræ incolas, vt diffluxerint metu Israëlitarum : vnde etiam fieri potuit (quod aliorum pace dixerim) vt Americanorum nostrorum Maiores, Israëlitarum conspectum fugientes mari se commiserint, ac tandem in terram Americam appulerint. Quinetiam Gomara, historiæ Indicę scriptor, ^{Lib. 5. capit. 217.} vir eruditus, existimat Peruenses, quorum terra Brasiliæ est contermina, à Chamo originem ducere, ac maledictionis diuinę in Chamum hæredes esse. Quod mihi in mentem venerat, & in commentarios retuleram, annis 16. antequam Gomaræ libros conspexissem. Huic quoque sententiæ id suffragari videtur,

Vnde nam originem traxerint Barbari.

Gen. 10. 5.

Americani feliciter hac transigunt vitam.

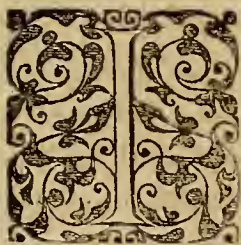
Ios. 2. 9.

quod in Sapientiæ libro scriptum extat, cap. 12. vers. 4. 5. Antiquos habitatores terræ sanctæ, viscera comedisse humanarum carnum. Attamen quia multa aduersus isthæc afferri possunt, prout multos in obiectionibus afferendis laborasse scio, nihil mihi hac de re statuendum existimo. Ergo fruatur vnusquisque sua sententia. vt vt sit, ego pro mea parte, certissimè scio eos homines esse, ex Adami corrupto semine prognatos, ac tantum abest, vt eorum in diuinis rebus *αὐτογνωσία* perspecta, fides mea, quæ aliunde, per Dei gratiam firmatur, concussa aut labefactata fuerit, multo minùs, vt inde, Atheorum & Epicureorum more, aut nullum esse numen, aut si quod sit, rerum humanarum curam abieciſſe cõcluserim. Cùm potiùs agnito in illis maximo discrimine, quod est inter eos, qui Spiritu Sancto & Sacrarum literarum lumine sunt illustrati, & alios qui cæcitari suæ ac reprobo sensui sunt traditi, magis ac magis fuerim in amplexanda cælesti veritate confirmatus.

CAP. XVI.

De coniugio, polygamia, & consanguinitatis gradibus, quos Barbari obseruant: deque liberorum apud eosdem educatione.

Cõsanguinitatis gradus.

N coniugiis hi tantum obseruantur consanguinitatis gradus: nemo eorum matrem, sororem, vel filiam in vxorem ducit: reliquorum ratio nulla habetur: patruus neptem ducit, atque ita deinceps. Tamen, vt infra dicitur in colloquio Americano, nemo filiam aut sororem sui *Atourassap* matrimonio sibi iungere potest. Is autem *Atourassap* dicitur, cuius tanta est cum quodam necessitudo, vt bona inter vtrumque sint communia. Ritibus vero seu ceremoniis nullus est locus. Qui viduam aut virginem cupit, comperta amatae voluntate parentes, aut si desint, propinquos adit, rogatque num filiam suam sibi nubere velint? Si annuant, eam continuo domum deducit, nullo cõscripto dotali instrumento (perſcriptoribus enim apud Barbaros nullus est locus) atque pro legitima vxore habet. Si vero repullam patiatur, absque vlla animi perturbatione cœpto desistit. Sed notandum est polygamiam apud eos in vsu esse, ac proinde cuilibet viro tot vxores ducere, quot visum fuerit licere. Immo quo plures quis habuerit, eo fortiorem & generosiores censerit. Inter ceteros quendam vidi, qui octo domi haberet, atque de illis non raro per multa in sui commendationem prædicaret. Id vero est maxime mirandum, quod in tanta vxorum multitudine, licet vna præ ceteris à viro diligatur, ceteræ nusquam illud ægre ferant, aut Zelotypia ducantur, aut aperte iussitent. Ita; tranquillissime & maxime concorditè viuunt, sua xyline cubilia texentes, rem familiarem curantes, hortos construentes, radices plantantes. Dispiciant vero omnes, annon (etiam si polygamia à Deo non esset prohibita) inter mulieres nostrates tam bene conuenire posset. Melius sane cum quouis ageretur, si ad triremes demandaretur, quam vt tanto rixarū inuolucro implicaretur.

Huius

Polygamia.

Concordia inter Americanas mulieres admittenda.

Huius rei testis est Iacobi S. Patriarchæ anxietas, ductis Lea & Rachel quantumuis fororibus. Quî vero fieri posset, vt nostrates mulieres plures vnâ simul viuerent? vt vna illa, quæ à Deo in adiutorium viro data est, non raro instar mali cuiusdam genii domestici eum vexet? Attamen non eo hæc à me dicuntur animo, quasi eas insimulare velim, quæ sese in officio continent, hoc est, obsequium cultumque viris debitum exhibent: quin immo has, quæ sibi hac ratione laudem conciliant, tanto magis laudandas, quam reliquas vituperandas existimo. Atqui, vt ad institutum de Americanorum coniugiis sermonem reuertar, sciendum est, adulteras mulieres adeo Barbaros abominari, vt sola naturæ lege ducti, hæc obseruent, in viri sitam esse potestate adulteram, vel mactare, vel saltem summa cum ignominia & opprobrio dimittere. Hoc quidem verum est, eos de innuptarum pudicitia conseruanda nō admodum sollicitos esse: immo facile cuiuis eas prostituere: ita, vt (quod iam à nobis est dictum) permultas in variis pagis ab Neustriis Interpretibus compressas viderim, quibus tamen nulla ob eam rem ignominia nota iniusta erat. Nuptæ vero diligenter caueant, ne hac in parte peccet, ni mactationis aut ignominiosæ dimissionis pœnam velint incurrere.

Gen. 29.
& 30.

Adulteriū
abhorrent
Americ.

A me præterea est obseruatum (quamuis illi regionem calidam incolant, ac contra quam de Orientalem plagam incolentibus vulgo dici solet) Iuuenes cum mares tum feminas libidini non admodum deditos esse. Atq; vtinam nostrates æque sibi hac in parte temperarent. Verum ne plura quam par sit illis tribuam, memini, eos nonnunquam inter rixandum conuitium hoc *Tyuire*, hoc est, ἀπρεροσίαι, mutuo sibi obijcere solitos, ex quo conijcere est (neque enim pro comperto habeo, nec asseuerare velim) flagitium illud apud eos locum habere.

Grauidæ mulieres ab grauioribus oneribus tantum abstinent, reliqua munia consueta exequuntur. Ac sane mulieres multo labore viros antecedunt: viri enim (nisi quod aliquando matutino tempore, nusquam meridiano, arbores quasdam ad hortos construendos collucant) tempus insumunt in militia, venatione, piscatu, clauis ligneis fabricandis, arcubus, sagittis, aliisque id genus. Ad mulierum partum quod attinet, non auditione accepta, sed visu percepta referemus. Ego aliusque Gallus in vico quodam diuerteramus, circa mediam noctem clamorem muliebrem ingentem exaudimus, surgimus, eam ab belua *Ianouare* interceptam rati, accurrimus, mulierem parturientem offendimus, cui vir obstetricabatur: is puerulo in vlnas recepto, dentibus vmbilicum abscidit, nasum vero depressit (illi enim puerorum formam in similitate collocant, contra quam faciant obstetrices nostrates, quæ infantulorum recens natorum ad elegantiam protrahunt) quod etiam apud ceteros omnes locum habet: editus in lucem infantulus statim lauatur, ac coloribus atro & rubro ab patre depingitur: tum, fasciis minime inuolutus, xyliino cubili pensili imponitur. At si masculus fuerit, pater ligneum gladiolum, pusillum arcum, & paruas sagittas iam inde ab natiuitate ei dabit, lectuloq; cum puero imponet, ac puerulum osculis, hisq; compellabit verbis: Mi fili, vbi adoleueris, ad vltionem de hostibus tuis sumen-

Grauida
mulieres
Americ.
quomodo
se gerant.

Viri Ame.
vixoribus
obstetricantur.

Quare
Barbaris
infantulis
deprimatur
natus.

Infantuli
crepundia.

*Quæ sit A-
meric. no-
minū im-
ponendorū
ratio.*

dam fortis esto. Ad nominum impositionem quod attinet, memini eum, de quo modo egi, ab parente *Orapacen* nominatum fuisse. Quæ dictio arcum & neruum sonat: vox enim est composita ex *Orapat*, quod est arcus, & *Cen*, neruus. Eadem quoque in aliis seruatur ratio. Nam illi sine delectu rerum sibi cognitarum nomina liberis imponunt, vti nos canibus, aliisq; nostratibus brutis: verbi gratia, *Sarigoy*, quadrupes animal: *Arygnan*, gallina: *Arabouten brasilia* arbor: *Pindo*, herba prægrandis; & sic de aliis.

*Infantulo-
rum ali-
mentum.*

Alimentum est præter lac maternum, farina mansa, & tenerimum quodque cibi genus. Puerpera biduo tantum, aut ad summum triduo discumbit, deinde puerulo mitella xyлина imposito vel hortum petit, aut ad cetera expedienda negotia proficiscitur. Quæ tamen nō ita sunt accipienda, quasi nostratium mulierum cōsuetudini detractum quicquam velim, quæ ob aeris intemperiem viginti minimū dies resupina in lecto iacent: quæque adeo sunt delicatæ, vt nulla vrgente necessitate, simulac liberos sunt enixa, procul ab se eos ablegent, atq; adeo vel insciis ipsis extinguuntur, vel saltem iam grandiusculi sint, oportet vt lusibus eas oblectent, antequam domum admittantur. At vero si delicatulae quædam querantur iniuriam sibi à me fieri, qui eas cum Barbaris mulieribus comparem, quarum, inquit, rusticitas nihil habet cum sua teneritudine cōmune: equidem ad leniendum acerbum istud dictum eas ad Bruta ipsa animantia remittam. Quæ quidem vniuersa ne exceptis minimis auiculis vna veluti voce eas docebunt, generi animantium omni à natura esse indicum, vt de prolis educatione sit sollicitum. Atq; vt tandem obiectiones omnes anteuer- tam, quæro ab istius farinae mulierculis annon sint delicatiores regina quadam Gallica? quæ cum comperisset puerulum suū alienæ mulieris lac exsuxisse, materno accensa affectu, adeo excanduisse fertur, vt nō prius conquieuerit, quam infantulus lac alienum euomisset?

Sed ad rem. apud nos hac obtinuit opinio, puerulos, nisi diligenter fasciis inuoluerentur, ac constringerentur, distortis futuros cruribus: atqui asse- ro isthac minime à Barbaris curari (vtpote qui infantulos recens natos, nudos ac minime religatos lectis xylinis imponant) quorum tamen liberi omnium mortalium rectissime incedunt. Fateor equidem aeris temperiem ad id pluri- mū valere, ac proinde concedo, puerulos nostrates hyemis tempore diligen- ter esse inuoluendos, ac fasciis in cunis religandos, quod alioqui frigori ferendo sint impares. At æstate ac temperatis anni tempestatibus, præsertim cum ge- lu non riget (cum bona tamen aliorum venia) censuerim, quantum experien- tia assequi potui, infantulos vinculis illis esse soluendos, atque in libertatem vindicandos, genere quodam cubilis ad id excogitato, ex quo decidere mini- me possent. Ac sane in hac sum sententia, non parum incommodi afferre ca- lorem summum, quo æstatis tempore pueruli apud nos fasciis reuincti quasi percoquuntur.

*Infantuli
Amer. mū
dissimi abs-
que linteo-
rum usu.*

Ne tamen plura quam par sit fatagere me ab nonnullis obijciatur; pue- rulos nostrates parentibus & nutricibus educandos relinquo. De Americanis vero addo, matres quæ & linteis carent, & foliorum (quorum tamen maxima illis

illis suppetit copia) ad hæc ministeria non vtuntur adminiculo, frustulis ligneis tam diligenter posteriora infantulorum abstergere, vt ab omni sorde continuo sint immunes. Adultiores quoque eandem seruant rationem, quos etiam (in foedam istam materiam paulisper digrediens) commemorare libet, in casis quidem mingere consueuisse, nec tamen foetorem vllum inde oriri: licet ignibus crebris fere iugiter colluceant, atque arena sint strata: at quoties aluum sunt exoneraturi, procul ab ædibus secedere solitos. Præterea, cum Barbari de liberis suis singulis sint solliciti, quorum in singulis familiis magnus est numerus (non tantus tamen, vt occurrat pater, qui sexcentos filios susceperit, prout Gen. Ind. *Cap. 96.* Scriptor affirmat regem conspectum esse, cui tot essent liberi, quod merito quidem inter prodigia est recensendum) tum vero maxime mares diligunt, quod soli bello sint apti, ac vindictæ de hostibus sumendæ sint cupidissimi. Iam vero si quis quærat, quonam eos imbuant à teneris eruditionis genere? Respondeo: ex iis quæ à me capitibus 7. 13. & 14. de eorum ingenio, bellis, ac hostium deuorandi ratione dicta sunt, facile esse colligere, eos, quibus scholæ ne auditione quidem notæ sunt, bonas artes minime edocere. Ac proinde, eos tanquam veros Lamechi, Nimrodi, & Esaui successores, non modo venatores esse, & bellatores, sed etiam hominum mactatores & deuoratores.

Insuper de *Tououpinambaultiorum* coniugio dicere quantum feret pudor, pergens, assero (contra quam ab nonnullis est confictum) viros naturalem verecundiam seruantes, nusquam cum vxoribus coram congregari. Quam in re non modo sunt Cynico illi præferendi, qui ἐπὶ αὐτοφάρῳ deprehensus impudentissimè respondit, se hominem plantare: sed etiam foetidissimis nostratibus hircis, qui hominum conspectum turpia quæq; admittentes minime fugiunt. Præter ea quæ dicta sunt, notatu est imprimis dignum, nos qui in terris illis per annum integrum viximus, feminam nullam menstruis laborantem vnquam conspexisse. Ego crediderim fluxum illum ratione nobis ignota eas diuertere. Puellas enim annos duodecim natas vidi, quarum latus ab axilla ad genu vsq; animalis cuiusdam dente acutissimo ab matribus incideretur. Puellæ vero præ summo dolore frendentes, magnam cruoris copiam emittebant: hoc illas remedio menstrua anteuertere conijcio. Hic vero si à medicis, atq; aliis harum rerum peritis obijciatur, hæc cum eo, quod nuper à me est dictum, mulieres Barbaras esse foecundissimas, nō cōuenire, quandoquidem menstruis cessantibus mulieres nec concipere, nec parere possunt: Respondeo, mihi in animo nō esse quæstionem hanc soluere, immo nec plura de his adiicere.

Capit. 7. sub finem eorum refellimus errorem, qui vel scripserunt, vel tacite crediderunt, feminarum nuditate viros ad libidinem pellici. Nonnulla etiam de puerorum Barbarorum educatione adiunximus. Itaque ea lector inde requirat moneo, vt fusiori suppleant tractationi.

Gen. 4. 13.

Gen. 10. 8. 9.

Gen. 27. 23.

Quibus in rebus occurr.

peter Barbari.

Naturalis verecundia

in Americanorum

coniugiis

seruatur.

Americ.

feminarum purgatio.

CAP. XVII.

Quid leges, quidque politia apud Brasilienses nuncupari possit: quam humaniter excipiant hospites: deque lachrymis ac fictis sermonibus, quibus hospites in ipso ingressu ab mulieribus excipiuntur.

*Barbari
cōcorditer
viviunt.*

D politiam Barbarorum quod attinet, vix credibile est quam pulchre inter eos sola naturæ luce ductos conueniat. Nec referri istud potest, nisi summo eorū pudore, qui diuinis & humanis sunt instructi legibus. Quod tamen de tribulibus inter se, aut de fœderatis est intelligendum: etenim erga inimicos quomodo se gerant, iam est à nobis demonstratum. Si quæ tamen contentio inter quosdam apud eos exoritur (quod rarissime accidit, nam toto anni spatio, quo apud eos vixi, bis tantum rixantes videre mihi contigit) spectatores litem componere minime curant: sed eos pro libidine agere, oculos licet sibi mutuo sint confossuri, sinunt. At si alter alteri vulnus inflixerit, comprehendique possit, vulnus ei eadem in corporis parte ab vulnerati cognatis infligitur. Imo si forte vulnus mors consequatur, ab mortui cognatis de medio tollitur homicida. Denique vitam pro vita, oculum pro oculo, dentem pro dente rependunt. Sed isthæc, vt dixi, rarissime apud illos contingunt.

*Homicidarum
apud
Barbaros
pœna.*

*Leuit. 24.
19. 20.*

*Pagi & familia
Americ. quo
disponantur
modo.*

Res soli apud eos sunt casæ, & agri longe ampliores, quam qui incolis alendis desiderentur. Ad casæ quod attinet, sciendum est primum, singulos pagos sexcentena hominum capita capere, quare complures eadem casâ habitare necesse est. Attamen singulis familiis suum occupantibus locum (absque villo interstitio: nam nihil est quod impediat, quominus ab extremo vno ad alterum ædes illæ pateant, quæ in passus 60. vt plurimum producuntur) pater quisque familias vxores & liberos seorsim positos habet. Ad hæc obseruandum est (quod est sane mirandum) Americanos vnum locum ultra quinque aut sex menses non incolere. Sed exportata materia, atque herba *Pindo*, quibus casæ eorum constant, vicus suos frequenter transportant, quibus tamen eadem semper seruantur nomina. Nos ipsi pagos nonnullos à pristino loco mille passibus remotos conspeximus. Ex quibus satis constat, non modo apud Americanos nostros ingentia

*Pagorum
apud A-
mer. trans-
portatio.*

*Hist. Gen.
Ind. lib. 2.
cap. 60.*

non ædificari palatia (quemadmodum à quodam scriptum est, Indos Perueses domos ligneas tam magnificas habere, vt in illis cœnacula sint longitudine passuum CL. latitudine vero LXXX.) sed etiam à nullo casam ædificari, quam & perficere, immo ultra vicies struere ac destruere ante obitum non cogatur, si tamen iustam hominis ætatem attigerit. Iam si queratur ab ipsis, cur nam tam frequenter sedes mutant? In promptu est responsio: Cæli mutationem ad valetudinem multum conferre: præterea se, si ab maiorum consuetudine recederent, confestim interituros. Ad agros quod attinet, *Moussacat* quisque aliquot quidem peculiares habet, quos pro arbitrio vbicunque visum fuerit, ad componendos hortos seligit. Sed anxiam illam curam de fundis diuidendis, & limitibus

*Quos agros
peculiariter
posideat A-
merico.*

tibus figendis , & definiendis agris auaris & leguleiis nostratibus relinquunt.

De eorum supellectile non semel à nobis in superioribus est dictum. Sed ne quid eorum omittamus, quæ ad Oeconomiam Barbarorum pertinent, hoc loco recensebo Americanarum mulierum in gossypio (cuius apud eas usus est multiplex tam in funiculis, quam in pensilibus suis cubilibus texendis) niendo artificium.

Extractum ex flocculis, pro omni carminatione digitis aliquantulum extendunt, tum humi acervatim disponunt (nam colis vti non norunt) pro fuso virgulam habent digiti crassitudine, pedali longitudine, qua orbiculū ligneum transfigunt, gossypium virgulæ summæ alligant, tum ad femur (ut fusos suos solent nostrates) instrumentum illud torquentes, è manu emittunt. Orbiculus ille per domos vel plateas instar verticuli deuoluitur. Atque eo modo filum nent, non modo crassum ad cubilia xyлина texenda, sed & subtilissimum. Huiusmodi ego in Galliam attuli, quo thoracem è candida tela ornari curavi: cuius tanta erat tenuitas, ut à quibusvis pro lectissimo Serico haberetur.

Cubilia sua xyлина *Inis* nuncupant. Femina, ad quas pertinet istud opificium, textrinashabēt ab nostratibus non nihil absimiles: neq; enim in planum sunt constructæ, neque tot machinamentis constant, sed editæ ad earum staturam, suo more ordiuntur, tum ab imo texendi initium faciunt. Quædam ex cubilibus illis ad formam retium, alia densiora instar telæ rarissime conficiunt. Quinque aut sex pedum longitudinem obtinent, latitudinem vlnæ: extremo utrique fibulæ xylinæ adduntur, quibus funes annectunt: ac trabibus ad hunc usum in casis accommodatis suspendunt. In Castris degentes, aut in siluis ad venationem, aut in litoribus ad piscatum ea ex arboribus suspendunt. Hæc cubilia (nequid à nobis prætermittatur) ubi sordes vel ex humano sudore, vel ex fumo, ob ignis perennitatem contraxerunt, hoc abluuntur modo. Mulieres fructum quendam in siluis colligunt, forma ab cucurbitæ planæ non absimili, verum longe ampliorem, adeo ut ægre singula poma altera manu gestentur, hos fructus frustatim concidunt, atque in prægrande aliquod fictile vas coniectos aqua madefaciunt. Tum baculo vehementer mouent, atque spumam ex illis excitant, cuius ope (loco saponis) cubilia sua ita mundant, ut niuem vel fullonicos pannos candore adæquent. Ceterum expertis iudicandum relinquendo, annon suavius, æstiuo præsertim tempore, in cubilibus illis decumbatur, quam in lectis nostris vulgaribus: an etiam temere in historia nostra Sancerrana, affirmarim longe commodiorem esse eiusmodi cubilium usum in excubiis, quam & recepto more, milites in *αβαδον* volutentur, nam & vestes conspurcantur, & pediculi comparantur; & quod magis est, si ad certamen sit consurgendum corpus quodammodo armis, quæ continuo militibus adhærent, conquassatur: quod in urbis Sancerranæ obsidione experti serio sumus. Hostis enim per integrum annum ad portas nostras permanfit.

Reliquam Americanorum Supellectilem, ut in pauca contrahamus, mulieres (quib. res domestica est curæ) Cannas ingentes parant, & prægrandia

*Gossypium
quo modo
nent A-
mer. mu-
lires.*

*Inis, cubi-
lia xyлина.*

*Cubilia
Barbaro-
rum quo-
modo ster-
nantur.*

*Spuma
qua Sapo-
nis vicem
supplet a-
pud A-
meric.*

*Ingentia,
mediocria
& exigua
fictilia va-
sa mulieres
Americ.
fabricant.*

fictilia vasa conficiunt ad *Caouin* suum imponendum. Ollas quoq; varia forma effingunt, pelues paruulas & mediocres, paropsides, atq; id genus alia vasa, quæ extrinsecus quidem minime sunt polita, intrinsecus tamen adeo læuigata & alba, nescio qua infectura, quæ cōtinuo indurescit decorata, ad eo vt singulorum nostrorum industriam mulieres illæ facile adæquent. Præterea fucum nescio quem *Leucopæum* aqua madefaciunt, deinde varias rerum formas in suis vasis affingunt intrinsecus, atq; in iis præsertim, in quibus farinam, aliaq; ciborum genera asseruanda reponuntur. Eorum itaque vsus est gratissimus, immo longe præstant illa vasa ligneis, quibus non pauci hîc vtuntur. Hoc tamen pictrices illæ laborant vitio, quod vbi penicillo quicquid collibuerit effinxerunt, si rogentur eadem denuo pingere, minime possint: quod exemplum nullû præter phantasiæ suæ industriam propositum habeant. Hinc fit, vt picturarû istiusmodi duæ vix vnquam similes reperiantur.

*Pocula, aliaq; vasa
ex fructib.
corbes &
canistri.*

Præterea (vt alibi dixi) Barbari cucurbitas aliaq; fructuum genera habent, quæ diuidunt atque concauant, illique pro poculis (quæ *Coui* appellant) aliisq; varii vsus vasis vtuntur. Corbes quoque habent amplas & mediocres, atq; adeo canistros, iuncis aut herbis subflauis, ab stramine triticeo non alienis aptissime contextos. Hos *Panacon* nominant, inq; illis farinam, aliaque quæ fuerint visa, imponunt. De armis, vestibus plumaceis, Instrumentoque *Maraca* iam est à nobis facta mentio, itaque vt breuitati consulam, plura nō addo. Ecce iam Casas Barbarorum extructas atque supellectile instructas habemus, iam ipsi in illis sunt inuisendi.

*Barbari
comiter
hospites ex-
cipiunt.*

Sed paulo altiùs istud est repetendum. Etsi *Tououpinambaultij* hospites perquam humanissime excipiunt, tamen Galli, aliiq; aduenæ, qui eorum linguæ sunt ignari, initio non parùm sunt ob tam insuetos mores attoniti. Ego quum primùm inter illos versarer (quod vigesimo circiter die post nostrum ad castellam Colignium appulsum cōtigat) Interpretes quidam ad vicos quosdam in cōtinentem me deduxit, is, quem primùm vidi indigenarum lingua *Ybouraci*, Gallica vero *Pepin*, de naucleri cuiusdam nomine, qui quōdam ad eum locum nauem onerarat, nuncupatur: quatuor tantum passuum millibus ab castello nostro distat. In ipso ingressu me frequentes circumeunt Barbari, hisque compellant verbis: *Marape-derere*, *Marape-derere*? hoc est, quo nomine vocaris?

*Eorû quæ
auctori cū
primû Bar-
baros adiit,
acciderunt,
facetanar-
ratio.*

quæ quidem voces vere mihi erant Barbaræ, alius vero eorum galerum meum mihi ablatum capiti suo imponit, alius cingulum & ensen meum lateri nudo suo subligat: alius tunicam induit, meque suis clamoribus hebetant, atque meis induti spoliis huc & illuc discursant. Ego tum meorum omnium iacturam fecisse me arbitrabar, nec satis sciebam quam tuto apud illos essem. Verùm vt ipse expertus sum, metus ille ex moris illorum ignoratione oriebatur, illi enim idem omnibus aduenis, præsertim iis, quos nondum conspexerunt, factitare solent, sed vbi animi gratia aliquâtisper eo habitu obambularunt, singula præcise restituant. Tum fui ab interprete admonitus, illos vehementer optare, quod mihi nomen esset, intelligere: sed in eo edēdo ab nominibus apud nos vsitatis abstinendum esse; vtpote quæ Barbari nec pronuntiare (Ioannis enim loco *Nian* dice-

dicebant) nec memorię mandare possent: sed aliquid esse proponendum quod illis esset notum. Res tam feliciter successit, vt, quantum significauit mihi interpret, qui linguę Brasilię erat peritissimus (neque enim subtilius inquirendo hæc confinxi, vt impudenter calumniatur Theuetus, ineptissime de suo *Quoniambeco* Viror. Illust. libro differens) nomen meum Lerij Ostreum significaret. Itaque respondi me, *Lery-oussou* vocari. Illi rem probare, atque interiectione sua admirante *The!* crebro vsurpata, his me compellare. Præclarum sane nomen! nec vnquam *Mair* vllum offendimus, cui tale esset nomē. Ac sane Circe nusquam hominem in tale ostreum transformauit, nec qui tam sedulo cum Vlysse differeret, quam ego ex illo tempore cum Barbaris differui. Obseruandum est autem eos adeo tenaci esse præditos memoria, vt si cuiusquam nomen semel audierint, illud nunquam obliuioni mandent. Reliquos, quos in hospitibus excipiendis obseruant ritus, postea recensebo: iam quid mihi tum primum inter Barbaros versanti contigerit, explicabo. Ego cum interprete eo die vltius sum progressus, atque in pago *Euramiri*, Indigenarum lingua, Gallica vero *Goser* de interpretis cuiusdam nomine, qui eum aliquandiu incoluerat, diuertimus: occidente sole appulimus, Barbaros saltantes, & *Caouinantes*, ob captiuum, quem eo die mactarent, offendimus. Carnium illius frustra Boucano imposita animaduerto. Quanto ibi horrore fuerim perculsus, minime quarendum arbitror. Attamen id minimum fuit, si cum summo metu, quo postea fui consternatus, conferatur. Casam ingredimur, cubilibus pensilibus insidemus more recepto: feminae eo, qui à nobis dicitur modo, lugent, Paterfamilias amicis nos excipit verbis. Interpretes qui istis erat assuefactus, quique eorum computationibus apprime delectabatur, me rerum omnium ignarum insalutatum relinquit, atque ad saltantes ac *caouinantes* abiit. Ego vero qui defessus eram, postquam me farina, & quibusdam aliis cibis nobis apposis refeci, in cubili decubui. Attamen & strepitu Barbarorum saltantium & *caouinantium*, & captiuum deuorantium, mox fui expergefactus, & (quod maximum) quodam qui captiuum boucanatum pedem manu gestabat ad me accedente, atq; à me (vt postea intellexi, tum enim verba illius minime capiebam) annon vellem ex eo edere quærente, adeo fui metu consternatus, vt à somnolentia fuërim penitus liberatus. Ac sane omnino credebam gestu illo, quē in deteriore partem rapiebam, ab Barbaro mihi indicari, fore vt mox carnes meæ eo modo vorarentur. Præterea vti metus suspicionem parit, in mentem mihi exemplo venit, Interpretem prodidisse me, atq; in Barbarorum manus tradidisse. Quare, si qua fugiendi patuisset mihi via, ego impigre fugā capeßissem. Sed vndiquaq; me Barbari, quorum mentem non satis noueram (nihil enim mali in me moliebantur) circumstabant. Ego in metu confirmatus futurum ominabar, vt mox mactarer, quare totam noctem precibus ad Deum fundendis transegi. Cogitent lectores, qui de iis quæ à me narrantur, serio cogitabunt, nū mihi longissima visa merito fuerit. Prima luce Interpretes (qui totam noctem cū Barbaris genio indulerat) ad me redit, atq; me pallidum atq; febris correptum videt. ibi quærit, num me malè haberem, annon placide quieuissem? Ego tū acriter eum

*Auctoris
nomen A-
meric. lin-
gua.*

incredare, qui me inter Barbaros illos solum reliquisset, quorum sermonem minime capiebam: quid multa? cum metum deponere non possem, obnixè rogo ut sine mora illinc faceremur. Ille vero bono me animo esse iubet: ac minime male in nos affectos esse Barbaros denunciat. Rem omnem Barbaris aperit, qui mihi totam noctem, ut aduentum gratularentur, adstiterant: illi significant, se de eo non nihil subolfecisse, dolere tamen se, quod in tanto eorum metu noctem illam transegissem. Ac tandem in cachinnos prorumpunt, quod fuit metus illius mei solatium. Inde ad quosdam alios vicos ego & Interpres ille perreximus. Sed isthæc de primo meo inter Barbaros errore dicta sint satis. Ad cetera reuertar.

Hi sunt ritus, quos excipiendis hospitibus Barbari obseruant. In primis oportet hospitem statim, ubi in domum *Moussacat* illius fuerit ingressus, quem sibi hospitem delegerit (quod in singulis pagis est faciendum, nec ad alium est diuertendum, nisi illius in malam gratiam velis incurrere) cubili xyolino pensili infideat, ac tacitus ibi aliquantulum remaneat. Mox mulieres adueniunt, cubile cingunt, humique sedentes manus oculis imponunt suis, atque eo modo faustum hospitis aduentum deslentes, innumera in illius laudem proferunt. Verbi gratia: tu tantum ut ad nos accederes laborem suscepisti: tu bonus es, fortis es. Si vero hospes fuerit Gallus, addunt, merces præclaras permultas nobis attulisti, quibus hic caremus. In summa, ut dictum est, mulieres illæ, lachrymis obortis, adulatoriis huiusmodi sermonibus hospites excipiunt. Hospes vero, qui in cubili xyolino sedet, si gratiam vult cum hospite inire, composito vultu, nisi serio lachrymari voluerit (prout nonnullos ex nostris vidi adeo fracto animo, ut feminarum istarum vlulatu lachrymæ illis excuterentur) saltem quædam respondendo, & suspiria trahendo fletum simulet necesse est. Peracta hac lepidissima à mulieribus salutatione, *Moussacat*, hoc est, paterfamilias, qui etiam, ut in pictura videre licet, in fabricanda sagitta vehementer occupatus, ne oculos quidem quasi non animaduertens in hospitem per aliquod tempus coniecerit (blanditiæ à nostris amplexibus admodum alienæ) tandem ad hospitem accedens, his eum compellat verbis: *Ere Ioube?* hoc est, venisti ne? tum, ut vales? quid quæris? &c. quibus quo sit respondendum modo, inferius in colloquio Americæ dicitur. Quærit postea num esurias? Si annuas, confestim cibos varii generis, puta, farinam, quæ illis panis vices præstat, ferinam, volatilia, pisces, aliaque id genus, in fictilibus tibi apponi iubet: verum, quod mensis scamnisque usus non sit apud eos, humi omnia illa apponuntur. Ad potum quod attinet, si *Caouin* volueris, domique fuerit, statim tibi dabitur. Denique postquam mulieres fletibus hospitum aduentum strenuè celebrarunt, ad eos accedunt fructus aut alia munuscula ferentes, atque ita tacite pectines, specula, vitreos globulos, quibus brachia inuoluunt, exigunt.

Porro si in eo vico pernoctare voles, *Moussacat* cubile mundissimum tibi suspendi iubet, quod circum igniculos accendi curabit, atque noctu crebro suscitari folliculis, quæ ipsi *Tatapecona* vocant, ab orbiculis non absimilibus, quibus ignis inuasionem ab vultu arcent apud nos delictiores feminae. Non quod frigori obnoxia sit illa regio, sed propter noctis humiditatem, maxime

vero

vero quia moribus est ab illis receptum. Sed quando in ignis mentionem incidimus, quem illi *Tata*, fumum vero *Tatatin*, nuncupant, operæpretium puto præclaram illius excitandi rationem ut exponam. Ea non minorem meretur admirationem, quam Scoticus lapis, qui (ut refert singularitatum regni illius inuestigator) stuppa aut stramine obuolutus ignem per se excitat. Ergo Barbari, quod eo admodum delectentur igne, ubicunq; sint, ægre carent, siue domi, siue in siluis venantes, siue ad littus piscantes, præsertim noctu: vehementer enim metuunt, ne incauti excipiantur ab *Aygnania*, à quo (ut iam diximus) crebro caduntur, & affliguntur. Itaq; pro eo, quod nos lapide atq; chalybe ad ignem excitandum utimur, cuius usus ille est incognitus. Illi lignorum genera duo habent, quorum alterum est molliissimum, alterum vero durissimum, quibus ad ignem excitandum hoc utuntur modo: virgam ex præduri illius ligni pedali longitudine ab altera parte exacuant ad fusi modum, huius cuspidem in frusto aliquo mollis illius ligni defigunt, tum siue humi, siue stipiti impositum, virgam illam, manuum volis maxima celeritate voluunt, quasi suppositum ligni frustum perforaturi: Illa tam celeri, tamq; violenta agitatione non modo fumus excitatur, sed etiam ignis, itaq; admoto gossypio, vel foliis quibusdam siccis (fomitibus nostratis loco) commodissime ignis concipitur. Cuius rei ego ipse feci periculum. Nec tamen mihi est animus ea confirmare, quæ Theuetus scripsit; Barbaros Americanos ante ignis usum cibos fumo exsiccare consueuisse, prout enim philosophicum hoc ἀξίωμα, quod in prouerbum abiit ut verissimum habeo, ignem absq; fumo non esse, sic eum indoctum physicum iudico, qui nobis persuadere nititur fumum absq; igne existere. Fumum hinc intelligo, cibis percoquendis aptum, cuiusmodi ab Theueto innuitur. Nam si hac solutione nudo illo se expedire vellet, se id de exhalationibus intellexisse, etiamsi concedatur calidas esse, non tamen datur eas cibos exsiccare & percoquere posse: quinimo & carnibus, & piscibus potius humiditatem sint aucturæ. Quapropter, quid quæso est lectoribus imponere, si hoc non est? Quando igitur adeo grauitur, tunc in Cosmographia, tum alibi de iis conqueritur Theuetus, quos, quia res ab se commemoratas pro sua libidine non exponant, eo accusat nomine, quod non satis diligenter in suis scriptis sint versati: Lectorem rogo, ut locum istum diligenter obseruet de nouo isto calido, ac imaginario fumo, quem ego ad ipsius ventosum remitto cerebrum.

Iam igitur ad *Tououpinambaultiorum* in hospitibus excipiendis curam redeamus. Postquam eo, quo diximus modo, hospites cibum sumpserunt, atque decubuerunt, si liberales sint, viris cultros, forfices, atq; volsellas, ad barbam euellendam aptas: feminis pectines, & specula; pueris hamos dare solent. Si vero barbaris hospes indigeat; ubi de pretio est conuentum, ea asportare licet. Porro quia illi iumentis omnibus carent, omnes pedibus iter facere necesse est, si aduenæ fuerint defessi, atq; cultrum cuidam ex Barbaris obtulerint, ille confestim (nam ad gratificandum sunt promptissimi) operam suam offeret ad defessum gerendum. Ego ipse, cum in terris illis versarer, non semel baiulis illis vectus fui, & quidem bis mille passuum itinere. Quos si ut paulisper requiescerent mone-

Scoticus lapis admiranda ratione ignem concipit. Cur Barbari igne delectentur: atque de egregia illius apud eos excitandi ratione.

Sing. Amer. c. 53.

Aduenas quid hospitibus rependant.

Barbari aduenas humeris gerunt.

*Gradarii
bipedes.*

bamus, illi nos his verbis irridebant: Quid? nōsne tam effœminatos aut fracto animo esse cenſetis, vt oneri succumbamus? te potiùs totum diem abſq; vlla intermiſſione geſtarem. Nos vero in cachinnos erumpentes gradarios illos bipedes mirabamur, atq; illis animum addentes, dicebamus: Pergamus igitur.

*Barbari
naturā du
ce charita-
tem colūt.*

Naturalem charitatem abunde inter ſe mutuo exercent: nam & piſces, & ferinam, & fructus, aliāq; quotidie alii aliis donant, immo vehementer dolerēt, ſi vicinos iis rebus, quas ipſi habent, indigere cernerent. Atque etiam eadem liberalitate erga aduenas vtuntur. Cuius rei exemplum vnum afferre ſatis erit. De periculo quodam quod euafi- mus, ego Galli- q; alii duo, quod ſcilicet, mors nobis imminebat, ingēti lacerto nobis obu- iam factō, capite huius libri nono memini: nos tum à via in mediis ſiluis per biduum aberrauimus, ac famem nō mediocrem ſumus perpeſſi, tādē ad vicum quendam, *Pano* nomine, ad quem iam ante diuerteramus, peruenimus. Ibi nos liberaliſſime ab Barbaris fui- mus excepti. Illi enim auditis incommodis, quæ perpeſſi eramus, ac præſertim ſum- mum in quo verſati eramus periculum, vt ab feris deuoraremur, maxime vero vt ab *Margaiatibus*, communibus noſtris hoſtibus, mactaremur, ad quorum fi- nes per imprudentiam proxime acceſſeramus. Conſpectis quoque ſpinarum incommodis, quorum miſere cutis noſtra erat lacerata, adeo noſtra mala gra- uiter tulerunt, vt vere affirmare hoc loco poſſim blanditias fictas, quibus no- ſtrates miſeros conſolari ſolent, longe ab ſincera gentis illius, quam nos Barba- rā appellamus, humanitate abeſſe. Illi enim limpida aqua pedes noſtros (quod antiquorū morem mihi in memoriam reuocauit) abluerunt, ſingulis noſtrū ſeorſim in penſili lectulo ſedentibus. Tum patres familiās, qui iam cibos nobis apparari prouiderant, recentemq; farinam, quæ (vt aliās dixi) cādidi panis me- dullæ bonitate non cedit, corradi iuſſerant, conſeſtim nobis non nihil refocilla- tis præſtantiſſimos quoſq; cibos, puta ferinam, volatilia, piſces, fructusq; exqui- ſitiſſimos, quibus continuo abundant, nobis apponi iubent.

*Barbaro-
rū huma-
nitatis in-
ſigne exē-
plum.*

Præterea nocte adueniente *Mouſſacat* hoſpes noſter, pueros omnes à no- bis, vt placidiùs quieſceremus, remouet. Poſtero autē die ſummo mane ad nos accedit, quæritque agite *Atouraffap* (hoc eſt fœderati intimi) placidēne hac no- cte quicuiſtis? Placidiſſime excipimus. Tum ille: adhuc quieſcite, filioli mei, heri enim vos admodum defatigatos eſſe animaduerti. In ſumma, verbis expri- mere non queo, quam humaniter & blande à Barbaris illis excepti fuerimus, qui nos non minori proſequuti benignitate, ac Melitenſes Barbari Paulum ce- teroſque naufragos: de quibus Lucas in Actis Apoſtolicis. Ceterū nos nun- quam abſq; pera mercibus plena peregre proficiſcebamur, quæ nobis pecuniæ inſtar eſſent apud Barbaros illos. Itaque illinc abeuntes quæ viſa ſunt hoſpiti- bus donauimus: nimirum cultros, forfices, voſſellas viris: peçtines, ſpecula, ar- millas, & vitreos globulos feminis: pueris vero piſcatorios hamos.

*Act. 28.
1.2.*

*Quanti à
Barbaris
æſtimantur
cultri, alia
que mer-
ces.*

Hic quid mihi aliquando apud eos contigerit narrare libet, vt quanti faci- ant merces illiuſmodi commonſtrem. Ego in quodam pago diuerteram, à *Mouſſacat* vero meo rogatus ſum, vt quid in pera mea haberem, ſibi indicare, vaſque ingens fietile mercibus meis imponendis afferri iubet: vniuerſas depro- mo,

mo, ordineque dispono: tum ille vehementer admiratus Barbaros reliquos ad-
nocat, atque infit. Videte quæso, ô boni, qualem virum apud me exceperim!
an non liquidissime apparet illum prædiuitem esse, quandoquidem tantas o-
pes apud se habet? Illæ tamen merces (vt comiti meo Gallo subridens signifi-
caui) quas tanti Barbarus ille faciebat, nimirum cultelli sex vario capulo, toti-
dem pectines, tria specula, aliaque minimi pretii pauca, vix Lutetiæ duobus ar-
genteis capitatis vaniissent. Ego tum, quia homines liberales (vt est à nobis di-
ctum) amant, vt mihi auctoritatem & gratiam apud illos conciliarem, *Moussa-*
cat meo cultrorum meorum præstantissimum coram omnibus donaui, quem
non minoris ille fecit, atque apud nos quilibet torquem aureum maximi pretii
donatum faceret.

Iam si quærat, an tuta nobis esset apud illos habitatio? respondeo eos *Barbari
amici fi-
dissimi.*
prout inimicos tam infano prosequuntur odio, vt captos mactent vorentque:
sic vice versa tanto, tamque arcto amicos (in quorum eramus numero) amore
complecti, vt potius quiduis subeant ad eos tuendos, quam vt vlllo eos affici in-
commodo patiantur. Itaque eorum expertus fidem illis iam tum maxime fi-
debam, ac nunc facilius fiderem, quam plerisque Gallis infidissimis, atque à
proauorum fide degeneribus. Nominatim degeneres addo: nam bonis, qui-
bus per Dei gratiam nōdum penitus est destituta Gallia, vlllo modo detractum
nolim.

Veruntamen vt nihil quod ad eorum mores attinet dissimulem, rem hanc *Historia
de periculo
in speciem
imminete.*
narrabo maxime mihi in speciem periculofam. Accidit vt sex Galli casu in vi-
cum illum *Ocarantim* (de quo sæpe facta est mentio) conueniremus: ibi perno-
ctare statuimus, ternique arcu contendimus, ea conditione, vt victi Indicis gal-
linis, aliisque cibis in cœnam mulctarentur. Ego qui cum fociis inferior in ludo
fueram, gallinas venales conquiro. Puer quidem ex eorum numero, quos supra
Rosea naui aduectos fuisse ad linguam Americanam ediscendam demonstraui,
mihi occurrit, dicitque: En tibi præpinguem Indicam anatem: Eam occide, pre-
tiū postea numerabis. Pareo, eoque facilius, quod non semel in pagis aliis itidem
Gallinas occideramus, quas cū bona Barbarorum gratia cultris quibusdam re-
demeramus: mortuam manu apprehendo, domumque, in quā ad *caouinandum*
frequentes Barbari cōuenerant ingredior: cuiusnam sit anas, preciū numeratu-
rus quæro: prodit vetulus quidam caperata fronte, ac suam esse significat. Pro
ea sibi numerari quod velit pretium peto. Cultrum, inquit ille. Ego haud mo-
ra præbeo: Elegantio rem velle se ait. Denuo elegantio rem offero. Nec istum
placere ait: Quid ergo à me exigis? inquam. Falcem, excipit. Ego qui pretium
inauditum exigi à me videbam, quiq; apud me falcem tum non habebam, cul-
tro contentus sit moneo, meque aliud nihil daturum esse. Interpres, cui mores
Barbarorum innotuerant (quamuis hac in parte, vt mox dicam, deceptus fuit)
vehementer Barbarum iratum esse significat; falcem quouis tandem pretio
inuestigandum esse, atque illi pendendam. Falcem ab puero, de quo nuper di-
xi, mutuo accipio, ac Barbaro trado. Renuit. Ego non nihil iratus, tertio ab eo
quæro quid igitur petat? Ille audacissime, te interficere volo, ait, pro vt anatem

meam occidisti. Ea enim fratris cuiusdam mei olim fuerat, atq; idcirco præ omnibus meis in pretio habebam. His dictis bardus ille domum abit, clauaq; ingentiligna sex pedum longitudine instructus ad me redit: denuoq; mortem mihi minatur. Ego tum valde fui attonitus, metum tamen meum dissimulabam diligenter. Tum interpret cubili pensili, quod inter me & aduersariū meum erat interiectum, quid facto opus esset opportune monuit. Gladium tuum & arcum ac sagittas ostentando, inquit, his illum compella. Quo cum sibi negotium esse putet? te fortem ac strenuum esse, nec impune eum mortem tibi intentaturum: deniq; quod in animo erat dissimulans, variis sermonibus vltro citroq; habitis, nullo de dissidio sedando laborante, Barbarus ille meus ebrius, quippe totum diem *Caouinando* transegerat, dormitum abiit. Ego cum interprete ad socios nostros contentionis meæ ignaros cœnatum me confero. Nihilominus tamen totum illud à Barbaro meo ioco factum fuerat. Norūt enim illi se, qui immortales cum Lusitanis inimicitias gerunt, si vel Gallum vnum occidant, mercibus penitus prohibitos iri. Ac sane ille paulo post expectectus, per Barbarum quendam mihi significat, me suum esse filium, quæq; abs se acta fuerant, eo tantum animo gesta fuisse, vt quam strenue in Lusitanos & *Margaia-tes* bellaturus essem, periculum faceret. Ego vero, vt occasionem omnem ei idem vel in me, vel in alium quemuis tentandi tollerem, adde quod istiusmodi lusibus delectari nemo solet: Respondeo me facile tali parente, qui exserto gladio filiorum periculum faceret carere: immo etiam postridie eius diei domum quandam, in qua erat, ingressus, vt quam ægre illud ferrem, serio cognosceret; eo præsentem, astantibus cultellos, aque hamos dono, illum vero indonatum relinquo. Ex hoc igitur exemplo, eoq; cuius ante memini, de periculo quod sum imaginatus tum, cum primum apud illos versatus sum, satis apparet ea, quæ dixi, constare, nempe amicis eos fidissimos esse. Istud quoq; obiter est notandum, quod Senes, qui securibus, falcibus, ac cultris olim caruerunt, quibus tamen ad ligna secanda, ad arcus fabricandos, sagittasq; parandas tam commode iam vtuntur, non modo Gallos humanissime excipiunt, sed & iuniores, vt idē in posterum præstent, crebro hortantur.

CAP. XVIII.

Quam curam morbis suis adhibeant Barbari: de eorum sepultura & exequiis: deque insano eorum circa mortuos luctu.

AND E M vt huic de Barbaris Americanis sermoni finem imponamus: hoc quoque loco aliquid de eorum in morbis suis cura ac obitu dicendum est. Ergo si forte contingat, vt eorum aliquis in morbum incidat, partem dolore affectam vbi indicauit, ægroti intus quidam ore exsugit, nōnunquam etiam ab impostoribus quibusdam, quos illi *Pages*, hoc est, medicos aut chirurgos, appellant (sunt autem à *Caraibibus*, de quibus antea diuersum genus)

Pages, Barbarorum medici.

genus) ministerium illud præstatur. Dolorem quoque se extrahere dicunt, ac vitam producere. Febribus, aliisque vulgaribus morbis aliquando laborant: at non ita frequenter atque nos solemus. Præterea cum insanabili quodam morbo conflictantur, quem illi *Pians* vocant. Is plerumque à libidine prouenit: puerulos tamen eo infectos vidi, non absimili ab variolis nostratibus modo. Contagio hæc in pustulas tandem abit digito pollice ampliores, quæ corpus vniuersum, atque adeo faciem ipsam inuadunt. Itaque iis, qui hoc morbo affecti fuerint, tam insignes suæ impuritatis notæ inuruntur, atque apud nos venerea lue laborantibus. Cuius rei exemplo fuit Neustrius quidam interpres, qui crebris sese scortationibus cum mulieribus ac puellis Barbaris contaminarat. Is meritis dignissimam reportauit mercedem: nam eius corpus vniuersum, atque adeo vultus ipse, tam erat deturpatus, vt elephantiaco morbo laborantem deformitate referret: tamque insignes iniustæ sunt notæ, vt deleri nusquam potuerint: hinc fit, vt morbus ille omnium perniciosissimus ab illis habeatur. Sed ad rem. Ægrotanti cibum nusquam præbent, nisi ab eo petatur, inedia licet sit periturus. Præterea morbus quantumuis sit grauissimus, valentes non desistunt saltando, cantando, bibendo, more recepto, miserum ægrum strepitu obtundere: nec conqueritur æger, quod se nihil profecturum esse norit. At si diem suum obeat, cantus ille (si præsertim pater quidam familiâs fuerit) in lachrymas repente conuertitur, tantique eduntur gemitus, vt si forte in pago quodam diuertebamus luctus illius tempore, nobis vel aliò erat commigrandum, vel in somnis nox erat ducenda. In primis autem non sine admiratione mulieres exaudiuntur, quæ sic vociferantur atq; exclamant, vt luporum aut canum ululatus, non humanas voces edi dicas. Has autem effundunt querelas voce tremula: Obiit fortissimus ille, qui nobis tot captiuos deuorandos olim præbebat! Tum ceteræ, ô egregium venatorem, ô præstantissimum piscatorem, ô strenuû Lusitanorum & *Margaiatum* mactatorem! In summa, mulieres illæ sese mutuo ad luctum incitantes, brachiaq; inuicem amplexantes, vt in subiecta pictura videre est, ab his luctibus ac præconiis non prius desistunt, quam cadauer elatum fuerit.

Barbari æ-
groto quo-
modo tra-
stent.

Dèniq; Barbaræ istæ mulieres Bearnensium ritum in viris suis mortuis lugendis imitantur, quos quantum accepi, his prosequuntur querelis: *La mi amou, la mi amou; Cara vident, œil des splendou; Cama leugé, bet dansadou; Le mé balen, lo m' esburbat; mati depes; fort tard cougat*, hoc est, mi amice, mi amice, vultu hilari, oculis splendentibus, cruribus pernicipibus, egregie saltator, fortis ac strenue, qui summo mane surgebas, atque ad multam noctem vigil decumbebas. Vascōnes quoque mulieres, quæ superioribus isthæc addunt, *Yere, yere, O le bet renégadou, ô le bet iougadou qu' here*, hoc est, heu heu, quam strenuus erat deierator, quâ insignis lusor! Porro iis quas diximus querelis Barbaræ mulieres crebro epodiû hoc adiiciunt. Obiit, obiit is quē iam lugemus! Tum viri, heu! mortuus est, nec eum amplius videbimus, donec post montes cum ipso, prout docent nos Caraibes nostri, choreas agamus. Alia insuper eiusdem generis multa addunt. Eiulatus vero illi ad sex horas producuntur, neq; enim mortuos suos insepultos

Sepulchra, atq. in sepeliendo ritus Americanorū. diutiùs seruare solent. Tum excauata fossa non oblonga, vt solemus, sed in orbem, dolii maioris instar, cadauer erectum sepelitur. Patres vero familiās defunctos cubili suo xyolino obuolutos in mediis ædibus sepeliunt, plumis, aliisq; quibus dum vita manebat delectabantur, in sepulchro reconditis. Per multa in hac sententiam antiquorum exempla huc afferri possent, à quibus idem olim erat factitatum: cuiusmodi est illud, quod Iosephus commemorat de pecuniis in Dauidis sepulchro conditis: id etiam quod profanæ testantur historiæ de viris

Mundus cum cadauere sepelitur. illustribus, qui post obitum pretiosissimo quoq; mundo ornati sepulti sunt. Ac ne longiùs ab Americanis nostris recedamus, Indi Peruenſes Reges suos ac Cacicōs sepelientes, magnam auri, argenti, atque gemmarum vim in eorum coniiciunt sepulchra: quæ cū Hispani scrutarentur, ingentes inde diuitias contraxerunt. Quibus rapacissimis hominibus apprime id conuenit, quod Plutarchus de Semiramide commemorat. Semiramis Regina, quæ Babylonem condidisse dicitur, monumento quod sibi pararat inscripsit: Quisquis rex pecuniis eguerit,

eguerit, aperto monumento quantum voluerit capiat. Darius potitus ea ciuitate, titulo credens, saxum ingens, quo clauderetur monumentum, vix amolitus, nihil quidem inuenit pecuniarum, sed ex altero saxi latere hoc inscriptum reperit: Ni vir malus esses, & pecunia inexplibilis, haudquaquam mortuorum loculos moueres. Sed ad *Tououpinambaultios* nostros redeamus. Ex quo Galli ad eos commeare cœperunt, ab pretiosorum in sepulchris repositione abstinerunt. Sed inauditam, ac vere diabolicam superstitionem retinuerunt. Primâ <sup>Error ve-
rè diabolici-
mus.</sup> a funere nocte, Barbari, quibus hoc persuasum est, fore vt *Aygnan*, ni alios cibos offenderet paratos, cadauer effoderet, ac deuoraret, vasa nō pauca farinae, piscium, carniū, aliorumq; ciborum diligenter paratorum, nec non potionis *Cao-
uin* plena circa sepulchrum apponunt. Quam libationem tamdiu faciunt, quo ad cadauer penitus consumptum esse credant. A quo errore eò difficilius dimouebantur, quod interpretes quidam Neustrii, sacrificorum Belis exemplo, non semel ante nostrum aduentum cibos illos clam subriperant. Quo facto Barbaros in errore adeo cōfirmarant, vt quamuis cibos illos vespere appositos mane superesse demonstraremus, magno tamen labore perpauos ab errore dimouimus. Hoc autem Barbarorum somnium ab Rabbīnorum commento nō est alienum: nec ab eo quod Pausanias cōmemorat. Rabbīni enim scribunt cadauer hominis tradi in potestatem Cacodæmonis cuiusdam, quem Zazel, aut Azazel nominant: quemq; principem deserti in Leuitici libro dici affirmant. In cuius erroris confirmationem Scripturæ locos detorquent, quibus dicitur ser- ^{Leu. 16.3.} penti, puluerem comedes omnib. diebus vitæ tuæ; atq; ita ratiocinantur. Quādo quidem corpus nostrum è limo terræ desumptum est, qui serpentis est cibus, <sup>Gen. 3. 14.
Isa. 65. 24.</sup> ei subiiciatur necesse est, quoad in spiritualem naturam transformetur. Pausanias etiam auctor est interpretes Delphicos tradidisse Cacodæmonem quendam, quem Eurinomum appellant, mortuorum carnes deuorare solitum, atq; ossa carnibus nudata relinquere. Qui errores ad Americanorum somnia proxime accedunt.

Denique quoties Barbari, eo quo diximus modo, vicos suos alio comportant, sepulchris mortuorum tegmina quædam ex herba *Pindo* imponunt. Quo fit, vt viatores cœmeterii formam quandam agnoscant. Ad quæ loca, si quando in siluis errantes virorum defunctorum recordentur, tantos edunt eiulatus, vt procul exaudiantur. Tandem eas quò quantum ad satietatem fuerit, lugeant relinquo. Quando igitur Barbaros ad sepulchrum vsque sum prosequutus, de eorum moribus dicendi hic finem faciam. Lector tamen præter ea quæ attigimus, nonnulla poterit obseruare in eo, quod subiicimus colloquio: quod scriptum fuit eo tempore, quo in America viuebam ope cuiusdam interpretis, qui & linguæ Americanæ erat peritissimus (quippe septem annos iam in illis terris vixerat) & linguam Græcam, à qua non paucas voces mutuatur Barbari, optime callebat.

CAP. XIX.

Colloquium in ipso aditu Brasiliensis oræ inter indigenas Tououpinambaultios Tououpinenkin Brasiliæ ac Latine conscriptum.

Tououpinambaultius.

Ere-ioube? Venisti ne?

Gallus.

Pa-aiout, Sic est, veni.

T.

Teh! auge, ny-po, Bene dixisti.

Mara-pe-derere? Quomodo vocaris?

G.

Cognomen auctoris Lery-ousson, Ostrea magna.

T.

lingua Americana.

Ere-iacasso pienc? Patriam ergo reliquisti, vt hîc deinceps habitares?

G.

Pa. Ita est.

T.

Eori-decretani ouani repiac. Adesdum igitur, & locum habitationis tuæ circumspice.

G.

Auge-be, Bene est.

T.

I-enderepiac? aout I-enderepiac aout é eheraire. Teh! Oouerete Tenoij Lery-ousson yme en! Ecce igitur, fili mi, venit in has regiones nostri memor, papæ!

Caramémo arca, aliaque vasa.

Ererou de caramémo? Attulisti ne capsas? Eo vero nomine comprehendimus, quidquid includendis omnis generis vestimentis aptum est.

G.

Pà arout. Etiam, attuli.

T.

Mobony? Quot?

Quotquot habueris vsq; ad numerū quinq;, verbis notare poteris, hoc modo. Augepe, 1. mocouein, 2. mossaput, 3. oioicoudic, 4. ecoinbo, 5. Si duastantū habes, quatuor numerare non oportet. Satis enim erit si dixeris tria mocouein. Si quatuor habueris, sic dices oioicoudic. Et sic de reliquis. At vero si quinariū numerum excedant, numerum quem voles totidem digitis tuis, aut si non sufficiunt, sociorum qui tibi adstant iudicare poteris: non enim habent aliam numerandi rationem.

T.

Mae pererout, de caramémo poupe? Quid in capsis attulisti?

A. aub:

A-aub, Vestimenta.

G.

*Vestimen-
ta.**Maravae*? Cuius coloris?

T.

G.

Sobony-ete. Cærulei.*Colora.**Pirenk*. Rubei.*Foup*. Lutei.*Son*. Nigri.*Sobony-massou*. Viridis.*Pirienlz*. Variorum colorum.*Pegassou-aue*. Coloris columbini.*Tin*. Albi. Et de indusiis intelligitur.

T.

Mae pamo? Quid præterea?

G.

Acang aube-roupe. Galeros.

T.

Seta-pe? Multos?

G.

Jcatoupane. Innumeros:*Galero.*

T.

Ai pugno? Id ne totum est?

G.

Erimen. Minime.

T.

Esse non bat. Omnia nomina.

G.

Coromo. Expecta paululum.

T.

Nein. Age igitur:

G.

Mocap, seu *Mororocap*. Ignea tormenta, Catapultas utriusque generis: *Tormenta
bellica.*
Nam *Mocap* omne genus tormenti significat: maiora etiam, quæ nauibus im-
ponuntur ad repellendos piratarum insultus. Pronuntiant autem aliquando
per B. & in scribendo, si fieri posset, intermiscendæ essent M. & B. *Pulvis py-
roides.*

Mocap-coni. Attuli etiam puluerem igneum.*Mocap-coniourou*. Cornua & alia instrumenta ad puluerem includendum.*Instrumenta
ad pul-
uerem cō-
tinendum.*

T.

Mara vae? Cuiusmodi sunt?

G.

Tapironssou-ak. E cornu bouis conflata.

T.

Augé-gatou-tégue. Optime dictum.

Mâe pé sêpouyt rem? Quid tibi numerabitur pro ea re?

G.

Arouri. Ea instrumenta tantum attuli, quasi dicas, nolo tam cito vendere.

T.

*Interie-
tio.*

Hé! Interiectio est, qua vtuntur dum quis eos alloquitur, quasi respondere velint, Libenter? Et tamen quiescunt, ne importuni videantur.

G.

Arrou-ita ygapem. Cultros ferreos attuli.

T.

Naoepiac-ichopén é? Nunquid eos videbo?

G.

Bégoé irem. Quando erit otium.

T.

Falces.

Néréroûpe guya-pat? Nunquid falces attulisti.

G.

Arrouit. Attuli.

T.

Jgatou-pé? Sunt ne pulchræ?

G.

Guiapar été. Eximix sunt.

T.

Aua-pomoguen? Quis eas fabricauit?

G.

Page-ouassou remymognén. Ille qui tibi notus est, cuiusque nomen tale est, eas fabricauit.

T.

Augé-terah. Id bene se habet.

T.

Acêpiati-mo-men. Papæ? Libenter eas viderem.

G.

Karamoussée. Alio tempore id fiet.

T.

Tâcépiah taugé. Iam iam videam.

G.

Eémberéingué. Expecta adhuc.

T.

Erérroupé itaxé amo? Attulisti ne cultros.

G.

Arroureta. Plerosque attuli.

T.

Secouanrantin vaé? Sunt ne cultri capulo diuisi?

G.

En-en. Non. Fuetin. Albo capulo.

Taxe miri, paruos cultros.

*Pinda, hamos. Montemouton, Subulas. Arrova, Specula. Kuap, pectines. Hami, Mourobouye te, Armillas cæruleas. Cepiah yponeum. Cuiusmodi hîc non ex-
tant. Eæq; pulcherrimæ sunt inter eas, quas hîc vidimus ab eo tempore quo ad-
ferri cœperunt.*

*subula, spe-
cula, pecti-
nes, armil-
las.*

T.

Easo-ia voh de caramemo t'acepiah de mae. Aperi arcam vt tua bona intuear.

G.

Aimossaenen. Occupatus sum.

Acepiag-oucairen desue? Alio die aperiã ad te veniens.

T.

Nârour icko p'Iremmae desue? Nonne aliquando ad te bona adferam?

G.

Mae! pererou potat? Quidnam vis adferre?

T.

Sceh de, Nescio. Quid tu?

Mae pereï potat? Quid vis?

G.

*Soô, feras. Oura, aues. Pira, pisces. Ouy, farinam. Yetic, rapas. Commenda-
ouassou, magnas fabas. Commendamiri, fabas paruas. Morgouia ouassou, aurea
& citrea mala. Mae tirouen. Omnes deniq; aut plerasq; res.*

*Bestia, a-
ues, pisces,
farina, ra-
pa, faba,
mala au-
rea & ci-
treæ.*

T.

Mara-vae soo ereiusceh? Cuius generis animal comedere aues?

G.

Nacepiah queuon, gouaire. Nolo ea comedere, quæ hîc proueniunt.

T.

Aassenon desuoe. Ea tibi nominabo.

G.

Nein. Age vero.

T.

*Tapiroussou. Fera quam sic vocant, quam semi asinum aut semi vaccam di-
cere possis?*

*Tapirouf-
sou quale
animal.*

Se-ouassou. Genus cerui ac Damæ.

*Genus cer-
uorum ac
Damarû.*

Taiassou. Aper.

Aper.

Agouti. Rufum animalculum nefrendis magnitudine.

Agouti.

Pague. Fera est magnitudine nefrendis, nigro & albo colore distincta.

Pague.

Tapiti. Genus leporis.

Tapiti.

G.

Esse non ooca ychesue. Nomina mihi aues.

T.

*Iacon, est auis caponis magnitudine. Eius autem tres sunt species, nempe
Iacoutin, Iacoupem, & Iacon-ouassou: boni gustus omnes inter ceteras aues.*

*Magna a-
ues trium
generum.*

Mouton. Syluester pauo. Sunt autem nigri & leucopæi, & corpus adeo magnum habent ac nostri, auis rara.

Genus magnarum perdicum.

Mocacoua, est genus perdicis, quæ corpus magnitudine caponis habet.

Ynambou-ouassou, est etiam perdix fera, alterius magnitudinem æquans.

Ynambou, Perdix est non multum ab iis distans, quas in Gallia videmus. *Pegafson*, Turtur. *Paicauc*, aliud genus turturis minoris.

G.

Seta-pepirasenae? Est ne magnus bonorum piscium numerus?

T.

Nan. Tot sunt.

Kurema. Mulus.

Parati. Mulus altero melior.

Aaara-pep. Piscis planus, delicatior aliis.

Atrara bouten. Alius lutei coloris, qui minoris est pretii.

Atrara-meri. Maxime parui, qui in dulci aqua viuunt, boni q; gustus sunt.

Ouara. Magnus piscis boni saporis.

Kamouroupony-ouassou. Magnus piscis.

G.

Mamope deretam? Vbi nam degis?

T.

Vici circa ripas Ganabare.

Kariauh, ora-ouassou-onee. Iaucu-urassic? *piracam, opem, Eiraia itanem, taracouir, apam, Sorapo-u.* Sunt nomina propria virorum, qui Ganabaram sinum ingredientibus ad sinistrum latus apparent; nec mihi commode explicari posse videntur.

Keri u Ahara u Kouroumoure, Ita-auh, Ioira-rouem. Vici in ripa eiusdem fluminis ad latus dextrum.

Maiores vici in continenti ex utroque latere hi sunt.

Saconarr-oussou-tuue, Ocarentin, Sapopem, Nouroucuue, Arasa tuue, Vsupotuue. Ac multi alii, qui ab iis, qui cum indigenis commercium habuerunt, cognosci poterunt, & à patribus familiâs, quos falso reges vocant, qui in illis vicis habitant.

G.

Mobony-pe roupicha gatouihenou? Quot magni sunt in his regionibus, hoc est, fortes?

T.

Seta gue. Multi sunt.

G.

Essenon aug? pequoube ychesue, Nomina mihi aliquem.

T.

Nân. Vocabulum ad reddendum eum attentum cui vis aliquid dicere!

Eapira-ui ioup. Nomen proprium hominis, quod nomen sic exponas, caput semicaluum, & pilo admodum raro.

G.

Mamo

Mamo pé se tam? Vbi habitat?

T.

Kariauh-be, In vico quem ita appellant, est autem nomen fluminis cuiusdam, à quo nomen vicus sortitur, quia ad eum situs est. Significat autem *Karios* domum. Componitur autem ex voce *Karios*, & *auh*, quæ domum significat, extrahendo *os*, & addendo *auh*, erit *Kariauh*. *Be* autem est articulus ablativi, & significat locum, quem petis, aut in quem proficisceris.

T.

Mossen ygerre. Quod significat custodem medicinarum, aut ad quem medicinae pertinent. Eo vero vocabulo vtuntur, quum mulierem veneficam designare, aut à Cacodemone agitatam. Nā *Mossen*, est medicina, *gerre*, proprietas.

Custos medicina aut femina Cacodemone obseffa.

T.

Ourauh ouffou auh arentin. Vici illius maxima penna.

T.

Tau couar-ouffou tune-guare. In quo cannae instar magnarum arundinum leguntur.

T.

Ou-acan. Præcipuus locus eius vici, quod significat caput ipforum.

T.

Soouar-ouffou. Folium ab arbore collapsum.

T.

Morgonia-ouassou. Ingens malum citreum aut aureum, sic vocatur.

T.

Maé du. Est flamma ignis.

T.

Maraca-ouassou. Magnum tintinnabulum.

T.

Mae-uocép. Res quæ partim emerfit è terra, aut ex aliquo loco.

T.

Kariau piarre. Via quæ ducit ad Carios. Sunt vero ipsi præcipui inter eos, qui fluuium Ganabarum incolunt.

T.

Che-rorup-gaton, derour-ari. Maxime gaudeo te venisse.

Nein téréico, pai Nicolas iron. Mane vero cum domino Nicolao, sic nominabant Villagagnonem.

Pai Nicolas laus Villagagnon. Miceco, uxor.

Nerérroupé déré miceco? Adduxisti ne uxorem?

G.

Arrout-iran-chereco augernie. Adducam quum expedita erunt negotia mea.

T.

Marape derecouran? Quid tibi est negotij?

G.

Cher auc-ouam. Domus ad habitandum paranda est.

Domus.

T.

Mara-vae-auh? Quod genus domus?

G.

Seth, Dae-ehereco-rem-couap-rengne. Nondum scio quid sim facturus.

T.

Mein tereicouap derecorem. Cogita ergo quid sit faciendum.

G.

Peretam-repiah-irée. Postquam vestram regionem videro, & aliquandiu commoratus fuero.

T.

Nereico-icho pe deauea irom? Nonne cum tuis, hoc est, cum popularibus tuis habitabis?

G.

Marau-i-amo-pe? Cur illud petis.

T.

Aipo-que. Non sine causa dico.

Che poutoupa-gue deri. Id me male habet, quasi dicas, id scire cupio.

G.

Princeps ant senex. *Nen pe amotareum-pe oreroubicheh?* Nunquid primarium nostrum siue senem odio habetis?

T.

Erymen. Minime vero.

Serecogatou pouyr eim etemo. Nisi res esset maxima cura digna, dicendum esset.

G.

Secouae apoau e eugat engatourefine, yporere cogatou. Est mos boni parentis, ut quod amat diligenter conseruet.

T.

Bellum. *Neresco-icho pirem ouariui?* Nonne in bellum posthac es profecturus?

G.

Affo irenue. Aliquando proficiscar.

Mara-pe perouagerre rere? Quod est nomen vestris hostibus?

T.

Nomina hostiū Tonoupinamb. *Touaiat*, siue *Margaiat*, gens est, quæ eadem est cum illis lingua, apud quam Lusitani habitant.

Ouetaca *Ouetaca*, vere sunt Barbari, & degunt ad fluuium *Mach-he*, & *parai*.

ubi habitent. *Oueanem*, hi Barbari ceteros antecedunt, in siluis & montibus habitant.

Cararia, inter alios excellētes. *Caraia*, hi nobiliores sunt, atque etiam cibus, tum aliis rebus ad vitam necessariis præ ceteris omnibus abundant.

Affinitas ac differentia lingu. inter Bras. *Karios*, est populus, qui degit ultra *Touaiare*, ad fluuium *Platam*, cuius lingua eadem est cum *Tououpinambaultiis* & *Tououpinenkin*. Differentia idiomatis est inter eos, quos supra nominauimus. Ac primum quidem *Toupinambaultiis* *toupinenlzin*, *Touuaiarre*, *Tenreminon*, & *Kario*. Ferme eandem habent linguam.

Karaia.

Karaia. Diuersam à reliquis habent & viuendi & loquendi rationem.

Ouetaca. Differunt ab vtrisque & viuendi & loquendi ratione.

Oueanem. Hi etiam diuersum & victus & sermonis ab aliis modum habent.

T.

Teh-oioah pæireca à paauuê, iendêue.

Alius alium quærit, atque id magno nostro bono. Nam vox hæc *iende-ue*, Modus loquendi. est dualis, quo Græci vtuntur, cùm de duobus fit sermo: hic tamen resoluitur voce nobis.

Ty ierob ah apóau ari. Exultemus quod nos homines inuisunt.

Apóau ae mae gerre, iendesue. Gens est nostri commodi studiosa, quæ nobis bona sua largitur.

Tyréco-gatou iendesue. Diligenter eam conseruemus, hoc est, eam ita expiamus, vt ipsi satisfaciamus.

Jporencece-am reco iendesue. Præclara se nobis res offert.

Tymaran-gatou apoau-ape. Huic populo nos dedamus.

Ty momourrou, me mae gerre iendesue. Ne iniuriam faciamus Genti, quæ sua bona nobis affert.

Typoich apoau iendesue. Suppeditemus eis cibos ad viuendum.

Typoeraca apoau. Laboremus, vt prædam pro ipsis venemur. Vox *yporraca*, præcipue de piscium venatione intelligitur, sed eam ad alia etiam genera extendunt.

Tyrrou mae-tyronam ani ape, adferamus illis quidquid inuenire poterimus.

Tyre comremoich-meiende-mae recoussa-ue. Ne illos male excipiamus, qui nobis adferunt bona sua.

Pe-peroinh auu-mecharaire oueh. Ne mali sitis pueri mei.

Ta pere coih mae. Vt bona consequamini.

Tærecoih peraire amo. Et vestri etiam liberi.

Nyrecoih ienderamouyn mae pouatre. Nulla bona habemus ab auis nostris.

O pap cheramouyn mae-pouaire aiti. Quæcunque mihi auus reliquerat proieci.

Apoau mae ry oi ierobiah. Magni æstimans ea bona, quæ nobis afferuntur.

Jenderamouyn remie pia potategue aou-aire. Quæ cū nostri videre optassent, nec tamen viderunt.

The! oipotarhete ienderamouyn recohiare ete, iendesue. Id bene est, quanta potior nostra conditio patrum nostrorum conditione?

Jende porrau-oussou vocare. Id nobis tristitiam omnem eximit.

Iende-co-ouassou-gerre. Id efficit vt magnos hortos habeamus.

Ensaßi piram, iendere memynon ape. Nō amplius dolent pueruli nostri quum tondentur.

Tyrecoih apouau, ienderoua-gerre ari. Hos nobiscum contra hostes deducamus.

Toere coih mocap, o mae-ae. Habeant catapultas, quod genus armorum sibi vendicant.

Mara-mo sentén gatou-euin-amo? Cur non essent strenui?

Memé-taé morerobiarem. Est gens impauida.

Ty senenc apouau, maram-iende-iron. Experiamur ipsorum vires dū nobiscum erunt.

Ménré-taé moreroar roupiare. Illi sunt qui debellant alios, id est, Lusitanos.

Agne-he oueh. Quasi diceret, quidquid dixi verum est.

T.

Nein-tya-mouéta iéndéré cassariri. Colloquamur de iis qui nos inuisunt.
Quod in bonam partem est accipiendum.

G.

*Differētia
inter A-
tour-assap,
& Coto-
uassap.*

Nein-che atour-assauep, age igitur mi socie: hic vero notādum voces *Atour-*
assap & *Cotouassap*, differre. Nam prior significat perfectum fœdus inter eos ac
nos pactum esse, quo fit vt bona sint communia, cuius filiam aut sororem du-
cere in vxorem non possumus. Non ita vero de *Coutouassap*: ea enim appel-
latione nominis alicuius vtuntur, vt tibiæ, oculi, auriculæ, & alia pleraque eius
generis nomina.

T.

Maé-ressé, iende moueta? De quibus loquemur?

G.

*Colloq. de
variisre-
bus.*

Sceh macrouem-ressé. De multis ac variis rebus.

T.

Mara-pieng vuah rere? Quomodo vocatur cælum?

G.

*Cælum, sol,
luna, stel-
la, terra,
mare, a-
qua dulcis
& salsa.*

Cælum.

T.

Cyh-rengne-tasseuouh maetirouem desue.

G.

Augebe, Recte.

T.

*Mah, Cælum. Couarassi, Sol. Iasce, Luna, Iassitata ouassou, Stella matutina
& vespertina, quæ Lucifer vocatus. Iassitata-miri. Aliæ omnes stellæ paruæ.
Ybouy, Terra. Poirauem, Mare. Vh-ete, Aqua dulcis. Vh-éen, Aqua salsa. Vh-
eenbuhk, Aquæ, quas Nautæ vocant Sommaque.*

T.

*Ita, petra,
metallum
& domus
fund.*

Ita, proprie lapis est, accipitur etiam pro quolibet metallo & ædificii fun-
damento, vt *ach ita*, domus columna.

Yapurr ita, fastigium domus.

lura ita, traves domus.

*Omne ge-
nus ligno-
rum.*

Igourah seu *ybouirah*, omne genus lignorum.

*Ourapat,
arcus.*

Ourapat, arcus, & quamuis nomen sit compositum ex *ybouyrah*, quod est
lignum, & *apat*, vncum: tamen pronunciant *orapat* per syncopem.

Arre, aer. Arr aip, malus aer.

Amen, pluuia.

Amen

Amen poitu, tempestas pluuiâ ingruente.

Toup-en, tonitru: *toupen Verap* est coruscatio.

Yori-hu, nubes aut brumâ.

Ybneture, montes.

Quum, campestria loca, vbi nulli montes.

T.

Taue viri aub, domus. *Vh-éconap*, fluuius decurrens.

Vhpaou, Insula.

Kaa, omne genus siluarum & nemorum.

Kaa-paou, est silua in media planitie.

Kaa-ouan, qui in siluis educatus est.

Kaa gerre, *Cacodæmon* est, qui ipsos vehementer vexat.

Ygat, linter ex cortice arborum, triginta aut quadraginta homines ad bellum euntes capiens: accipitur etiam pro naui, quam vocant *yguerrossou*.

Puissa-ouassou, est rete piscatorium.

Jnguea, est magna Cymba ad piscandum.

Jnguêi, diminutiuum, Cymba quæ vsui est cum fluuii exundant.

T.

Nomoquot, mae tasse nomi désue, quæso, ne quid amplius nomines.

Emourbéou deretam ichesue, iam de tua patria & habitatione differe.

G.

Augébé derengue eporen doup, bene est, primùm ergo interroga.

T.

Ja eh marape deretam-rere, hoc faciam. Quod est patriæ ac regioni tuæ nomen?

G.

Rothomagum, Vrbs quædam nominis.

T.

Tan ouscou pe-oum? estne magnus vicus? Nullam ponunt differentiam inter urbem & vicum: quia ipsi nullas habent vrbes.

G.

Pa, sic est.

T.

Moboij-pe-perouhichah gatou? Quot habetis Dominos?

G.

Augé-pé, vnicum.

T.

Mara-pe-sere? Quod illi est nomen?

G.

Henry. Tempore Henrici secundi hæc nauigatio fuit suscepta.

T.

Tére-porren c. Præclarum nomen est.

Mara-pe-peroubichan eta-euin? Cur non habetis plures Dominos?

G.

Pluuiâ.

Tonitru.

Nubes.

Montes.

Planities.

Vici &

fluuii.

Insula.

Sylva.

Kaa-gerre

Cacodæmon.

Ygat, Cymba.

Retepiscatorium.

Colloquiū de Gallia.

Henric. II.

De princi-
pe ac sub-
ditis.

Moroéré-chih-gue. Non plures habemus.

Ore ramouim-aue. A temporibus maiorum nostrorum.

T.

Mara picnh-pee? Vos vero quid?

G.

Oroicôgué. Nos eo contenti sumus.

Orée mae-gerre. Et bene nobiscum agitur.

T.

Epé noéré, coih péroupichah maé? Vester autem princeps bona ne habet?

G.

Oerecouh. Infinita habet.

Oré-maé-gerre ahépé. Quidquid habemus in ipsius arbitrio positum est.

T.

Oriuñ pe ogépé? In bellum ne proficiscitur?

G.

Pa. Ita.

T.

Colloq. de
urb. ac
vicis.

Mobony-taue-pe-ioucanymae? Quot vrbes aut vicus habetis?

G.

Setà gatou. Plures quam possim dicere.

T.

Niresci nouih-ichopene? Nunquid mihi recensebis?

G.

Ypo icôpony. Id nimis longum foret.

T.

Yporrenc pe-peretani? Locus vestræ originis estne pulcher?

G.

Yporren-gatou. Pulcherrimus.

T.

Eugaya pe-per-auce? Vestræ domus suntne similes nostris?

G.

Oicoe-gatou. Multum abest.

T.

Mera-vaé? Cuiusmodi sunt ergo?

G.

Ita gepe. Sunt prorsus lapideæ.

T.

Tourousson-pe? Suntne magnæ?

G.

Tourousson-gatou. Maximæ.

T.

Vate-gatou-pé? Suntne multum excelsæ?

G.

Mahmo.

Mahmo. Multum. Id vero vocabulum admirantis est.

T.

Engaya-pe-pet-anc ynim? Interior pars accedit ne ad similitudinem nostrarum?

G.

Erymen. Non.

T.

Eſce-non de-rete-renomdan-eta-icheſué. Recita mihi ea, quæ ad tuum corpus *De rebus ad corpus ſpectantibus.* pertinent.

G.

Eſcendoup. Audi.

T.

J-eh. Paratus sum.

Che-acan. Caput meum. *De-acan.* Caput tnum. *Ycan.* Capr. suum. *Oreacan.* Nostrum caput. *Pé-acan.* Vestrum caput. *Anatcan.* Forum caput. Ut autem hæc pronomina melius intelligantur, personas singularis & pluralis numeri tantum declarabo.

Primum.

Che. Est prima persona singularis numeri, quæ in omni sermonis genere, siue primitiuo siue deriuatiuo, possessiuo, aut alio deniq; inseruit.

Che-aué. Caput meum aut capilli.

Che-voua. Mea facies.

Che-nembi. Meæ aures.

Cheſhúa. Mea frons.

Che-reſſa. Mei oculi.

Che-tin. Meus nasus.

Che-iourou. Meum os.

Che-retoupaué. Meæ genæ.

Che-redmiua. Meum mentum.

Che-redmiua-aue. Mea herba.

Che-ape-con. Maa lingua.

Che-ram. Mei dentes.

Che-aioeué. Meum collum, aut mea gula.

Che-aſſeoc. Meum guttur.

Che-poca. Meum pectus.

Che-rocape. Mea pars anterior.

Che-atoucoupe. Mea pars posterior.

Che-pouy-aſoo. Mea spina.

Ché-rouſbony. Mei renes.

Che-reuire. Meæ nates.

Che-inuanpony. Mei humeri.

Che-inua. Mea brachia.

Che-papouy. Meus pugnus.

Che po. Mea manus.

Che-ponew. Mei digiti.

Che-puyac. Stomachus meus aut iecur.

Che-reguie. Venter meus.

Che-pourou-assen. Umbilicus meus.

Che-cam. Mammæ meæ.

Che-oup. Coxæ meæ.

Che-roduponam. Genua mea.

Che-porace. Cubiti mei.

Che-retemen. Tibiæ meæ.

Che-pouy. Pedes mei.

Che-pussempe. Ungues pedum meorum.

Ché-ponampe. Ungues mearum manuum.

Che-guy-encg. Cor meum & pulmo.

Che-encg. Anima mea aut mens.

Che enc gouere. Anima mea postquam è corpore exiit.

Nomina partium corporis pudendarum.

Che-rencouem.

Che-rementien.

Che-rapoupit.

Quæ quidem breuitatis causa non fusiùs persequar. Notandum vero est, nomina rerum accommodari non posse, nisi pronomina primæ, secundæ ac tertiæ personæ vtriusque numeri attribuantur.

Vt autem melius capiantur, hoc sit exemplum.

Primo.

Che, Ego. *De,* Tu. *Ahe,* Ille.

Plurales.

Oree, Nos. *Peè,* Vos. *Au-ae,* Illi.

Quod ad tertiam personam *ahe*, est masculinum. Et pro feminino & neutro *ae*, sine aspiratione. Et in plurali *Au-ae*, est masculini aut feminini generis, & proinde communis.

De rebus ad domum & culinam pertinentibus.

De rebus
ad familiã
spectanti-
bus.

Emiredu tata. Accende ignem.

Emo goep-tata. Extingue ignem.

Erout-che-rata-rem, adfer fomites ad ignem fuscitandum.

Emogi-pira. Pisces coque.

Esseſit. Torre.

Emoui. Elixæ.

Fa vecu-óuy-amo. Fac farinam.

Emogip caouin-amo. Compone potum.

Coein-úpé. Vade ad fontem.

Erout-v-ichesue. Adfer mihi aquam.

Che-renni augepe. Da mihi potum.

Quere

Quere me che remyou-recoap. Veni ut mihi cibum præbeas.

Taie poeh. Manus meas lauem.

Tæ-iourou eh. Abluam os meum.

Che-embouassi. Esurio.

Nam che iourou-eh. Non esurio.

Ehe-ÿsseh. Sitio.

Che-reaic. Caleo, Sudo.

Che-rou. Frigeo.

Che-racoup. Febricito.

Che carouc-assi. Tristis sum.

Carouc tamen vesperam significat.

Aicoteue. Meres quædam excruciat.

Che poua-oussoup. Pessime agitur mecum.

Chero emp. Lætus sum.

Aico memouoch. Ludibrio expositus sum.

Aico-gatou. Res mihi cedunt ex sententia.

Che remiac-oussou. Meum mancipium.

Chere miboye. Meus seruus.

Che-roiac. Qui sunt minores me, & ad mihi ministrandum nati.

Che-porracassare. Piscatores mei.

Che-mae. Bona mea, merces, supellex. Denique quidquid meum est.

Che-rémigmonem. Est industriæ meæ.

Che-rere-couarré. Meus custos.

Che-roubichac. Qui est maior me, quem nos Regem nostrum, ducem, principem denique vocamus.

Moussacat. Est bonus pater familiâs, qui peregrinos viatores excipit.

Querre-muhau. Potens in bello, & in quadam re perficienda strenuus.

Tenten. Qui videtur in bello, aut in alia re fortis.

Che-roup. Pater meus.

Che-requeyt, Meus frater natu maior. *Che-rebure.* Minor natu.

Che-renadire. Mea soror.

Che-reue. Filius sororis meæ. *Che-tipet.* Filia sororis meæ.

Che aiche. Amita.

Ai. Mater mea. Dicunt etiam *Che-si,* Mater mea: & sæpe quidem dum loquuntur de ipsa.

Che sut. Socia matris meæ, quæ patris etiam est vxor.

Che-raijt. Mea filia.

Chérememynou. Filii filiorum meorum & filiarum.

Notandum est auunculum nomine patris vocari, & patrem nepotes & nepotes suos filios ac filias appellare.

Quod Grammatici nostri verbum nominant, apud Brasilienses dicitur *Verbũ a-*
guengane, quod idem est ac loquendi modus. Ut autem aliquam eius rei noti-
tiam habeamus, exemplum in medium proferemus.

De proge-
nie.

pud Grã-
maticos.

Primum.

Singular. Indicat. aut demonstrat.

Aico, Sum. *Ereico*, Es. *Oico*, Est.

Pluralis.

Oreito, Sumus. *Peico*, Estis. *Aurae oico*. Sunt.

Tertia persona singularis & pluralis similes sunt, nisi quod in tertia *an ae*, pluralis numeri pronomen est addendum, quod significat *Illi*, ut apparet in praeterito imperfecto, numeri singularis, quod resoluitur per aduerbium *aquoeme*, id est, eo tempore.

Aico-aquoeme, Tunc eram.*Ereico-aquoeme*, Tunc eras.*Oico aquoeme*, Tunc erat.

Plus imperfectum.

Oroico aquoeme, Tunc eramus.*Peico aquoeme*, Tunc eratis.*Aurae-oico-aquoeme*, Tunc erant.

Pro praeterito perfecto.

Singularis.

Accipiemus verbum *Oico*, ut ante & hoc aduerbium *Aquoe-mene*, quod est temporis praeteriti & plusquam perfecti.

Exemplum.

Assaoussou-gatou-aquoemene, Eum perfecte amaui eo tempore: *Quo-uenen-gatou-tegne*, Nunc vero nullo modo, quasi dicas, debebat amicitiam meam colere, quando ipsum amabam.

Pro futuro. *Aco-iren*, Ero in posterum. Et ita deinceps de singulis personis tam singul. & plural.

In Imperatiuo.

Oico, Sis. *Toico*, Sit.

Plurali.

Toroico, Simus. *Tapeico*, Sitis.

Aurae-toico, Sint. Pro futuro vero addere oportet, *Iren*, ut ante. Et imperando pro praesenti dicendum est, *Taugé*, quod est, Statim.

Pro optatiuo.

Aico-mo-men. Quam libenter essem. Et sic deinceps.Optatiuum resoluimus per aduerbium *Iron*.

Exemplum.

Taico-de-iron, Tecum sim, & sic deinceps.

Participium.

Chérécoruré. Ens. Quod participium recte per se intelligi non potest, nisi addatur pronomen *de-ahe-et-ae*. Pluralis quoque *Oreé, péé, an ae*.

Vox indefinita pro infinito accipi potest. Sed ea raro vtuntur.

Coniugatio verbi *Aiout*, Exemplum indicatiui aut demonstratiui in praesenti tempore.

Singu-

Singularis numerus.

Aiout. Venio, aut veni.*Ere-iout.* Venis, aut venisti.*O-iout.* Venit, aut venit.

Plural. numerus.

Ore-iout. Venitis, aut venistis.*An-ae-o-out.* Veniunt aut venerunt.

In aliis temporib. accipere debemus aduerbia, quæ post declarabimus. Nul-
lum enim verbum coniugatur, quin per aduerbium resoluatur, tum in præ-
terito, præsentis imperfecto, plusquam perfecto, Indefinito & futuro.

Exemplum præteriti nondum perfecti.

Aiout-agouéme. Tunc veniebam.

Exemplum præteriti imperfecti & perfecti.

Aiout-agouéméné. Veni, aut veneram eo tempore.*Aiout dimaé-né.* Longum tempus elapsum est à quo veni.

Quæ tempora potius indefinita sunt censenda.

Exemplum futuri.

Aiout. Iran-né. Veniam certe die. Possumus etiam dicere *Iran*, quamvis nō
addatur *né*.

Notandum est etiam, quod dum adduntur aduerbia, personæ repetendæ
sunt, vt sic in præsentis indicatiui & demonstratiui.

Exemplum Imperatiui singularis numeri.

Eori. Veni: habet tantum secundam personam.

Eyot. Nam in hac lingua non possumus imperare tertiæ personæ, quam nō
videmus. Possumus quidem dicere:

Emo-out. Fac vt veniat.

Pluralis numeri.

Pe-ori. Venite.*Pe-iot.* Venite.

Soni.

Eiot & *pe-iot*, Similem sensum habent, sed prior, *eiot*, honestius est inter ho-
mines, quoniam vltimus *Pe-iot*, vsurpatur in vocandis bestiis & auibus, quas
domi alunt.

Exemplum optatiui: tamen videtur imperare.

Singula.

Aiout-mo. Libenter venissem. Et sic de ceteris personis, vt in Indicatio: ha-
bet tempus futurum addito aduerbio:

Exemplum coniunctiui.

Ta-iout. Veniam.

Sed ad implendam significationem addenda est hæc vox *Nein*, quæ est ad-
uerbium exhortandi, imperandi, orandi, & incitandi. Verbum hoc indicatiuo
caret: attamen ab eo formatur participium.

Tovume. Veniens.

Exemplum.

*Che-rourmé-Affoua-nitin.**Che-remiéreco pouére.*

Vt veniens inuēni quod aliās perdideram.

Senoyt-pe. Hirundo.*Inuby-a.* Cornua lignea, quibus Barbari sonitus cient.

FINIS COLLOQVII.

Insuper vt facilius iudicium de rebus à nobis in hac historia commemoratis ferre possint, tum ii quibuscum eundo, ac redeūdo nauigauī, tum ii omnes, qui me in America viderunt (è quibus non paucos superstites esse credo) ipsiq; adeo nautæ, aliique qui vel tantillum ad Sinum *Ganabara* sub Capricorni Tropico vixerunt: In eorum gratiam colloquio catalogum hunc, qui nomina pagorum 22. ad quos non semel oberrauī, adiungere visum est.

*Pagin. 2.
quos in A-
merica
peragranit
auctor.*

Ac primū quidem hæc sunt eorum nomina, qui siti sunt ad dexteram, ingredienti sinum illum. *Cariauc.* 1. *Taboraci.* 2. Quorum postremum Galli *Pepinum* nominabant, de nauarchi cuiusdam nomine, qui nauem aliquando ad eum pagum onerarat.

Euramyry. 3. A Gallis *Gosset* nominatur, de interpretis cuiusdam nomine, qui aliquandiu ibi habitarat.

Pira-ouassou. 4. *Sapopem.* 5. *Ocarentin*, pagus amœnissimus. 6. *Oura ouassou-ouée.* 7. *Tentimen.* 8. *Cotiuā.* 9. *Pauo.* 10. *Sarigoy.* 11.

Alium præterea *Talli* petram vocant, ob rupeculam à mola non absimilem, quæ siluam ingredientibus iter ad istum pagum indicabat. 12. Alium quoque Galli *Vpec* nominant, de Indicarum gallinarū nomine, quas Barbari *Vpec* nuncupant.

Alium præterea sagittarum vicum appellabamus, quod cum primū ad eū iter faceremus, in siluam ingressi, sagittas multas ad procerissimæ cuiusdam arboris putrefactæ cacumen emissas defixeramus, quæ in posterum indicis vires nobis præstarent. 14.

Qui ad dexteram.

Keri-u. 15. *Acara-u.* 16. *Morgouia-ouassou.* 17.

Qui in Insulam magnam.

Pindo-oussou. 18. *Corouque.* 19. *Piraiijou.* 20. Alius præterea, cuius nomen mihi excidit, situs inter *Pindo-oussou*, & *Piraijou*, ad quem in quibusdam captiuis emendis operam posui. 21.

Alius quoque inter *Carouque* & *Pindo-oussou*, cuius etiam appellatio non occurrit. 22.

Quæ sit tum pagorum, tum ædium forma, alibi demonstraui.

CAP. XX.

De nostro ab America discessu: deque naufragijs & alijs non minimis periculis, quæ primum in reditu nostro euasimus.

Ostquam menses octo in Insula, quam occuparat Villagagno, viximus, ab eo eiectioni fuimus. Itaque in continentem secessimus, ad sinistram Ganabaræ sinum ingredientibus, ad eum locum quem nos *la briqueterie* nūcupamus, qui ab castello Collignio passibus M. distat. Ibi menses duos in tuguriolis quibusdam à Gallis piscatum euntibus olim extructis degimus. Per illud tempus Chappellæus & Boissius, quos apud Villagagnonem reliqueramus, ad nos veniunt, eandem ob causam eum deferentes, ob quam nos ab illo discessionem feceramus. Duo vero illi in nostrum sunt adscripti numerum, qui naulum sexcentenarum Gallicarum libellarum, vnà cum aliquanta commeatus copia cum nauclero, cuius naui transportati sumus, pacti eramus.

Lateritia, locus in America.

Chappellæus, Boissius a Villagagnone abscedunt.

Verum antequam ulterius progrediar, id est à nobis dicendum, quod antea nos dicturos recepimus, nimirum quo se gesserit modo in nobis dimittendis Villagagno. Legati regii nomen præ se ferebat, munusque obibat in illis regionibus: quare Gallorum, qui eò veniebant, nullus quidquam cōtra illius nutum adgredi ausus erat. Ille igitur tantisper dum naui, qua reuecti fuimus, in anchoris stabat, ad Ganabaræ sinum, quo in loco onerabatur, ex scripto nobis abeundi potestatem facit, & literas dat ad nauarchum, quibus illi significat, ne cunctaretur nos naui deportare, id quidē illi per se licere: nam (inquebat fraudulenter) quam gratus fuit mihi olim eorum aduentus, quo me id assequutum esse rebar quod optabam, eorum discessione tam delector, quādo mecum non consentiunt. Qua specie insidias nobis clam struxerat. Arculam enim cerata tela obuolutam (qui mos est ab nauigantibus receptus) epistolis plenam, quas ad familiares scribebat, eidem nauarcho tradit: quibus dicā in nos conscriptam clam interferit, qua primo quoque obuio regio ludici, vt in nos manus conijciat. Atque ita merita nostra in se collata Villagagno indignissima perfidia veluti obsignauit. Quam tamen (vt mox dicetur) in contrarium Deus conuertit euentum: maximo enim nostro solatio, Villagagnonis vero ignominia cessit.

Villagagnonis indignissima perfidia.

Tandem Prid. Nonas Ianuarii, Anno 1558. nauem nostram, Iacobæam nomine, Brasilio, pipere Indico, gossypio, cērcopithecis, Sagouinis, psittacis, alijsq; id genus, quæ iam pridem pleriq; nostrum sibi compararant, oneratā conscendimus. Sed antequam ē portu soluamus prætermittere nolo, vt magis ac magis pateat Villagagnonem vnum impedimento fuisse, quo minus Galli regionem illam tenuerint, Faribæum quendam nomine, Rothomagensem, nauis nostræ præfectum nauigationem illam suscepisse religiosi nominis procerum rogatu, vt terram illam exploraret, atq; habitationi idoneum locum deligeret. Ac sane is nobis significauit, nisi Villagagnonis defectio obstitisset, vltra octingenta hominum capita longis Belgicis nauibus eò nauigatura mox fuisse:

Villagagno in causa est, cur a Gallis America non sit occupata.

Ego vero facile credo, si Villagagno constanter in proposito perseuerasset, & Gallia ultra capitum decem millia eo commigratura fuisset, quæ & Insulam nostram ab Lusitanorum insultibus propugnassent (quæ tamen non multo post discessum nostrum sunt potiti) amplissimosq; ac fertilissimos agros sub regia auctoritate in America incolerent. Quæ terra si id contigisset, antarctica Gallia nomen, quod inditum fuerat, merito retinisset.

*Qua die
ab Ameri-
ca discesse-
rimus.*

Sed ut ad rem, eodem ipso die, nimirum Prid. Non. Ian. soluimus, ac Deo duce, vasto illi Occidentali Oceano rursum nos committimus. Recensione facta, capitum numerus ad quadraginta quinque est inuentus. Nauigium enim quo vehebamur oneraria erat nauis mediocris, cuius Nauarchus, nomine Baudouinus, de quo ante facta est mentio, nautas viginti quinque habebat, nos vero quindecim eramus. Nauigationem porro illam non nisi imminentis periculi cum formidine suscipimus: enimvero plerique nostrum ob infinitos, quos inter eundem exantlauerant labores, nisi adeo iniquus nobis fuisset Villagagno, ut in Galliam remigrarent, nunquam adduci potuissent: tum quod sincere Deum illic colere liceret, tum etiam soli fertilitate experta: quarum rerum in Gallia tum erat, atq; est etiam nunc longe maior difficultas. Hinc fit ut ego, qui patriam meam semper amaui atq; amo, Americae valedicturus, hoc loco fateri cogar, me non raro Americanorum consortii teneri desiderio, apud quos integritatem ac sinceritatem maiorem sum expertus, quam apud nostros plerosq; Christianum nomen præ se ferentes. Iam enim apud nos fides nulla superest, resq; adeo nostra tota immutata est, inq; dissimulationibus, atq; verbis inanibus posita.

Breui.

At quoniam ipso nauigationis nostræ initio Breuia erant nobis transmittenda (sunt autem scopuli arenæ permixti) quæ in mare ad L. X. pass. Mill. porriguntur, quæ etiam quam longissime possunt fugiunt nautæ, vento non satis ad altum tenendum secundo, ut tam graue declinaremus periculum, retro cedere propemodum coacti fuimus. Attamen postquam totos septem dies fluctibus agitati oberrauimus, nec multum promouimus, circa mediam noctem accidit nobis, ut nautis pro more alternatim aquam ex sentina ὑδραύλῳ haurientibus, quamuis diu multumq; in illo perstitissent labore, eam tamen exhaurire nusquam potuerunt. Naucerus noster rem illam admiratus ad sentinam descendit, quidnam rei illud esset sciscitaturus. Nauem rimosam atque adeo aquis oppletam, ut iam paulatim demergi eam persentiremus, comperit. Quare minime querendum arbitror, utrum singulis nostrum expergefactis, ubi imminens illud periculum, in quo versabamur, innotuit, vehementer perculsi fuerimus, nec ne. Ac sane tam certum erat submersionis mox futuræ indicium, ut salutis spe omni abiecta, plerique iam mortem expectarent.

*Imminens
nausfragium.*

Veruntamen Deo ita prouidente quidam (in quibus eram) vitam suam quam longissime possent producere decernunt: seque colligunt, ac duobus ὑδραύλοις nauem ad horam usq; meridianam sustentant, hoc est, duodecim horarum spatio, quo tanta abundantia in nauem influxit, quanta totis viribus à nobis potuit exhauriri. Immo cum Brasiliū, quo erat nauis onusta, aqua attigisset, sanguinem bubulum rubore referens ex canalibus effluebat. Tantis per igitur

tur dum tanta cum diligentia, quantam res ipsa flagitabat, neruos omnes contendimus, secundo flante vento ad reditum in Barbarorum oram, quā (utpote non multū à nobis remotam) illius diei hora vndecima conspeximus, proram eò conuertimus. Interea nautæ, quicum fabro lignario sub foris erant rimulas, quæ aquæ ingressum præstabant lustrantes, tam nauiter officio functi sunt, ut lardo, plumbo, panniculis, atq; id genus aliis, quæ illis non parce à nobis subministrabantur, infestissimas quasq; obturant: atque ita viribus iam deficientibus paulisper leuati fuimus. Attamen ubi faber lignarius nauem vndiquaque diligenter recognouit, asseruit eam (utpote vetustam & vermibus erosam) ad tantam nauigationem minime esse parem, quāta erat ea, cui iam nos accincti eramus: auctorque fuit, ut vnde excefferamus eò rediremus, ibiq; vel nauem aliam è Gallia venturam opperiremur, vel nouam conderemus: de qua sententia acerrime est cerratum. Nihilominus tamen vicit naucleri sententia, qui veritus ut si littus repeteret, nautis destitueretur, malle se affirmavit, vitam suā ad omnes casus obiicere (quæ erat illius amentia) quam mercium, atque adeo nauis ipsius iacturam facere. Se quidem Philippo, aliisq; quibus præerat, si ad Americam oram redire animus esset, scapham ad eos vsus daturū esse. Ad quæ propere Philippus se quidem Galliam repetere decreuisse, atque suis omnibus, ut idem facerent, auctorem esse respondit. Nauclerus vero alter excepit, nauigationem periculosissimam esse: ac præterea præsentire se eam diuturniorem futurā quam vulgo crederetur: ac proinde commeatum tot hominibus alendis nō suffecturum. Quibus auditis ex vniuerso numero sex conuenimus, qui nauigationis pericula, ac præcipuè famem imminentem reformidantes Americanam oram, à qua x x. tantum passuum millia aberamus, repetere statuimus.

Id consilium ut exequeremur, haud mora, sarcinas nostras in scapham cōiicimus, quæ nobis data fuerat, cum farinæ exigua copia, atq; aliquantulo potu. Sed dum mutuo valedicentes bene alii aliis precaremur, quidam ex iis, qui cum Philippo remanserant, summo quo me prosequeretur amore motus, manum mihi porrexit, atq; ita inquit, obsecro te, ut nobiscum remaneas, fac nos minime in Galliā esse appulsuros, attamen longe maior affulget spes salutis, siue ad Prouinciam Peruensem, siue ad aliquam insulam appellamus, quam si ad Villagagnonem reuertamur, apud quem (ut facile est coniicere) quieti nunquam eritis. His permotus cum longiori orationi locus non daretur, ego relicta in scapha sarcinarum mearum bona parte in nauem rursus confestim conscendo, atque ita periculum summum (ut dicemus) ab amico illo sagaciter præuisum, effugi. Quinque reliqui, quorum nomina nō sine causa hoc recensēbo loco, Petrus Bordonius, Ioannes Bordellus, Matthæus Vernellius, Andreas Fontanus, Iacobus Ballæus, ægre à nobis nec sine lachrymis abscedentes, Americanam oram repetiere. Ad quā non nisi maximo labore tandem appulerūt, atq; ad Villagagnonem redierunt; quorum tres primo loco nominatos suffocados curauit.

Itaque rebus omnibus apparatus, vela damus, rursumq; mari nos cōmittimus, putri ac vetusta illa nauī vecti, in qua ceu in sepulchro mortem potius quam vitā operiebamur. Ac sane præterquam quod maximo cū labore Breuia

*Gallorum
quinque in
Americā
reditus.*

illa transgressi sumus, per totum Ianuarium mensem cōtinuis procellis ac tempestatibus agitati fuimus, nauisq; nostra maximam aquæ copiam rimulis excipiebat, quam nisi continuo exhaustissemus, centies de die (vt ita dicam) periissemus. Labor autem ille non fuit vnus diei.

Insula inculta arboribus atq; auib. abundans.

Maximo igitur illo labore vltra quadringenta passuum Mill. prouecti, Insulam quandam incultam conspiciamus, in modum turris rotundam, quæ quantum coniectura assequi possum, passus mille in ambitu habebat. Eam vero, cum ad dexteram præternauigaremus, arboribus non modo virentibus eo mense Ianuario abundare animaduertimus, sed etiam tanta auium copia, quarum non pauca malo rudentibusq; nauis nostræ insidentes prehendi se atq; contrectari patiebantur, vt eminus columbarium forma referret. Aues in ea erant nigri, leucopæi, subalbi, atq; varii id genus coloris: omnes quidem inter volandum amplitudinem non mediocrem præ se ferebant, verum captis quibusdam vbi plumis eas nudauimus, corpore passerem amplitudine nō superante eas esse comperimus. Vltra quatuor passuum Mill. progressi, ad dexteram rupes acutae emergentes conspiciamus, quæ res metum dedit, ne plures illiusmodi sub aquis laterent, ad quos nauis allisa frangeretur, quod si contigisset, ab ea exhaurienda immunes fuisset. Toto nauigationis illius nostræ tempore, quæ fuit quinque mensium, terras nullas, exceptis insulis illis, conspeximus, quas Nauiculatores nostri in suis chartis minime notatas inuenerunt, ac forsitan etiam à nullis antea conspectæ fuerant.

S. Rochi promontorium.

Sub finem Februarii mensis ad æquinoctialem circulum accessimus, adeo vt tribus tantum gradibus ab eo distaremus. Sed quia dies iam quinquaginta erant elapsi, cum nauigationis partem tertiam nondum confeceramus, com meatus vero pars bona erat consumpta, ambigebamus, vtrum ad S. Rochi promontorium deflecturi essemus, necne? quæ terra Barbaros quosdam incolas habet, à quibus com meatum nos accipere posse nonnulli spem faciebant. Vicit tandem eorum sententia, quibus visum est vt vltcrius progredieremur, vtq; cercopithecorum & psittacorum, quos nobiscum vehebamus, pars occideretur, atque ita com meatui parceretur.

*Quid cau-
sa sit, cur
circa æ-
quinoctia-
lem lineam
difficilis sit
nauigatio.*

Porrò quarto huius historiæ capite summos retulimus labores, qui nobis inter eundem fuerunt exantlandi, vbi ad circulum æquinoctialem accessimus. At vero quia ipse expertus sum, non faciliorem à polo antarctico huc tendentibus esse accessum, quæ mihi de ea re probabiliter videntur, dicenda hoc loco adiiciam. In primis igitur illud ponendum est, circulum æquinoctialem, cuius situs est ab Euro ad Fauonium, quasi dorsum siue spinam mundi esse, iis qui ab Aquilone ad Austrum nauigationem instituunt, & contra (nam alioqui fat scio, in globo nihil summum, nihil infimum esse) dico igitur & accessum ad mundi illam summitatem esse ab vtraque parte difficillimum, & in mari fluctus vtriusque æstuant, quos tamen in immensi illa abyssu cernere est difficile. Ventos quoque ab eo loco erumpentes, atque in contrariam partem flantes, naues ipsas Æquinoctialis circuli accessu prohibere. Cui meæ sententiæ id suffragatur, quod statim vbi vel gradum vnum ab vtrauis parte transgressi fuerint nautæ, lætitia summa

summa exultantes, ac de reliqua nauigatione bene ominantes sese inuicem ad com meatum edendum hortantur: adeo ut naues in decliui globi versantes, nō ita difficulter agantur, atque ad summitatem illam tendentes agebantur. Adde quod maria omnia inter se quamuis conuexa (quæ tamen admiranda DE I prouidentia, ne terras obruant frenantur, licet in terris fundata sint, atque adeo supra ipsam terram elata, quam in varias Insulas, & quasi particulas diuidunt, quas item inter se quodammodo concatenatas quibusdam filamentis & radicibus, ut ita loquar, in imis gurgitibus esse existimo) cū inquam hæc tanta aquarum moles vna cum terra ipsa suspensa, quæque duobus axibus sustentata (quos axes in quadrangulis vtrique polo oppositos esse fingō, quorū quatuor, decussēs duas faciunt, quæ in orbem & semicirculum spheram totam ambiunt) perpetuo agitur motu, quod ex æsto marino apparet. Cū igitur motus ille sub Æquinoctiali circulo initium habeat, certissimū est, hemisphærio meridionalium aquarum ad præscriptos limites recedente eos, qui in medio globo versantur, quasi in æquilibrio nonnihil hac quoque ratione ab cursu cohiberi. Addo insuper, quod & alibi attigi, aëris intemperiem malaciasque, quæ sub æquatore crebro obtinent, non parum incommodi afferre: imo obistere, quo minus celeri cursu transmittatur. Hæc sunt quæ paucis ac quasi obiter de hac re mihi dicenda fuere, de qua tamen in vtramque partem controuerti facile esse existimo. Ac sane nemo est, quantumuis eruditus, qui de his rebus statuere quidquam possit, quod non refellatur. Solus enim Deus, qui ingētem hunc orbem aqua terraque constantem condidit, quemque non sine insigni miraculo suspensum continet, arcana isthæc omnia nouit. Ac sane non est difficile argumenta, quæ passim in scholis de hac re agitantur, confutare: quæ tamen minime sunt contemnenda, eo præsertim nomine, quod ingenia acuunt, dummodo isthæc omnia non primam (quod faciunt Athei) sed secundas esse causas meminerimus. Denique nihil certi hac in parte agnosco, nisi id quod sacræ tradunt literæ. Illæ enim spiritum illius auctorem habent, à quo veritas omnis manet, ac proinde solas illas indubitatas habeo.

Sed cursum nostrum persequamur. Cū tandem ad Æquinoctialem circulum paulatim maximis cum laboribus peruenissemus, Gubernator nauis, eleuationem nostram astrolabio rimatus est: atque asseruit nos sub linea illa Æquinoctiali eodem ipso die, quo sol ad eam peruenerat versari, nimirum 4. Id. Mart. quæ res ut apprime notanda, quæque ante illud tempus paucissimis contigisset, ab illo est obseruata. Pluribus hæc persequi non lubet, cuiuslibet tantum æstimandum relinquo, quantos æstus tum perpeSSI fuerimus, quibus Sol esset pro Zenith. Præterea quamuis aliis anni temporibus Sol modo ad vnum, modo ad alterum ex tropicis exspatietur, nullibi tamen siue mare siue terram spectes, æstus infestior per sentitur, quam sub illa zona. Satis id mirari non possum, quod à quodam alioqui fide (quantum mihi cernere datum est) dignissimo, est memoriæ proditum: Hispanos quosdam per regionem quandam Peruanam iter facientes, non modo miratos esse, quod sub æquatore niuem cōspexissent, immo montes niue obiectos ægre superassent, sed etiam tantum frigus ex-

Sub Æ-
quatore
ipso die
Æquino-
ctiali ver-
sati sumus.

Hist. Gen.
7da. lib. 4.
cap. 126.

perti essent, vt sociorum suorum nonnulli gelu rigore fuerint examinati. Iam si vulgaris illa physicorum afferatur sentētia, niuem in media aëris regione creari, quam faciat ad rem (quod cum bona eruditorum venia dictum sit) non satis video. Sol enim perpendiculariter in illa linea radios suos in terram emittit, ac proinde aërem calefacit, qui niuem ferre non potest, nedum vt eam congelet, concreetq;. Nec magis mouet me, quod de montium altitudine atq; de Lunæ frigiditate vulgo dici solet.

Quare insolidum quid illud esse statuo, atq; ab Philosophorum regulis exceptum: solutionem vero certiore afferrī minime puto ea, quam Deus ipse Iob. 48. 22 Iobo affert, cui vt ostenderet homines, quantumuis acutissimos præclaris suis operibus capiendis minime pares esse, ait: An meos thesauros penetraſti? An grandinis thesauros oculis perlustraſti? Quasi summus ille opifex Iobo diceret, Quod horreum mihi putas esse, quo isthæc contineantur? tūne istarum rerum causas rimari potes? Minime id quidem, tu imperitior es, quam qui isthæc possis assequi.

Sed ad rem. Africus tandem ventus nos ab æstibus illis summis eripuit, ac mox arcticum polum, cuius conspectu annum integrum carueramus, intueri cœpimus. Ceterum ne lectores diutiùs detineam, ea minime repetam, quæ à nobis sunt commemorata, de permultis obseruatu dignissimis, de piscibus volantibus, aliisq; prodigiosis, non vnius generis, qui à nobis inter eundem sub torrida illa zona visi sunt: verum eos ad narrationem illam remitto.

Iam igitur eorum, à quibus eripuit nos Dominus, periculorum narratio est repetenda. Iurgium subortum erat inter vnum ex præfectis nauis nostræ, & nauiculatorem nostrum, quo fiebat, vt neuter recte officio suo fungeretur. Cōtiguit, vt nauiculatore ad 7. Cal. April. vicem suam explente vela omnia expandi, atque in altum erigi iussit: turbinem vero imminem non animaduertit, qui repente in vela nostra tanto impetū irruit (quæ vt contraherentur iussisse debuerat) vt naui in latus inclinata, adeo vt mali summum aquam attigerit, quin & rudentes, auium caueæ, aliæq; sarcinæ paulo negligentius collocatæ in mare deciderint, non procul abfuimus ab exitiali submersione. Attamen rudentibus summa celeritate abscissis, nauis paulatim erecta est. Nihilominus tamen nos in summum discrimen tum deuenisse merito affirmare poteramus. Illi tamen, quorum culpa totum illud nobis euenerat, non illo periculo manfueti facti sunt, atque ad concordiam allekti. Sed contra simul atque à periculo exsoluti fuerunt, gratiarum actionis loco pugnam intenterunt inter se adeo obstinatam, vt periculum esset ne tandem ad eandem deuenirent.

*Humanū
ingenium,
nisi a Deo
immutetur,
indomitum.*

Aliquot post diebus obtinente malicia, faber lignarius cum nautis, qui de nobis leuandis à tanto labore (dies enim ac noctes in naui exhaurienda ὑπὸ δουρί occupabamur) solliciti erant, rimas, quas obturarent, diligenter perquirūt. Sed dum quandam sarciant, accidit, vt asser longitudine & latitudine pedis vnius auulsus sit, aqua vero tanta copia, tantoque impetu in nauem irruerit, vt nautas ipsos è vestigio abegerit, adeo vt illi fabrum lignarium reliquerint solum, ad
nos

nos vero, qui in foris eramus accedentes, re ipsa minime explicata summo cum pauore exclamabant, actum est de nobis, actum est de nobis.

Ad hæc Præfectus, cum nauarcho & Gubernatore, periculo urgente asse-
Casus, qui submersio- nem nobis propemo- dum attu- lit.
 res nauis, quæ foris sunt tegumento, confestim in mare deiciunt, quo facilius educeretur scapha. Brasili quoq; maximam vim aliasq; merces, quarum precium ad Gallicarum libellarum millia decem accedebat. Illi igitur consilium de naue relinquenda inibant, deq; salute quærenda in scapha: quam rursus ne nimio onere opprimeretur metuebant. Quo factum est, ut nauarchus stricta machæra nos omnes ingressu illius prohibuerit: minatus, se brachium illi abscissurum, qui primus in illam ingressum moliretur. Igitur rabido mari permisos nos esse autumabamus. Prius tamen illud naufragium, ex quo singulari Dei ope emerferamus, in mentem nobis redibat, hortabaturque, ut totis viribus in eo præstaremus, ne nauis obrueretur: cum tamen alioqui æque mortem atq; vitam opperiremur. Tamen tantum effecimus, ut nauem incolumem retinuerimus. Atqui non omnibus erat ea animi fortitudo: nautæ enim plerique mortis illius, quod imminebat genus reformidantes, adeo obstupuerant, ut rerum omnium curam iam abiecissent. Ac sane, merito quidem asseuerare possum impios illos atheos, qui passim inter pocula eos irrident, qui mari sese committunt, qui que tot pericula subeunt, si apud nos adfuissent, nugas illas & ludibria sua confestim horrendis terroribus permutaturos fuisse. Mihi porro dubium non est, quin eorum, qui isthæc aliaque quæ iam commemorauimus, pericula sunt lecturi, plerique ex nostrate forma exclament: Quam tutum est brassicas in continente plantare! Quam facilius admiranda de Barbaris audiuntur quam visuntur! Quam sapienter olim Diogenes eos laudabat, qui nauigandi consilio inito, minime tamen nauigabant! Atqui nondum nostrorum hic fuit exitus malorum: tum enim cum in istud incidimus discrimen, ab portu ad quem tendebamus vices centena passuum millia aberamus. Fuerunt itaque multa alia nobis subeunda pericula: quinimo (ut mox dicetur) tantam perpeffi fuimus famem, ut non pauci ex nostris extincti ea fuerint. Sed interim subiicienda est ratio, qua istud euasimus periculum: Faber noster lignarius humilis quidem staturæ vir, sed animo forti, nauis sentinam ut ceteri, minime reliquerat, sed contra penulam suam nauticam vasto illi hiatusi admouerat, pedibusque, ut aquæ viribus obsisteret (quibus tamen non semel est à suo loco dimotus, atque in altum elatus) calcabat, tum quanta poterat vocis cōtentione eos aduocabat, qui in foris erant consternati, atq; in summam iam deuenerat desperationem: monebatq; ut sibi vestes, xyлина cubilia, aliaq; quæ vsui erant subministrarent, quibus quam maxime posset, aquæ impetus tantisper cohiberetur, dum asserem appararet, quo hiatus ille perniciosus refarciretur. Quibus diligenter suppeditatis, illius opera ab tam præsentī periculo liberati fuimus.

Ab eo tempore ventis adeo aduersis vsi sumus, ut nauis nostra modo ad Eum, modo ad Fauoniū depelleretur, cum tamen ad Austrum tenderemus. Præterea Gubernator noster illius artis non admodum peritus à cursu aberrauit, atq; ita incertum cursum, donec ad Tropicum Cancrī peruentum fuerit tenuimus.

*Herbidū
mare.*

*Hist. Gen.
Ind. lib. 1.
cap. 16.*

*Herbarū
illarū ma-
rinarum
descriptio.
Quisqui-
lia rubra
marinna-
tantes.*

Præterea per quindecim dies inter herbas mari innatantes versati sumus, quarum tanta erat densitas, tantaque copia, ut nisi securibus eas secantes, nauigio, quod illis frangendis erat impar, viam fecissemus, futurum autumo fuisse, ut ibi subsistissemus. Quoniam autem herbarum illa copia mare quodammodo turbidum efficiebat, nos in paludibus cœnosis versari credebamus: ac proinde Insulas quasdam in propinquo esse iudicabamus. Verum iacta bolide, cui funis quingentenarum vlnarum longitudine alligatus est, nec fundum attigimus, neque etiam Insulas vllas aut continentem animaduertimus. Ad hæc id cō-

memorare libet, quod ab Ind. Hist. de hac re memoriæ est proditum: Christophorus Columbus, inquit, ea quam primum instituit nauigatione ad Indiam nouam cognoscendam, Anno nimirum 1492. com meatu reparandi gratia ad vnam ex Canariis Insulis diuertit, à qua paulo post digressus, cum dies permultos nauigasset, tandē ad mare adeo herbidum deuenit, ut pratum referret. Quæ

res non parum eum commouit, quamuis nullum subesset periculum. Sed herbarum illarum descriptionem subiungere placet. Colore sunt subflauo, ad fœnum iam exsiccatum accedente, foliis à ruta hortensi non absimilibus: baccis iuniperinas referentibus: prælongis quibusdam filamentis ac fibris colligantur, non absimili ab hedera terrestri modo, atque ita radicibus expertes, mari ipso innatant. Ceterum non satis tuto tractantur, nonnunquam etiam sordes nescio quas rubras, quarum forma ad galli gallinacei cristam accedit mari innatantes vidi, quarum adeo periculosus erat contactus, ut si à nobis attrectarentur, manus confestim intumesceret, ac rubore infestaretur.

*Bolis quid
sit, quisue
illius usus.*

At quia nuper in sermonem de bolide incidimus, de qua multa ab anilium fabularum commentis non admodum aliena sæpius audiui, nimirum nauigantes ea iacta è terra quæ inhæret, quibus in regionibus versentur agnoscere, quod falsissimum esse de Occidentali mari assero. Itaque quod res est subiiciam. Bolis ergo instrumentum est trunculum pyramidalem forma referens, ac acuta parte perforatum, quod funibus attexitur, sebum vero ab altera parte applicantes in profundum demergunt nautæ, quoties locum stationi idoneum nactos se esse putant. Cui, si arena adhæserit, opportunam esse stationem colligunt: sin minus, limum aut rupes subesse cognoscunt, cui anchora defigi minime potest, ac proinde alio esse properandum.

Hæc habui dicenda ad erroris illius refutationem. Ii enim omnes, qui in alto Oceano nauigarunt, immensam esse illius & inscrutabilem, quantauis maxima funium copia adhibita, profunditatem norunt: quo fit, ut dies noctesque, quam diu secundus est ventus, cursus sit tenendus: obtinente vero malacia, consistere necesse sit. Nauigia enim mari illi accommoda perinde ac naues actuariæ remis non aguntur. Ex quo patet nugas esse ea, quæ vulgo referuntur: bolide humum erui, qua in quibus terris nautæ versentur, dignoscant, cum vasti illi gurgites (ut supra dixi) sint penitus imperscrutabiles: quod si in mediterraneo mari, aut in ipsa terra, ut quidam de Africæ desertis referunt, in quibus stellarum & pyxidis marinæ ductu viatores iter conficiunt, locum habeat: penes auctores fides esto. Ego quæ de Occidentali Oceano dixi, vera esse confirmo.

*Calchond.
de bello
Turcico.*

Igitur

Igitur postquam herbosum illud mare prætergressi sumus, veriti ne in piratas incideremus, tormenta aliquot ferrea aptauimus, aliaque munimenta instruximus. Quæ res nouum nobis creauit periculum. Cum enim tormentarius noster puluerem igni admouisset, tandiu eum apud ignem reliquit, quoad vas, cui fuerit impositus, candesceret, atque adeo ignem cōciperet: cuius flamma vniuersum nauigium nostrum penetrauit. Adeo ut perparum abfuerit, quin ob picem, qua vndiquaque oblitum erat nauigium, flammis correpti fuimus, quibusdam velis ac rudentibus infestatis, tribus quoque nautis grauissime adustis, quorum vnus post aliquot dies vitam cum morte commutauit. De me quod attinet, nisi vultui meo pileum opposuissem, haud dubie adustione fuisset turpatus, nisi quid grauius mihi accidisset. At illius mei pilei beneficio summis tantum auriculis capillisque adustis incolumis euasi. Quod quidem ad decimum septimum Cal. Maias nobis contigit. Iam hoc loco aliquantulum est respirandum nobis per Dei gratiam ab naufragiis, submersione, incendioque hactenus liberatis.

CAP. XXI.

De extrema fame, tempestatibus, aliisque non paucis periculis, à quibus in Galliam redeuntēs diuina ope erepti sumus.

T Ot tantisque euitatis periculis è Scylla in Charybdim incidimus. Etenim cibariis nostris iam ante non quidem opiperis pars media repete fuit detracta, eò quod tum temporis à Gallia decies centena passuum millia aberamus, quam moram non tempestates tantum nobis attulerunt. Nam (quod etiam alibi dixi) Gubernator noster à cursu adeo aberrauerat, ut cum assereret nos ad Hispaniæ oram accedere, Insulas Efforeas legeremus, quæ ab Hispaniensi ora sexies centena passuum millia distant. Ille igitur error eò inopiæ nos redegit, ut sub Aprilis mensis finem commeatu penitus careremus. Postremum igitur solatium fuit, ut Cellulam gypsatam, in qua commeatus recondi solent, euerreremus: in qua vermes & murium excrementa maiori copia quam micæ reperimus, quicquiliis tamen illis diligenter collectis, ac sigillatim distributis, pulmentum conficiebamus, quod & nigredine & amaritudine fuliginem superabat. Id genus cibi quam palato esset gratum, minime est quærendum. Per illud tempus quicumque cercopithecus & psittacos referuarat iis (quod iam pridem à multis erat factum) vesci non dubitarunt. In summa, iam ipso Maij mensis initio ex nautis nostris duo fame necati sunt, atque pro nauigantiū more in ipso profundo sepulti. Præterea tam dira urgente fame totos viginti dies procellis ac tempestatibus adeo vexati fuimus, ut non modo vela omnia complicare, clauumque obligare, sed nauigium amplius regere impotes permittere illud flatibus atque vndis coacti fuimus. Quæ res effecit, ut per totum illud tempus, quantumuis urgente fame, piscis à nobis nullus fuerit captus. In sum-

Vermes ac murium excrementa vna cum micis panis colliguntur & eduntur.

Nauta duo fame necati.

*Psal. 107.
23.24.*

ma repente nos in diram famem incidimus extrinsecus vndis, intrinsecus vero aqua petimur. Quare in eorum gratiam, qui mare nōdum viderunt, quos merito mediam tantum mundi partem vidisse dixeris, hoc loco, id est, in memoriam reuocandum, quod Psaltes de nauigantibus asserit:

*At vos tranantes pictis vada salsa carinis,
Maris coloni diuitis,
Magna Dei vere miracula cernitis, alti
Dispersa campis aequoris.
Nam simulac iussit, rapidi tota aequora venti
Ad ipsa tollunt sidera.
Abripitur pariter ratis, & nunc nubila tangit:
Tumens vecta gurgite,
Tartara nunc contra praeceps contendit ad ima,
Ipsique mergitur inferis, &c.*

Per illud tempus cogente rerum inopia, admiranda concipiebant vota Nautæ: at nos ad verum illum Deum vota omnia dirigebamur, cuius benignitatem atque fauorem toties experti eramus: cuius etiam ope in media ipsa fame, non sine insigni miraculo sustentabamur, à quo etiam vno mare ipsum ac tempestates sedari posse noueramus.

*Parmæ ex
tergo Tapi-
rousson
mandam-
tur.*

Interim licet inedia ac proinde macie adeo cōfecti essemus, vt nauigationis obeundis ministeriis vix ac ne vix quidem idonei essemus, egestas tamē singulos eò compellebat, vt quacumq; fieri posset ratione, de famelico ventre satutando cogitarent. Nonnullis in mentem venit, vt frustula parmarum ex tergo *Tapirousson*, de quo antea, in aqua decoquerent, ederentq;: at illa inuentio non ita successit. Alii igitur eadem frustula excipientes prunis imposita torrēt, quod adustum erat cultro eradunt; quod optime successit: corium enim illud nobis fame iam confectis suillam cutem prunis assatam sapore referebat. Hoc facto experimento, quicumq; parmas eiusmodi habebant, frustatim eas concidebant falcibus, aliisq; instrumentis, frustaq; diligenter in facculis recondita apud se continuo gestabant, immo in tanto apud eos erant illa pretio, atque loculi auro oppleti apud auaros & fœneratores nostrates esse solent. Iosephus de Hierosolymitanis obsessis verba faciens, memorie prodidit, eos nec cingulis nec calceamentis abstinuissse, Coriaque scutis detracta mandisse. At non defuerunt inter nos, qui & Coriaceos thoraces, ipsaque adeo calceamenta ederent. Immo pueri, qui nobis famulabantur, fame adeo pressi fuere, vt à laterarum cornibus non abstinuerint, quarum in nauigiis maxima suppetit copia, immo sebaceis ipsis candelis, si quas offenderent, nō pepercerunt. At nos summe debilitatos iugiter in exhaurienda naue laborare necesse erat, alioqui mox submersi fuisssemus, inediamq; nostram largo potu compensasssemus.

*De Bell.
Jud. lib. 7.
cap. 7.
Thoraces
coreacei
calceamē-
ta exedun-
tur.
Laterna-
rū cornua
candelæq;
sebacea
cibi vices
prestant.
Bolis ignea
in aere cō-
spicitur.*

Porro ingentem bolidem tertio nonas Maias sub solis occasum in aere ardentem conspeximus, cuius tanta erat velis nostris reuerberatio, vt ea igne iam correpta esse crederemus: attamen nullo nostro incommodo statim euolauit. Iam si quæretur, vnde bolis illa ortum habuerit. Respondeo rei illius causam indagare

indagare difficillimum esse, præsertim cùm terras nouas, ex quibus ichtyocol-
læ aduehi solent, Insulamque Canada præterlegeremus, quæ regio est frigidis-
sima, ex calidis exhalationibus ortam esse nemo dixerit. Nos igitur vt genere
omni incommodorum affligeremur, Aquilone vento adeo infestati fuimus,
vt totos dies quindecim calorem vix vllum perferimus.

Tormentarius noster ad 4. Cal. Maias, cùm ante tanta fuisset fame oppres-
sus, vt psittaci viscera me præsentem cruda paulo ante deglutisset, diem suū obiit,
nec terræ, sed mari sepulchrali, vt & superiores mortui, mandatus est. Cuius
mortem eò æquiore tulimus animo, quod opera ipsius facile careremus: ete-
nim si Piratæ quidam eo tempore nos aggressi fuissent, non modo non pro-
pulsarem eos, sed vltro in deditionem venire summis votis optabamus (quæ
erat nostra miseria) dummodo cibus suppeditaretur nobis. Sed prout Deo vi-
sum est, nos per totam nauigationem illam affligere, vnicum conspeximus na-
uigium, quod assequi minime potuimus: vela enim apparare maturè per imbe-
cillitatem nostram non licuit.

Ceterum consumptis illis, de quibus paulo ante memini, parmis, coriis, *Mures*
ipsisque adeo arcarum tegumentis, breuiter quicquid famem explere poterat, *captantur*
nos vltimam nauigationis nostræ lineam attingisse existimabamus. Sed penuria *atq; man-*
artium inuentrix, quosdam ex nobis mures vt venarentur compulit. Illi enim *duntur.*
fame oppressi (quod micas ceteraque omnia, quæ corrodere solebant, diligen-
ter collegissemus) turmatim per foros cursitabant. Nos vero cùm diligen-
ter ingeniosissime iis captandis variis decipularum generibus adhibitis inui-
gilabamus, nonnunquam etiam noctu felium more eos obseruabamus. Quo
factum est, vt quantumuis latentes perpauci manus effugerint nostras. Ac sa-
ne murem tum pluris quam bouem faceremus, in continente æstimabamus.
Vidi enim qui coronata tria, nonnunquam quatuor, in singulos mures nume-
rarent. Immo quendam obseruauimus, qui cùm Chirurgus noster mures duos si-
mul cepisset, hac voluit cum illo agere conditione, vt si murium suorum alte-
rum commodare vellet, cùm primum ad portum appelleremus, galeæ, tho-
racem, femoralia, & tibialia ipsi penderet. Ille tamē (quod vestes vitæ suæ post-
haberet) conditionem respuit. Denique mures frequentes ac minime exente-
rati in aqua marina elixabantur, qui tamen maiori nobis erant in pretio, quam
sint in continente veruecini armis.

Præterea quo magis ac magis pateat, nihil quod edule esset à nobis con- *Murium*
temni, de quodam narrabo, qui cū Præfectus noster murem satis grandem ap- *pedes dili-*
parasset, quatuor exsectis pedibus, quos in foris reliquerat, eos diligentissime *gentissime*
collegit, prunisque assauit, asseruitque se perdicum alas tam sciti saporis mi- *colliguntur.*
nime vnquam edisse. Ac sane, quid est quod non tanta inedia oppressi man-
dissemus, aut potius vorassemus, qui ad explendam famem ossa ipsa olim proie-
cta, aliasque id genus sordes summo opere optabamus? Nec dubium est, quin si
nobis virides herbæ aut fœnum adfuisset, brutorum more ea mandissemus. At-
qui non solum cum malo hoc conflictabamur, totis enim viginti diebus, qui-
bus fame illa infestati fuimus, neq; vinū neq; aqua dulcis in naui nostra visa est,

*Sitis fame
intolerabi-
lior.*

reſtabat tantum exiguus ſiceræ cadus, quem præfecti noſtri adeo parce diſtribuebant, vt ſi vel Monarcha quis tum nobiſcum fuiſſet, ceteris largiorem potum non obtinuifſet: ſingulis autem cyathus quotidie aſſignabatur. Cùm itaq; non minùs ſiti quam fame infeſtaremur, quotieſcunq; decidebat pluuiæ linteis expanſis, ferroq; globulo in medio ſito, vt commodiùs in vaſa ſubiecta inſtillaret, aquam excipiebamus. Immo eam, quæ per foros effluebat, diligenter colligebamus, nec obſtabant ſordes, quæ eam longe turbidiorem ea, quæ per vicos in vrbibus præterfluit, reddunt, quominus à nobis ebiberetur.

*Sancerrana
fames.*

Deniq; quamuis ea fames, quã Anno 1573. in obſidione Sancerrana perpeſſi ſumus, in earum numerum, quæ grauiffimæ habentur, recenſeri debeat, vt videre eſt ex hiſtoria, quam de ea re nos ipſi edidimus, quamuis diuturnior, non tamen æque grauis, atq; de ea qua nunc agimus, fuit. Sancerræ enim neq; aque neq; vini laborauimus inopia, præterea herbæ quædam ac radices, vitiumque gemmæ nobis ſuppeteabant. Ego ſane ſi ob cauſæ iuſtæ patrociniũ, obſidione alicubi tenerer, tantisper dum Deo creatis rebus benediſtionem ſuam imperti- ri viſum eſſet, quid pelles, membranæ, bubalini thoraces, aliaque eiufmodi ſuc- cum aliquantulum habentes, quibus tamen quotidiano vſui, quamuis minime familiaribus, in illa obſidione famem tolerauimus, expertus, minime vnquam famis metu in deditiõem hoſtibus venire, dummodo earum rerum copia ſuppeteret. At in illa noſtra nauigatione longe diuerſa erat ratio: eò enim red- cti fuimus, vt nil nobis reſtaret, præter Braſilium lignum, præ omnibus aliis li-

*Braſilium
lignis cor-
roditur.
Philippi
votum.*

gnorum generibus ſiccum, atq; humore expers. Nihilominus tamen non de- fuerunt inter nos, qui fame ad extremum adaſti, cibi aliùs inopia, lignum illud dentibus atterere conarẽtur. In quibus erat Philippus dux noſter: qui cum frũ- ſtulum ori admouiſſet, altum trahens ſuſpirium, me his cõpellauit verbis: Heu mi Leri, pecuniã in Gallia ad quater mille libellas olim credidi, cuius apocham vtinam conſcribere tenerer, & mihi pro ea panis vnus cum cyatho vini mihi præberetur. Petrus autem Richerius Paſtor, qui nõ ita pridem Rupellæ ad Do- minum migravit, in cellula ſua proſtratus iacebat, adeoq; erat viribus omnibus expers, vt caput ad Deum oraturus minime poſſet attollere, attamen ita pro- ſtratus indefinenter precibus ad eum fundendis intentus erat.

*Richeris
debilitas.*

*Inedia ra-
biem gene-
rat.*

Antequam ſermoni huic finem imponam, id obiter obſeruare libet, quod in aliis quidem, maxime in meipſo animaduerti, qui binas fames expertus ſum, easque eiufmodi, vt nullum vnquam horridiores euafiſſe credam. Corporibus inedia debilitatis, & deficiente natura, ſenſibus alienatis, ſpiritibusq; diſſipatis, non modo feroces, ſed & moroſi & iracundi fiunt homines. Illa porro iracun- dia merito rabiei genus dici poteſt: Quo ſit, vt appoſite vernaculo noſtro ſer- mone is fame dicatur furere, qui fame premitur. Præterea quoniam experien- tia res omnes expreſſiùs edocet, video nõ ſine cauſa Deum, populo ſuo minan- tem famem niſi ſuis pareat præceptis, diſerte exprimere futurum, vt viri illius, qui fuerat mollis, & delicatus, valde malignus ſit oculus in fratrem ſuum, & in vxorem ſibi chariſſimam, atq; in filios ſuos, adeo vt non det vlli ex eis de carne filiorum ſuorum quam comedet. Nam præter ea, quæ in Hiſt. Sancer. comme-

*Deut. 28.
53-54.*

morauimus

morauimus exempla de parentibus, qui ex liberis suis vnum comederunt, deq; militibus quibusdam, qui postquam cadauera eorum, qui bello cæsi fuerāt, degustassent, se decreuisse; si malum illud diutiùs perstitisset, viuis manus afferre, affirmare possum nos durante illa Nautica fame vix ac ne vix quidem pacate alii cū aliis colloqui potuisse, licet Dei timore cohiberemur, immo quin (quod Dominus condonet nobis) malignis oculis alii in alios fuerimus.

Sed vt reliquum nauigationis nostrę cursum describere pergā: Contigit rebus nostris in peius ruētibus, vt nautæ alii duo 17. Cal. Maias fame necati fuerint. Quo tempore ex nostris nonnulli fuere, qui tam diuturnum errorem nostrum in aquis secum reputantes, nulla obiecta terra animo suo fingeabant nos in nouo versari diluuiō. Cū igitur nautas illos mortuos in mare præcipites dari animaduertimus, eūdem nobis exitum omnibus impendere credebamus. Ego in tanta rerum inopia, qua, vt dixi, cercopithecī ac psittaci, quos vehebamus, confecti fuere, ad illud vsque tempus psittacum plumis decorum, anseris magnitudine, articulate voces multas humanas imitantem, studiosissime conseruaram: eum Gaspari Collignio offerre sperabam, atque ea spe quinque dies cautissime occultaram, nullo ei præbito cibo. Hunc tum vrgente fame, tum quod vererer, ne mihi noctu furto surriperetur, post alios omnes occidi. Ille mihi amicisq; aliquot meis per tres quatuorve dies alimento fuit: integer autem à nobis fuit esus, nullam enim particulam præter plumas eiecimus, adeo vt non carnes tantum, sed & viscera & pedes ipsos, atque adeo vngues, vncumque rostrum corroserimus. Auis istius mortem ægerrime postea tuli: dolorem auxit, quod quinto ab eius obitu die terram conspeximus. Cū igitur illius generis aues facile careant potu, vel tribus nucibus totum illud tempus vitam illius sustentare potuissem.

At vero, dicet quispiam, quid nobis cū tuo psittaco? nōne perpetuo in miseriis illis vestris suspensos tenebis? Annon tandem aliquando malorum & quidem omnis generis satis? Nunquid aut vita aut morte finis tandem dabitur? dabitur vtique: Deus enim, qui (non sane vulgari cibo) corpora nostra sustentabat, opem nobis tulit opportunissimam, effecitque immensa sua bonitate, vt 8. Calend. Iun. cum iam ad foros ferme languore confecti iaceremus, Britanniam inferiorem conspexerimus. Veruntamen quod non semel à Gubernatore nostro decepti fuisset, qui terræ loco nubes nobis ac chimæras indicarat, quæ propere euanuerant, speculatore iterum atque iterum pro more exclamante, Terram, Terram, vix tamen vere illud dici credebamus. Atqui secundo flante vento prora obuersa mox certo cognouimus, continentem in propinquo esse. Iam vero vt liquido appareat, quantam in miseriam quantumque in discrimen adducti fuerimus: quamque opportune Deus sit nobis opitulatus, huc referre lubet, quod nauclerus noster edita voce affirmauit statim, vbi gratiarum actiones ob imminentem liberationē nostram egisset: se nimirū omnino decreuisse, si diem vnum adhuc in illo tam misero statu permanissemus, nō quidem sorte agere (vt ab nonnullis, in tales redactis angustias est aliquādo factū) sed aliquem ex nobis clam interficere, qui ceteris esui esset. Quæ res mini-

*Prodigio
famula
mistempo
re in men
tem plerif
que vene
rant.*

*Nautafame
eneclt.*

*Qua die
continen
tem con
speximus.*

*Prodigio
sum decre
tum.*

me me commouit, conscius enim mihi eram (quamuis omnes macie essemus confecti) me ab illo periculo tutum fatis fuisse, nisi forte cutem & ossa nuda pro carnibus habere voluisset. Quoniam autem nautæ nostri Rupellam appellere decreuerant, vt ibi Brasiliū suū lignum venderent, cū iam à Britannia sex passuum millibus tantum abessemus, Naclerus cum Philippo & quibusdam aliis scapha vecti ad oppidulum proximum (Hodiernam vocant) contendunt, cibaria comparaturi. Inter quos duo ex nostris, quibus pecunias speciatim numeraueram ad cibaria quædam mihi comparanda, vbi ad continentem appulerunt, nauem nostram famis domicilium esse rati, diserte testati sunt se in eam pedem nunquam relatuuros: quod ab ipsis est factum. Relictis enim in naue sarcinis suis, ab illo tempore eos nunquam vidimus. Attamen eorum vnus, qui solus mecum è quatuordecim illis, quorū nomina initio recensui, hoc anno 1584. quo historiam hanc corrigo recenseoque, quanto cum labore pristina restituti fuerint valetudini ad me scripsit. Nobis quid hac in parte contigerit, mox narrabo. Nobis in anchoris nostros operientibus ad nos accessere piscatores quidam, à quibus cibaria petimus, illi se à nobis irrideri arbitrati, immo ne iniuria aliqua afficerentur veriti, fugam capessunt; at nos quos vrgebat fames, eos vt consisterent cogimus, inque eorum lintrem irruimus. Tum illi extrema quæuis sibi imminere credebant. Nos vero pacate omnia agere, cumq; cibariorum nihil præter cibarii panis frustra aliquot comperissemus, vnus ex illis inuentus est, qui exposita extrema qua premebamur fame, adeo ferum se præstitit, vt pro panis illius frustulo, quod vix obulo vanisset, sestertios duodecim nō dubitaret à me exigere. Nostri autem mox cum cibariis ad nos redeunt, quam auide à nobis fuerint excepta, necesse non est dicere. Tum in proposito perseverantes, nimirum vt Rupellæ littus peteremus, iam passuum sex millia nauigaremus, cū ab Nautis, qui nos assecuti sunt, admoniti fuimus, Piratas quosdam ad oram illam vagari. Quare post tot tantaque pericula, quæ Dei ope euaseramus, si vltro in periculum nos coniiceremus, vidētes illud nihil aliud esse, quam Deum tentare, illo ipso die 7. Cal. Iunias portum intramus Blauuetensem, in Britannia: ad quem per illud tempus naues permultæ è variis regionibus reduces appellabant: quæ & tormenta displodebant, aliaque nauigantibus solemnia celebrabant, atque ob portas victorias triumphabāt. Inter quas vna erat ex vrbe Sammalea, cuius nautæ Hispanicam ex terris Peruanis reducem ceperant. Ea pretiosis quibusq; mercib. erat onerata, cuius pretiū ad sexaginta aureorū nummorum millia æstimabatur. Cuius rei fama, cū per vniuersam Galliā sparsa fuisset, mercatores non pauci Parisienses, Lugdunenses, aliiq; eò ad merces illas commendas commeabant. Quæ res commodissime nobis euenit: accidit enim, vt cū è naui egrederemur mercatorum illorum plerique iis auditis quæ perpeffi eramus, & nos præ infirmitate minus ad gressus figendos idoneos sustentarint, & opportunissime admonuerint, vt ab nimio esu diligenter nobis caueremus, paulatimque vires nostras pauculo cibo repararemus, iure ex veterum gallinarum decoctione, lacte caprino, aliisque ad viscera dilatanda accommodatis. Ac sane cum iis omnibus, qui tam salubri paruerunt consilio, bene est actum. Nau-

tæ ve-

tæ vero, qui repente ventrem cibo impleuere, non tulerunt impune: nam è viginti, tot enim incolumes terram attigerunt, plures decem sibi mortem accersuisse autumo: nos vero (quindecim eramus numero) qui, vt iam dixi, nauem illam in America conscenderamus in Galliam remigraturi, ad vnũ omnes terra mariq; incolumes tum seruati sumus. Hoc quidem verum est, nos nonnisi cute & ossibus tum constitisse, adeo vt alii alios intuentes cadauera è sepulchris eruta videre videremur. Adhæc vbi cælum terrestre persensimus, tantum ciborum nos cepit fastidium, vt (nam de me nominatim verius referre possum) *Famē consequitur ciborum fastidium.* in diuersorium tandem delatus, oblatum mihi vinum vbi olfeci, deliquium animi passus sim, inque arcam, quæ in propinquo erat delapsus. Qui vero aderant, futurum vt animam mox agerem existimabant, habita præsertim debilitatis meæ ratione. Atqui minimo affectus fui casu illo incommodo. Itaq; in lectum decubui, tamq; suauiter dormiui, vt nonnisi sequenti die, & quidē multa luce experrectus fuerim: quamuis ante decem menses in lecto nō decubuissē, quod ideo cōmemoro, quod faciat contra eorum opinionē, qui putant eos, qui ab mollibus cubilib; desueuerūt, ea repetentes initio dormire minùs posse. Blaueti igitur quatuor diebus transactis, Hannebonem nos conferimus, quod oppidulum ab Blaueto quatuor passuum millibus distat. In quo totos quindecim dies quieuius, nosq; ex medicorum præscripto curauimus. Quantumuis tamen diligenter nobis caueremus, nemo nostrum effugere potuit, quin tumore per totum corpus infestaretur, me cum tribus aliis exceptis, qui ab vmbilico ad pedes vsq; eo morbo laborauimus. Insuper cum diarrhœæ & stomachi solutione cōflictabamur, adeo vt intra corpus nihil consisteret eorum quæ immittebantur. Tamen medicamēti genus nobis est indicatum, quo postquam vsi sumus, *Medicamentum ad restringendā aluum accommodum.* confestim ab eo morbo sanati fuimus: est autem eiusmodi: Ius hederæ terrestris est accipiendum cum oryza probe cocta, in ipsa olla pannis veteribus restincta, deinde ouorum vitellis permistis, denuo igni admouenda. Confectionem illam cochlearibus ad modum pultis ori admouebamus. Ac sane nos omnes morbo illo extinctos futuros fuisse, nisi medicamentum illud adhibitum fuisset facile credo. Hæc sunt deniq;, quæ de nauigatione illa nostra habui referenda: quæ sane inter minimas non est reponenda, si animaduertas nos gradus septuaginta tres nauigasse ab Aquilone ad Austrum. Verum ne palmam merentibus præripere videamur, quantula est, si cum ingenti illa Ioannis Sebastiani De Cano Hispani, aut (vt quidam volunt) Veneti, vel etiam vt aliis placet, ab vrbe Guetaria in Cantabria Prouincia oriundi, qui vniuerso orbe circumdato, quod ni fallor, contigerat ante eum nemini (post eum quidem de Drachone Anglo idem referunt) qui in patriam redux pro insignibus orbem terræ depingi curauit, cum hac inscriptione, *Primus me circumdedisti.*

Ceterum iis à me lectis, quæ Hieronymus Benzo de sua in Peruensem terram, aliasque orbis illius regiones peregrinatione, quæ fuit annorum quatuordecim, scripsit: commune hoc mihi cum illo esse animaduerti, quod (vt ipse historię suæ initio refert) annos viginti duos natus esset, cum multorum exemplo peragrandi orbis cupidus, ac præsertim visendæ eius mundi partis nuper re-

Medicamentum ad restringendā aluum accommodum.

Ioan. Sebast. de Cano, Hispanus, et Drachus Anglicus, vniuersum orbem circumdederunt.

Consule Hist. Gen. Ind. ca. 98. Iren. Popelin. De tribus mundis.

Statim post Benzonis reditū accingit se ad iter Americæ.

pertæ, cui Indiæ Occidentalis nomen factum est, explere animum secum tandem constituit? Ego vero eodem studio impulsus, totidemque annos natus, in Brasiliam nauigationem suscepi, pro vt ipse historia huius initio adnotaui: sed aliud est longe maiori dignum obseruatione, quod nimirum Benzo (licet ille de nobis nihil, nec nos de ipso vnquam audiuissemus) affirmat se idibus Septembris Anno 1556. in Hispaniam, peractis suis peregrinationibus, appulisse: nos vero ad 4. Idus eiusdem mensis, eodemque anno in Brasiliam profecturi, domo discessimus. Iam igitur si quis temporum seriem obseruare velit, eorum qui in Americam nauigarunt: nos statim post Benzoni reditum esse nos collocandi. Porro cum Benzoni historia Latino sermone primum, ac postea Gallico Urbani Caluetonis amicissimi mei opera extet ex Italico conuersa, cui titulus est, *Nota noui orbis historia*, adde quod auctor ipse inter eos, qui multa obseruarunt, atque obseruata elegantissime scriptis mandarunt, postremum non obtinet locum: necesse penitus esse existimo iis, qui Americanorum mores probe nosse cupiunt, atque adeo quam immaniter miseræ illæ gentes ab Hispanis, à quibus subactæ sunt, excipiantur, vt historiam illam diligenter perlegant. Ille autem eo maiori est dignus laude, quod historiam tuam concludat præstantissima gratiarum actione, quam ad Deum dirigit. In quo se minime ingratum in eum fuisse, à quo beneficium hoc acceperat, vt res adeo nouas, tamque à nobis remotas terras videret, per totum quatuordecim annorum spacium, cuius etiam ope tot pericula euasisset. Illius tamen clarissimum nomen obscurare nititur Theuetus, veritatis (si quis alius nostra memoria extitit) acerrimus hostis, suo virorum illustrium libro, quem nuper edidit. Ille enim de Francisco Pizarro Hispano, à quo Attabalippa Peruensium rex fuit deuictus, verba faciens, totam Benzoni historiam ita in dubium reuocat (à cuius tamen facundia longissime abest) vt meras fabulas esse dicat. Quæ res forte à Theueto de industria est suscepta, quod Galliam patriam suam debito non prosequatur affectu, cuius tamē lepidissimus Benzo famæ est studiosissimus, aduersus eos, qui quod minimo negotio Indos illos subegerint, ceteras omnes gentes tam facile se deuincere posse iactant.

Theuetus
Benzoni
obiret.

Sed vt ad nos redeam, finem ac requiem laborum cōsequutos nos esse forsitan quis existimet: attamen nisi ille idem, cuius ope à tot naufragiis, tempestatibus, extremaque fame aliisque incommodis, quæ nos inter nauigandum assidue vexarunt, liberati sumus, nos ad littus appulso seruasset, extrema quæque nobis impendebat. Iam supra dixi Villagagnonem tradidisse dicam in nos perscriptam, præfecto naui illius qua reuecti sumus, vna cum mandatis ad obuios quosque magistratus, vt in nos animaduertent, ignique addicerent. Contigit autem, vt Philippo Duci nostro cum Magistratibus (ab religione quam profitebamur non abhorrentibus) cui arcula illa epistolis dicæ illi adiunctis plena tradita fuerat, necessitudo intercederet. Quo factum est vt optime ab illis excepti fuerimus, contra quam cupiebat Villagagno, imo etiam fortunis suis non pepercerunt, quin nostris, quibus opus erat, eas largirentur: Philippus quoque ab illis pecunias mutuo accepit, atque ita Deus ille, qui astutos in astutia deprehendit,

Providen-
tia Dei ad-
miranda.

hendit, nos ab illo periculo liberauit, effecitque vt scelerati Villagagnonis perfidia detecta, id totum ad illius contumeliam, nostrum vero solatium redundarit. Tanto igitur accepto beneficio ab illius manu, qui nos toties terra marique seruauit. Nautis nostris Hanebone excedentibus, vt Neustriam patriam suam repeterent: Nos etiam, vt ab Britannis illis recederemus, quorum idioma non minùs nobis erat Barbarum, atque fuerat Americana lingua, ad Nannetes properamus, non quod per celeres iter illud confecerimus: tanta enim erat infirmitas nostra, vt equis, quib. insidebamus regēdis minime pares essemus. Quocirca mercenarii, à quibus regerentur, singulis fuerunt mercede conducendi.

Quoniam autem quodammodo restauranda erant corpora nostra, non minùs portentosis flagrabamus appetitibus, atque ii sunt, quos de pręgnantibus mulieribus referunt: quorum, nisi ad finem properarem, exempla admiranda referre possem: quin etiam plerique ab vino ita abhorrebant, vt ab eo per mensem integrum abstinuerint. Tandem vbi ad Nannetum urbem peruenimus, quasi inuersi essent sensus nostri vniuersi, aures oculique nostri adeo hebetes repente facti sunt, vt formido incesset, ne in surdos atque cęcos euaderemus. Huc referri potest, quod Ionathan Saulis filius dicebat: illuminatos fuisse oculos suos, postquam aliquantulum mellis gustasset: quibus verbis non obscure significabat oculos antea fuisse inedia hebetatos. Verum tamen ab primi nominis medicis quibusdam, aliisque claris viris, qui ad nos frequentissime accedebant, tanta cū diligentia curati fuimus, vt nulla tantorū malorum vestigia nobis adhęserint: quin imo de me possum affirmare, exacto ab eo tēpore mense me optimum aurium oculorumque vsum habuisse. Hoc quidem verum est, me ab eo tempore stomachi debilitate semper laborasse: quę etiam fame illa Sancerrana, cuius paulo ante memini, adeo est cōfirmata, vt minime dubitem, ea me nunquam liberatum iri, donec me totum Deus felicissima resurrectione instauret. Itaque apud Nannetes, quo in loco (vt dictum est) optime excepti fuimus, recuperatis valetudine ac viribus, nostrū singuli quo visum fuit abiēre.

Denique, quandoquidem (vt ex hac Historia satis apparet) & in genere & speciatim tot periculis, totque mortis abyssis ereptus sum, an non merito cum sancta illa Samuelis matre exclamare possum, lehouam morte afficere, & in vitam restituere, demittere in sepulchrum & educere? possum sane. Et quidem, ni fallor optimo iure, si quis alius nostra memoria. Attamen si huius esset loci, addere possem Deum immensa sua bonitate me ab infinitis aliis, in quibus versatus sum, discriminibus eduxisse. Quare, si mare elementum adeo furens, me non absorpsit, si Barbari anthropophagi, quibuscum ferme annum vixi, me non deuorarunt, famesque extremę, quas toleraui, me non necauerunt: an nō patria mea Gallia, tygride immaniōr erit, si violentam atque immaturam mihi afferat mortem? Vtcunque tamen sit, ego, qui mortem filiorum Dei (in quorum numerum me ascitum certo scio, coram eo pretiosam esse noui, totum me ipsius voluntati permitto. Hęc tandem sunt, quę à me tum in ipso mari, eundo, ac redeundo, tum in terra America, apud Barbaros obleruaui. Me autem

non latet tam amplum argumentum, resque adeo varias à me commemoratas eo stylo, eaque qua decebat grauitate minime fuisse descriptas: imo etiam lubens agnosco, me hac tertia editione nonnunquam ea, quæ paucis fuerant perstringenda, fusius quam par erat, persequutum esse, & cōtra in extremum aliud peccantem ea, quæ longiorem postulabant orationem, plus æquo contraxisse. At lectores rogatos velim, vt studium meum æqui bonique consulant, quod orationis non satis comptæ damna resarciat: cogitentque quam dura mihi rerum, quæ in hac Historia commemorantur, fuerit experientia.

Regi autem æterno, immortalī, inuisibili, soli sapienti Deo honos sit & gloria in secula seculorum, Amen.

F I N I S.

EXEM-

E X E M P L A R

D V A R V M L I T T E R A R V M,
 Q V I B V S B R E V I T E R E X P L I -
 C A N T V R, E T N A V I G A T I O N I C O L A I V I L L A G -
 A G N O N I S E q u i t i s M e l i t e n s i s, i n i l l a m A m e r i c æ P r o -
 u i n c i a m, q u æ v l t r a A E q u a t o r e m a d T r o p i c u m
 v s q u e C a p r i c o r n i e x t e n d i t u r: & m o r e s c o n -
 s u e t u d i n e s q u e I n c o l a r u m e i u s
 r e g i o n i s.

*Scripta quidem illa ad flumen G A N A B A R A (Lusitanis R i o de
 G E N E R O dictum) & in Galliam missa a quodam e Vil-
 l a g a g n o n i s d o m e s t i c i s: n u n c v e r o r e c e n s
 L a t i o d o n a t a a*

C. C. A.

F R A N C O F V R T I

T y p i s I o a n n i s W e c h e l i,

M D X C I I.

C. C. A. BENIVOLO
LECTORI.

UM THEODORVS de BR, cuius nomen tibi proculdubio notū ex Virginiana & Floridensis Historiarum, quas elegantissimis figuris ornavit, euulgatione, Brasilianam etiam Historiam a Stadio quidem & Lario conscriptam, ab ipso vero similibus picturis illustratam, in publicum emittere vellet: non ingratum tibi futurum existimaui, si ad eius Historiæ calcem, duarum Epistolarum, a Nicolao Barré (cuius Floridensis historia meminit) Gallico sermone scriptarum, exempla (quia eiusdem argumenti, & de Villagagnonis in eandem Provinciam nauigatione breuiter agunt) adiungerem. Eas autem Anno M D LVII. hoc est, sequente illum quo scriptæ fuerunt, eodemque sermone editas auide legi, pro innato mihi ad res peregrinas percipiendas desiderio, & hætenus diligenter apud me seruauī: nunc vero Latinas facere volui, ut qui Gallicum idioma non callent, ipsarum etiam lectione frui possint. Boni igitur consule tennem hunc meum laborem in tuam gratiam susceptum, & viuere.

PRIORIS

PRIORIS EPISTOLAE EXEMPLVM.

VM à valle Argentueil, ad quam, inuicem vale dicturi nō sine communi omnium nostrū mœrore, comitati estis, discederem: vos ad felices v̄stras Musas rediistis, ego institutum iter prosequutus sum, meam tamen fidem obstringens, me, simul atque eo quo tendebamus peruenissem, vobis scripturum. Eam igitur liberare, ingratitude vitium fugere cupiens, nec immemor videri volens beneficiorum à vobis acceptorum: quātum temporis angustia permisit, quid nobis in illa Nauigatione acciderit, hac epistola vobis breuiter significare volui.

Anno Domini M D L V. Villagagno, paratis omnibus rebus ad suum institutum necessariis, & attributis illi ex Regis Henrici II. mādato magnis duabus nauibus, quarū singulæ ducentorum doliorum capaces, & tormētis bellicis probe instructæ, ad earū tuitionem, tum vt aliquam eorum partem istic, quo profectionem instituebat, relinqueret, oneraria præterea naue cētum amphorarum, quæ annonam & cetera necessaria veheret, comitibus multis nobilibus viris, artificibus, & nautis, eas conscendit, & merces imposuit. Omnibus ergo recte cōstitutis IIII. Id. Iulii sub tertiam pomeridianam, è Gratiano portu, in quo classis parata fuerat, soluere, & explicare vela iubet.

Bona tum erat tempestas, & spirabat Aquilo, nostræ nauigationi accommodus, quo perseuerante, Occidentalem Indiam attingere potuissemus. Sed postero die & sequentibus, Austroafricus, inde, quo nobis rectā dirigendum erat iter, flare cœpit adeo vehemens, vt in maritimam illam Angliæ oram, quæ vulgo Gallis *Blanquet* appellatur, propelleret, vbi iactis anchoris subsistere statuebamur, sperantes eius vehementiam mitigatum iri: verum frustra, immo summa cum festinatione nobis fuerunt vellendæ, vt in Galliam redeuntes Diepam appelleremus. Turbida ista tempestate, nauis qua Villagagno vehebatur, fluctibus concussa, tantum aquæ trahebat, vt minori quam semihoræ spatio, circiter quadringentas aquæ situlas è sentina educere necesse esset: quod sane mirandum, & hactenus inauditum de naui è portu soluente. Hac de causa Diepensē portum ingressi sumus, sed cum magna difficultate, quia eius aqua tres

*Regressus
in Diepen-
sem por-
tum.*

duntaxat orgyias alta est, nostræ vero naues ad duas orgyias cum semisse in aqua sidebant, præterea ventus admodum vehemens aditum præpediebat: sed Diepenfes (pro solito & laudabili ipsorum more) adeo frequentes affluerunt ad rudentes trahendos, ut ipsorum auxilio portum intraremus xvi. Kal. Sextiles. Ex illo, plerisque nobiles nostri comitatus satias cepit maris, fidem firmantes proverbio, Mare vidit & fugit; plerique etiam militum & artificum, istarum rerum pertasi, secesserunt.

*Secunda
navium con-
scensio.*

Nos trium hebdomadarum spatio istuc absorto, secundum ventum expectantes, & reparandis navibus occupati, Aquilone denuo flante, secundo vela fecimus, ea spe, ut superatis illis maris angustiis, in vastum Oceanum penetraremus: sed venti perinde nobis aduersi violentia, voto potiri non permisit, immo eundem portum, ex quo solueramus, repetere coegit, in quo hæsimus ad xix. vsq; Kal. Septembres.

*Tertiana-
rium con-
scensio.*

Interea singuli recentem annonam & reliqua necessaria compararunt, ut tertio mari nos committeremus. Prædicto igitur die Diuinam clementiam & benignitatem agnoscentes (nam quemadmodum nostris precibus illum sollicitaueramus, tempestatem maris sedauit, & cælum aduersus nos furens compescuit) atque animaduertentes ventum in ea statione constantem aliquamdiu futurum, maiori, quam antea, spe, tertio navibus conscensis, vela fecimus: fuit vero is ventus nobis adeo secundus, ut angustias illas inter vtramque Britanniam, vulgo Gallorum nautarum *La Menche* dictas, Aquitanicum & Cantabricum sinum, Hispaniam, Lusitaniam, Sacrum promontorium, Calpen, Maderæ insulas, & Fortunatas, quæ vulgo Canariæ cognominantur, superaue-

*Mons At-
las veterū.*

rimus. Tenariffæ montem, à veteribus Atlas appellatum (à quo secundum Cosmographos Atlanticum mare denominatum) obseruauimus: nam præcelsum est, & viginti leucarum spatio conspici potest. Illi ad ænei tormenti iactum facti sumus vicini Dominico die, qui fuit vicesimus à tertia nostra in naues conscensione. Distat is à Gratiano portu mille & quingentas leucas, ab Æquatore vero xxxvi. gradus ad Septentriones. Nascuntur, ut aiunt, in ea insula sacchari abundantia & generosa vina. Hispano parere satis intelleximus: nam cum istuc anchoras iacere vellemus, ad petendam recentem aquam, & quædam necessaria, ex castello ad radices cuiusdam montis sito, duobus aut tribus globis sumus petiti, quorum vnus Prætoriam nostram nauem perfodit. Instabat meridies, ingensque erat æstus nullo spirante vento: illorum itaque ictus sustinendi fuerunt. Sed contra tormentis explosis ita ipsis respondimus, ut multis in arcæ ædificiis corruptis, feminae pueris permistæ præcipiti in agros fuga sibi consulerentur. Si nostros lembos & cymbas eductas habuissemus, arbitror nos in pulcra illa insula hæsueros fuisse. Nemo nostrum vulneratus fuit, præter tormentarium quendam, qui tormenti ænei genus vulgo *Cardinac* appellatum explodere volens, sibi vulnus inflixit, quo decimo post die extinctus est. Tandem cum animaduertemus, nihil istinc quam ictus reportaturos, altum petiimus, ad Barbariæ (quæ pars Africae est) maritimam oram tendentes, atque secundo vento perseuerante, prætergressi sumus flumen Ligerim in Barbaria,

*Barbaria,
pars Afri-
cæ.*

Promon-

Promontorium album, quod sub Tropico Cancrī est, & v. Id. Septembres ad altitudinem Promontorii Æthiopici peruenimus, vbi maximum æstus experiri cœpimus. A Tenariffa ad hoc Promontorium trecentæ leucæ numerantur. His summis ardoribus suborta est in Prætoria naui pestilens febris, ex putidæ & corruptæ aquæ potu, à quo, qui illa vehebantur, abstinere nequibant. Fuit vero ea febris adeo contagiosa & perniciosa, vt ex centum capitibus sola decem fuerint ab illa immunia, & ex nonaginta ægris quinque morerentur: res profecto commiseratione digna & deploranda: adeo vt ipse Villagagno in nostram nauem se recipere cogeretur, in qua omnes sani & alacres eramus, tristes tamen ob infortunium in socia naue acceptum. Abest hoc Promontorium à Torrida Zona xiiii. gradibus, & ab Æthiopibus habitatur. Istic desit ventus secundus, & sex continuis diebus fuimus afflicti malacia, sole autem ad occasum tendente sēuis turbinibus & imbribus tam fœtidis, vt quibus cutis madesceret, amplæ excitarentur pustulæ: ea de causa vix ab acatio siue maiore velo abscedebamus. Deus tamen nobis adfuit: nam Austroafricum immisit, qui, licet aduersus, utilis tamen fuit, quia nimis ad Occidentem vergebamus; & cū frigidiusculus esset; plurimum corpus & animum nostrum refecit, illoque Guineæ oram legimus, paulatim ad Zonam torridam accedentes, quam (præter veterum opinionem) adeo temperatam comperimus, vt qui vestes induisset, ob æstū eas exuere non cogeretur, neq; qui careret, illas ob frigus sumere.

Nos v. Id. Octobris centrum illud mundi superauimus apud insulas D. Thomæ, quæ directe sub Æquatore sunt, vicinæ Prouinciæ *Manicongo*. ★ Et licet hoc iter nobis commodum non esset: aduerso tamen vento obsequendum fuit, & eo deflectendum, sic vt pro trecentis leucis, quæ rectà tendentibus nobis erant emeriendæ, mille & quadringentas fere conficeremus. Immo si ad Bonæ spei Promontorium, quod xxxiiii. gradibus citra Æquatorem est, in Orientali India, iter instituissemus, prius eo peruenissemus, quā in Brasiliam. Quinque citra, & aliis quinque gradibus ultra Æquatorem, in tantam piscium, eorumque varii generis abundantiam incidimus, vt interdum illis inhærere nostras naues arbitraremur: ex horum numero erant Delphini vtrumque genus, Balenæ, Squatinæ, Auratæ, Albacores Hispanis dicti, Pelamides, & hirundines marinæ, quas gregatim volantes conspeximus instar nostratium sturnorum. Istic nos defecerunt aquæ præter eas, quæ ex riuulis collectæ, adeo fœtidæ & corruptæ, vt nullus putor cum iis comparari posset: quoties autem nobis erant bibendæ, oculos claudebamus, & narēs obturabamus.

In his difficultatibus versantes, & fere animum despondentes Brasiliam attingere posse, ob magnam distantiam (nam nongentis aut mille adhuc leucis ab illa aberamus) Deus nostri misertus, Euroaustrum immisit, qui dirigere nos coëgit proram ad Fauonium, quo nobis erat tendendum. Ceterum adeo secundo vsi sumus eo vento, vt Dominico die mane, qui incidebat in xiiii. Kal. Nouembres, elegantem insulam, in marina charta Ascensionis nomine donatam, conspiceremus, octo gradibus cum semisse ab Æquatore distantem: ex cuius conspectu exultantes didicimus vbinam versaremur: viciniore tamen illi

Prom. album sub Tropico Cancrī.

P. Æthiæ. distantia ab Æquatore.

Guinea.

** VI. tamē gradib. ultra Æquatorem est.*

Promont. Bonæ spei 37. grad. cis Æquat.

Ascensionis Inf.

*America
quādo in-
uenia.*

Pararbe.

non sumus facti, quam magnæ leucæ distātia. Admiratione profecto dignum insulam videre quingentis leucis à continente discretam. Dies igitur, noctesq; nostrum iter prosequentes secūdo hoc vento, factum est, ut Dominico die mane 111. videlicet Non. Nouembres Occidentalis India, Orbis quarta pars nobis in conspectum venerit, America dicta, ab eo qui primus illam obseruauit anno M CCCC XCIII. Facile quis æstimare potest, quanto gaudio fuerimus perfulsi, considerata nostra miseria, & quanto tempore in itinere hæseramus: à singulis ergo gratiæ Deo actæ. Altitudinem porro x x. graduum habet Regio illa à nobis obseruata, quæ à Barbaris *Pararbe* appellatur, & à Lusitanis, nationeque continua bella cum nostris confœderatis gerente, incolitur. Inde restabant adhuc tres gradus ad Tropicum Capricorni, qui octoginta leucas cōficiunt.

*Propugn.
Villagagn.*

Quarto igitur Id. Nouembris ingressi sumus flumen *Ganabara*, à similitudine lacus sic appellatum, sub ipso Tropico Capricorni. Istic excensione facta, Dominoque laudibus & gratiarum actionibus redditis, quingenti aut sexcenti incolæ omnino nudi, & arcubus sagittisque instructi, nobis aduentum gratulati sunt, & facultates suas obtulerunt, solennes & festiuos ignes struentes, quod aduenissemus eos aduersus Lusitanos, aliosque infestissimos hostes propugnaturi. Ipse locus peramœnus est, & natura munitus: nam fluminis ostium angustum, & sesquimiliare Italicum forsitan patens, vtrunque præalto monte clauditur: meditullium occupat rupes centum pedes longa, sexaginta lata, in qua Villagagno Propugnaculum è trabibus construxit, in quod tormentorum bellicorum partem transtulit, ne hostes damnum inferre possint. Adeo vero latum est hoc flumē, ut totius orbis (opinor) nauibus commodam & tutam stationem præbere possit. Sparsæ sunt in eo amœnissimæ insulæ, arboribus perpetuo virentibus ornata; tum etiam prata, in quorum vno (quod à propugnaculo tormenti aperiactū abest) nos omnes cum reliquis tormētis bellicis fuimus expositi: metuebamus enim, si in continente sedes figeremus, ut Barbari, ad occupandas nostras merces, facto impetu nos trucidarent.

** Mandio-
ca reliqui.*

** Musa
est.*

Terra Milium illud duntaxat producit, quod vulgo apud nos frumentum Turcicum dicitur, & quandam radicem, ex qua Milio commista vinum conficiunt. Habet vero ea radix, * *Maniel* appellata, fruticem ebuli altitudine, folia Pæoniæ mari adeo similia, ut initio eam esse arbitrarer. Ex eadē radice fit molli farina, non minus grati saporis quam panis. Conspexi herbam, *Petun* vocatam, folia symphyto maiori æqualia habentem, quorum succum hauriunt, & fumum attrahūt, possuntque illius herbæ usu, octo aut nouem dierum famem tolerare. Nascuntur etiam duo fructus genera, gratissimi saporis: vnum *Nana* dictum, cynaræ amplitudine, dulci quidem succo plenum, sed difficilis concoctionis, quem profert Aloë non dissimilis planta, spongiosa tamen: alterum *Pacona* ★ appellatum, ficubus congener, probè concoctionis, cuius stirps foliis Hydrolapati est. Præterea fabæ crassæ & minutæ, utræque edules, sacchari canna, non tamen frequentes, & aurea, citria, limoniaque mala, sed parce admodum, quia incolæ incolenda terra negligentiores sunt. Inter alias stirpes, obser-

uau

uui portulacam, myrtum, & ocymum: reliquæ sunt adeo peregrinæ, vt, si etiam adsit M. Ioannes herbarum demonstrator Luterianus, multum negotii in iis nuncupandis sit habiturus. Metallica nos reperturos confido: nam Lusitani quinquaginta leucis supra hanc regionem, & aliis quinquagenis infra, aurum, argentum, & æs inuenerunt. Irrigant istam regionem tam amœni fluuii aquæ dulcis & potulentæ, vt faniolem bibere non meminerim. Aër est temperatus, calido tamen vicinior quam frigidus. December illis æstas, nimirum cum Sol in suum Tropicum venit, illisque pro Zenith est. Toto illo tempore, quo Sol ad illos accedit, sub vesperam, per trium horarum spatium, cadunt illis imbres, & tonitrua exaudiuntur: quando vero ad suum Æquinocetium, & Tropicum Cancræ regreditur, amœnissimam apud eos esse tempestatem perhibent. Et hæc quidem de soli vbertate, aërisque salubritate & dispositione: superest vt de Incolarum conditionibus, statutis, & moribus dicamus.

Nullam sub Sole nationem magis Barbaram, & ab omni ciuilitate alienam cenfeo: nam sine vlla Numinis notitia, sine sollicitudine, sine lege, sine vlla religionē viuunt, perinde ac bruta animalia, quæ solo suo sensu ducuntur. Nudi incedunt viri & feminæ, sine vllō pudore, obscenis partibus nulla re tectis. Ipsorum idioma dictionibus abundat, sed numeris carent: nam quinarium exprimere volentes, quinque digitos ostendunt. Bellum inferunt quinque aut sex nationibus, è quibus si quos capiunt, pulcherrimis virginibus elocatis, tot funes collo innectunt, quot lunis illos conseruare volunt. His elapsis, vinum ex milio & radicibus conficiunt, quo conuocatis omnibus amicis, inebriantur. Deinde qui illum cepit, lignea claua trucidat, atque in partes sectum igni torret: has carnes auide vorant, nectar, ambrosiam esse dictitantes. Ceteroquin, serpentibus, crocodilis, buffonibus, & magnis lacertis vesci solent, quos non in minoribus delitiis habent, quam nos capos, lepores, & cuniculos. Eorum confœderatio in centum leucas extenditur: hostes, præter Lusitanos, habent Onitachas, Onyamas, Margaias, Taliarbas, quorum mores nostrorum confœderatorum moribus respondent. Totidem, quot volunt, vxores ducunt, liberumque vxoribus est, leui occasione maritos deferere. Magni faciunt nostras vestes, arma, & quæcumque à nostris aduehantur, contemnentes aurum, argentum & gemmas omnis generis, quæ apud nos magno sunt in precio. Eorum arma sunt arcus & sagittæ ossiculis asperatæ. In alueis, siue lintribus *μυροξύλοις* triginta aut quadraginta pedes longis nauigant: adeo porro periti sunt natatores, vt si ipsorum lintres mergantur, non admodum solliciti sint. Pro opibus habent albas paruarum marinarum cochlearum lineas, & ornamenta è plumis concinnata, quibus ad bellum profecturi se adornant: deinde Brasilianum lignum, quo aduenas naues onerant. Præcelsa est hæc arbor (nam quasdam conspexi centum pedes altitudine, sex crassitudine æquantem) folio buxi. Nisi Deus ipsorum misereatur, difficilime (vt puto) ad Christianam fidem conuerterentur, & illis adimeretur fera illa sese mutuo deuorandi consuetudo. Cateruatim viuunt, quingenti aut sexcenti simul conuenientes, & oblonga domicilia, veteribus mapalia dicta, ædificantes. Qui ex eadem familia sunt oriundi, libenter simul

*Brasiliانو
rum æstas.*

*Brasiliانو
rum barba
ries.*

Crudelitas

Hostes.

Lintres.

Opes.

*Qui sunt
eiusdem fa
milie si
mul habi
tant.*

*Quos ha-
beant Re-
ges.*

habitant. Xyli magnam habent copiam, ex quo pensilia cubilia cōtexunt, quibus incumbere non minus commodum, quam pluma suffarcinatis lectis. In singulis pagis præstantissimus quisque, hoc est, qui plures hostes ceperit & occiderit, omnium suffragio Rex creatur. Omnia sunt inter illos communia: sed quando nobis aliquid conferunt, aliqua re compensare ipsis oportet, alioqui moleste ferunt.

Hæc, amicissimi, nunc commentari & scribere licuit de nostra Navigatione, quæ ut boni consulatis, vos etiam atque etiam oro. Vltorius, ad trigessimum septimum aut trigessimum vsque gradum progredi, Deo annuente, speramus. Quidquid istic obseruauero, vobis etiam perscribam; ut eo fruamini, donec in patriam rediero. Interea vobis à Deo longam & felicem vitam precabor, atque vestræ beneuolentiæ me commendabo. Ad flumen Gana-
bara in Brasilia Franciæ Antarcticæ Prouincia, sub Tropi-
co Capricorni. Kal. Februarii,

M D LVI.

Vobis amicis.

N. B.

Accepta die Iouis ad x. Kal. Augusti eiusdem anni.

ALTERIVS EPISTOLAE EXEMPLVM.

BLATAM occasionem pratermittere nolui, mihi amicissimi, quin vobis breuiter significarem, quibus & quantis periculis nos Deus pro sua clementia liberauerit: vt, quando in eiusmodi, aut alia pericula incidetis, nostro exemplo, ipsius benignitati confidere discatis.

Biduo post Nauium discessum, qui fuit pridie Non. Februar. M D LVI. deprehensa est coniuratio facta ab omnibus artificibus & mercenariis, quos aduexeramus (erant autem triginta numero) aduersus Villagagnonem & reliquos, qui cum ipso eramus, quorum octo duntaxat erant ad resistendum idonei. Eius autem coniurationis auctor fuit Interpres Villagagnoni donatus à Nobile quodam Nortmanno, qui ipsum huc vsque comitatus erat. Consuetudinem habebat ille idem Interpres cum Brasiliانا femina, quam nec dimittere, nec pro legitima vxore retinere volebat. Villagagno porro probi viri & Deum metuentis officio functus, initio in constituenda sua familia, sub capitis poena inhiuit, ne quis suorum cum istis infidelibus stupri consuetudinem haberet, sed in vxorem duceret. Vixerat autem is interpres reliquorum more, in summa Epicureorum abominatione, diuini timoris fideique expers toto septennio. Propterea tardebat eum dimittere suum scortum, & hactenus actae vitae valedicere, vt frugi vir in Christianorum coetu deinceps viveret. Principio igitur Villagagnonem nosque ceteros veneno tollere instituerat, nisi ab vno ex coniuratis fuisset inhiuitus. Deinde ad mercenarias operas & artifices se contulit, quos ob graues labores sibi impositos, & parce subministratum cibum, inuitos istic viuere non ignorabat. Nam cum ex Gallia nulla annona esset allata, qua in continente viuere possent, statim primo die subducta est sicera, & cruda aqua ad potandum propinata: pro pane autem bis-cocto, data eius regionis farina, ex herbae cuiusdam, folia Paoniae maris habentis, & humanam altitudinem superantis, radicibus coflata. Quae subita mutatio valde insolens fuit, praesertim artificibus, qui sui quaestus & commodi causa duntaxat aduenerant: huc accedebant aquae potulentae penuria, aspera & deserta loca, atque intolerandi labores impositi ad structuram aedificiorum, quae inhabitaremus. Facile igitur illos seduxit, cum proponeret summam quam habituri

*Coniuratio
in Villaga-
gnonem &
eius do-
mest.*

*Interpres
profligatus
vita.*

*Artifices
& merce-
narias ope-
ras corrū-
pit.*

essent libertatem, quas opes acquirerent, Barbaris abunde distribuendas, ut liberè & pro arbitrio deinde ipsis viuere liceret. Itaque conspiratione facta, illico, pulueri tormentario, qui in cella propere ædificata, supra quam omnes iacebamus, adseruabatur, ignem subiicere voluerunt: nonnulli tamen dissuasērunt, quia simul perirent omnes merces, supellex, & quidquid pretiosum habebamus, sine vlla ipsorum vtilitate. Statuunt ergo nos somno oppressos aggredi, & iugulare. Sed huic rei vna etiam oboriebatur difficultas, quod Villagagnon tres Scotos haberet satellites. Hos igitur corrumpere etiam studuerunt. Sed illi ipsorum consiliis bene perspectis & exploratis, coniurationem mihi produnt, ego vicissim Villagagnoni & meis comitibus. Remedium autem statim adhibitum, quatuor è primariis coniuratorum comprehensis, quibus in omnium conspectu statim ferreæ compedes iniectæ. Postridie, victorum vnus, facinoris sibi conscius, ad aquas adrepens, & sese in eas præcipitans, misere perit: alteri gula laqueo fracta fuit. Alii mancipiorum instar nunc seruiunt: reliqui sine murmure viuunt, & multo diligentius, quam antea, laborant. Coniurationis auctor Interpres ab erat, sed deprehensam coniurationem intelligens, ad Barbaros se contulit, cum quibus nunc habitat, & ceteros eius regionis interpretes, viginti aut viginti quinque numero, seduxit. Hi quibuscumque possunt rationibus, nos calumniari & molestia afficere non desinunt, ut videlicet harum rerum perturbatos in Galliam redire cogant.

*Interpres
ad Barba-
ros se con-
fert.
Ceteros in-
terpretes
seducit.*

*Insula a
Villaga-
gnone ha-
bitata.*

Quia porro Barbari à nostro aduentu pestilenti & contagiosa febre correpti fuere, quæ plures octingentis perierunt, ipsis persuasum ab interpretibus, Villagagnonem id facere. Ea de causa tantum odium in nos conceperunt, ut, si in continenti habitaremus, bello sint haud dubie nos adgressuri. Sed loci quæ incolimus accessu prohibentur: exigua enim est insula sexcentos passus longa, centum lata, vndiq; mari cincta, & à continente seiuncta ad tormenti arnei iactum: quæ causa est, ut ad nos accedere nequeant, cum furor ipsos corripit. Ipsum etiam locum suapte natura munitum, propugnaculis ita firmavimus, ut nos in suis cymbis accessuri, præ formidine torpeant. Illud tamen accedit incommodi, quod potulenta aqua careat: sed huic etiam difficultati subuenire iam cœpimus structura cisternæ, quæ tantum aquæ cōtineat, ut omnibus qui hîc viuimus, ad semestre sufficere queat. Iacturam præterea fecimus vnius nauiculæ, tum etiam cymbæ, quæ ad scopulos allisæ, magno nostro incommodo: quia lintribus destituti, neq; aquam, neq; ligna, neque annonam inferre possumus. Postremo faber lignarius & duo mercenarii ad Barbaros transfugerunt, ut liberius viuere possint. Nihilominus tantam constantiam nobis dedit Deus, ut horum conatibus resistamus, & de ipsius misericordia non diffidamus. Eius autem permissu hæc contigisse non est dubium, ut declararet, quanta difficultate quouis loco radices agat Dei verbum, ad eius rei solidam gloriam sibi vindicandam: at ubi semel radices egerit, in æternum permanet. In causa fuerunt hi motus, quo minus regionem (ut constitueram) obseruare potuerim, an vllas metallicas venas, aut alias res singulares habeat: sed alio tempore fiet. Imminere nobis dicuntur Lusitani: verum Deus pro sua benignitate nos conseruabit.

Vtrumque

Vtrumque vestrum autem obsecro, vt proluxa epistola me doceatis, quid rerum agatis, quæ sint vestra consilia, & quonam secedere decreueritis, ad studiorum vestrorum fructum percipiendum, vt, cum Deo visum erit, me ex hac regione in Galliam reuocare, vos conuenire, & vestra consuetudine vti possim.

Deum interea oro, vt omni felicitate vos cumulet. Ad flumen Ganaba-

ra, in Brasiliæ Franciæ Antarcticæ Prouincia, sub Tropi-

co Capricorni VIII. Kal. Iunij

M D LVI.

Vobis amicis.

N. B.

IN IOANNIS STADII,
ET IOANNIS LERII HISTO-
RIAS BRASILIENSES, RERVM ET
VERBORVM INDEX
locupletissimus.

A.

Abbati Boffange regulus.	93	Agouti, nefrendis genus.	180
Acaiou, fructus edulis.	198	Aiourous, psittacorum genus.	186
Acara ouassou, pisces optimi.	91	Albacoræ, pisces.	152
Acetum è cannis sacchari.	200	Albakore, pisces maiores.	4
Ackakey, Cercopithecorum genus.	129	Alimenta Barbarorum infantium.	236
Acores Insule. n. regis Portugaliæ im- perio subsunt.	ibid.	Alkindar Miri.	42
Acus nautica. 147. eius præstantia. ibi- dem.		Alkindar Ioan. Stadio infestus, 67. ex oculis laborat, 67. visum recu- perat.	67
Acutia, vicus Barbarorum.	22	Alkatrafes Insula.	24
Adulteri qua pœna afficiantur apud Barbaros.	235	Alkatrafes aues, 25. nullo negotio ca- piuntur.	ibid.
Æquator (seu Æquinoctialis circulus) vnde dictus.	156	Ameni ioui, xylon.	199
citra Æquatorem nauigatio diffi- cilis.	154	Americæ amplitudo.	204
circa Æquatorem naues difficilimè aguntur.	156	Americus Vespucius Americæ inuen- tor.	157
sub Æquinoctiali vterq; polorum latet.	156	Americanipotatores eximii. 175. 1 v. sextarios Caouini exhauriunt.	176
Aër temperatus sub Tropicis, & qua- re.	200	Americani non sunt villosi.	158
Æstus inter Tropicos perpetuus.	102	Americanum solum tritico & vi- no accommodatum, 173. ad fru- mēta nostra. ob pinguedinem ine- ptum.	174
Æstus maximus sub Æquinoctia- li.	155	Amurati, Turcici Imperatoris, crude- litas.	218
Agefilai eximia sententia.	196	Ananas, plantæ descriptio, 200. opti- mus totius Americæ fructus.	201

Anati

Index.

Anati, fructus Barbarorum.	33	Arma Barbarorum.	122
Anati, milium amplum.	173	Armilla ex ossium frustulis.	169
Anatum India ferax. 185. cur iis nō ve-		Aroua, specula.	169
fcantur Americani.	ibid.	Artus Coellius Marino praefectus.	5
Animalia quæ nā apud Barbaros.	129	Arundines in India Oriē tali mirē ma-	
Animalia insolita multa in Barba-		gnitudinis & crassitudinis.	200
rorum regione.	130	Assumptio, locus Rio de Plata.	20
Animalia Americæ prorsus nostris		Astutia Barbarorum in decipiendis	
diffimilia.	178	exteris.	158
Animarum immortalitatem credunt		Atourassap Barbaris, inter quos bona	
Barbari.	222	sunt communia.	234
Anni distinctione carent Barbari.	120	Atramentum quale Barbaris.	131
Antipodes nostra ætate Euangelium		Attabalipæ Peruenſium regis admi-	
audiuerunt.	232	randa fortitudo.	209
Antonius Agodinus Gallicienſis.	46	Attun, vermiculi genus ex fordib. na-	
Anus Barbaræ adipem humanum a-		tum. 130. partibus humani corpo-	
uidissime lingunt.	214	ris infestum.	ibid.
Aou-ai, lignum tetri odoris.	197	Auaritiam nostrorum rident Barbari.	
Apostoli totū orbem peragrârūt.	232	195. 196.	
Apes culicum magnitudine. 131. mel		Auellanæ sub terris nascentes.	202
optimum conficiunt.	ibid.	Auium mira varietas.	131
Apum tria genera.	131	Auium cantus Americani obser-	
Aprasse Barbaris saltare est.	42	uant.	138
Aproſitus Insula.	148	Auium multitudo in Maq-henſi-	
Aquæ Brasiliensium optimæ.	177	bus insulis.	161
Aqua marina potui inutilis. 155. e-		Aurata vnde dicantur. 152. omnium	
ius mirabilis natura.	ibid.	marinorum suauissimi pisces.	153
Arabouten, Brasilia arbor.	194	Aurea mala magno numero crescunt	
Araroye, pennarum fasciculus.	167	apud Americanos.	199
Araſoya flabellum ex auium pennis.		Aypi, radix.	171
44.		Ayri, hebeni species spinosa.	196
Arat, auis excellenti pluma.	185		
Arauers, Papilionēs.	189		
Arbores quomodo exſcindant Bar-			
bari.	194		
Arbores Americanæ multæ vene-			
natos fructus ferunt.	197		
Arcus cuiusmodi habeant Barbari. fol.			
205.			
Arignau miri, gallinæ nostrates.	184		
Arignau ouſou, gallinæ Indicæ.	184		
Arignau-ropia, ouum.	185		
Arirab, vicus.	50		

B.

Baculus Iacob, instrumentum nauti-	
cum.	156
Balanæ monstroſæ.	163
Balæna in vado adhærescens.	163.
eius caro insipida.	163
Balæna instar scopuli emergit.	157
Barbari infidi, & ab omni virtute alie-	
ni.	24
Barbari futurorum prædictiones	
idôlis suis attribuunt.	45

Index.

- Barbari quando expeditionē susci-
pant. 33
Barbari sibi mutuo diffidunt. fol.
159
Barbari primoribus dicto audien-
tes sunt. 111
Barbari quibus blanditiis merces à
Gallis extorqueant. 169
Barbari semper sagittis & arcu in-
structi incedunt. 107
Barbarorum statura. 164. rerum
mundanarum neglectores. 164
villosi non sunt. 164. 165
vnde natus hic error. 166
variis coloribus corpus inficiūt. 166
corpus incidunt. 167. ex parte nu-
di, ex parte induti incedunt. 168.
absque pane & vino laute viuunt.
171. quoties esuriunt, edunt. 176.
inter edendum non bibunt. ibid.
immortales inimicitias gerūt. 204
sagittas validissime emittunt. 206
sagittis pisces transfigunt. 191. sine
ordine, inconfuse tamen in mili-
tiam proficiscuntur. 206. ad præliū
venientes vlulant. 207
Barbari aduenas humeris gerunt.
243.
Barbari suam agnoscunt obcæca-
tionem. 233
Barbari inexcusabiles in extremo
iudicio. 232
Barbari Dei cultui adharere pro-
mittunt. 231
Barbarorum cæcitas. 118
Barbari cum lacrimis excipiunt re-
uerfos. 50
Barbari vnde originem traxerint.
233.
Bogessy, colli ornamentum. 113
Boiga de Todoslos sanctos, vicus à
Portugallensibus constructus. 103
Boisius classi præficitur. 145
Bolis ardens in aere conspicitur. 276.
vnde ortum habuerit. 277
Bombax quomodo proueniat. 132
Bonitæ pisces. 152
Brasilia ex parte inter Tropicos iacet.
102.
Brasiliæ amplitudo. 103. amœnitas.
ibid. feris abundat. 103
Bratti pisces à Barbaris appellati. 33
Brickioca à Lusitanis restauratur. 31
Buttugaris portus. 11
Byassape portus. 25. eius situs. ibi-
dem.
Byyw, liba. 109
- C.
- Cacodæmones an sint. 224
Cacodæmones Barbaros infestāt.
223. apparent eis brutorum specie.
ibid.
Caiou a brassicæ. 202
Caluariarum acerui apud Barbaros.
215.
Calumniæ exitus qualis. 73
Camomoupouy ouassou, piscis præ-
grandis. 191
Canada Insula. 277
Canaria Insula amœna. 149. pro Atlā-
tide à nonnullis habetur. ibid.
Canariarum Insularū nomina. 101
Cancri terrestres. 190
Canes nulli apud Barbaros. 182
Canide, auis cærulea. 186
Cannibali Tououpinambaultiis vici-
ni. 232
Canomi-miri, pueruli. 170
Cantabri in quo Ouetacatibus simi-
les. 160
Cantus Barbarorum. 226
Capita hostium vestibulis tuguriorū
Barbarorum præfixa. 50
Capo de S. Augustin, promontoriū. 5
Capo de Gel, vrbs Barbariæ. 4
Capo

Index.

- Capo Verde, id est, Capitis viridis Insulæ, 101. in Æthiopia sita. 12
- Capreoli nostris similes apud Barbaros. 129
- Captiui coloniae causa in Americam deducti. 2
- Captiui quomodo tractentur à Barbaris. 81
- Captiuorum verba sollemnia. 83
- Captiuus cædi destinatus quomodo tractetur. 123
- Captiuos quomodo tractent Barbari, 210. per vicos circumducunt. 211. Captiuus moriens se vlciscitur. ibid.
- Caraibes, Pseudoprophetae Barbarorum. 225
- Caribas, gens pessima. 183
- Carinée portus. 25
- Carios ad meridiem sita natio. 16
- Carios, gens malitiosa, 103. regio paulo rigidior, 103. quibus indumentis vtantur incolæ. ibid.
- Carios ferina & piscibus abundat. 20.
- Carnes humanas fumo indurant Barbari. 86
- Casæ Barbarorum quomodo constructæ. 105. 106
- Casarum Americ. forma & structura. 227
- Catharina de Vattailla, nauis Gallica. 97
- Cattiuaro, animal amphibium. 130
- Cauxium mare. 146
- Cay, Cercopithec. 183. eorum in tuendis paruulis industria. 183
- Cera Barbarorum nigra. 189
- Cercopithecorum tria genera. 129
- Ceyba, arbor ingens. 194
- Chamus auctor generis Barbarorum censetur. 233
- Charitatem colunt Barbari. 244
- Choyne, arbores fructum Maracæ ferentes. 197
- Citrea mala magno numero crescunt in Brasilia. 199
- Citrullæ Americanæ. 203
- Claua lignea Barbarorum. 205
- Claudius Mirandus Gallus, 69. fratrem Io. Stadii se simulat. 69
- Clypeus ex marina testudine. 154
- Coaty, longo rostro animal. 184
- Collignium, castellum. 163
- Commanda-miri, pisa minora. 203
- Commenda-ouassou, faba Brasiliiana. 203.
- Commutandi cum Barbaris ratio. 159
- Concordia Barbarorum. 112
- Consilia quomodo ineant Barbari. 119.
- Conuentus Barbarorum ad Lunam. 54.
- Cōuentus Barbari quarto vel quinto quoque anno celebrant, 225. & quibus cæremoniis. 226. 227
- Copau, arbor nuci similis. 197
- Coquendi ratio apud Barbaros. 110
- Cortex arboris nauis vsum præbens. 119.
- Cosmographorum error in describendo Fortunatarum Insularum situ. 148.
- Cosmographorum error in depingendis Barbarorum assationibus. 214.
- Crepundia Americanorum infantium. 235.
- Crines quomodo absque forfice detondeant Barbari. 113
- Crucis signum in Barbaria conspiciunt Lusitani. 19
- Cubilia Barbarorum quomodo sterantur. 219
- Culinæ Barbarorum quales. 179
- Cumanensium regio vbi sita. 188

Index

Cunei Barbarorum.	108	il Ferro Insula.	101
Cynici cuiusdam impudentia.	237	Festum quomodo celebrent Barb.	117
D.		Flammulæ apparentes nautis bonum omen.	5
Dæmonem timent Barbari.	107	Florida quantum distat ab America.	201.
Dattu animalculum.	129	Fœneratores Americanis immaniores.	219
Delicatorum hominum studia.	155	Folia ingentis magnitudinis.	198
Delphines ad naues alludunt.	97	Forte-ventura Insula.	101
Delphines nauem circumdant.	157	Fortunatæ Insulæ.	148
Dentium dolore infestatur Ioan. Stadius.	49	Franciscus de Champs, nauclerus.	97
Deum nullum agnoscunt Barbari.	221	S. Francisci flumen.	19
Dierum discrimen apud Barbaros nullum.	120	Friense Promontorium.	160. 161
Diluuii notitia aliqua apud Barbaros est.	118. 229	Frigus nullum in America.	200
Diuitiæ Barbarorum.	116	Fumus, Tatatin Barbaris.	243
Don Diego de Senabria, classis præfectus.	11	Funtschallum Insulæ Maderæ oppidum.	4
Dorado, piscis genus.	4	G.	
Doynges, piscium genus.	77	Gallarum ferax America.	185
E.		Gallus apud Barbaros degit. 47. deo randum pronunciat Stadium.	47
Enduap, natium tegumentum.	114	Galli piperi colligendo intenti.	46
Equis caret America.	209	Gallica nauis à Lusitanis inuaditur.	11
Esseniorum de animarum immortalitate sententia reprehenditur.	222	Gallorum cum Brasilianis cōmercium. 45. cum Lusitanis inimicitias exercent.	45
Efforeæ Insulæ.	275	Ganabaræ sinus. 161. eius descriptio.	162.
Expeditio Barbarorum.	77	Garasu oppidum à Barbaris obsidetur. 6. eius situs.	ibid.
F.		Garasu obsidio soluitur.	9
Faba Brasiliana.	203	Genipat fructus gummosus.	166
Fames in naui Lusitania exorta.	11	Georgius Fenero Lusitanus à Barbaris voratur.	81
Famishorrendæ hist. 275. 276. 277. & seqq.		Gerau, Palmarum genus.	196
Famuli apud Gallos infano more circumcurstantes.	176	Gigantum ad flumen Platam celeritas.	160
Farina ex radicibus.	8	Gladios ferreos parui faciunt Barbari.	206.
Farina ex piscibus.	108	Gomara, historiæ Indicæ scriptor.	233
Femina Barbara crucem Ioan. Stadii demolitur.	87	Gonambuch, auis minima.	187
Feminæ Barbarorum vestes pertinaciter reiiciunt.	170	Gorgones,	
Fernambuco portus.	5		

Index.

Gorgones, Insulæ, nunc Capo Verde
dicuntur. 101
Gossypium quomodo neant Ameri-
canæ mulieres. 239
Gran Canaria, Insula. 101
Guap vel Kuap, pectines. 169
Guinea, Æthiopia regio. 101

H.

Hami, quibus vtuntur Barbari. 193.
eos magni faciunt. ibid.
Hay, deformē animal. 184
Heliodôrus Heflus, Eobani filius. 35
Henricus Brand Brēmenfis. 2
Hesperion cornu, Capo Verde dictū
in Æthiopia. 12
Hesperides Insulæ. 101
Hetich, radices optimæ. 202
Hieronymus de Praga à Barbaris assa-
tur. 81
Hiuomaé, Guaiaci species. 197
Homicidii pœna quæ apud Barbaros.
110.
Honfleur oppidum Normaniæ. 97
Hospites comiter excipiunt Barbari.
240.
Humanitatis Barbaror. in signe exem-
plum. 244
Huuaßou, locus asper. 157

I.

Iacare, Crocodili Americani. 181
Iacous, Phasiani. 185
Iacobus & Dominicus de Praga, fra-
tres Christiani capiuntur à Barb. 79
Iân-ouare, fera hominibus infesta.
182.
Ichthiocolle vnde aduehantur. 277
Idôla Barbarorum futurorum præscia
ab ipsis creduntur. 45
Ieppipo Wasu. 42. duriter tractat Sta-
dium. 55
Ieppipo Wasu familia ægrotat. 58
Ittiki, radices boni saporis. 132

Ignem quomodo eliciât Barbari. 107
Igne delectantur Barbari. 243
Ignis Tata Barbaris. 243
Ignem quomodo excitent Barba-
ri. 243
Inaures Barbarorum. 167
Inconstantia Barbarorum. 231
Inedia rabiem generat. 278
Infantes quomodo gestât Barbari. 114
Infantibus quo ritu indent nomi-
na. 115
Infantes vorant Barbari. 215. 216
Infantes an fasciis inuoluendi. 236
Ingange, Dæmon Barbaris. 107
Inimicitia inter Gallos & Lusitanos
vnde orta. 147
Ingenio, tuguria in quibus saccharum
conficitur. 35
Inni, lecti penfiles. 38
Insularum Fortunatarum situs. 184
Inubia, cornua ingentia. 206
Ioannes Brachusius, Germanus. 2
Ioannes Ferdinandus, Cantaber, cum
Barbaris degit. 20
Ioannes Humbertus Nauarchia. 146
Ioannes Meunius, nauclerus. 156. sine
litteris egregius gubernator. ibid.
Ioannes Sanches Cantaber. 69
Ioannes Stadius Vlyßibonæ quieti se
dat. 11
ad Portum S. Mariæ Baticæ urbem
appellit. 12
Hispalim venit. 11
ad S. Lucam portum peruenit. 12
tempestate conflictatur. 15
ad Barbaros scaphâ mittitur. 22
castello tuendo præficitur. 31
ab Hispano in Insula S. Vincentii
inuisitur. 35
in Barbarorum manus incidit. 35
ab eis captiuus abripitur. 35
de eo altercantur Barbari. 36
in mortis discrimine versatur. 36

Index.

ad pias cogitationes incenditur. 38	mitius tractatur à Barbaris. 70
in angustiis Deo hymnum canit. 38.	aufugere conatur. 75
precibus suis tempestatem auertit. 39.	ad Barbaros redit. 75
à mulieribus Barbarorum vexatur. 40	expeditioni adiungitur. 77
epulis destinatur. 42	captiuos duos Christianos consolatur. 81
vinculis à Barbaris mulierculis constringitur. 42	vaticinandi peritus à Barbaris creditur. 82
detonderetur. 42	Christianos à cade eripere fatagit. 83.
ad saltationem accingitur. 44	crucem ligneam erigit. 87
Ipperu Wasu traditur. 45	piscationi adhibetur. 88
contra idola Barbarorum disserit. 45.	tempestatem precibus auertit. 88
Gallorum confœderatum se dicit. 46.	fugæ occasionem Christianis captiuis monstrat. 90
ad Deum preces fundit. 47	à Gallis inuisitur. 93
accuratissime asseruatur. 48	inuitis Barbaris abducitur & liberatur. 94. 95
dentium doloribus vexatur. 49	in conflictu vulneratur. 97
mortem optat. 49	Diepam proficiscitur. 97
coram rege Konyan Bebe sistitur. 50.	Londinū aduehitur, & inde Antuerpiam. 99
magno plausu à Barbaris excipitur. 50.	Ionquet, sal Barbarorum. 203
regi Konyan Bebe blanditur. 50	Iosephus Ornio, Genuensis mercator. 35
eundem de hostibus suis præmonet. 51	Ipperu Wasu dono Io. Stadium accipit. 42
cantare cogitur. 51	Itawū regulus Lusitanum vorat. 92
fugam meditatur. 53	Itero-enne, locus maritimus. 62
ægrotos frustra sanare tentat. 60	Iudæorum immanis crudelitas. 214
melius haberi iubetur. 60	Iumentis carent Americani. 194
à vetulis Scheraeire vocatur. 61	Iuni Pappeeywa arbores. 131
mancipium morti destinatum de Deo erudit. 64	Iunonia, vna ex Insulis Fortunatis. 148.
tempestatem excitasse à Barbaris arguitur. 65	Iwara Pemme claua mactationi captiuorum destinata. 124
ab esu humanarum carniū Barbaros deterret. 67	K.
ad nauim Lusitanorum in colloquium mittitur. 69	Kannittare, capitis redimiculum, fol. 113.
merces ab iis accipit. 70. de bello Brickiocacēses admonet. 70	Karayæ, natio: 105
	Karaya natio ex palmis salem conficit. 110
	Karwat-

Index.

Karwattuware Gallus quidam à Barbaris nominatus.	47	Lintres corticei.	207
Karwattuware ad Stadiū reuertitur.		Litteræ, excellentissimum Dei donū.	
62. Stadium liberare conatur.	62.	221.	
63.		Litui Barbarorum, fistulæ ex ossibus humanis.	206
Kawi, potus Barbarorum.	33	Lunam metuunt Barbari.	54
Kenirima, radices aridæ.	109	Lunæ facies formidabilis apparet.	
Kenrimakui regulus Barbarorum.	61.	54.	
de Ioan. Stadio somniat.	61	Lunæ vicibus tēpus definiunt Barbari.	231
Key, Cercopithecorum genus.	129	Lusitani de Ioan. Stadio apud Barbaros inquirunt.	57. responsum frigidum referunt.
Konyan Bebe, rex Barbarorum.	50		ibid.
Konyan Bebe fastu & ambitione laborat.	50. fortitudinem suam iactat.	Lusitanorum erga Gallos crudelitas.	62
Kurema, muli genus.	191	Lusitani quomodo cum Barbaris negotientur.	69
L.		Lysses pisces ab Hispanis dicti.	33
Labia perforant Barbari.	113. lapillis exornant.		
	ibid.	M.	
Lacertæ Americanæ maximæ.	181. edules.	Macacoua, Perdicum genus.	185
Lacerta immanis magnitudinis.	182.	Maetationis captiuorum descriptio.	72.
Lamerotta Insula.	101	Mackukawa, auis.	124
Lapides varii generis ex labiis appendunt Barbari.	50	Madera Insula regi Portugaliæ paret.	
Lapides olim cultrorum vsum Americanis præbebant.	214	4. vini & sacchari fertilis.	4
Laridum quadragesimæ non est suis marini adeps, sed Balænæ.	153	Magi Barbarorum.	117. eorum impossitura.
Lateritia, locus in America.	267		ibid.
Lecti Barbarorum.	107	Mahometi monstrosa crudelitas.	218
Leitpirakaen, piscium genus.	77	Mais, Peruanum triticum.	173. eius mira fecunditas.
Leopardi infesti Barbaris.	130		ibid.
Leripes, ostrea.	163	Mambukabe pagus à Tuppin Ikinfiis vastatur.	55
Librum quomodo Barbari appella-uerint.	65	Mancipium quoddam Io. Stadium apud Barbaros calumniatur.	72. ægrotans maetatur à Barbaris.
Ligna rosei odoris.	197		72
Ligna varii coloris.	197	Mandiocæ, radix.	9
Lignorum duo genera apud Americ.	243	Mandiocæ radices descriptio.	109
Lingua Balænæ in Galliam transmissa.	163	Maniot, radix.	171
		Manobi, auellana.	202
		Maq-he regio.	160
		Maraca, crepitacula ex fructibus.	168
		Mare an in se habeat singulas animalium species.	192

Index

Margaiates Gallis inimicissimi.	157	mnibus conuentibus.	226.228.229
Marganas, Psittaci, apud nos frequētes.	186	Mokaen, caro tosta Christianorum.	85.
Margou-ia, poma aurea.	199	Monetæ nullus vsus.	116
Maria Bellete, naus Gallicana. 92. in itinere periit.	ibid.	Monilia Barbarorum.	50
Marinum oppidum.	5	Μονόγαμοι Barbari pleriq;.	115
Markayas, hostes Barbarorum.	50	Montium Brasiliæ altitudo.	103
S. Maro, è regione Brickiocæ Insula.	31.	Mortem contemnunt Barbari.	64
Mastiche in dumetis nascitur.	208	Mos Barbarorum in adornandis epulis.	64
Matrimonia quomodo contrahant Barbari.	234	Mouton, auis rara.	183
Matrimonia Barbari cum quibus non ineant.	234	Mulierum Barbararum nomina unde desumpta.	114
Matte pue, cochlearum marinarum genus.	113.114	Mulieres Barbarorum quomodo captiuos accipiunt.	40
D. Matthæus Euangelium apud Canibalas annunciauit.	232	Mulieres Americanæ viros laboribus vincunt. 235. grauidæ à laboribus non cessant.	ibid.
Matthiolus quomodo Musam arbo-rem describat.	199	Mulieres Americanæ demoniacæ fiunt.	226.227
Mauritanix terra humilis & plana.	149.	Mulieres Barbaræ fuco vniuersum corpus illinūt. 114. comam alūt, ib. auriculas perforant.	ibid.
Maurongaus, citrullæ rotundæ.	203	Mulieres vaticicæ Barbarorum. 118	ecstasin simulant. 118
Mayenbipe Insula.	77	Mulieres Americanæ qua in re nostris præstent.	234
Medici cuiusmodi apud Barbaros, fol.	246.	Mulierum nostratium mores.	235
Melle quomodo vtantur Barbari.	189	Mullorum duo genera.	191
Memoriæ subsidia an vtilia.	222	Mungu Wappe, locus maritimus.	62
Menisci ex ossibus candidis.	166	Mus tribus coronatis venditur.	277
Menstruis carent Americanæ mulieres. 237. & cur, coniectura.	ibid.	Mures à nautis famelicis vorātur.	275
Merces quas à Barbari negotiatores accipiunt.	75	Musa arbor eiusque descriptio.	199
Merces nostrates quanti faciant Barbari.	244.245	Mussurana, funis ad vinciendo captiuos.	64
Metre humane quidam Barbaris dictus miracula edidit apud Barbaros.	113	Myoparo piraticus capitur.	149
Mingau, puls.	110	N.	
Mitylenæ quando expugnata.	218		
Mockaein, carnes coctæ.	110	Nambibeia, muliebre ornamentum.	114.
Modulationes Barbarorum in solle-		Natandi peritissimi Barbari.	192
		Naues quomodo construant Barbari.	119
		Nauiga-	

Index.

Nauigatio in Brasiliam quomodo instituenda. 101.102
 Nauigantibus nullæ deliciae propositæ. 155
 Nauigantium pericula. 148
 Nauis oneraria in portu perit. 23
 Nautæ duo fame necati. 275
 Nautarum rapacitas. 147
 Nautarum crudelitas. 149
 Negotiandi cum Barbaris ratio. 69
 Neustrii naumachia peritissimi. 150
 Nicotiana non est Petum. 201. vnde primum allata. ibid.
 Nigua quid. 139
 Niue caret America. 200
 Nomina Barbari cum feris communia habent. 114. ad numerum caesorum hostium augent. 114
 Nomina cuiusmodi imponant infantibus Barbari. 236
 Nuditas Americanorum an sit libidinis illex. 171
 Nuditas contra S. scripturam. 171
 Numerorum vsus nullus apud Americanos. 128

O.

Obstetrices nullæ apud Barbaros. 114
 Ocarantim vicus. 245
 Occarasu mons. 83
 Ollæ cuiusmodi apud Americanos. 240.
 Ombrios Insularum Fortunatarum vna. 148
 Orapat, arcus Barbarorum. 205
 Ostrea præstantissima. 163
 Oua ab Americanis venenata habentur. 185
 Ouara, piscium genus. 191
 Ouetaçates Gallis inimici. 158
 Ouetaçatium feritas. 159
 Oussa, cancri terrestres. 190
 Ouy-entan, farina durior. 172
 Ouy-pou, farina mollior. 172

P.

Paco, poma, ficus sapore. 198
 Paco-aire, frutex tenera. 198. folia habet amplissima. ibid.
 Pag, animal maculosum. 180
 Pages, Medici Barbarorum. 246
 Paicacu, turtures. 185
 Palma Insula vna ex Canariis. 12. eius situs. 101
 Palmarum 1v. aut v. genera. 196
 Palmæ encephalum nautis loco cibi est. 19
 Pana-pana, piscis capite deformi. 192
 Pane quo vtantur Barbari. 109
 Paraibe fluuius. 77.105
 Paraibæ. 159
 Parati, nulli genus. 191
 Parmæ extergore Tapiroussou. 178
 Papiliones apud Barbaros. 189
 Pacca animalis dens. 108
 Paygi, vates Barbarorum. 117
 Pediculos vorant Barbari. 114
 Pegassou, palumbi. 185
 Pelles tonitruorum liber Barbaris dicitur. 65
 Pennæ auium magno sunt in pretio apud Barbaros. 116.131
 Perdices Americani. 185. eorum duo genera. ibid.
 Petasitis folium latissimum. 198
 Perot appellantur Lusitani à Barbaris. 35
 Perottus Io. Stadii fratrem se simulat. 93.
 Peru regnum auro fertilissimum. 11
 Petrus Roscelius, negotiator. 97
 Petrus Bordonius, tornator peritissimus. 198
 Petum herba magnarum virium. 201. eius fumus cerebrum purgat. ibid.
 Petum vera in Gallia nulla. 201
 Phasiani Indici. 185
 Phasianorum tria genera. 185

Index.

Pintiadus nauarcha.	2	Q.	
Piper Brasilianum quomodo proueniat.	132	Quoniam, dicuntur feminæ Barbaris.	169
Piper Indicum non est oblongum.	202.	R.	
Piperis duo genera.	132	Rabies ex inedia.	278
Pipere viridi ut plurimum utuntur Barbari.	110	Radices, Iettiki dictæ. 132. in lupuli modum crescunt.	ibid.
Pipere ad fugandos hostes utuntur Barbari.	123	le Ratier rupes munitissima.	162
Pira, pisces.	191	Reciprocatio fluctuum mirabilis. fol. 148.	
Pirakui farina ex tostis piscibus.	33	Requienes pisces. 153. damnosissimi.	154
Pirau iou, Insula.	212	Resurrectio mortuorum à Peruenibus Barbaris creditur.	224
Piscandi ratio apud Barbaros.	107	Rio de Ienero, portus.	75
Pisce Bolador, id est, pisces volatiles.	4.	Rio de Plata regio America.	11
Piscis prodigiosus.	161	Roberga minor, nauis.	145
Plumaceus ornatus Barbarorum.	113	Romanus itineris ad Prouinciam Rio de Plata peritus.	25
Politia Barbarorum qualis. 238. nullis legibus constituta est, sed à sola naturæ luce pendet.	ibid.	Rosea, nauis.	146
Polygamia apud Barbaros vsitata.	234	Rupes Smaragdus credita.	160
Potus conficiendi ratio.	175. 111	S.	
Portulaca Americana nostræ similis.	203.	Sabaucæ, nucis Indicæ species.	197
Portus S. Matæ, vrbs Baticæ.	11	Sacchari cannæ in Brasilia nascuntur.	200.
Prandium præter casam fugiens, prouerb.	149	Sacrum Promontorium.	148
Precatio Ioan. Stadii.	29	Sagæ nostræ cum mulieribus Americanis demoniacis cõparantur.	226
Precum efficacia.	17. 19	Sagittarii peritissimi in America.	205
Pricki, Cercopithecorum genus.	129	Sagittarum cuspides ex ossibus piscium.	122
Psittaci humanæ vocis periti.	186	Sagittis cuiusmodi utantur Barbari.	205
Psittaci mira historia.	186	Sago apud Marotum quid, & vnde.	184.
Psittacorum multitudo.	161	Sagouin, pulcrum animalculum.	183
Psittacorum tria genera apud Americanos.	186	Salasar, Capitaneus.	20
Ptolemæi Lathuri immane facinus.	217.	Salis nullus vsus apud Barbaros.	203
Puellæ impuberes despondentur.	116	Saltationes Barbarorum quibus ritibus fiant.	228
Puerperæ Americana laboris patientissima.	236	Sancerra Gallie per annum integrum obfessa.	239
Pulis tormentarius incensus nauigium corripit.	275	Sancerrana fames.	278
		Santel.	

Index.

Qq 2

Index.

Theueti error in descriptione her- bæ Petum.	202	Æquatorem gradu sita.	101
Theuetus reprehenditur.	243	Tuppin Imbarum cum Tuppin Ikinfiis confictus.	79
Thomas de Sufe Capitaneus.	32	Tuppin Imbæ iuxta flumina & sil- uas ædificant.	105
S. Thomæ Insula à Portugallenfibus inhabitar.	12	Tuppin Imbæ quas nationes vici- nas habeant.	105
Tiberaun, piscis marinus.	122	Turacanus, legatus Turcicus trophæ- um ex capitibus humanis erigit.	217.
Tickquarippe pagus.	64	Typoy, indusia nationis Carios.	103
Tigrides in Barbaria.	129	Tyuire, conuicium Barbarorum.	23
Tippiti, palmæ genus.	109		
Tockaun, folia ex quibus retia conte- xunt Barbari.	107		
Tocon herba, arcubus neruorum lo- co.	205		
Ton, insecti genus. 189. vngulas pedū & manuum infestat.	189		
Tonitru terrentur Barbari.	222		
Tonitrua horrenda in Brasilia.	200		
Toucan, avis descriptio.	167		
Toucan, avis rostro monstrofo.	187.		
Touis, Psittacorum genus.	187		
Toupan, tonitrua.	200		
Tououpinambaultii, Barbarorum no- men.	164		
Touous, lacertæ Americanæ.	181		
Trichides prodigiosa.	148		
Tritones num in mari reperiantur.	123.		
sub Tropici cælum clementissimum.	200.		
Tubæ Barbarorum.	121		
Tuguria quomodo construant Bar- bari.	105		
Tuguria quomodo muniant Bar- bari.	106		
Tuppin Ikinfi. 16. Lusitanorum con- fœderati.	ibid.		
Tuppin Ikinfi cum Tuppin Imbis decertant.	37		
Tuppin Ikinfi in hostes suos ex- peditionem suscipiunt.	53		
Tuppin Imbarum regio sub 24. ultra			
		V.	
		Valboa Hispanus canibus Barbaros fugat.	183
		Vasa quomodo conficiant Barbari.	11.
		Vasanum, maris sinus.	164
		Venti in mari Brasiliano, sole in meri- die versante, à meridie flant, ad me- ridiem declinante, à septentrione irruunt.	13
		Venti per quinque menses vno ex loco spirant.	13
		Venti inconstantes circa Æquato- rem.	154. 155
		Ventorum tempestas exoritur.	63
		Ver perpetuum apud Brasilienses	157
		Verba quibus Barbari in prælio se mu- tuò inclamant.	119
		Vespertilioes nostris maiores apud Barbaros. 130. dormientes infe- stant.	ibid.
		Vespertilionis faceta historia.	188
		Vestium luxuries ad libidinem pro- uocat.	171
		Vicus Barbarorum quot casis cōstet.	106.
		Vignol, cochlea prægrandis.	169
		Villagagno rupem munire conatur.	162. eius habitatio.
		Vindictæ cupidissimi Barbari.	204
		Vino	

Index.

Vino incautè se obruunt Americani.	Vxores inuicem donant Barbari.	115
177.	Vythân, farina.	109
Viri obstetricantur mulieribus.	235	
Vitam hilarem ducunt Americani, &		
curis vacuum.	233	
Vladi, Moldauiaë reguli, inaudita im-		
manitas.	219	
Vltionis diuinæ exemplum.	98	
Vlyssibona, vrbs Lusitaniaë. 101. eleua-		
tionem poli habet 39. grad.	ibid.	
Volatiles pisces.	151. 152	
Vpec, Anates Indiaë.	185	
Vrakuciba, ligna.	107	
Vratinge Wafu, Regulus. 42. 61. eius		
nominis interpretatio. ibid. Bar-		
baris somnium de Io. Stadio nar-		
rat.	61	
Vrbanitas Barbarorum.	158	
Vrbioneme Infula S. Vincentii.	25	
Vulturnus ventus quomodo à nautis		
appelletur.	17	
Vwara Pirange, aues.	36. 131	
Vwara crebro colorem mutant. 36		
Vwattibi vicus Tuppin Imbarum. 40		
56.		
	Waygannas natio in montibus habi-	
	tans. 103. nullis certis vitur sedib.	
	103. in hostes crudelis.	104
	Weittaka vicini Tuppin Imbarũ.	105
	Wilhelmus de Moner, præfectus na-	
	uis Gallicanæ.	97
	X.	
	Xyliferaë arbores.	199
	Xylon quomodo proueniat.	132
	1.	
	Yettin, culices.	190
	Yga ywera, arbores.	119
	Ygat, linter corticeus.	207
	Yneppaun, vasa Barbarorum.	109
	Ywara Pemme, claua Barbarorum ad	
	maçtandos captiuos.	42
	Ywara, tuguriorum munimenta.	40
	Z.	
	Zelotypia nulla apud Barbaros.	234.

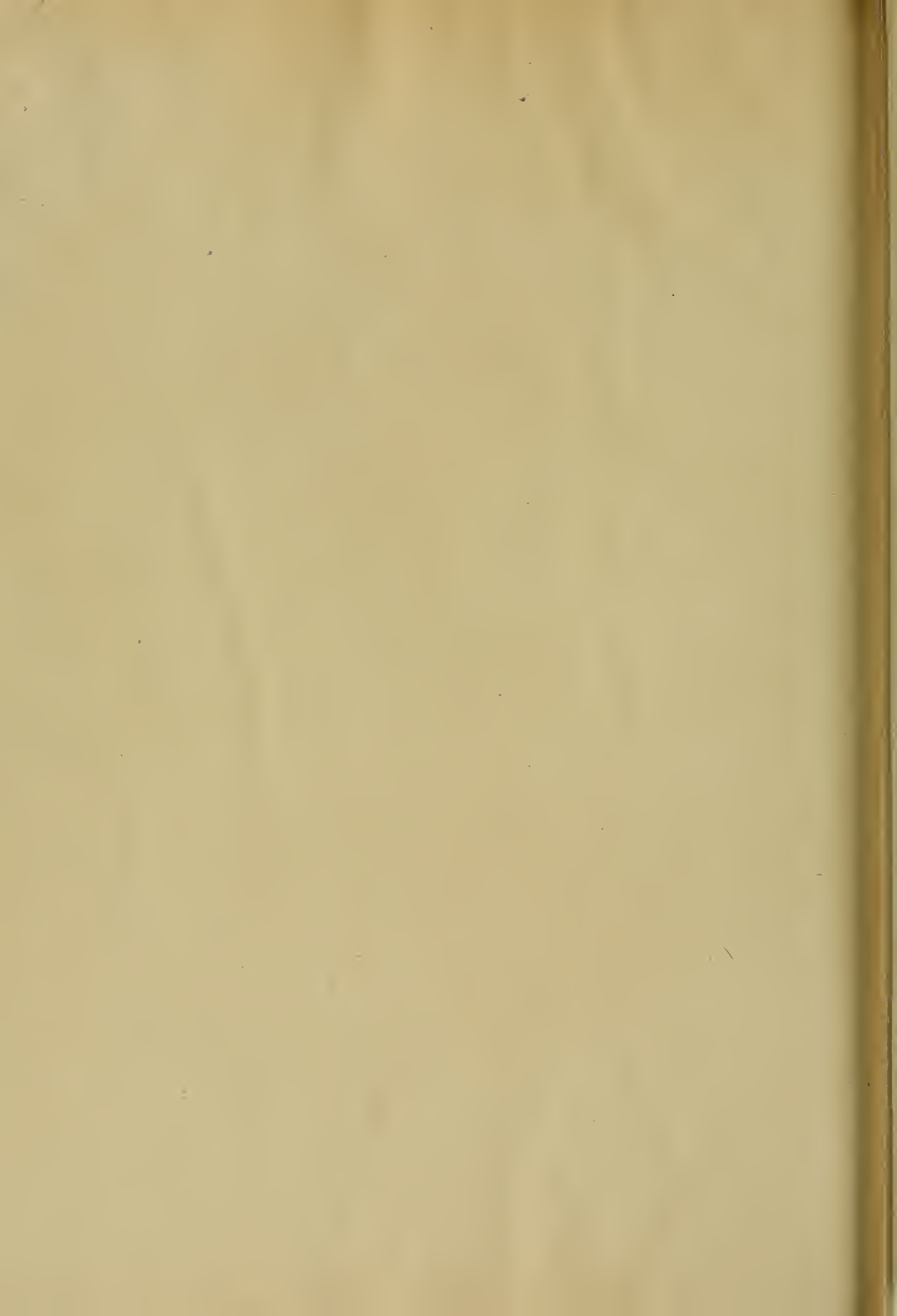
F I N I S.

IMPRESSVM FRANCO-
FVRTI AD MOENVVM, APVD
IOANNEM WECHELVM, IMPENSIS
THEODORI de BRY.

M D X C II.

SPECIAL 87B
110 24379

9
513
92

